ਸਮਰਪਿਤ

300 ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਵਸ ਨੂੰ! ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ

ਗਿਆਨੀ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸਾਂਝ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸੈਕਟਰ 34 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਥਾ ਵਾਚਕ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਵਾਂਗ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

''ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਆਪ ਮੁਹਹੁ ਕਢਾਏ'' ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸਾਂਝ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ''ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਗੁਰਿ ਦੀਆ'' ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਛਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਝਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ''ਤਿਨ ਕਉ ਕਿਆ ਉਪਦੇਸੀਐ ਜਿਨ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ॥'' ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੁਝਾ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੋਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਲੇਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਕਾਰਨ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾਲ_ਨਾਲ ਚਲਦਿਆਂ ਹਰ ਲੇਖ ਪੂਰਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਛੱਡਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਸਲੋਚਿਆ (ਰੋਪੜ) ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਤੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਆਪ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦੋਵੇਂ ਬੇਟੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਮੇਰੀਆਂ ਦਿਲੀ ਸ਼ੁੱਭ_ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹਨ।

ਡਾ. ਸਿੰਘ

ਡਿਪਟੀ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ

ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮੁੱਖ ਬੰਧ

ਇੱਕ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਪੁਰਖ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਾਲਾ ਅਚਾਨਕ ਠੋਕਰ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛੇ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਤੀਸਰਾ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਰਲ ਗਿਆ।, ਦੇਖ ਕਿ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵਿਚਾਰਾ ਅੰਨਾ ਹੈ (ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ) ਇਸ ਲਈ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹਾਂ ਭਾਈ ਅੰਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੰਧ ਅੰਦਰ ਠੋਕਰਾਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਅੰਨਾ ਹੋਵੇ ਬਹੁਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਅੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਸ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੁਣੋ ਭਾਈ_

''ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ॥

ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ॥''

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵੀ ਅੰਨੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਗਤ ਕਰਤੇ ਨੂੰ। ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਖ ਗੱਲ ਬੜੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਭਾਈ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਤੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮੱਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ, ਕਿਉਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਸਾਫ ਦਿਸਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਜੁਗਤਿ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹ ਆਪ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚਨ ਸੱਚ ਸੀ।

''ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ॥''

ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਏ ਤਦ ਜਾਤ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਖਾਕ ਨਹੀਂ ਨੂਰ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਏ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੇਖਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮੱਤ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਖ ਫਿਰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾਉ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰਫ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਬਜ਼ਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਸੁਨਿਆਰ ਦੀ ਹੀ ਦੁਕਾਨ ਵੇਖਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪੜਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅਤੇ ਰੋਗੀ ਡਾਕਟਰ

ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਭਾਵ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮੱਤ ਹੋਵੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਸੰਸਾਰ ਖੁਸ਼ ਨਜਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤਦ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਕੋਲੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨੇਤਰ ਲੈ ਲਵੇ ਤਦ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀਰੇ ਵਰਗਾ, ਜਗਤ ਸੱਚੇ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵੱਸਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ_ਪਿਆਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਬੋਲ ਉੱਠੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਕੌਣ ਹੋ? ਾਦ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਹੱਸ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾਂਵ ਨਹੀਂ

''ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੋਈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਣੇ ਮੇਰਾ॥''

ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਖ ਫਿਰ ਬੋਲ ਉੱਠੇ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਨੇਤਰ ਮਿਲਦੇ ਕਿਵੇਂ ਹਨ? ਭਾਵ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਤਨੇ ਚਾਨਣ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਅਲਾਹੀ ਕਲਾਮ ਸੁਣਾ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ_

''ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ॥

ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆਂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ॥''

ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਖ ਸਮਝ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਗੂ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤਾਂ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਵੀਂ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਏ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ_

''ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਗਿਆਨਹੀਨ ਅਗਿਆਨੀ ਕਿਉ ਚਾਹਲ ਮਾਰਗਿ ਪੰਥਾ॥

ਹਮ ਅੰਧੁਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਦੀਜੈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਚਲਹ ਮਿਲੰਥਾ॥''

ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਇੱਕ ਪੁਰਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀਵ ਕਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਅੰਨਾ

ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਭਾਵ_

''ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰ ਬਿਨਾਸੁ॥

ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭੇਟਿਆ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ॥''

ਦੋਵੇਂ ਜੀਵ ਪੁਕਾਰ ਉੱਠੇ ਕਿ_

''ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਲੋਇਨਾ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਈਤਹਿ ਊਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ॥''

ਜਾਂ ਫਿਰ

''ਦੇਖਹੁ ਅਚਰਜੁ ਭਇਆ॥

ਜਿਹ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੁਨਤ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਸੋ ਰਿਦੈ ਗੁਰਿ ਦਇਆ॥''

ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰੀ ਅੱਖਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

''ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ॥''

ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਂਈ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਵਿੱਚ ਹੱਤਿਆ ਦੀਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦਾ ਦੇਖਦੇ ਸਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ

''ਅਖੀ ਬਾਝਹੁ ਵੇਖਣਾ ਵਿਣੁ ਕੰਨਾ ਸੁਨਣਾ॥''

ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਿਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਇਹਨਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਸੰਸਾਰੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਹੀ ਨਾ ਸਕਦੇ।

''ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰਿਆ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਖਸਮੁ ਸਮਾਲਿਆ॥

ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਦੀਆ ਇਨੀ ਨੇਤ੍ਰੀ ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਲਿਆ॥

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਡੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬਹਿਥਾ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਵੀਚਾਰਿਆ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ॥''

ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਨੇ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ,ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਸੱਚ ਦਾ ਹੋਕਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਉਹ ਹੀ ਕਹਿਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁੱਝ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

''ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ॥ ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ॥''

ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਨੇਤਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਦ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਉੱਧਮ ਵੀ ਸਫਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕ ਦਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜਤਾ ਬਖਸ਼ਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਇੰਨਾ ਕੁੱਝ ਅੱਖਰਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਚੌਂਡਾ (ਰੋਪੜ) ਭਾਰੀ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖੰਨੇ ਵਾਲੇ, ਸ. ਡੀ. ਸਿੰਘ, ਡੀ. ਜੀ. ਐੱਮ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆਂ, ਸ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਓਸਨ, ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੰਬ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਿ: ਮੁਹਾਲੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਹੀ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਿਆ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਕੋਠੀ ਨੰਬਰ.370 ਫੇਸ 9 ਮੋਹਾਲੀ(ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਪੱਖੋਂ ਭਾਂਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜਾਰਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿਉਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਤੱਤ ਲ਼ਿਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ

ਅਨੇਕਾਂ ਐਸੀਆਂ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰਪੂਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਜਰੂਰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪਾਂਧੀ ਦਾ ਰਾਹ ਰੌਸ਼ਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖੀ ਅੰਦਰ ਮਹਾਨ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਸੱਤਿਆ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ

''ਸ਼ਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ''

ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਦ ਜਿਸ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਕਲਮ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ, ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਸਾਸ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਾਣੀ ਲ਼ਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਖਾਤਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੱਚੀ ਹੈ? ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਝ ਲਵੋਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਲ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਕਮਰਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਸਿਰਫ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਕਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਦਿਸੇ ਤਦ ਵੀ ਇੱਕ ਸੁਹਾਗਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਭਰਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਹਿਚਾਣ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ''ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ'' ਹੈ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਇੱਕ ਸੁਹਾਗਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਰਗੀ ਬਣ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਅੱਖ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਥੇ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕਲਮ ਦੀ ਜਬਾਨ ਬਣ ਬੋਲ ਉੱਠੀ ਕਿ

''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥''

ਆਪਾਂ ਵੀ ਇਸ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ_

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ॥

ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ:

ਬਹੁਤ ਪੁਰਖ ਮਿਲ ਬਾਤ ਬਖਾਨੇ॥

ਨਿਜ ਭਰਤਾ ਤ੍ਰਿਐ ਬੋਲਿ ਪਹਿਚਾਨੇ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਰਾਮਸਰ ਸਰੋਵਰ ਕਿਨਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਇਸ ਕਮਲੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰੀਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਾਤ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਗਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿ_

ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਕੀ ਕੇਤਕ ਬਾਤ ਹੈ ਕੋਟਿ ਪਰਾਧੀ ਤਰਿਆ ਰੇ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ ਦੋ ਫਿਰ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸਨ ਜਿੱਥੋਂ ਜੀਵ ਕੁੱਝ ਧਰਮ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਹ ਹੀ ਕੇਂਦਾਰਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਬਾਜ਼ਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ_

ਕਾਦੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮਲੁ ਖਾਇ॥ ਬ੍ਰਹਾਮਣੁ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ॥

ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਧੁ॥ ਤੀਨੇ ਓਜਾੜੇ ਕਾ ਬੰਧੁ॥੧॥

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਕੀ ਲੱਭਣਾ ਸੀ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਖੁਦ ਆਪ ਵੀ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਧਰਮੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਦੀ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਅਧਰਮੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਲੁਕੋ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਧਰਮ ਮਾਨੋ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਪੰਖ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਕਲ ਨੇ ਕਸਾਈ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੀ ਕਸਾਈ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਅਧਰਮੀ ਲੋਕਾਂ ਕਾਰਨ ਕੂੜਿ ਦੀ ਅਮਾਵਸ ਦੀ ਰਾਤ ਕਾਰਨ ਸੱਚ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਮਾਨੋ ਛੁਪ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੈ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਸੇ ਨਾਹੀ ਕਹੇ ਚੜਿਆ॥

ਪੂਜਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ''ਥਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ'' ਬਚਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਸਤਿਆ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਬਜਾਇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਫਰਤ, ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਤੇ ਈਰਖਾ ਦੇ ਹੀ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਤਰਸਯੋਗ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇ ਰਾਸਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜਿਕਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਕਲਾ ਨੇ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਾਲਕ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰਿ ਮਜਹਬਾਂ ਜਗਿ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ॥

ਖੁਦੀ ਬਖੀਲਿ ਤਕਬਰੀ ਖਿਚੋਤਾਣਿ ਕਰੇਨਿ ਧਿਙਾਣੇ॥

ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮਕਾ_ਕਾਬਾ ਮੁਸਲਮਾਣੇ॥

ਸੁੰਨਤਿ ਮੁਸਲਮਾਣ ਦੀ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣੇ॥

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਕਹਾਇਦੇ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਦੁਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਣੇ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਭੁਲਾਇ ਕੈ ਮੋਹੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਸੈਤਾਣ॥

ਸਚੁ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਾਮ੍ਹਣਿ ਮਉਲਾਣੇ॥

ਸਿਰੋ ਨ ਮਿਟੇ ਆਵਣਿ ਜਾਣੇ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਾਉੜੀ ੨੧)।

ਬਹੁ ਵਾਟੀ ਜਗਿ ਚਲੀਆ ਤਬ ਹੀ ਭਏ ਮੁਹੰਮਦਿ ਯਾਰਾ॥

ਕਉਮਿ ਬਹਤਰਿ ਸੰਗਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਵੈਰੁ ਵਿਰੋਧੁ ਪਸਾਰਾ॥

ਰੋਜੇ ਈਦ ਨਿਮਾਜਿ ਕਰਿ ਕਰਮੀ ਬੰਦਿ ਕੀਆ ਸੰਸਾਰਾ॥

ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਹਿ ਅਉਲੀਏ ਗਉਸਿ ਕੁਤਬ ਬਹੁ ਭੇਖ ਸਵਾਰਾ॥

ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਢਾਹਿ ਕੈ ਤਿਹਿ ਠਉੜੀ ਮਾਸੀਤਿ ਉਸਾਰਾ॥

ਮਾਰਨਿ ਗਊ ਗਰੀਬ ਨੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰਿ ਪਾਪੁ ਬਿਥਾਰਾ॥

ਕਾਫਰਿ ਮੁਲਹਦਿ ਇਰਮਨੀ ਰੂਮੀ ਜੰਗੀ ਦੁਸ਼ਮਣਿ ਦਾਰਾ॥

ਪਾਪੇ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਵਰਤਾਰਾ।(ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੨੦)

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਬਲਦ ਉਦਾਸ ਤੇ ਧਾਹੀਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਈ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਰੋਇਆ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖਲੋਤੇ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਦਇਆ_ਹੀਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਪੈਰ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕਈ ਸਾਧੂ ਹੀ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਵਰਤਿਆ ਪਾਪੁ ਜਗਤ੍ਰਿ ਤੇ ਧਉਲੁ ਉਡੀਣਾ ਨਿਸਿਦਿਨਿ ਰੋਆ।

ਬਾਝੁ ਦਇਆ ਬਲਹੀਣ ਹੋਉ ਨਿਘਰੁ ਚਲੋ ਰਸਾਤਲਿ ਟੋਆ।

ਖੜ੍ਹਾ ਇਕਤੇ ਪੈਰਿ ਤੇ ਪਾਪ ਸੰਗਿ ਬਹੁ ਭਾਰਾ ਹੋਆ।

ਥੰਮੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਧੁ ਬਿਨੁ ਸਾਧੁ ਨ ਦਿਸੈ ਜਗਿ ਵਿੱਚ ਕੋਆ।

ਧਰਮ ਧਉਲੁ ਪੁਕਾਰੈ ਤਲੈ ਖੜੋਆ।(ਵਾਰ ੧ ਪਾਉੜੀ ੨੨)

ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ''ਸੁਣਿ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗਿ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ॥'' ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਚਰਣ ਟਿਕਾਇਆ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਧਰਮ ਦਾ ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੁਣ ਇਸੇ ਕਥਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੀਏ_''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥ ਧਰਮ ਪੰਥ ਕਰਿ ਉਠਾਇਆ॥'' ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਕਰਾਮਾਤ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਾਈ।

ਤਲਵੰਡੀ ਸਦਾ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਵੀ ਆਏ ਅਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਤਲਵੰਡੀ ਤਲ_ਵੰਡੀ ਹੀ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਕਲਾ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਤਲਵੰਡੀ ਤਲਵੰਡੀ ਨਾ ਰਹੀ ਬਲਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਈ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਟੁੱਕੜਾ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਬੈਠਾ ਕਿਉਂਕਿ_

''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥''

ਹਰੇਕ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਕੁੱਖ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਧਾਰਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿੰਪਤ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਇੱਛਾ

ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਗਈ। ਜਿਸ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਆਖ ਵੱਡਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਾਲੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਧਾਰਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿਪਤ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਇੱਛਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਮੁੱਚੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਗਈ। ਜਿਸ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਆਖ ਵੱਡਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਾਲੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਖਬਰ ਪੁੱਜੀ। ਇੱਕ ਕੀਮਤ ਦੌਲਤ ਦਾ ਥਾਲ ਭਰ ਕੇ ਦੌਲਤਾਂ ਦਾਈ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਖਲੋ ਗਏ। ਅਚਾਨਕ ਦੌਲਤਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੱਥ ਤੱਕ ਕੇ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿੰਤਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬੱਚਾ ਠੀਕ ਹੈ? ਦੀਲਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਰੱਬ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾਂ ਦੌਲਤਾਂ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਦੌਲਤ ਕਦੇ ਤੱਕੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅੱਜ ਜਿਹੜੀ ਦੌਲਤ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ, ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੌਲਤ ਉਸ ਦੌਲਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਧੰਨ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣ ਬੈਠੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਪੰਡਿਤ ਹਰਦਿਆਲ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੜੀ ਜਬਾਨ ਤੋਂ ਲਿਆ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿਦਿਆਲ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਨਾਂ ਕਹਿਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਘਰੋਗੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਸਨ। ਅਚਾਨਕ ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਚਾਦਰ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕਿਉਂ ਪਿਆ ਹੈ? ਕੋਲੋਂ ਦਾਸੀ ਤੁਲਸਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ,. ਜਾ. ਜਾ ਕੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜਗਾ ਆ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਖੇਡੇ। ਦਾਸੀ ਗਈ ਪਰ ਵੀਚਾਰ ਬਣੀ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਗਾਵਾਂ। ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਰਚਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗੂਠਾ ਚਾਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਸੁਭਾਗੀ ਤੁਲਸਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ ਰਗੜਿਆ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਗਈ ਆਪ ਹੀ ਜਾਗ ਪਈ। ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਕਿ ਆ ਕੇ ਉੱਚੀ_ਉੱਚੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ''ਮਾਂ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ।'' ਮਾਂ ਡਰ ਗਈ, ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਠ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਕਮਲੀ। ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਸ਼ੁੱਭ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਲਸਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਝੱਲੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ''ਮਾਂ, ਹੈ ਤਾਂ ਝੱਲੀ ਪਰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸਵੱਲੀ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਪਰਸ ਲਏ ਹੋਣ ਭਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਵੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਟੋਰ ਅੱਗੇ ਟੁਰੀ ਤਾਂ ਮਹਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਸਰਧਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਭੇਜਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਪਾਂਧੇ ਦੀ ਹੋਰ ਨੇੜਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਪਾਂਧਾ ਜੀ! ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ? ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਲੇਖਾਂ ਜੋਖਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕੀ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਪਾਂਧਾ ਜੀ , ਮਨੁੱਖ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਾਉਂਦਾ ਕਿ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਤੇ ਕੀ ਗੁਆਇਆ? ਕਿਉਕਿ ਅਸਲ ਖੱਟੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦਰਗਾਹੀ ਲੇਖਾ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ_

ਮਨ ਕਾਹੇ ਭੂਲੇ ਮੂੜ ਮਨਾ॥ ਜਬ ਲੇਖਾ ਦੇਵਹਿ ਬੀਰਾ ਤਉ ਪੜ੍ਹਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਪਾਂਧਾ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਰਾਹਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਅਗਲੇਰਾ ਪੰਧ ਵੀ ਸੁਖੈਨ ਉਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੱਬੀ ਇਬਾਦਤਗਾਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਵਿਦਿਆ ਹੁਣ ਤਕ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਬਕ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਉਹੋ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

''ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ''

ਇੱਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਝੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦੀ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਟੋਟੇ_ਟੋਟੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਬ੍ਰਹਾਮਣੀ ਸਮਾਜ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਖੱਤਰੀ ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਜਨੇਊ ਵੀ ਵੱਖਰੇ_ਵੱਖਰੇ, ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਨਿਆਵੀ ਪੱਖ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਜੇ ਕਿਹਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਦੀ। ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕੋ ਅਜੀਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੋ ਆਪ ਵੇਤੱਗਾ ਤੱਗ ਵੱਟ_ਵੱਟ ਕੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਅੰਨ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੁਜਾਖਾ ਭਾਵ ਸੋਝੀਵਾਨ ਰੱਖੀ ਫਿਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜਨੇਊ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਨਾਉ। ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਹਿਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜਾ ਜਨੇਊ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੀ ਵੰਡ ਪਾ ਸਕਦਾ , ਸ਼ੂਦਰ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਹਾਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਵੰਡ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੇ

ਜਨੇਊ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਦਇਆ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਵਾ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਜਨੇਊ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ_

''ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ॥

ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹਰ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਕਰੀਬ ਹਰ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਧੋਖਾ ਖਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਕਿਸੇ ਪੈਗੰਬਰੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕੀਆਂ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਸਨ। ਸੰਸਾਰਕ ਮਰਿਯਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਪਹਿਚਾਣਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੱਝੀਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਉਜਾੜਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਸਮਝਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਉਜਾੜਾ ਤਾਂ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਖੇਤ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪਸ਼ੂ ਹਨ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਿਲ ਗਈ, ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਡੋਲ ਥਾਂ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਤਲਵੰਡੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਾਣ ਕੇ ਅਨੰਦਮਈ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਵੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਤੱਕਿਆ। ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਫਿਰ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖੜੇ 'ਤੇ ਸੱਪ ਛਾਂ ਕਰੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੂਹੇ ਦੀ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ_

''ਜੈਸੇ ਧਰ ਖੋਦਿ ਖੋਦਿ ਕਰਿ ਬਿਲ ਸਾਜੈ, ਮੂਸਾ ਪੈਸਤ ਸਰਪੁ ਧਾਇ ਖਾਇ ਤਾਹਿ ਮਾਰਿ ਕੈ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਤਾਰਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਜੀਬ ਕੌਤਕ ਤੱਕ

ਕੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਕਮਾਉਣੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਇਬਾਦਤ ਜਾਣਿਆ।

'ਸੋ ਦਰੁ' ਦੇ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਖੁਦ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਜ਼ਰਾ_ਜ਼ਰਾ ਉਸਦੀ ਇਬਾਦਤ ਗੁਣ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਘਾੜਤ ਲਈ ਤੇ ਸਾਈਂ ਦਰ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭੁੱਖਾ ਪਿਆਸਾ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚੋਣ ਅਜਿਹੀ ਸੀ? ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਬਲਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਚੋਣ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਰੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਬਿਖਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਅਕੇਦਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇੱਕ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖੈਰ ਮੰਗੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਝ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਹੈ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਹਰੇਕ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕਰੀਬ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਚੇਕੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਭਾਈ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜ਼ਦੇ ਰਹੇ। ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕੀ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਪਰ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਭਾਈ੍ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਟਿਕ ਗਏ, ਉਹ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥'' ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਰਨ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਕਰਕੇ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਟਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਮੂਲਾ ਜੀ ਦੀ ਬੱਚੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਧੰਨ ਸਨ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਦਰਦੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਈ ਸੋਧਣ ਲਈ ਤੋਰਿਆ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੋੜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੁੱਲੀ, ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਜੁੱਲੀ ਤੇ ਖਾਣ ਲਈ ਗੁੱਲੀ ਅਤਿਅੰਤ ਜਰੂਰੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਕੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁਲੀ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਥੌੜਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁੱਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਰੋਟੀ ਹਰ ਇੱਕ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਖੁਵਾਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਵੇਖ ਪੁੱਤਰ ਚੰਦਰਮਾ ਕਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ! ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕੱਢ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ ਮਾਮਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਖ ਕੇ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਪੁੱਤਰ! ਚੰਦਰਮਾ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹਾਂ ਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ। ਕਿੰਨਾ ਗੋਲ ਬਿਲਕੁੱਲ ਰੋਟੀ ਵਰਗਾ, ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਕੇ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਲਵਾਂ। ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ ਮਾਨੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁੱਛਾ ਪਕੜ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਭੁੱਖਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਕਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਭੁੱਖੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਸਮਝਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਸਦਾ ਕਰ ਆਵੀਂ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਐਸਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਲੋਕਾਈ ਉਹਨਾਂ ਵੀਹ ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਮੁਕਾ ਸਕੀ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਪੁਆਉਣ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਚਮੇੜਾਂ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪੈ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਧਰਮੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਵੀ ਦੱਸੀ। ਖਾਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਕਮਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜਬਾਨ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ, ਕਮਾ ਕੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਬਲਕਿ ਕਮਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਤਲਵੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਣ ਲਾਗ ਪਿਆ। ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਭਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਕੋਲ ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਾਸਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਉਪਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਕਾਲੂ ਜੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਤੱਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਵੀਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਧੰਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀ ਕਿ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕਮਾਈ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪਰ ਇੱਥੇ ਕਮਾਈ ਰੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਧੰਨ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਧਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਧਰੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਆਖੀ ਹੈ।

''ਬਹੁ ਕਾਲਿ ਭਇਓ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਕਿਤਰ ਮੋਦੀ ਤੇ ਕੀਨੀ ਹੈ ਕੇਤੀ ਕਮਾਈ॥

ਸੁਨਿ ਪੰਕਜ ਲੋਚਨ ਬੈਨ ਭਨੇ ਬਹੁ ਕਰੀ ਕਮਾਈ ਆਨਿ ਇਸ ਖਾਈ॥

ਨਾਹਿ ਹਾਥਿ ਮੈਂ ਆਧਿ ਕਰੈ ਥਿਰਤਾ ਇਤ ਆਬਤ ਹੈ ਉਤ ਕੋ ਚਲ ਜਾਈ॥

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਦੇ ਕੁੱਝ ਭੁੱਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਹਰ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ 'ਮੈਂ' ਤੇ 'ਮੇਰਾ' ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਕਿਆ ਰਹਿਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ 'ਮੇਰੇ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਤੇਰਾ' ਹੋਣ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾਇਆ। ਭਾਈ ਭਾਗੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਸਦ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਧਰਮੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸਦੀ ਚਾਦਰ ਵਿੱਚ ਗਿਣ ਕੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਰਸਦ। ਹਰ ਤੋਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਭਾਈ ਭਾਗੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੱਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਹਿਬ ਸੱਤ ਸੱਤ ਹੀ ਕਹਿਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਫਿਰ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਸ ਕਰੋ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਬਾਬਾ ਮੋਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰ ਕੁਝ ਘਰ ਘਾਟ ਵੇਚ ਕੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਾ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਗਿਣਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ, ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਆ ਬੈਠ ਦੋ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਜਾ। ਭਾਈ ਭਾਗੀਰਥ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਅੱਖਰ ਕਿਉਂ ਆਖੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਦਰਿ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਇੱਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਖਿਓ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਫਾਨੀ ਹੈ, ਤੀਜਾ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਰਮ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੈ ਜਦੋਂ ਤੇਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਠੋਕਰਾਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਵੀਚਾਰਾਂ ਸੁਣ ਭਾਈ ਭਾਗੀਰਥ ਜਿਹੜਾ ਕਾਲੀ ਮਾਈ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿਰਾਗ ਤੋਂ ਭਾਂਈ ਮਨਮੁੱਖ ਵਰਗਾ ਚਿਰਾਗ ਜਾਗਿਆ। ਜਿਸ ਭਾਈ ਮਨਮੁੱਖ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਰਜਾ ਧਰਮੀ ਬਣ ਗਈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕਈ ਯਾਦਾਂ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦਾ ਮਸਤੱਕ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ.. .. .. ''

ਇੱਕ ਟੈਂਕੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵਰਤਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਚਸ਼ਮੇ ਵਿੱਚ ਫੁਟਿਆ, ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਉਹ ਤੇਰੀ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਫੁੱਟਿਆ। ਬਸ

ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਹਰ ਬੰਦਾ ਬੇਇਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਧਰਮੀ ਹੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਰੂਰ ਘਾਟਾ ਖਾਣਗੇ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਵੀ ਲਾਈਆਂ। ਆਖਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਨਿੰਦਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਾਧਾ ਹੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਹੁਣ ਤਕ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾ ਕੇ ਆਪ ਅਗਲੇਰੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਨਾ ਪਰਤੇ, ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਅਲਾਹੀ ਨੂਰ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਰੋਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਉਨਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਥਾਹ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ ਪਰ ਅੱਜ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋਚੇ ਕਿ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਵੇਂਈ ਨਦੀ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਪੈਧਾ ਸਚਿ ਖੰਡਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਗਰੀਬੀ ਪਾਈ॥

ਬਾਬਾ ਦੇਖੈ ਧਿਆਨ ਧਰਿ ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ॥

ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ, ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਸੁਣੀ ਲੁਕਾਈ॥

ਬਾਬੇ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ॥

ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ॥(ਵਾਰ ੧ਪਉੜੀ ੨੪)

ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪੇਟ ਦੀ ਹੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ ਸੀ ਪਰ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀ ਸੜਦੀ ਲੋਕਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਆਤਮਾ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਭਜਨ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਦੀ ਚਾਬੀ ਇਸੇ ਹੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰਤੇ ਬਲਕਿ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ 'ਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਡਰ ਮੌਤ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਡਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕੰਮ ਉਹੋ ਹੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ:

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥ (ਪੰਨਾ ੧੪੧੨)

ਦਾ ਚਾਅ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਫਣ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੋਕਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ। ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ '' ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ'' ਪਰ ਇਹ ਸੱਚ ਦਾ ਹੋਕਾ ਕਈਆ ਨੂੰ ਚੁੰਭਿਆ। ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਗਈਆ। ਪਰਖ ਲਈ ਇੱਕੋ ਸਾਧਨ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਉੱਚੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਸਜਿਦ ਚਲੋ ਤੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਨਿਮਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ, ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ ਨਿਮਾਜ਼ੀ ਵੀ ਸਨ। ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਅਡੋਲ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਮਗਰੋਂ ਕਾਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਤੌਹੀਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸਾਂ ਨਿਮਾਜ਼ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਤਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਛੇਰੀ ਮਗਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਕਾਬਲ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦਦਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਸ ਨਾਲ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਇੱਕ ਸੱਚੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਇਬਾਦਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈਆ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਲਾਹ ਹੋਈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਲੋਕੀਂ ਧਰਮ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਭਾਈ ਫਿਰੰਦਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਰਬਾਬ ਮੰਗਵਾਈ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ_ਭਾਈ ਫਿਰੰਦਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ, ਇਸ ਰਬਾਬ ਦੀ ਕੀਮਤ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੀਮਤ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਧਨੀ ਹੀ ਉਤਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਫਿਰੰਦਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਬਾਬ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੀ ਵਜਾਇਉ ਬਸ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਰਬਾਬ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜੂਰ ਹੀ ਵਜਾਈ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਹੈ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ, ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਤੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਅਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਆਪ ਲੋਕਾਈ ਸੋਧਣ ਤੁਰ ਪਏ।

''ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ'' ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਪੂਰਨ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜਦੋਂ ਘਰੋਂ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਕਦਮ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਘਰ_ਵਾਲੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੇ ਜ਼ੰਜ਼ੀਰ ਪਾ ਲਈ ਪਰ ਫਿਰ ਮਨ ਪੱਕਾ ਕਰ ਤੁਰੇ, ਮੁੜ ਪਿਛਾਂਹ ਦੇਖਿਆ, ਨਿੱਕੜੇ ਜਿਹੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਪਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਮਨ ਕਰੜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦੀ ਦਹਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਵਾਂਗੂ ਰਾਤੀ ਚੋਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਬਲਕਿ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲੇ ਸਨ ਜਦ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਤਿੱਖੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੱਸ ਚੰਦੋਂ ਰਾਣੀ ਵੀ ਸੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਦਮ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ''ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ'' ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੋਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਆਦਿ ਵੱਲ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਕਲੇ ਕਦਮ ਇੱਕ ਨਗਰ ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਦੀ ਬਣੀ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੁੱਕ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਵੱਸਦੇ ਕੋਹੜੀ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ ਕਿ ਝੁੱਗੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੁੱਜਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੇਕਰ ਕੋਹੜੀ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਮਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਮੇਤ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਖਮ ਛਿੱਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੱਪੜਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨੰਗਾ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਮੱਖੀਆ ਬੈਠ ਬੈਠ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਹੜੀ ਝੁੱਗੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਉਸਦੀ ਸਕਲ ਵੀ ਬਦਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਦੀ ਆਹਟ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਕੌਣ ਹੋ? ਚਲੇ ਜਾਉ, ਇਹ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਝੁੱਗੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੋਹੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਧੀਰਜ ਕਿਵੇਂ ਬੱਝ ਗਿਆ । ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਇਆ। ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਲ ਤੱਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਜੀਉ ਤਪਤੁ ਹੈ ਬਾਰੋ ਬਾਰ॥ ਤਪਿ ਤਪਿ ਖਪੈ ਬਹੁਤੁ ਬੇਕਾਰ॥

ਜੈ ਤਨਿ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ॥ ਜਿਉ ਪਕਾ ਰੋਗੀ ਵਿਲਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੬੬੧)

ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਏ, ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਵੱਲੀ ਨਦਰਿ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ '' ਜੋ ਬਾਤ ਦੁਆ ਸੇ ਬਨ ਨ ਸਕੇ ਵੋ ਬਾਤ ਦੁਆ ਸੇ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਬ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਕਾਮਿਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤਬ ਬਾਤ ਖੁਦਾ ਸੇ ਹੋਤੀ ਹੈ।'' ਕੋਹੜੀ ਨੂੰ ਅਰੋਗਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਜਿਹੜਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ

ਠੁਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ. .. ..

ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਤੇ ਕਹਿਰ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮਾਰਗ ਪਕੜਿਆ ਜਿਹੜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਹਿਰ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਆਸਣਿ ਥਾਪਣਿ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਦੇ ਲਹੌਰ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ ''ਲਾਹਰ ਸਹਰੁ ਜਹਰੁ ਕਹਰੁ ਸਵ ਪਹਰੁ॥'' ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਕਈ ਯਾਦਾਂ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰਾਧ ਬਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਝੂਲਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹਨ? ਪਰ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਧਨਾਢ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ। ਪਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਗਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਮੇਰੀ ਸੂਈ ਲੈ ਜਾ, ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਥਾਂ_ਥਾਂ ਵਿਚਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਧਰੇ ਗਵਾਚ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਯਾਦ ਨਾਲ ਲੈ ਆਵੀਂ। ਸੂਈ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਘਰ ਵਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਸੂਈ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰ ਹੱਥ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਫਿਰ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਅੱਛਾ ਮੇਰੇ ਹੀ ਬੋਝੇ ਪਾ ਦੇਵੀਂ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਵੀ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਇਹ ਸੂਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਜੋੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਇਹ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਦ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਫਿਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਕੰਗਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ੧੩ ਪਉੜੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਉਸਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਹੰਕਾਰੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦਾ ਘਰ ਹੁਣ ਰੱਬ ਦੀ ਇਬਾਦਤਗਾਹ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. ''

'ਲਾਹੌਰ ਸਹਰੁ ਜਹਰੁ ਕਹਰੁ' ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਸੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਬਾਰਿਕ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਸੀ ਧਰਤੀ ਸੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਦਿਆਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ ਐਮਨਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਐਮਨਾਬਾਦ ਦਾ ਹਾਕਮ ਜਾਲਮ ਖਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਇਹ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ

ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਕਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਸਲਾਮਾਂ ਸਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗਰੀਬ ਦਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਗਏ। ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਮਲਕ ਭਾਗ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕੀਤਾ। ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਸ਼ਦਿਕ ਆਦਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਮਲਕ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਭੋਜਨ ਛਕੇ ਤਾਂ ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾਂ ਪਕਵਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੱਲ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀ ਉਹ ਫਿਰ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਰਮ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਭੋਜਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦਾ ਹੀ ਛਕਣਾ ਹੈ ਪਰ ਛੱਕਣਾ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਚਲੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾ ਕੇ ਕਮਾਏ ਧਨ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਦੀਆ ਪੂੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਵਾਂਗ ਦਸਾਂ ਨਹੂੰਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ ਬਲਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਮਦਰਦੀ ਬਣ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਤੇ ਕਹਿਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਐਮਨਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਰਖਾਣ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦਾ ਘਰ ਸੱਚੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦਾ ਘਰ ਸੱਚੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. '' ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਰਿਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਸੀ ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰਿਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇੱਕ ਨਿਆਰਾ ਜਿਹਾ ਕੌਤਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਰਤਾਇਆ। ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਸਰਤ ਸੀ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੱਕਣਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਖੂਬ ਲੁੱਟਿਆ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਆਪ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਥਾਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਕਰਕੇ ਜਲ ਸੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਮੁਖੀਏ ਸਮਝਾਉਣ ਆਏ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਡੋਲ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਮਗਰੋਂ ਜਦਂ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵੱਧ ਗਈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬੜਾ ਸਰਲ ਜਿਹਾ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ? ਉਹਨਾਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੱਛਮ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ

ਪਾਣੀ ਸੂਰਜ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦਿਆਂ, ਮਾਪੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਲਵੰਡੀ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਵੇਖ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਪਾਣੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਵਸਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਥੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਪਾਣੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅੱਜ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ ਕਰਕੇ ਅਮੋਲਕ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਮਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮਾਨੋ ਅੱਜ ਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ

''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਇਸੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅੱਗ ਲੈ ਆਵੋ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਦਵ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਸਾਧੂ ਆਪ ਹੀ ਤਪ ਕਰਕੇ ਤਪਿਆ ਹੋਇਅ ਸੀ। ਇੱਕ ਬਲਦੀ ਲੱਕੜੀ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਸਾਧੂ ਪਿੱਛੇ_ਪਿੱਛੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਉਂ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਕੜਾ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਧੂ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਤਪਿਆ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਚੌਂਕਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੁੱਚਮ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸੱਚਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੁੱਚਮ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਹਰੀ ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਨਿਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵੱਸਿਆ, ਕਦੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਬਈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਾਮ ਵੱਸਿਆ? ਉੱਥੇ ਹੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਬਾਬ ਪਕੜਾ ਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਹਿਰਦਾ ਇਤਨਾ ਮਲੀਨ ਹੈ, ਦਸ ਨਾਮ ਕਿਥੇ ਨਿਵਾਸ ਕਹੇ? ਬਾਹਰੋਂ ਪਾਖੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੇ ਨੀਚ ਜਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨੀਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਨੀਚ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹਨ। ਕੁਬੁਧਿ ਡੂਮਣੀ ਕੁਦਇਆ ਕਸਾਇਣਿ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਘਟ ਚੂਹੜੀ ਮੁਠੀ ਕ੍ਰੋਧਿ ਚੰਡਾਲਿ॥ ਕਾਰੀ ਕਢੀ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾਂ ਚਾਰੇ ਬੈਠੀਆਂ ਨਾਲਿ॥ (ਪੰਨਾ ੯੧)

ਸਾਧੂ ਨੇ ਬਲਦੀ ਲੱਕੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗੀ ਅੱਜ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਈਰਖਾ ਕਰੋਧ, ਪਾਖੰਡ ਅਦਿਕ ਦੀ ਅੱਗ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਚ ਧਰਮੀ ਬਣ ਅਸਲੀ ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਬੈਠ

ਗਿਆ। ਪਾਖੰਡ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਠੰਡ ਵਰਤਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਲਮ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. .. ''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਲੁਟੇਰੇ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ''ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ'' ਦੇ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਉਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹਨਓ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾ ਹੇਠ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਅੱਡਿਆ 'ਤੇ ਗਏ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ''ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਭ ਭਏ ਉਦਾਸੀ'' ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਸਬਕ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਗਏ ਤੇ ਜਿਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਚੁੰਮੇ, ਉਹਨੂੰ ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆ ਦੀ ਮਾੜੀ ਆਦਤ ਛੁਡਾ ਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਰੀਠੇ ਮਿਠੇ ਹੋ ਗਏ ਜਦੋਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਖਾਣ ਲਈ ਮੰਗਿਆਂ ਸੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਮਿਠੇ ਰੀਠੇ ਛੱਕ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚਰਣ ਟਿਕਾਏ, ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਗੋਰਖਮਤੇ ਆਦਿਕ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ ਪਰ ਸਾਹਿਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਕੇ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ:_

ਸਿਧਾਸਣਿ ਸਭਿ ਜਗਤਿ ਦੇ ਨਾਨਕ ਆਦਿ ਮਤੇ ਜੇ ਕੋਆ॥

ਆਓ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਰੀਠਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਮਿੱਠੜੀ ਛੋਹ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੀਠਾ, ਰੀਠਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ਬਲਕਿ ਰੀਠਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਪਾਂ ਵੀ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਛੋਹ ਹਾਸਲ ਕਈਏ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਵੀ ਮਿੱਠ ਬੋਲੜੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰਗੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਸਥਾਨ ਪ੍ਰਯਾਗ ਅਯੁੱਧਿਆ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਤਾਰ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਭਰਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਕਹਿਰ ਵਰਤਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਆਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਆਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਿਰਵਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਸਵੱਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਨਗਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੰਮ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਤੋੜੇ। ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚਾ ਸਿਮਰਨ ਕਿਸੇ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਆਦਿਕ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਦੋ ਮਰਦ

ਦਲੇਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਕਿਉਕਿ ਇਸੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕਬੀਰ ਕੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਕੀ ਹੋਚੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਠੱਗ ਕਹਿ ਕੇ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦਲੇਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਰਮ ਕਿ ਭਾਈ ਕਿਸੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਚਰਵਾਇਆ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਮਗਹਰ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ, ਅੰਤਰ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਰਣੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਮੂਹੋਂ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ.. .. .. ''

ਇੱਥੋਂ ਵੀ ''ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ'' ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਅਗਲੇਰੇ ਪੰਧ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਗਯਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਰ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗਵਾ ਰਹੇ ਭੁੱਲੜ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕੀ ਹੀਰਾ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾਵੋ ਇਹ ਵੇਚ ਆਵੋ ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹੈ, ਵੇਖ ਕੇ ਵੇਚਣਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੈ ਕੇ ਹਲਵਾਈ ਕੋਲ ਗਏ, ਹਲਵਾਈ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਮਠਿਆਈ ਤੋਲ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗਾ ਇਹ ਲਈ ਇਸ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੋ ਸੇਰ ਮਠਿਆਈ ਲੈ ਲਵੋ। ਫਿਰ ਲੱਕੜਹਾਰੇ ਕੋਲ ਗਏ ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਭਾਰ ਲੱਕੜਾਂ ਦੀ ਕੀਤਮ ਦੇਣੀ ਮੰਨੀ। ਬਜ਼ਾਜ ਨੇ ਦੋ ਗਜ ਕੱਪੜਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਾਲਸ ਰਾਇ ਕੋਲ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਕੀਮਤ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣੀ ਸੀ ਬਲਕਿ ਦਰਸ਼ਨੀ ਭੇਟ ਹੀ ਸੌ ਦਮੜਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਲਸ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪੱਥਰ ਤਾਂ ਪਰਖ ਲਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੀਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਨਹੀ ਕੀਤੀ, ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਦਾ ਨੌਕਰ ਭਾਰੀ ਅਧਰਕਾ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜੇ ਸੁੱਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨੌਕਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਸਾਲਸ ਰਾਇ ਆਪ ਹੀ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੇਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਵ ਚਰਣਾ ਦੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ।

ਇੱਥੋਂ ਵੀ ਹਜੂਰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਢਾਕਾ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘ ਕੇ ਧਨਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਮਜ਼ਾਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਸੱਚ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਦੀ ਜਾਦੂਹਰਨੀ ਆਏ ਗਏ ਰਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾਦੂ ਕਾਰਨ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੀ ਸੀ। ''ਕਲਿ ਤਾਰਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਆਇਆ'' ਇਹ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਬਿਖਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣੇ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੇਂਢਾ ਬਣ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀ ਸਮੇਤ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਾਇਆ ਅਤੇ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ

ਇਹ ਵਕਤ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਰੱਬ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪਾਂਧਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਰਛਾ ਸਾਹਿਬ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿੱਥੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਾਂਧੀਆ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਉੱਥੇ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇਂਦੂਲੀ ਨਗਰ ਪੁੱਜੇ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਵਕਤੀ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਸਨ। ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਪਨ 'ਗੂਜਰੀ ਰਾਗੂ' ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਕੱਤਾ ਅਦਿਕ ਲੰਘ ਕੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਹ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕੌਤਕ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਲੇ ਵਰਤੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਜਗਨ ਨਾਥ ਕੌਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਰਤੀ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੱਚੀ ਆਰਤੀ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ। 'ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗੂ' ਅੰਦਰ ਸੁਸ਼ਭਿਤ ਹੈ। '' ਗਗਨ ਮੈਂ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ॥'' ਇੱਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਮਜਮਾ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਗੜਵਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਆਪ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੰਦਰਪੁਰੀ, ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ, ਬ੍ਰਹਮਪੁਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਆ ਆ ਕੇ ਗੜਵੇ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੜਵਾ ਇਸੇ ਦੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖ ਆ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਗੜਵਾ ਸਾਧੂ ਦੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜਦੋਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾ ਆਈ. ਸਾਧੂ ਨੇ ਚੋਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੜਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੇਰਾ ਗੜਵਾ ਕਿਸ ਨੇ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵਕਤ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ! ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਪੁਰੀਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਗੜਵਾ ਲੱਭ ਲਵੋ। ਪਰ ਗੜਵਾ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਪੁਰੀ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗੜਵਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਇਸੇ ਹੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਗੱਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰੀ, ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਦੀਆਂ ਕਰਕੇ ਭੋਲੇ ਭਾਂਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ_

ਕਾਲੁ ਨਾਹੀ ਜੋਗੁ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਸਤ ਕਾ ਢਬੁ॥

ਥਾਨਸਟ ਜਗ ਭਰਿਸਟ ਹੋਏ ਡੂਬਤਾ ਇਵ ਜਗੁ॥੧॥

ਕਲ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ॥

ਅਖੀ ਤ ਮੀਟਹਿ ਨਾਕ ਪਕੜਹਿ ਠਗਣ ਕਉ ਸੰਸਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਆਂਟ ਸੇਤੀ ਨਾਕੁ ਪਕੜਹਿ ਸੂਝਤੇ ਤਿਨਿ ਲੋਅ॥

ਮਗਰ ਪਾਛੈ ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ ਏਹੁ ਪਦਮੁ ਅਲੋਹ॥੨॥ ਪੰਨਾ ੬੬੨

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਕਰਕੇ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਲੁਕਾਈ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਪਾ ਕੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ '' ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਇੱਥੋਂ ਦਾਤਾਰ ਜੀ ਮਥੁਰਾ, ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੁੱਲਿਆ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ! ਭਾਈ ਭਾਗੀਰਥ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਜਗਾ ਲਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ ਦੀ ਛੋਹ ਸਦਕਾ ਭਾਈ ਮਨਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਦੀ ਕਿ ਨਾਮ ਤਾਂ ਮਨਮੁੱਖ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਮਨ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਾਣਿਆ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਤੀਰ ਸਿੱਧਾ ਅੰਦਰ ਘਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਕੜ ਲਏ ਤੇ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਲਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਭਾਈ ਮਨਮੁੱਖ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸੀ ਕਿਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਵਿਚਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਰਹੁਰੀਤ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੱਦਿਆ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਿਆ। ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਖੁਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਮੈਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨਮੁੱਖ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠ ਉਡੀਕ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰ. ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਚੱਲ ਕੇ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਕਈਆਂ ਹੋਰ ਨੇ ਵੀ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਅਏ ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰਖਿਆ। ਪਰ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਾ ਉਤਰਿਆ। ਉਡੀਕ ਤੇ ਸਬਰ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਕੁਆਰ ਕੰਨਿਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਰਦਾ ਕੱਜ ਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜੀਆਂ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਆਇਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਭੇਟਾ ਜਰੂਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜ ਹੀ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕੀ ਭੇਟਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਨਾਂ ਗਿਣੇ, ਕਦੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਜ

ਭਾਗ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਕਦੇ ਆਖੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਆਗਾ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕੋ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਵੀ ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ, ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਹੀਂ, ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰ ਜੋ ਤੇਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਭੇਟਾ ਕਰ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਐਸਾ ਅੰਦਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ ਧਰਮੀ ਹੋ ਬਣਿਆ।

ਮਨ ਰੇ ਥਿਰੁ ਮਤੁ ਕਤ ਜਾਹੀ ਜੀਉ॥

ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘਟ ਮਾਹੀ

ਜੀਉ॥ (ਪੰਨਾ ੫੯੮)

ਨਾਮ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਭਟਕਣ ਉਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਧਰਮੀ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਹੀ ਧਰਮੀ ਬਣ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਹੀ ਕੁੱਝ ਐਸੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਚਰਣ ਟਿਕਾਏ ਉੱਥੇ ਹੀ ਭਰਮ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ '' **ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. ..** ''

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਰਬਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦਰਿ ਅਨਾਇਤ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ, ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਪੁਨੀਤ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਕਜਲੀ ਨਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਿਚਰੇ ਕਿਉਕਿ ਇੱਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਭੁੱਲਿਆ ਭਟਕਿਆ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀਲ ਪਕੜ ਕੇ ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤੱਪਦੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਲ ਤਲ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਹੀ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਦੇ ਕੇ ਭਾਈ ਕੌਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਆਖਿਆ।

ਕਿ ਤੂੰ ਵੇਖ ਕਿੰਨੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਭਾਈ ਕੌਡਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੰਦੇ ਤਲ_ਤਲ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਭਾਈ ਕੌਡੇ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬੰਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਬਿੱਲੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਆਹ ਦੇਖੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਪਰਖ ਲੈਂਦਾ ਸਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਇੱਕ ਮਰਦਾਨਾ ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਜੀਵ ਤਲ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਕੜਾਹ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਗਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਸਣ ਨਾਲ ਰਾਕਸ਼ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਬਣ ਗਏ। ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ.. .. .. ''

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ 20 ਰੁਪਏ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਨ। ਜੇ ਭੁੱਖੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਫਿਰ ਪਿਆਸੇ ਵੀ ਸਹਾਰੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਬਿਦਰ ਦੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਨਾਨਕ ਝੀਰਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਥੇ ਦੋ ਸੱਯਦ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵਗਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਈਨ ਕਬੂਲਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕੀ ਕੋਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਖਾਤਰ, ਆਖਰ ਈਨ ਕਬੂਲ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਦਰਦਨਾਖ ਅਵੱਸਥਾਂ ਸੀ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਵਰ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਚਸ਼ਮੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਤਰਸਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸਦਾ ਸਦਕਾ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਲਇਆ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਉੱਥੋਂ ਫੁੱਟ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਆਖਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਸਾਈਂ ਨੇ ਰੱਬ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਕੇ, ਜਿੱਥੋਂ ਦੀਨ ਤੇ ਈਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਦੀਨ ਤੇ ਸੱਚੀ ਈਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ।

ਰੱਬ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹੋਵਣ, ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ, ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹੋਵਣ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੀ ਪਾਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਰਸੀ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਪਵਿੱਤਰ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਘਰ_ਗ੍ਰਿਹਾਸਤੀ ਨੂੰ ਪਾਲਦਿਆਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਦੁਨੀ ਪਿਛੇ ਦੀਨ ਗਵਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਦਰਸਾ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ ਤੁਗਲਕ ਨੇ ਕਹਿਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰੋਜ਼ ਤੁਗਲਕ ਦੀ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨੀ ਸੀ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ ਉਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਾਲਦਾ ਰਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਡੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਆਖੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ! ੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵੀ

ਨਹੀਂ। ਕੈਸੀ ਕਮਾਲ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦ ਉਹਨਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਐਥੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੱਢ ਸਕੇ। ਕੀ ਹੁਣ ਵੀ ਸਾਡੀ ਰਸਨਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਗਾਏਗੀ ਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਕੀ ਦੇ ਨਗਰ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਹੜਾ ਇੱਥੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਹੀ ਸੀ। ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਬਾਦ ਦਰਜ ਹੈ।

ਨਾਮਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਕਹੈ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਮੀਤ॥

ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ ਰਾਮ ਨ ਲਾਵਹੁ ਚੀਤੁ॥੨੧੨॥

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਰਾਮੁ ਸੰਮਾਲਿ॥

ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ ॥੨੧੩॥ ਪੰਨਾ ੧੩੭੫

ਇਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਝ ਪੰਡਿਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਨਰਮਦਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਮੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਮੰਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰਨਾ ਹੀ ਦਾਨਸ਼ਮੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਸਿੱਖ ਕੇ ਅਹੁੰਕਾਰੀ ਬਣਨਾ ਕਿਉਕਿ ਆਖਿਰ ਨੂੰ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਹੰਕਾਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਦਰ ਕੋਲ ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆ_ਹੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ''ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥'' ਧਰਮ ਪੰਖ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਅਵੱਸਥਾ ਬਣ ਗਈ ਜਿਸਦਾ ਜਿਕਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸੀ ਮੁਬਾਰਿਕ ਰਸਨਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ. .. .. .. ''

ਬੜੋਦੇ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ੨੭੦ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਸ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਰੋ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਜਰਾਸੰਧ ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਸੀ, ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਲੁਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰਚ ਛੋੜ ਪੈ ਗਿਆ । ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਸੰਸਾਰਕ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਭੱਜ ਲੁਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਫਤਹਿ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਦਾ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਰਸਤਾ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ ਕਿਉਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਗਏ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਅਧਰਮ ਕਮਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਿਸਦੇ ਕੁੱਝ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚੇ ਲਏ ਸਨ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਵੇਲੇ ਹੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਲਾ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਿਉਲੀ ਛਾਉਣੀ ਆਏ। ਇੱਥੇ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਕੇ ਪੱਥਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਸੀ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਤੇ ਰੱਬ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਕੀ ਰਾਜ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਜ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਉੱਥੇ ਵੀ ਧਰਮ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਚੱਲੇ ਕੇ ਗਏ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਖਤੇ ਤੇ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਗਰੇ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਜਿਹੜੀ ਰਾਮ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸਲ ਰਾਮ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹਇਆ ਹੈ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੀਚ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਨੀਚਤਾਈ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਲਿਯੁੱਗ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਮੜਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਠ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸੀ ਰਬਾਬ ਨੇ ਐਸਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ.. .. .. .. '

ਇੱਥੋਂ ਰਬਾਨਾ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਕਦਮਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਰਾਹ ਪਕੜਿਆ ਉਹ ਦਿਲੀ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਜਨੂੰ ਟਿੱਲਾ ਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਠਹਿਰੇ। ਇਥੋਂ ਸੋਨੀਪਤ ਪਹੁੰਚੇ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਇੱਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਧਰਮੀ ਸਿਦਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ

ਜਰੂਰ ਹੀ ਆਵੇਗਾ। ਕੁੱਝ ਸਮੈਂ ਮਗਰੋਂ ਆਖਰ ਇੱਕ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨੀ ਸੇਵਕ ਆਇਆ ਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਚੱਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਸੇਵਕ ਕੁੱਝ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਛੱਡਣ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਸੇਵਕ ਨੇ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਗਰੀਬ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿਉ; ਇਸ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਘਰ ਤੁਸਾਂ ਦੇਖ ਹੀ ਲਿਆ ਕਿ ਬਰਤਨ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਲਾਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਨ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਟਾਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੇਰਾ ਬਚਨ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਾਤਨਾਂ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ, ਆਹ ਮੇਰਾ ਸੋਟਾ ਲੈ ਜਾ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਰਤਨ ਭੰਨ ਦੇ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਜੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਬਰਤਨ ਨਾ ਭੰਨੋ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਬਚਨ ਮੰਨਿਆ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਬਚਨ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਰਤਨ ਭੰਨ ਦਿੱਤੇ। ਕੁੱਝ ਦੂਰੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਿਦਕੀ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਇਸ ਝੁੱਗੀ ਦਾ ਹਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਝੁੱਗੀ ਸਾੜ ਦਿਓ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਕਦੇ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ੨੦ ਰੁਪਏ ਦਾ ਲੰਗਰ ਛਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਝੁੱਗੀਆਂ ਵੀ ਸਾੜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਝੁੱਗੀ ਵੀ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਸਿਦਕੀ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਾ ਡੋਲ੍ਹਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਸਿਦਕੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਜਲ ਰਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੱਕ ਕੇ ਸੋਧਣ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਕਿਵੇਂ ਸਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ,. ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਨਿਰਾਲਾ ਕੌਤਕ ਹੋਏਗਾ। ਘਰ ਆ ਗਿਆਮ, ਝੁੱਗੀ ਸੜ ਗਈ ਸੀ। ਨਵੀਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਢਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਇੱਕ ਕੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਘੜਾ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ ਮਹੱਲ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾਈ। ਫਿਰ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੇਵਕ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਖਾਵੇ ਤੇ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਕਲਮ ਨੇ ਜੁਬਾਨ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਉਠੀ ਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ.. .. .. ''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰੱਤਿਆ ਨੂੰ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁੱਖ ਬੰਖਸ਼ੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇਰਾ ਪੰਧ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਨੀਪਤ ਵਿਖੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਕੁਰਕੁਸ਼ੇਤਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵਾਂਗੂ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸਬਕ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

ਕਰੀਬ ਹੁੰਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਵੀ ਕੁਰਕੁਸ਼ੇਤਰ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਮੇਲਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ‘‘ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ.. .. .. ’’ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਦੀ ਵਿਕਾਰਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਕੌਤਕ ਰਚਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਅੱਗ ਵਾਲ ਕੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇੱਥੇ ਵਹਿਮ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਜ ਇੱਕ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਬਣੀ ਬਿਪਤਾ ਵੇਲੇ ਜੇ ਕਣ ਕੋਈ ਜੀਵ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਖਾ ਪੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸਰਾਪ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਿਨ ਸਿਰਫ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿੱਥਾਂ ਸਨ ਕਿ ਇੱਥੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਹਲ ਵਾਹਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਹੋਏ ਸਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਸਿਰਫ ਵਹਿਮ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਉਲਝਾਇਆਂ ਜਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਮਾਸ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ੰਕਿਆ ਦਾ ਜਬਾਵ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ‘‘ਮਾਸੁ ਮਾਸੁ ਕਰ ਮੂਰਖ ਝਗੜੇ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਨਹੀਂ ਜਾਣੈ॥’’ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਗਵਾਇਆ, ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਏ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁਖੀ ਬਣ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਆਲ ਕਰ ਰਹੇ ਨਾਨੂ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਝੂਠਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਾ ਮਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਖ ਨਾ ਸੁਧਾਰਨਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮ ਧਰਮੀ ਕਹਿਲਾਵਣਾ। ਪਰ ਨਿਰਾ ਮਾਸ ਨੂੰ ਰਸ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਵਿਕਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਨਾਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਝੋਲੀਆਂ ਅੱਡ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਕੁਰਕੁਸ਼ੇਤਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਇਸ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਮੈਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਵੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨੇ ਜੋ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਉਹੋ ਹੀ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ‘‘ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ.. .. .. ’’

ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਐਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਮਨ ਘੜਤ ਪਾਖੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪੌਸ਼ਾਕਾਂ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੁੱਟ_ਲੁੱਟ ਆਪਣੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹੋਵਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਤਲੀ ’ਤੇ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਕੇ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ੩੬੫ ਦੀਵੇ ਬਾਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਆਤਮਾ ੩੬੫ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਗਤਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਗਤਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਕੋਲ ਕੁੱਝ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਬਿਗਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਗਤੀ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਵਹਿਮ ਇਹ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਦਾ ਕੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਂਟਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਹੜਾ ਫਿਰ ਰੱਬ ਦੇ ਪਹੀਏ ਜਿੱਡ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਭਾਵ ਇੱਥੇ ਕੀਤਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਇੱਤਨਾ ਫੱਲਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੰਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਾਏ ਵਹਿਮ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੌਖਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪੁੰਨ ਬਹੁਤ ਫਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਫਿਰ ਪਾਪ ਵੀ ਇਤਨਾ ਹੀ ਫਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੰਨ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਦਾਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਪਾਪ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਦੀ ਪਾਖੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਧਰਮੀ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਣ ਕਨਲਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਪਹੋਵੇ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਆਖਿਰ ਸਰਸਾ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੋਂ ਧਰਤੀ ਸੋਧਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਚਲੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਪੰਧ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਭੈਣ ਕੀ ਕੋਲੋਂ ਚੱਲੇ ਸਨ ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਪਰਤੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰ ਭਾਣ ਆਪਣਾ ਪੈਗੰਬਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਾਣ ਕੇ ਅਥਾਹ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ ਚਰਣ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਏ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਚੱਲੇ ਸਨ ਕਿਉਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਵੀ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਦੂਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਜੋਗੀ ਵੀ ਦੁਰੇਡੇ ਹੀ ਡੇਰੇ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸੀ ਪਰ ਰੋਜ਼ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਵਹਿਮ ਪਾ ਕੇ ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੇ ''ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਜਾਇ'' ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਸੁਭਾਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇੱਥੋਂ ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਨੂਰ ਤਲਵੰਡੀ ਪਹੁੰਚੇ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ''ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ'' ਦਾ ਪਾਜ ਉਘਾੜ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ''ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਧੁ'' ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ

ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ॥ (ਪੰਨਾ ੯੫੧)

ਨੇ ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਮਰਦ ਸੂਰਮੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦੀ ਤਰਸਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਛੋਹ

ਦੇ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫਿਰ ਤੁ ਪਏ। ਤਲਵੰਡੀਓ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਰਵਾਲਸਰ, ਮਣੀਕਰਨ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ, ਆਖਿਰ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆਂ ਹੋਏਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਅਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈਰਨ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਧ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ_ਵੱਡੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਥੌੜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਆਲ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਤੂਹਾਨੂੰ ਇਤਨੇ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇੱਥੇ ਲਿਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਹੀ ਮੇਰੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸੁਆਲ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਸਿੱਧੋ! ਮੇਰਾ ਸ਼ਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਮੈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਦਨਿਆਵੀ ਨੀਚ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਉੱਤਮ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਸੁਆਲਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਾਕਮਾਨ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ_

ਬਾਬੇ ਡਿੱਠੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਨਵੈ ਖੰਡਿ ਜਿਥੈ ਤਕਿ ਆਹੀ॥

ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੁਮੇਰ ਪਰਿ ਸਿਧਿ ਮੰਡਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਈ॥

ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧਿ ਗੋਰਖਾਦਿ ਮਨ ਮੰਦਰਿ ਗਣਤੀ ਵਰਤਾਈ ॥

ਸਿਧਿ ਪੁਛਣਿ ਸੁਣਿ ਬਾਲਿਆ ਕਉਣੁ ਸਕਤਿ ਤੁਹਿ ਏਥੇ ਲਿਆਈ॥

ਹਉ ਜਪਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸਰੋ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਸੰਗਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ॥

ਆਖਨਿ ਸਿਧਿ ਸੁਣਿ ਬਾਲਿਆ ! ਆਪਨਾ ਨਾਉ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ॥

ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਨਾਥ ਜੀ! ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਜਾਪੇ ਗਤਿ ਪਾਈ॥

ਨੀਚੁ ਕਹਾਇ ਉਚ ਘਰ ਆਈ॥

ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਜਪ ਤਪ ਕਰਕੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਣ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਜੋ ਕੁੱਝ ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਤੱਪੜੀਆਂ ਉਡਾਈਆਂ ਖੜਾਂਵਾਂ ਉਡਾਈਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਜੀ ਅਡੋਲ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ

ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹੇ। ਆਖਰ ਸਿੱਧ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਅਤੇ ਸਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਇਥੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਦਰਸਾਉ ਕਿ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ? ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀਚਾਰ ਆਖੀ ਕਿ ਨਾਥ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ? ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ,ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕੂੜ ਦੀ ਅਮਾਵਸ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਚੰਦਰਮਾ ਮਾਨੋ ਛੁਪ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰ. ਮਾਰ ਕੇ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਆਪ ਧਰਮ ਕਮਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾ ਕੇ ਕੂੜ ਅਮਾਵਸ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁਪੇ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਜਗਤ ਵੀਚਾਰੇ ਦੀ ਸਾਰ ਕਿਸ ਨੇ ਲੈਣੀ ਸੀ? ਜੋਗੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਸ ਸੁਆਹ ਮਲਣਾ ਹੀ ਪਰਮ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਾਨੋ ਸੰਸਾਰ ਡੁੱਬਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ,ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਜਿਹੀ ਤਾੜਨਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਕੁਹਾੜੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਲਮ ਨੇ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਫਿਰਿ ਪੁਛਣਿ ਸਿੱਧ ਨਾਨਕਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚਿ ਕਿਆ ਵਰਤਾਰਾ॥

ਸਭ ਸਿਧੀ ਇਹ ਬੁਝਿਆ ਕਲਿ ਤਾਰਨਿ ਨਾਨਕ ਅਵਤਾਰ॥

ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਨਾਥ ਹੀ! ਸਚੁ ਚੰਦਰਮਾ ਕੂੜੁ ਅੰਧਾਰਾ॥

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸਿ ਵਰਤਿਆ ਹਉ ਭਾਲਣਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੰਸਾਰਾ॥

ਪਾਪਿ ਗਿਰਾਸੀ ਪਿਰਥਮੀ ਧਉਲੁ ਖੜ੍ਹਾ ਧਰਿ ਹੇਠ ਪੁਕਾਰਾ॥

ਸਿਧ ਛਪਿ ਬੈਠੇ ਪਰਬਤੀ ਕਉਣੁ ਜਗਤਿ ਕਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ॥

ਜੋਗੀ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਿਆ ਨਿਸਦਿਨਿ ਅੰਗਿ ਲਗਾਏ ਛਾਰਾ॥

ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਡੁਬਾ ਜਗੁ ਸਾਰਾ॥

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਮਲ ਲਈਆਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦੀ? ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਵੰਡਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਹੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ ਹੰਕਾਰ ਪਾਲ਼ ਲੈਣਾ। ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਦਰਦ ਭਰੇ ਹੌਕੇ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਾਣ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਵਰੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ

ਹਲੂਣਿਆਂ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਜਾ ਕੇ ਤੱਕੋ , ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੰਦਰਲਾ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਰਜਾ ਦੁਆਲੇ ਵਾੜ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਜਾ ਨੇ ਧਰਮੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁਪ ਗਏ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰੀ ਪਰਜਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਸਵਾਏ ਕੂੜ ਕੁਸੱਤ ਤੋ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ। ਗੁਰੂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਧਨੀ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਬਣਨ ਦਾ ਢੌਂਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਚ ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ,ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਦੇ ਸਨਬੰਧੀ ਹਨ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਾਂਝਾ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਪਤੀ ਤੇ ਪਤਨੀ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ।

ਕਲਿ ਆਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਇਆ ਮੁਰਦਾਰ ਗੁਸਾਈ॥

ਰਾਜੇ ਪਾਪੁ ਕਮਾਂਵਦੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਕਉ ਖਾਈ॥

ਪਰਜਾ ਅੰਧੀ ਗਿਆਨ ਬਿਨੁ ਕੂੜ ਕੁਸਤੁ ਮੁਖਹੁ ਆਲਾਈ॥

ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਇਦੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਭਾਈ॥

ਚੇਲੇ ਬੂਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰਿ ਉਠਿ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥

ਕਾਜ਼ੀ ਹੋਏ ਰਿਸਵਤੀ ਵਢੀ ਲੈ ਕੇ ਹਕੁ ਗਵਾਈ॥

ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖੈ ਦਾਮਿ ਹਿਤੁ ਭਾਵੇਂ ਆਇ ਕਿਥਾਊਂ ਜਾਈ॥

ਵਰਤਿਆ ਪਾਪ ਸਭਸਿ ਜਗ ਮਾਹੀ॥

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਪਵਿੱਤਰ ਵੀਚਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਇੰਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਰੇ ਕਿ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ, ਵੀਚਾਰਿਆਂ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਲੰਮਾਂ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਧੂਣੀਆਂ ਤਾਪਦੀਆਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਸਕੇ। ਸਿੱਧ ਅੰਦਰੋਂ_ਅੰਦਰੀ ਹਿੱਲ ਗਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆਂ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੱਟੜਤਾਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀਚਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੇਠੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਈ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾ ਗਿਆ। ਵੀਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਕਿਤੇ

ਇਹ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ’ਤੇ ਪਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਲਾ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਸਿੱਧ ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਜੋਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਈਏ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਸਾਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਇੱਕ ਕੌਤਕ ਖੇਡਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇੱਕ ਇਸਤਰੀ ਦੂਜਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧੰਨ। ਸਿੱਧਾਂ ਕੋਲ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਸਨ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਖੱਪਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਲੈ ਜਾਉ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਲਾਬ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਣਜਾਣਾਂ ਵਾਂਗ ਖੱਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਾਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰ ਮੋਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਆ ਗਏ। ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਬੋਝੇ ਭਰ ਕੇ ਹੀਰੇ ਲਿਆਉਣੇ ਸਨ ਪਰ ਇਥੇ ਖਾਲੀ ਖੱਪਰ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਏ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਤਲਾਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਧਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋਰ ਕੀ ਸੀ? ਅਗਮ ਅਗਾਹ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕੇ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਪਾਣੀ ਉੱਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਿੱਧ ਮੰਡਲੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਪਾਵਨ ਨਿਰਮਲ ਧਰਮ ਪੰਥ ਡੀ ਵੀਚਾਰ ਸਮਝਾਈ। ਕਲਯੁੱਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਭਟਕ ਜਾਣ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਪ ਹੀ ਪਾਪ ਦਾ ਪਾਸਾਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁਪ ਕੇ ਤਪ ਤਾਪਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਖਾਲਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹਨ।

ਸਿਧੀ ਮਨੇ ਬੀਚਾਰਿਆ ਕਿਵੈ ਦਰਸਨੁ ਏ ਲੇਵੈ ਬਾਲਾ॥

ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਕਲੀ ਮਾਹਿ ਹਮਰੇ ਪੰਥੁ ਕਰੇ ਉਜਿਆਲਾ॥

ਖਪਰੁ ਦਿੱਤਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਭਰਿ ਲੈਵਣਿ ਉਠਿ ਚਾਲਾ॥

ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਪਾਣੀਐ ਡਿੱਠੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲਾ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਪੁਰਖੁ ਕੇਹੜਾ ਝਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਝਾਲਾ॥

ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਗੁਰ, ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਠਉੜ ਨਾਹੀਂ ਉਸਿ ਤਾਲਾ॥

ਸਬਦਿ ਜਿਤੀ ਸਿਧਿ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥੁ ਨਿਰਾਲਾ॥

ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸੁਖਾਲਾ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੩੧)

ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੰਨੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਵੀਚਾਰ ਮਨਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ। ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਭਾਵ ਆਸਣਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਮਾਰ_ਮਾਰ ਕੇ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਕੇਬਲ ਸਿੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਾਤੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਅਗਲੇਰੇ ਪੰਧ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਿਰਤ ਰਾਹੀਂ ਵਿਰਚਦਿਆਂ ਉਸ ਆਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ ਨਾਂ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਆਏ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਠਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਲੱਦੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਜੀਬ ਸੁਆਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਈ ਸੁਆਲ ਜਵਾਬ ਕੀਤੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਲੋਕ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਰਬਾਬ ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਦਾ ਲਾਹ ਕੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ।

ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਥ॥

ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ॥

ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ॥

ਪੜੀਐ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ॥

ਨਾਨਕ ਲੈਖੇ ਇੱਹ ਗਕ ਹੋਰੁ ਹਉਮੈ ਝਖਣਾ ਝਾਖ॥ (ਪੰਨਾ ੪੬੭)

ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਦਾਸ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਦਾਸ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਦਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਮੇਤ ਇਥੇ ਹੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. .. ''

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕਿ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਜੰਮੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਰਾਹੀਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਬਣਿਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੇ ਪੁਕਾਰਿਆਮ ਉਥੇ ਹੀ ਬਹੁੜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਲ ਲਈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਰਦੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦਰਦ ਵੰਡਾਏ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੜਫਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ। ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਇੱਕ ਵਾਸੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਤਪ ਸਾਧਦੇ ਇੱਕ ਫਕੀਰ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇਣੀ ਸਵੀਕਾਰੀ ਸੀ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਮਮਤਾ ਨੇ ਇਸ ਬਚਨ ਤੋਂ ਮੁਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਇਤਨਾ ਕਰੋਧਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਚਲੀਸਾ ਕੱਟਣ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਂਸ ਦੀਆਂ ਮਿਨਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਜੋ ਮਮਤਾ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਫਕੀਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਫਕੀਰੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਤੱਕ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਂਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਜਿਸ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੀ ਰਬਾਬ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਨੇ ਕੌੜੇ ਰੀਠੇ ਮਿੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਕਸ਼ ਦੇਵਤੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਂਸ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਰੇ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਪਰ ਸਜ਼ਾ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਭੁਗਤੇਮ ਇਹ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇੱਕ ਕਸਾਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੋਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਸਾਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦਾ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸੁਚੱਜਾ ਜੀਵਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਵੇਖ ਤੇਰੀ ਗਲਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਜੁਗਤਿ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੌਤ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵੱਸ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਰਮ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਸਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਸੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਸੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਝੂਠ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਕਈ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਗਏ ਆਖਿਰ ਭਾਈ ਮੂਲਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਉਣਾ ਝੂਠ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ ਬਲਕਿ ਮਾਲਕ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਭਾਗੀ

ਬਣੋ। ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪਰਦਾ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੋ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਫਿਰ ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤੜਫਦੀ ਲੋਕਾਈ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਰੋਗ ਪੁੱਛਣ ਆਏ ਵੈਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੋਗ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰੋਗ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੈ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਦੇ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਅੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਬਦ ਦਿੱਤਾ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਇੱਥੋਂ ਦਾਤਾਰ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਸੰਸਾਰਕ ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਸੁਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਚੜ੍ਹਈ ਕਰ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਹਟੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਵੀ ਚੜਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਤਲਵੰਡੀ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਦੌਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਜਿਹੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਥਾਮ ਦਿੱਤਾ।

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁਣ ਇਹ ਹੀ ਗੱਲ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਵੀਚਾਰ ਅਤੇ ਹਾਂ ਕਿ ''ਕਾਦੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮਲੁ ਖਾਇ॥ ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ॥ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਧੁ॥ ਤੀਨੇ ਉਜਾੜੇ ਕਾ ਬੰਧੁ ॥੨॥ ਵੱਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਫਿਰ ਹੁਣ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ''ਜੋਗੁ ਨ ਪਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ॥ (ਪੰਨਾ ੯੫੧)

ਦਾ ਹੋਕਾ ਲਾ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਤੀਸਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੌਰੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਵੱਡਿਆਈ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਹਾਰ ਵੀ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਟਿਕ ਕੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਬਖਸ਼ਣ ਲੱਗੇ। ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਵੀ ਹੁਣ ਵੱਡਿਆਈ ਜਾਣ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਵਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ ਕਿ ਦੂਨੀ ਸੁਹਾਣੇ ਬਾਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਈ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥੀ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਬਾਰੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਅਲਾਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਦਾਤਾਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇਸਲਾਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਕਾਮ ਮੱਕੇ ਵੱਲ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰੁਖਸਦ ਹੋਏ।

ਮੱਕੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੱਕੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਸ਼ਿਕ ਭਾਵ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਰੂਹ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਪਾਕਪਟਨ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ੧੧੨ ਸਲੋਕ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਖੇ ਲੋਧੀ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ 'ਨਾ ਕੋ ਹਿੰਦੂ ਨ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਜੁਵਾਬ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਕਾਮਾਨੇ ਦੇ ਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਨੀ ਸਿਖਾਈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਮੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਮਸਜਿਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਮਸਜਿਦ ਜਾਂਦੇ ਹਾ ਉਹ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਆਰਤੀ। ਹਰਿਦੁਆਰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਤੇ ਮੱਕੇ ਦੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੂੰ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਂਝਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀਆਂ ਬਲਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਅੱਜ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ 'ਨਾਮੁ ਤੇਰੋ ਆਰਤੀ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ 'ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ''ਫਰੀਦਾ ਬੇ ਨਿਵਾਜਾ ਕੁੱਤਿਆ ਏਹ ਨ ਭਲੀ ਰੀਤਿ॥ ਕਬ ਹੀ ਨ ਆਇਆ ਪੰਜੇ ਵਕਤ ਮਸੀਤਿ॥'' ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹੋਕਾ ਅੱਜ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇਰੇ ਪੰਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ।

ਜਿਸ ਸੁਭਾਗੀ ਧਰਤ ਨੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਚੁੰਮੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਲੰਬਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਨਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਏ ਗਏ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਨਾਮ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਤਲਗਾਹ ਸੀ। ਦਾਤਾਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੁਲੰਬੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਮਖਦੂਮਪੁਰ ਇਸ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨਾਲ ਜਪੰਦੜੀ ਲਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੱਜਣ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਹੁਤ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਧਨੁ ਧਰਤੀ ਵਿਚਿ ਦਬੀਐ ਮਸਤਕਿ ਪਰਵਾਣੈ॥'' ਧਨ ਬੋਝੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੀ ਗੁੱਝੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਸਤਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੱਜਣ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਕੀ ਪਰਾਸ਼ਾਦਾ ਛਕੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਹੀ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਛੱਕਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵਾ। ਸੱਜਣ ਕੁੱਝ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਮਗਰੋਂ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਵੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫਿਏ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਜਾਦੋਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਬੇ_ਅਰਾਮ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸੱਜਣ ਦੀ ਅੱਖ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲ ਲੱਗ

ਗਈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੌ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਰਬਾਬ ਬਜਾਉ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰੀਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੈਂਹ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਤੇ ਕਾਲਫ ਹੀ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਬਗਲਾ ਚਿਟੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਡੇ ਇੱਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀੌ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਉਹ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਿਮਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਤੋਤੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪਛਤਾਵਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਿਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਫਲ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੁਥਾਜਗੀ ਲਈ ਚਾਕਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਦਿਖਾਵਾ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਜਣ ਚਰਣੀ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ ਕਿ ਭਾਈ ਤੂੰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਥੋੜੀ_ਥੌੜੀ ਮਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਥੌੜੀ_ਥੋੜੀ ਮਾਇਆ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਜੋ ਰੋਜ਼ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਸੱਜਣ ਕੁਰਲਾ ਉੱਠਿਆ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਠੱਗ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਮੌਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਉੱਥੋਂ ਜਿੰਦਗੀ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆਂ ਸੀ ਜੋ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ,ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ॥ ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ॥੧॥ ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈਂ ਚਲਦਿਆਂ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ॥ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥੧॥

ਜਿਸ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਕਤਲਗਾਹਾਂ ਵੀ ਅਸਲ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਉਸ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਾਂ ਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਜੋੜ ਆਖੀਏ ‘‘ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ .. . .. ’’

ਇੱਥੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਭਾਵ ਜਿੱਥੋਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਮੱਕੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਬਾਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਵੈਸਾ ਹੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੱਜ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਅਬੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਲੱਗੇ ਸੰਗ ਅਸ਼ਵਦ ਦਾ ਬੋਸਾ ਲੈਣਾ ਅਦਿਕ ਕਰਮ ਹਨ। ਕਾਅਬਾ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਕਿ ਰੱਬ ਹਰ ਥਾਂ ’ਤੇ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸ਼ੁੱਭ ਅਮਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ

ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਕਾਦੀ ਕੂੜਿ ਬੋਲ ਮਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਦੋਂ ਮੱਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਅਬੇ ਵੱਲ ਰਾਤੀ ਮੁਬਾਰਕ ਚਰਣ ਕਰਕੇ ਲੇਟ ਗਏ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਵਕਤ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਧਰ ਵੱਲਦੇ ਪਾਸੇ ਚਰਣ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਨਾ ਕਲਪਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਤੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਾਫਿਰ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵੱਡਿਆਈ ਤੱਕੋ, ਇੱਥੇ ਲੱਤਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲੱਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਮਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਇਧਰ ਲੱਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਜੀਵਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਾਫਿਰਾ! ਇਧਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਮੈਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਪੈਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਉਧਰ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਮੈ ਚਾਦਰ ਵਲੇਟ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਤੈਨੂੰ ਜਿਧਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਪਕੜ ਕੇ ਉਧਰ ਹੀ ਘੁਮਾ ਦੇ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਥੱਕਿਆ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਨੇ ਚਰਣ ਪਰਸੇ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਘਰ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਹੀ ਕਾਅਬਾ ਦਿਸੇ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਿਆ, ਕਾਫੀ ਵੀਚਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵੀਚਾਰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਸਨ:_

ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਮੱਕੇ ਗਇਆ ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੈ ਬਨਵਾਰੀ।

ਆਸਾ ਹਥਿ ਕਿਤਾਬ ਕਛਿ ਕੂਜਾ ਬਾਂਗ ਮੁਸੱਲਾ ਧਾਰੀ।

ਬੈਠਾ ਜਾਇ ਮਸੀਤ ਵਿਚਿ ਜਿੱਥੇ ਹਾਜੀ ਹਜਿ ਗੁਜਾਰੀ।

ਜਾ ਬਾਬਾ ਸੁਤਾ ਰਾਤਿ ਨੋ ਵਲਿ ਮਹਿਰਾਬੇ ਪਾਇ ਪਸਾਰੀ।

ਜੀਵਣਿ ਮਾਰੀ ਲਤਿ ਦੀ ਕੇਹੜਾ ਸੁਤਾ ਕੁਫਰ ਕਫਾਰੀ।

ਲਤਾ ਵਲਿ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਹੋਇ ਬਜਿਗਾਰੀ।

ਟੰਗੋਂ ਪਕੜਿ ਘਦੀਟਿਆ ਫਿਰਿਆ ਮੱਕਾ ਕਲਾ ਦਿਖਾਰੀ।

ਹੋਇ ਹੈਰਾਨੁ ਕਰੇਨਿ ਜੁਹਾਰੀ।(ਵਾਰ ੧ ਪਾਉੜੀ ੩੨)

ਸਾਰੇ ਹਾਜੀਆਂ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੁਆਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੌਮਾਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲੇ, ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਆਖਦੇ ਪਰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪਾਕਿ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਭਾਵ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮਤ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਅਸੀਂ ਕਾਇਲ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਰਭੈਤਾ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਹਾਜੀਓ! ਨਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੈ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਨਿਬੇੜਾ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਮਲ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ

ਪੁਛਨਿ ਗਲ ਈਮਾਨ ਦੀ ਕਾਜ਼ੀ ਮੁਲਾਂ ਇਕਠੇ ਹੋਈ।

ਵਡਾ ਸਾਂਗ ਵਰਤਾਇਆ ਲਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੁਦਰਤਿ ਕੋਈ।

ਪੁਛਣਿ ਫੋਲਿ ਕਿਤਾਬ ਨੋ ਹਿੰਦੂ ਵਡਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ।

ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆ ਸ਼ੁਭਿ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਨੋ ਰੋਈ।

ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੁਇ ਦਰਗਹਿ ਅੰਦਰਿ ਲਹਿਨ ਨ ਢੋਈ।

ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭ ਦਾ ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹੋਈ।

ਕਰਨਿ ਬਖੀਲੀ ਆਪਿ ਵਿਚਿ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਕੁਥਾਇ ਖਲੋਈ।

ਰਹਿ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਦੁਨੀਆ ਗੋਈ।(ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੩੨)

ਇਹ ਸਾਰੀ ਸੱਚ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਵੀਚਾਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਕਰਮ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਮੱਕੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਖੜਾਂਵ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ

ਧਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੌਸ ਦੀ ਮੱਕੇ ਅੰਦਰ ਪੂਜ ਕਰਾਈ॥

ਜਿੱਥੇ ਜਾਇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਬਾਬੇ ਬਾਝ ਨ ਖਾਲੀ ਜਾਈ॥

ਘਰ ਘਰ ਬਾਬਾ ਪੂਜੀਐ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋਆਈ॥

ਆਖਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕੱਟੜਤਾਈ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਇਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸੱਚੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ ਅਸਾਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ॥''

ਇੱਥੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਦੀਨੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਿੱਕ ਵਿੱਚ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਦੀਨੇ ਤੋਂ ਬਗਦਾਦ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਬਗਦਾਦ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੋ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲਾ ਕਰਮ ਸੀ_ਇਥੇ ਲੋਕ ਰਾਗ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਕਰਮ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲਾਂ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਹਨ।

ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰੀ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਖਚਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਰੱਬ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ_ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉੱਥੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ_

ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ॥

ਓੜਕ ਓੜਕ ਭਾਲਿ ਥਕੇ ਵੇਦ ਕਹਨਿ ਇੱਕ ਵਾਤ॥

ਇਹ ਗੱਲ ਮਨੋ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਗਦਾਦ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂ ਫੈਲ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਆਈ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਰ ਅਕਾਲ ਦਾ ਐਸਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਨੋ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਹੀ ਸੁੰਨ ਮੁੰਨ ਭਾਵ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਪੀਰ ਦਰਤਗੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਫਕੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਂਗ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਹੈਰਾਨਗੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਗਹ ਮਸਤ ਫਕੀਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਕਿਹੜੇ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦ ਵਧਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਲਯੁੱਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਗਇਆ ਬਗਦਾਦਿ ਨੋ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ਕੀਆ ਅਸਥਾਨਾ॥

ਇਕੁ ਬਾਬਾ ਅਕਾਲ ਰੂਪੁ ਦੂਜਾ ਰਬਾਬੀ ਮਰਦਾਨਾ॥

ਦਿਤੀ ਬਾਂਗਿ ਨਿਮਾਜਿ ਕਰਿ ਸੁੰਨਿ ਮਸਾਨਿ ਹੋਆ ਜਹਾਨਾ॥

ਸੁੰਨ ਮੁੰਨਿ ਨਗਰੀ ਭਈ ਦੇਖਿ ਪੀਰ ਭਇਆ ਹੈਰਾਨਾ॥

ਵੇਖੇ ਧਿਆਨੁ ਲਗਾਇ ਕਰਿ ਇਕੁ ਫਕੀਰੁ ਵਡਾ ਮਸਤਾਨਾ॥

ਪੁਛਿਆ ਫਿਰਿਕੈ ਦਸਤਗੀਰ ਕਉਣ ਫਕੀਰੁ ਕਿਸਕਾ ਘਰਿਆਨਾ॥

ਨਾਨਕ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਰਬੁ ਫਕੀਰੁ ਇਕੋ ਪਹਿਚਾਨਾ॥

ਧਰਤਿ ਆਕਾਸ ਚਹੂ ਦਿਸਿ ਜਾਨਾ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੩੫)

ਦਸਤਗੀਰ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਫਕੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਿਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਸਤਗ੍ਰੀ ਨੇ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਦਸਤਗੀਰ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ, ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਗਦਾਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸੁਮਿਤ ਬਖਸ਼ੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ੰਕਾ ਮਿਟ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰ ਦਾ ਬੇਟਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰਹਿਮਤ ਕੀਤੀ। ਸੁਰਤ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪਾਤਾਲਾਂ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਧੁਰ ਪਾਤਾਲ ਤੋਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਵਰਤਾਈ। ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਕਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਛੁਪਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੁਪਦੀ। ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਅਗੰਮੀ ਸੋਝੀ ਸੀ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਤਾਂ ਮੱਕੇ ਦਸ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕੇਵਲ ਕਾਅਬਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲਾਂ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਉਸਦੀ ਕੁਦਰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਰਤੀ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੁਛੇ ਪੀਰ ਤਕਰਾਰ ਕਰਿ ਏਹੁ ਫਕੀਰੁ ਵਡਾ ਅਤਾਈ॥

ਏਥੇ ਵਿਚਿ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਵਡੀ ਕਰਾਮਤਿ ਦਿਖਲਾਈ॥

ਪਾਤਾਲਾ ਅਕਾਸ ਲਖਿ ਓੜਕਿ ਭਾਲੀ ਖਬਰਿ ਸੁਣਾਈ॥

ਫੇਰਿ ਦੁਰਾਇਨ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸੀ ਭਿ ਵੇਖਾ ਜੋ ਤੁਹਿ ਪਾਈ॥

ਨਾਲਿ ਲੀਤਾ ਬੇਟਾ ਪੀਰ ਦਾ ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਗਇਆ ਹਵਾਈ॥

ਲਖ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਲਖ ਅਖਿ ਫੁਰਕ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਦਿਖਲਾਈ॥

ਭਰਿ ਕਚਕੌਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦਾ ਧੁਰੋ ਪਤਾਲੋ ਲਈ ਕੜਾਹੀ॥

ਜ਼ਾਹਰ ਕਲਾ ਮ ਛਪੈ ਛਪਾਈ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੩੬)

ਦਾਤਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਵਕਤ ਇੱਕ ਹੋਰ ਭਰਮ ਤੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸੀ। ਬਗਦਾਦ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਰਾਗ ਦੀ ਸਖਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਹਰ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ ਕਿਤੇ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ’ਤੇ ਕੇਵਲ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਗ ਤਾਂ ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਕੇ ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਬਚਨ ਪਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾੜੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾ ਕੇ ਰਾਗ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾੜਾ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਮਾੜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਗ ਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਮਾਲਿਕ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕਮਿਕਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ

ਗੜ ਬਗਦਾਦੁ ਨਿਵਾਇ ਕੈ ਮਕਾ ਮਦੀਨਾ ਸਭੇ ਨਿਵਾਇਆ॥

ਭਾਵ ਗੜ੍ਹ ਬਗਦਾਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁੱਲ ਗਿਆ ਤਦ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ‘‘ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ. .. .. .. ’’

ਇੱਥੋਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਇਤਿਹਾਸ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਫਕੀਰ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨਾਂ ਤਿ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਜੋੜ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ’ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀ ਈਨ ਕਬੂਲਦੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਮੰਗ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਇਤਨਾ ਕਠੋਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਨਾ ਜਾਗੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ

ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦੇ, ਮੇਰੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਆਖੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਨੇ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦੈ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਹਟਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਪੱਥਰ ਰੇੜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੱਥਰ ਵਰਗੇ ਕਠਪਟ ਕੰਧਾਰੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ। ਬਸ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦੀ ਬਣ ਜਾਏ। ਅੱਜ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਉਠਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ.. .. .. .. ''

ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜੇਹਲਮ ਰਾਹੀਂ ਰੁਹਤਾਸ ਤੇ ਫਿਰ ਭੇਰੇ ਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਸਹਾਮਣ ਨਾ ਦੇ ਫਕੀਰ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡਿੰਗਾਂ ਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾ ਬਹੁੜੇ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਫਕੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਪਤ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਚਾਲੀ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਝ ਖਾਦਿਆਂ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਚਲੀਹਾ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਦਿਨ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗਲ ਹਾਰ ਪਾਉਣੇ, ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੀ, ਫਕੀਰ ਦੇ ਅੱਗੇ_ਅੱਗੇ ਢੋਲ ਵਜਦਾ ਰਹਿਣਾ ਆਦਿਕ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਕੀਰ ਚਲੀਹਾ ਕਟਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਧਰਮੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਉਸ ਦਿਨ ਫਕੀਰ ਨੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਸੀ ਤੇ ਢੋਲਚੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਾ ਕਿ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਢੋਲ ਕਿਉ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਫਕੀਰ ਨੇ ਚਲੀਹਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। ਸਾਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀ ਭੱਲੇ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਖੁਰਾਕ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਮਿਲੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਕੀਰ ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਿਨਾਂ ਖੁਰਾਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਢੋਲ ਵੀ ਵੱਜਣਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਫਕੀਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦੀ

ਖੁਰਾਕ ਨਾਲ ਪਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਗਿਆ। ਫਕੀਰ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕੀ ਵੀ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਗਏ।

''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ''

ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਐਮਦਾਬਾਦ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਕੋਲ ਰੁਕ ਕੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਦਰਦੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਐਮਨਾਬਾਦ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਧੰਨ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਥਿੜ੍ਹਕ ਗਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਧਨ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਉਦੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਤਿਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਐਮਨਾਬਾਦ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਫਿਰ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਜਬਰ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਧਨ ਜੋਬਨ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਹੋਇਆ ਕੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਰ ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਜਬਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

ਆਖਰ ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਹੋਇਆ, ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਰੋਲ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜੋਬਨ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਉਪਰ ਹੀ ਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਕੇ ਧੂੜ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਰਾਸ਼ਣ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੰਦੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਚੱਕੀ ਪਿਸਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮਚੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਤੀ ਵਿਛੜ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਵਿਛੜ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕੀਆਂ ਪੀਸਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਛਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਪਿਰਤਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲ ਲਗਾਇਆ। ਹੁਣ ਮਾਨੋ ਚੱਕੀਆਂ ਆਪ ਹੀ ਚੱਲ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਬਾਬਰ

ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤਦ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਲੈ ਕੇ ਬਾਬਰ ਆਪ ਖੁਦ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਨਾ ਚਿਰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਬਾਕੀ ਬੰਦੀ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਨਾ ਕਰਵਾਏ। ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਬਾਬਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਚੁੱਕ ਪਿਆਲਾ ਤੇ ਪੀ ਸ਼ਰਾਬ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਤਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ''ਬਾਬਰ ਬਾ ਐਸ਼ਾ ਗੋਸ਼ਿ ਕਿ ਆਲਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨੇ ਨਸਤ'' ਸਾਹਿਬ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਕਹਿਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਲਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨਸਤ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਬਰ ਐਸ਼ ਨਾ ਕਰ ਬਲਕਿ ਹੋਸ਼ ਕਰ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ''ਬਾਬਰ ਬਾ ਹੋਸ਼ ਗੋਸ਼ ਕਿ ਆਲਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨਸਤਾ'' ਬਾਬਰ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਵਰਗੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ, ਦੂਜਾ ਬੰਦੀ ਮੁਕਤ ਕਰਾਏ। ਤੀਜਾ ਬਾਬਰ ਵਰਗੇ ਜ਼ਾਬਰ ਇੱਕ ਸਾਬਰ ਆਖੀ ਬਾਤ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਰਾਹੀ ਬਣਾਇਆ। ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਰਸਨਾ ਆਪ ਮੁਹਰੇ ਕਹਿ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ

''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ''

ਤਰਸਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨੇ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਕੇ ਅਗਲੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਲਈ ਰੁਖਸਦ ਹੋ ਗਏ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਮਗਰੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ। ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ '' ਜੀਤੈ ਨਵ ਖੰਡ ਮੇਦਾਨੀ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ॥'' ਤੇ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਥਾਪਣਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਇਥੋਂ ਹੁਣ ਕਰਤਾਰੀ ਬੰਦੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਥੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਅਜੀਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਥੇ ਇੱਕ ਨਗਰ ਵਸਾ ਦਿਓ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਰੱਖੀਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਨਕ ਨੀਚ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ, ਨਾਨਕ ਚਾਕਰ, ਨਾਨਕ ਗਰੀਬ ਅਦਿਕ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵਰਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਗਰ ਵਸਾ ਕੇ ਵੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਾ ਰੱਖਿਆ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਰੀਬ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਕਰੋੜੀ ਮਲ ਨੂੰ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਲਰਤਾਰਪੁਰ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੇ ਦੋ ਅਜਿਹੇ ਤੋਫਹੇ

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਮਨੋ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਐਸੀ ਮਹਾਨ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਵੇਲੇ ''ਗੁਰ ਸ਼ਬਦੁ ਸਚੁ ਨਿਸਾਣੁ ਜੀਉ'' ਦਾ ਤਿਲਕ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕਾ ਥਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਖਵਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਹਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਮਨ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ ਪੂਜਾ''

ਇੱਕ ਸੰਸਾਰੀ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੋਵੇ ਓਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਇਲਾਜ ਲਈ। ਸਿਧ ਜੋਗੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਰ ਜਾਣਾ ਸੌਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੁਕਲ ਛਿਪਾਏ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸਟਿ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਇਲਾਜ ਇੱਕ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਆਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁੱਝ ਸੇਵਕ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਏ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਕਈ ਵਾਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨੇ ਦੀਵੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਦੀਵਾ ਨਹੀਂ ਜਗ ਸਕਦਾ ਕਿਉਕਿ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤੇਲ ਤੇ ਵੱਟੀ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਵੱਟੀ ਹੈ ਤੇਲ ਨਹੀ ਤੇ ਤੀਜਾ ਜਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਅਤੇ ਵੱਟੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਦੇ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਜਗਾ ਲਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਤੇਲ ਤੇ ਵੱਟੀ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਨਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਿਆ ਜਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਤੀਸਰੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਾਲ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ ਉਹ ਜਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਸੇਵਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਤੇਲ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਜਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਕਰ, ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਰਾਹੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜਾਣ ਕੇ ਉੱਥੇ ਫਿਰ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਵਰਾਤਰੂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਧੂ ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ ਆਦਿਕ ਇਥੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ

ਅੱਚਲ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੀ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ

ਮੇਲਾ ਸੁਣਿ ਸ਼ਿਵਾਰਾਤਿ ਦਾ ਬਾਬਾ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਆਈ॥

ਦਰਸਨੁ ਵੇਖਣਿ ਕਾਰਨ ਸਗਲੀ ਉਲਟਿ ਪਈ ਲੋਕਾਈ॥

ਲਗੀ ਬਰਸਣਿ ਲਛਮੀ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਸਵਾਈ॥

ਜੋਗੀ ਦੇਖਿ ਚਲਿਤ੍ਰ ਨੋ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰਿਸਕਿ ਘਨੇਰੀ ਖਾਈ॥

ਭਗਤੀਆ ਪਾਈ ਭਗਤਿ ਆਣਿ ਲੋਟਾ ਜੋਗੀ ਲਇਆ ਛਪਾਈ॥

ਭਗਤੀਆ ਗਈ ਭਗਤਿ ਭੁਲਿ ਲੋਟੇ ਅੰਦਰਿ ਸੁਰਤਿ ਭੁਲਾਈ॥

ਬਾਬਾ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਪੁਰਖ ਕਢਿਆ ਲੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲੁਕਾਈ॥

ਵੇਖਿ ਚਲਿਤ੍ਰਿ ਜੋਗੀ ਖੁਣਿਸਾਈ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੩੯)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਤ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਤੀਬਰ ਤਾਂਘ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਹੀ ਲੋਕਾਈ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ। ਬੇਅੰਤ ਭੇਟਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗ ਗਏ। ਜੋਗੀ ਇਹ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਕੇ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਿਆਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਰਕੇ ਕੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸਕ ਭਰ ਗਈ। ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁੱਝ ਰਾਸ_ਧਾਰੀਏ ਇਸ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰਾਸ ਪਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇੱਕ ਲੋਟਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਟਾ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਣ ਵੱਡਿਆਈ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਰਾਸ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੜਪਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਲੋਟਾ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਾਣੀਜਾਣ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੋਟਾ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਸ_ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਅਚੱਲ ਵਟਾਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮਾਨੋ ਅਸਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿੱਧ ਹੋਰ ਕਲਪ ਉੱਠੇ। ਆਖਿਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਆਖਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਗੋਸਟਿ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋਗੀ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਧਰਮ ਦਾ ਦੁੱਧ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਸੰਸਾਰੀ ਬਚ ਕੇ ਮਾਨੋ ਕਾਂਜੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਫੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਨਾ

ਲੱਗੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੀ ਗੋਸਟਿ ਦੌਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਭੰਗਰ ਨਾਥ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਮਤਿ ਹੀ ਖੋਟੀ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦੇ ਚਾਟੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਂਡਾ ਧੋਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਿਸ ਸੰਸਾਰੀ ਲਿਬਾਹ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਿੰਦਦੇ ਹੋ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬੂਹਇਆ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ_

ਖਾਧੀ ਖੁਣਸਿ ਜੋਗੀਸਰਾਂ ਗੋਸਟਿ ਕਰਨਿ ਸਭੇ ਉਠਿ ਆਈ॥

ਪੁਛੇ ਜੋਗੀ ਭੰਗਰ ਨਾਥੁ ਤੁਹਿ ਦੁਧ ਵਿਚਿ ਕਿਉਂ ਕਾਂਜੀ ਪਾਈ॥

ਫਿਟਿਆ ਚਾਟਾ ਦੁਧ ਦਾ ਰਿੜਕਿਆ ਮੱਖਣੁ ਹਥਿ ਨ ਆਈ॥

ਭੇਖ ਉਤਾਰਿ ਉਦਾਸਿ ਦਾ ਵਤਿ ਕਿਉਂ ਸੰਸਾਰੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ॥

ਨਾਨਕ ਆਖੇ ਭੰਗਰਿਨਾਥ ! ਤੇਰੀ ਮਾਉ ਕੁਚਜੀ ਆਹੀ॥

ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਨ ਜਾਤਿਓਨਿ ਭਾਇ ਕੁਚਜੇ ਫੁਲੁ ਸੜਾਈ॥

ਹੋਇ ਅਤੀਤੁ ਗ੍ਰਿਹਸਤਿ ਤਜਿ ਫਿਰਿ ਉਨਹੁ ਕੇ ਘਰ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈ॥

ਬਿਨੁ ਦਿਤੇ ਕਛੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਈ॥ (ਵਾਰ ੧ ਗਉੜੀ ੪੦)

ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਅਣਗਿਣਤ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਿੱਧ ਮੰਡਲੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਭਾਵ ਰੋਗ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਹੁਣ ਇੱਕ ਜਬਾਨ ਹੋ ਕਹਿ ਉਠੇ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ! ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਮਾਈ ਵੱਡੀ ਹੈ॥ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਇਸ ਕੂੜ ਅਮਾਤਸ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਜਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਇੰਝ ਲਿਖੀ ਹੈ_

ਬਾਬੇ ਕੀਤੀ ਸਿਧਿ ਗੋਸਟਿ ਸਬਦਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਿਧਾਂ ਵਿਚਿ ਆਈ॥

ਜਿਣਿ ਮੇਲਾ ਸਿਵਰਾਤਿ ਦਾ ਖਟ ਦਰਸਨਿ ਆਦੇਸਿ ਕਰਾਈ॥

ਸਿਧਿ ਬੋਲਨਿ ਸੁਭਿ ਬਚਨਿ ਧਨੁ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਵਡੀ ਕਮਾਰੀ॥

ਵਡਾ ਪੁਰਖੁ ਪਰਗਟਿਆ ਕਲਿਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਜੋਤਿ ਜਗਾਈ॥

ਇਥੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਕਾਇਮ ਕਰ ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੋ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਇਥੇ ਸ਼ਮਤ ਤਬਰੇਜ਼ ਨਾਂ ਦੇ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਅਨਲਹੱਕ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਫਤਵਾ ਲਗਾ ਕੇ ਖੱਲ੍ਹ ਉਤਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਖੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਕਬਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਕਦੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖ ਰੱਖ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਮਾਨੋ ਗੜ੍ਹ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਫਕੀਰ ਦਾ ਅਸਲ ਕੰਮ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਥੇ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਮਸ ਤਬਰੇਜ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਜਾ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਟੋਰਾ (ਬਾਟਾ) ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਾਕੋ ਨੱਕ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਚਮੇਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਟੋਰਾ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਪੀਰ ਰਿਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਰੱਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਬਲਕਿ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹਲਕੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਕਿ ਭਾਈ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੀ ਦੁਰਭਾਗੇ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਜੇ ਸਾਡੀ 'ਮੈਂ, ਮੈਂ' ਹੀ ਆਖਦੀ ਰਹੀ। ਆਪਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਮਾਲਕ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਅਭੇਦਤਾ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਹਿਣ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜੁਗਤੀ ਸਮਝਾ ਕੇ ਸਾਹਿਨ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲੇ ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਬੋਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੀ ਹੈ।

ਮੇਲਿਓ ਬਾਬਾ ਉਠਿਆ ਮੁਲਤਾਨੇ ਦੀ ਜਾਰਤਿ ਜਾਈ॥

ਅਗੋਂ ਪੀਰ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਦੁਧਿ ਕਟੋਰਾ ਭਰਿ ਲੈ ਆਈ॥

ਬਾਬੇ ਕਢਿ ਕਰਿ ਬਗਲ ਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦੁਧਿ ਵਿਚਿ ਮਿਲਾਈ॥

ਜਿਉ ਸਾਗਰਿ ਵਿਚਿ ਗੰਗ ਸਮਾਈ॥ (ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੪੪)

ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੀਰ ਤੇ ਫਕੀਰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਲਕਿ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਸਿਰਫ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਉੱਤਮ ਕਹਿਲਾਉਂਦੇ

ਸਨ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਸਦਕਾ ਰੱਬ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਦਾ ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ ''ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ .. .''

ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਕੇਂਦਰ ਅਸਥਾਨ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਪਿਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਫਿਰ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਘਾੜਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਹਾਲ ਪੰਥ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਧਰਮ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੀਆਂ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵੀ ਨਿਭਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਕੁ ਔਸਤਨ ਮਨੁੱਖ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ ਉਤਨੀ ਕੁ ਉਮਰ ਹੀ ਜੀਉ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ''ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥'' ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੁਣ ਸਰੀਰ ਵਿਚਲੀ ਜੋਤਿ ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਕਾਇਆ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉਣੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰ ਸਕੇ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਮਕੁੰਮਲ ਸਮਰੱਥ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਭਾਂਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਮਾ ਕਰਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹੋ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮ ਸਿਖਾਉਣ ਆਏ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਮਨੁੱਖਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸਨ।

ਇਧਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਮਤ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਕ ਜਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਤਕ ਆਤਮਿਕ ਭੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਜੀ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ।ਤਡਥ ਜੋਧ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤਮਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਭੁੱਖ ਹੋਰ ਚਮਕ ਉੱਠੀ। ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ_ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ੧੫੩੨ ਵਿਖੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜੰਮੂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਪੁੱਛਿਅ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰੰਨੇ ਨਾਲ ਘਾਹ ਖੁਰਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੱਥ ਅਤੇ ਚਾੜ੍ਹਾ ਅਦਿਕ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਝਾੜ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਰਾਹ ਸਾਫ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਉਹ ਆ ਗਏ ਸਹ। ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਗਏ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਜਾਵੋ ਮੈਂ ਇਧਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਆ ਜਾਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਫਰ ਨਾਲ ਥੱਕ ਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਹੜਾ ਬਾਬਾ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪ ਤੁਰ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਹਨ। ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਏ। ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਵਗਦੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਧੋ ਦਿੱਤੇ। ਬਚਨ ਆਖਿਆ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ ਕਿਉਕਿ ਮੈਂ

ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਆਏ ਹੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰਾਗ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਰਹਿਮਤ ਭਰਿਆ ਸੀਸ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲਹਿਣਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਪੈਦਲ ਜੀ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਗੱਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ, ਮਿੱਥ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਾਵਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਉ ਲਛਮਣ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਭਰਾਤਾ ਜੀ ਰਾਵਣ ਤਾਂ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਗ। ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਘੋੜੇ ਸੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਨ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਉਗੇ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਐਸੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜਾਈ ਕਿ ੧੫੩੨ ਤੋਂ ਲੈ ਕਿ ੧੫੩੯ ਈ: ਤਕ ਐਸੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਕੁੱਝ ਵੱਖਰਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਿਡਾਣ ਕੌਤਕ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਅਤੇਟ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਪਰ ਅਖੀਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਡੰਡੇ ਨਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੋਰਸ ਵਾਹਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਜਿਧਰ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਹੈ ਚਲੇ ਜਾਵੋ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਘਰ ਚਾਰ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀ ਬਲਕਿ ਮੇਰਾ ਘਰ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ੯ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਜੇ ਮੇਰਾ ਹੀ ਬਣ ਕਿ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁਰਦਾ ਖਾਹ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਕਿਧਰੋ ਖਾਵਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋ ਖਾਹ । ਜਦੋ ਬਸਤਰ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਿਸਟਾਨ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਹਾਲ ਕੋਤਕ ਤੱਕ ਕੇ ਚਰਣ ਚੁੰਮੇ। ਹੁਣ ਸਾਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀ ਮੈ ਟਿਕਾਣਾ ਹੀ ਭਾਲਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਕਿੱਥੇ ਟਿਕਾਣਾ, ਮੈਂ੯ ਵੀ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਤੈਂ੯ ਵੀ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ੯ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਕੁਝ ਸ਼ਰੀਕੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕਠੇ ਕਰਕੇ ਦਰਬਾਰ ਆਏ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਤ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ

ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਦਾਤ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਬਰਤਨ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਭਾਂਡਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ੰਕਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬਰਤਨ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਰਤਨ ਮੈਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੰਕਾ ਹਾਲ ਵੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਨ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ, ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਲਿਆ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਬਾਟਾ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਟਾ ਕੱਢ ਲਿਆਓ। ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀ ਆਖਿਆ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਬੇਟੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਾਟਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਤੁਸਾਂ ਆਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸੇਵਕ ਹਨ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਵੜੀਏ। ਗੱਲ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਟਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਿਦਕ ਦੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਸਿਦਕ ਦਾ ਬਾਟਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਤ ਟਿਕਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਦੋਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤਦ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਮੜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੀ ਤਲੀ ਤੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ? ਤੌਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ ਦਮੜਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋਂ ਤਲੀ ਤੇ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਲੇ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੱਸ ਸਕਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਠੱਗ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਬਣਾ, ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ, ਜ਼ਹਿਰ ਵਰਗੇ ਕੌੜੇ ਰੀਠਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਪਈ ਹੈ। ਆਖਰਕਾਰ ਇਸ ਸਿਦਕ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ , ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨਾ ਰਹੇ ਬਲਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਣ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਣ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਕਾਲ ਲਈ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਥਾਪ ਗਏ। ''ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰੁ ਧਰਿ.. .. .. ''

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ॥

ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪੱਟੀ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦਾ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਪਾਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਅਵੱਸਥਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਤਲਵੰਡੀ ਜੀ ਨਾਲ ਵਰਤੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਚਸ਼ਮਾ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ ਵਿਦਆਈ ਲਈ ਜੋ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਨ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਸੱਤ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਮੰਗੀਏ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀਖ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਗਈ। ''ਤੁਧੁ ਡਿਠੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਕਟੀਐ॥'' ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਡੰਤ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਕਤੀ ਹੈ ''ਕਰਹਿ ਕਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੂਣੀ ਚਟੀਐ॥''

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਘਰ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮਲ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤਾ ਭਾਗੋ ਜੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਜੀ ਵਪਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਸਾਲ ਜਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇੱਕ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮਲ ਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੇ ਆ ਬਣੀ। ਜਥੇ ਦੇ ਫਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਰ ਸਾਲ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਦਰ ਖਲਾ ਹਰ ਵਕਤ ਬੇਚੈਨੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ''ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ'' ਦਾ ਉਚਾਰਿਆ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਚੈਨ ਆਇਆ। 'ਜਿਤੁ ਸੰਖਿਐ ਸੁਖ ਘਟੀਐ' (ਸਾਰ ਬਚਨ) ਹੱਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਆਏ ਹਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਉ। ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤੜਪ ਜਾਣ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਈ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਪੱਕਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਹਨ। ਆਖੀਰ ਉਹ ਸੁਭਾਗਾ ਦਿਨ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸੰਗ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਲੋਂ ਪਰ ਮੈਂ

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਧਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਦੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਰਿਸ ਬਣਨਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਨਾ ਜਾਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤਿ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੱਕ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਇਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਤੀਰ ਨੇ ਮਨੋ ਐਸਾ ਜਖਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਰੂ ਸਿਰਫ ਮਿਲਾਪ ਸੀ। ਵਿਛੋੜਾ ਤਾਂ ਇਸ ਜਖਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆਪ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਗਏ।

ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਲਾਹੀ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ _ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਾਹਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ॥੪॥੩॥ (ਪੰਨਾ ੧੫) ਚਣੀਚਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜ ਗਏ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਨੀਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਘਾਟ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰਾਤ ਕੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਨੀਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਘਾਟ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਨੀਚ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਦੇ ਮਲ ਮੂਤਰ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜਾਰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਕੇਵਲ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਆਸ਼ਰਾਮ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਾਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਸਬੰਧੀ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ । ਹੁਣ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਆਪ ਤ੍ਰੇਹਣ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਸਨ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਗਲ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਕੇ ਚੰਗਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਐਸੀ ਘਾੜਤ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਹੀ ਗਏ। ਪਰ ਘਰੋਂ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਉਡੀਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਸਬਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਵਿਛੋੜਾ ਦੁੱਖਦਈ ਭਾਸਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਚਰਣ ਬੋਸੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਲਵੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਗ ਖਲੋਤੇ ਧਨੜ ਕੱਢਣ ਲਈ

ਕਿਹਾ। ਵਪਾਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਰਸਾਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖੀ। ਇਸ ਲਈ ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਨਦੀਣ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਕੀ ਦੋਨੋਂ ਨੂੰ ਪੁਟੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਇਹੋ ਜੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਲਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੂੰ ਹੋਚੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਜੜ ਪੁੱਟਣੀ ਹੈ। ਨਦੀਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਚਾਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਕੀ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁਕਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੱਠੇ ਅਦਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਤੇ ਕਮੀਣ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਹ ਪੰਡ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਖ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੀ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦਰਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਕਿਉਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੁੱਕਿਆ, ਦੂਜਾ ਬਸਤਰ ਕੀਮਤੀ ਸਨ, ਤੀਜ਼ਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਤਿੰਨੇ ਗੱਲਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਪਹਿਲੀ ਵਜ਼ਨ ਚੁੱਕ ਲੈਣਗੇ, ਦੂਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਉੱਤਮ ਹੈ, ''ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨ ਚੇਤਨੀ ਮਨਿ ਆਪਣੈ ਸੁਚੇਤ॥'' ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਨ ਤੀਜੀ ਹੁਜ਼ਮ ਨਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮਾੜ ਹੈ ਹੁਕਮ ਸਾਰਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆ ਹਨ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਅੰਦਰ ਚੂਹੀ ਮਰ ਗਈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੂ ਨਾਲ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨੱਲ ਕੱਜ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਮੁਰਦਾਰ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਹੀਆ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਨਫਰਤ ਕੀਤਿਆਂ ਇਹ ਮੁਰਦਾਰ ਵੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਨਗਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੰਦਗੀ ਇੱਕਠੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਬਾਟਾ ਸੁੱਟ ਕਿ ਕੱਢਣ ਡਥ ਕਿਹਾ , ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ''ਪੁਤੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ'' ਪਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਕੇਵਲ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੜੇ ਸਗੋਂ ਬਾਬਾ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਕਰ ਆਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ''ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਤ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ॥'' ਦਾ ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਅੱਥ ਰਾਤੀਂ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਭੇਜਣਾ, ਕਦੇ ਢੱਠੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਬਣਾਉਣਾ ਆਦਿਕ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਤੱਕਣ ਦਾ ਵਕਤ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੋ ਜੀ ਨੇ ਲਹਿਣੇ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜਾਨੀ ਸੀ। ਇਸ ਲੀ ਸਖਤ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਪਰਚਾ ਸੀ। ਰੱਬ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਪਠਾਇਆ ਸੀ। ਫਿਏ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਈ ਦਾ ਦਰਦੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਦਾਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਪਰਚਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਗਏ । ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਬਸਤਰ ਲੈ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਕਾਫੀ ਤੇਜ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗ

ਪਈ। ਗੜੇ ਵੀ ਵਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਬਾਕੀ ਕੁੱਝ ਸੇਵਕ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਆਏ। ਪਰ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਲਹਿਣਿਆ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਗਿਆਂ ਜੇ ਕਰ ਤੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੋ ਨਾ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੜਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪਰ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਦੋ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਆਂਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫਰਮਾਇਆ ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੂਣੀ ਚਟੀਐ॥ ''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ । ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਲਹਿਣਾ ਪੰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਵਡੱਤਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜਾ ਮੋਈ ਚੂਹੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੁਰਦਾ ਚੁੱਕ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਤਿਅੰਤ ਔਖੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾ ਦਿੱਤੀ_ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਡੰਡਾ ਪਕੜਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਸਾਹਿਜ ਸਾਹਿਜ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਰਤ ਆਏ ਪਰ ਇਕੱਲੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਲਹਿਣਿਆਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੀ ਤਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਆਪ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਦੱਸ ਤੇਰਾ ਘਰ ਚਾਰਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੱਧਰ ਹੈ ਜਿਧਰ ਤੇਰਾ ਘਰ ਹੈ ਮੈਂ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰ ਛਲਕ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਹਿਬ! ਮੇਰਾ ਘਰ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਘਰ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਕੁੱਝ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਫਿਰ ਆਹ ਮੁਰਦਾ ਖਾ। ਧੰਨ ਸਨ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫਰਮਾਇਆ'' ਮੁਰਦੇ ਦੀਆਂ ਪਰਿਕਰਨਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੁਕਮ ਕਰੋ! ਕਿਧਰੋਂ ਖਾਵਾਂ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੜਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਬਸਤਰ ਚੁੱਕਿਆ, ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਮਿਸਟਾਨਾ ਪਦਾਰਥ ਸਨ। ਅੱਜ ਲਹਿਣਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੜਪ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਚੁੱਪ ਵਰਤੀ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਪਿਸ ਆ ਕੇ ਨਵੀਨ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਰੱਬੀ ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਸੀਸ ਨੂੰ ਬਾਬਰ, ਜੋਗੀ, ਤਪੀਸਰ, ਮੌਲਾਨੇ, ਹਿੰਦੂ ਫਕੀਰ, ਸਭ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਥੱਕੇ ਪਰ ਇਹ

ਸੀਸ ਨਾ ਝੁਕਿਆ। ਉਹ ਸੀਸ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਬਣੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਡਿੱਠਾ ਸੀ।

ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਂ ਗਏ। ਧੰਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਬਚਨ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਦੂਜਾ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਬਣਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਪਰੋਖੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੀ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਅਲੋਪ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਕੋਈ ਗੁੱਝਾ ਰਾਜ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫਰਮਾਇਆ.. .. .. .'' 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਭੂਆ ਮਾਤਾ ਵਿਰਾਈ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਧੰਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਕਾਂਤ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਝਿਆ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਪੁਕਾਰ ਉੱਠੇ ਫੁਰਿਆਦੀ ਬਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਕੀ ਉਪਰ ਭਾਵੇਂ ਅਥਾਹ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲਏ ਅਤੇ ਭਾਲਦਿਆਂ_ਭਾਲਦਿਆਂ ਮਾਤਾ ਵਿਰਾਈ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਵਿਰਾਈ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਆਣ ਮਿਲੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਮਾਤਾ ਵਿਰਾਈ ਜੀ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਓ ਆਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਇਥੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮੁਰਝਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦਾ ਖੇੜਾ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮੂਹੋ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਬਾਕੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਰਨੇ ਪਾ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪਵਿੱਤਰ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੀਦਾਰ ਨਾ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਇਹ ਫੁਲਵਾੜੀ ਪਤਝੜ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਖੈਰ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. .. '' ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਸੀ ਉਹ ਬਰਬਾਦ ਹਪ ਜਾਏ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਣ ਦਰਸ਼ ਦਿਖਾਏ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜਿਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਉਹੋ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਆਤਮਿਕ ਖੁਰਾਕ ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰ _ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਕੇ ਤੋਰਦੇ ਤੇ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਕੇ ਤੋਰਦੇ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਮਾਇਆਂ ਆਦਿਕ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਵੰਡ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਤਿਅੰਤ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

''ਲੰਗਰਿ ਦਉਲੀਤ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ॥'' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਤੋਰੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਆਪ ਦੀ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਚੱਲ ਕੇ ਗਏ। ਭੋਜਨ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਚਪੇੜਾਂ ਮੂੰਹ ਪਰ ਖਾਧੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਰਿਆਦਾ ਖੰਡੂਰ ਵਿੱਚ ਬੇ ਰੋਕ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫਰਮਾਇਆ.. .. .. '' ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ''ਸ਼ਬਦ ਜਿਤੀ ਸਿਧ ਮੰਡਲੀ'' ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ ਤਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਨ ਆਏ। ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆਂ ਕੁੱਝ ਮੰਗ ਲਵੋ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹਾਵਲ ਹੱਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਦਾਤ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰੋਂ ਲਿਆ ਦਿਓ ਤਾਂ ਬਹਾਵਲ ਹੱਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿੰਨੇ ਹਿੱਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿਓ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਜੋਗੀ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਆਲ ਹੋਰ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਸੁਆਲ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਅਜਿਹੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਭੱਭੇ ਸਨ_ ਮੈਂ ਕੋਈ ਘਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਘਾਲੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਰਹਿਮਤ ਹੀ ਬਰਸੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਕੇ ਲਿਆ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਕਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਭਲਾ ਹੈ ਜੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਮਗਰੋਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆ ਨੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਸਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਜੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਭੱਭਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਰੀਝ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਲਹਿਣੇ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. ''

ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਾਬਰ ਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜਾਬਰ ਆਖ ਕੇ ਸਮੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਲਿਵ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਏ ਉਸਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਰ ਤਿ ਪੁੱਤਰ ਹਮਾਯੂੰ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਤੋਂ ਭਾਂਜ ਖਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗੂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਫਕੀਰ ਦੁਆ ਦੇ ਦੇਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਤਖਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚੰਦ ਰੋਜ਼ ਸੁੱਖ ਚੈਨ ਨਾਲ ਗੁਜਾਰ ਸਕਾਂ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਦੋਂ ਅਚਾਨਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਭਾਵ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਦਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਆਖਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਮਾਯੂੰ ਆ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਮਾਯੂੰ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹ ਪਰ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਡੋਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਬੱਚਿਆ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅਖੀਰ ਕਰੋਧੀ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਿਛਾਹ ਤੱਕ ਬਚਨ ਆਖੇ ਭਾਈ ਜਿੱਥੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਣੀ ਸੀ ਉੱਥੋਂ ਤਾਂ ਭੱਜ ਆ ਗਿਆਂ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਾਉਣੀ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ। ਹਮਾਯੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਛਤਾਵਾ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਵਰਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. ''

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜ ਕੇ ਕੁੱਝ ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਬਹੁਤ ਉਚੇਰੀ ਹੈ। ਅਕਲ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੌਧਰੀ ਜਵਾਹਰ ਮਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਕਤੀ ਆਇਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋਵਾਂ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੌਰਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਅਸਲ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕਿ ਬਈ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਮਿਰਗੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਘਰ ਸਦਾ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ੯ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀ ਪੀਵਾਂਗਾ। ਮਿਰਗੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਪਾ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਫਿਦਰਤ ਵਾਂਗ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੁਲਾ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕਿ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ ਕਿ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਹੈ, ਦੇਖਦਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿ ਵਿਗੜੇਗਾ? ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਆ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ੯ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਆਦ ਕਾਲ ਦਾ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰਿਆ, ਸੋ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗਲ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਚੌਧਰੀ

ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕਿ ਮਰ ਗਿਆ। ਵੀਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ .. .. ..'' ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਟੁਰ ਕੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਵੀ ਵੀਚਾਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਜੋਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹੁਕਮੀ ਪੇਡਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਦਾ ਹੈ,ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕਾਰਨ ਵਿੱਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਾਈ ਮੌਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸੌਦਾਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਇਸ ਭੁਲੜੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਫਿਰ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਖਿਚੜੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਾਫੀ ਹਨੇਰੀ ਝੱਖੜ ਚੱਲਿਆ। ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਝੱਖੜ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮਾਲਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹਨੇਰੀ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ''ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ'' ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਟੁਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਕਿ ''ਕਰਗਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. ''

ਬਾਸਰਕੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਤੇਜ ਭਾਨ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਲਖਮੀ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰੇਹਿ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਾਲੜੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮਰਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਧਾਰਮਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੀ ਵੱਡੇ ਹੋਏ। ਕਾਰਜ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਰੀਬ ਛੇ_ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕਰਨ

ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਲਣਸਾਰ ਮਿਠੜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸੀ ਕਰੀਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਉੱਨੀ ਸਾਲ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਏ। ਵੀਂਹਵੀ ਵਾਰੀ ਜਾ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਇਕ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਮਿਲਿਆ। ਸੁਭਾ ਮਿਠੜਾ ਜਾਣ ਕਿ ਸਾਂਝ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ। ਇਕ ਬਜੁਰਗੀ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ, ਤੀਜਾ ਧਾਰਮਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਦੀ ਜਬਾਨੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਤਨੇ ਸੋਹਣੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲੋ ਇਹ ਸਾਰੀ ਦਾਤ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਦ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਧੂ ਜੀ ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੋਈ ਧਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਜਦੋਂ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਸੰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੜਫ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਇੱਕ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਿਛਾਂਹ ਪਰਤ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਦੇਖਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਕੋਤਕ ਨੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਕਮਾਇਆ ਧਰਮ ਇਕ ਖਾਲੀ ਝੋਲੀ ਹੀ ਦਿਸਿਆ ਆਸਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਕਬਜਾ

ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਦੇ ਬਚਨਾ ਦੀ ਚਿਣਗ ਚਿੰਗਾਰੀ ਨੇ ਧੁਖ ਧੁਖ ਕੇ ਬੇਚੈਨੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨੂੰਹ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਮਿਲਿਆ। ਕਦਮ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਗਏ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਬਚੀਏ! ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਚੱਲ ਮੇਰਾ ਮੰਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤੜਫ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਸ ਬਚਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਸਮੇਤ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜਰ ਹੋਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਠੰਡ ਪਈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀਂਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਇਸ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣੇ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੀ ਕਿ ਇਥੋ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ

‘‘ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. .’’ ਇਸ ਲਈ ਕੁੱਝ ਜਾਤੀ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਭਾਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹਨਾਂ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੱਲਦਾ। ਅਚਾਨਕ ਉਦੋਂ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਪਾਖੰਡ ਕਰਕੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸੇ ਹੀ ਨਗਰ ਖੰਡੂਰ ਸਹਿਬ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਪੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ । ਇਹਨਾਂ ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਅਤੇ ਤਪੇ ਨੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਗਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਹੋਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਰਖਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਜੜਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਇੱਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵਰਖਾ ਕਰਵਾ ਲਵੋ। ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ ਲੋਕੀ ਵਾਰ_ਵਾਰ ਤਪੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵਰਖਾ ਕਰਵਾਉ ਪਤ ਤਪਾ ਸਤ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵਰਖਾ ਕੋਈ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਹੋਣੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਲੋਕੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਤਪਾ ਵੀ ਸੁਆਰਥ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਰੇਡੇ ਗਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਦਰਦ ਭਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸੀ ਕਿ ਤਪੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਇਹ ਪਾਪ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਗਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ

ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਇਹ ਪਾਪੀ ਜਾਵੇਗਾ, ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕੀ ਤਪੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਕੋਈ ਤਪੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਇੱਕ ਅੰਗ ਤਪੇ ਦਾ ਖਿਲਰ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਸਜਾ ਪਾ ਲਈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਦੋਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਥੇ ਉਹੋ ਜੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਏ। ਆਪਾ ਜਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਥੇ ਸਬਕ_ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ 'ਚ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਤੱਕ ਕੇ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਕਹਿ ਉੱਠੇ ਕਿ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. .. ''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਵਸਾਵੋ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ। ਲਗਦੀ ਵਾਹ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਆਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਤੜਪ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਬਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਆਥਰੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਧੰਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਗਏ, ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ। ਮਗਰੋਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੀ ਕਾਰ ਦਿਖਾਵਣ ਲੱਗੇ। ਤਪਾ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਤਾੜਨਾ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਨਮੂਨਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਆਖਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਸੁਣਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਚਲੀ ਗਈ ਤਦ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲਿਆ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਕੋਈ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਦਰਦ ਵਗੈਰਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਫਿਰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਲਗਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਵੱਢ ਜੀ ਦਿਆਂ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਵੱਡੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਜਰੂਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦਿਆਂ ਚਲਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈਪ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਹੋ ਚਲੇ ਉਸਨੂੰ ਤਿਆਗ ਹੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਸਬਕ ਚੇਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ '' ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ.. .. .. ''

ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜੀਬ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਗਰ ਚੁੱਕ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਚਲ ਪਏ ਅੱਜ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਾਗਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਚਾਨਕ ਪੈਰ ਫਿਸਲ ਕੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਇੱਕ ਜੁਲਾਹੇ ਦੇ ਤਾਣਾ ਤਣਤ ਵਾਲੀ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਅੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਤਦ ਖੜਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕੌਣ ਹੈ? ਤਾਂ ਜੁਲਾਹੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਮਰੂ ਨਿਥਾਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਮਲੀਏ ਮੈਂ ਹੁਣ ਨਿਥਾਵਾਂ ਨਹੀ, ਮੇਰਾ ਥਾਂ ਹੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਸੱਟ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੀ ਤਦ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਸ ਅਜਿਹੇ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਡਿੱਗ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਦਰਦ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਉੱਠ ਖਲੋਵੇ ਤਦ ਉਹ ਡਿੱਗਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੁਣ ਘਾਲਣਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਜੁਲਾਹਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜੋ (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਝੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਹੋ ਗਾਗਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਕੇ ਨਵੀਨ ਬਸਤਰ ਪਹਿਣਾ ਕੇ ਸੋਹਣੇ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਜੋਤਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜੋਤਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਜੋਤਿ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਰਜ ਕਰ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਥਿ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਇਆ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਾਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘਿਆ, ਕਦੇ ਸਾਧੂ ਵੈਯਨੂੰ ਕੋਲ ਬੈਠਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਚੁੱਕ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਵਾਸ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਵਾਸ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਕੇਂਦਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਬਿਰਾਜੇ।

ਇਹ ਵੀ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕ ਕੇ ਜੁਬਾਨੋਂ ਨਿਕਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ''ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ.. .. . .' ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਹਰ ਪਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਗੁਜਾਰਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਹੀ ਰਹੇ, ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ, ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਹੀ ਰਹੇ ਪਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਬਣ ਗਏ।

ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ

ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਅੱਖ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਾਰੀਗਰ ਕੁਝ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਨਦਰਿ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਤੋਲਦਾ ਹੈ। ਖਾਣ, ਪਹਿਨਣ, ਰਹਿਣ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤੱਕਣਾ ਲੋਚਣਾ ਹੈ। ਸਾਮਾਨ ਭਾਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਂਵੇਂ ਲੱਕੜ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਘਰ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਮੋਟਰ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦਣੀ ਹੋਵੇ, ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ,ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਿਸ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਲਈਏ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੱਖ ਦੇ ਤਰਾਜੂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਪਰਮਾਰਥੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਐਸਾ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕੋਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ। ''ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ॥ ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ॥'' ਸੰਸਾਰਕ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਪਰਮਾਰਥੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪਾਂਧੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪਾਂਧੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਂਧੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਕਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਕਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਕਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਫਿਰ ਤਪੀਸਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਦੇਖੇ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਸਿਰਫ ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਫਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਭੁੱਖ ਨਾ ਮਿਟੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਦਿਆਂ ਕਈ ਬਰਸ ਬੀਤ ਗਏ।

> ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉਂ ਟੋਲਿ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਠੇ॥
>
> ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਹ ਮੁਖਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ॥
>
> ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਾਉ ਲਾਯਉ॥
>
> ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਥ ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੯੫)

ਅਖੀਰ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਸੋਇ ਪਈ। ਕਦਮਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਬਲਕਿ ਪੁਕਾਰ ਉਠੇ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਭਾਲ ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ ਕੀਤੀ ਹੁਣ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਜੋਤਿ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਰਿ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜਗਿਆਸਾ ਜਾਗੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚੀ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਵਾਚਿਆ, ਸੁਣਿਆ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਪਰਮਾਰਥੀ ਢੂੰਢਾਊਆਂ ਨੇ ਜੋ ਬਚਨ ਆਖੇ ਉਹ ਭੱਟਾਂ ਦੇ

ਸਵਈਏ ਕਰਕੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਹੋ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਕਾਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਾਂ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਲ ਪੰਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦੀਦਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਹੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਣ ਕਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਬਸ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭੱਟ ਗੁਰੂ ਕੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਆਖਿਆ ਹੈਮ ਕਿਸੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਪੱਖੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਤੇ ਉਕਰਿਆ ਸੱਚ, ਜ਼ੁਬਾਨ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਘਨਹਰ ਬੂੰਦ ਬਸੁਅ ਰੁਮਾਵਲਿ ਕੁਸਮ ਬਸੰਤ ਗਨੰਤ ਨ ਆਵੈ॥ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕਿਰਣਿ ਉਦਰੁ ਸਾਗਰ ਕੋ ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਅੰਤੁ ਕੋ ਪਾਵੈ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਕਬਿ ਜਨ ਭਲ ਉਹਨ ਜੁ ਗਾਵੈ॥ ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ॥੧॥੨੨॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੯੬) ਆਓ ਵੀਚਾਰੀਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਭਲੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਤੇਜਭਾਨ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਬਾਸਰਕੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਆਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਜ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਉਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੱਟੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੁੱਝ_ਕੁੱਝ ਭਾਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਾਉਣੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਆਪ ਖਿਆਲ ਤੱਕ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਪਿਤਾ ਤੇਜਭਾਨ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਹ ਸੱਠ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਤੇ ਵਸੇ ਨਗਰ ਸਨਖ੍ਤਾ ਵਿਖੇ ਦੇਵੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੀ ਲੜਕੀ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸ਼ਾਦੀ ਲੇਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਜੀਵਨ ਭਾਵੇਂ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਪਰ ਅੰਦੂਰਨੀ ਆਤਮਿਕ ਭੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਸਾਧਨ ਸਨ ਕਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਜ ਸਮਝ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕੀ ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਘਰ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕ ਦੀ ਯਾਦ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ

ਮਿਲਾਪ ਨੇ ਕੁੱਝ ਸੁੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਸੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਉਣੇ ਹਨ। ਸੋ ਹਰ ਸਾਲ ਤੀਰਥ ’ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿਦੁਆਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਗਏ ਪਰ ਅੰਦਰਲਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਿ ਦਾ ਦੁਆਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਵੀਹਵੀਂ ਵਾਰੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅਜੀਬ ਭਾਣੇ ਵਰਤੇ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਰਾਮ ਲਈ ਰੁਕੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਪਦਮ ਤੇ ਪੈ ਗਈ। ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਦ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਸੱਜੇ ਚਰਣ ਵਿੱਚ ਪਦਮ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਯੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੋਗੇ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਲਿਆ ਪੁਰਸ਼ਾ,ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨੇ ਅੱਧੋਂ ਵੱਧ ਸਫਰ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਬਣਨਾ ਤੇ ਕੀ ਰਾਜੇ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਇਸ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੁਆਸ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਹਰਿਦੁਆਰ ਜਾਂਦਿਆ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਦੇ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਦੇ। ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਉਪਰ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ‘‘ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ .. .. .. ’’

ਹਰਿਦੁਆਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਸਤਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਨਾਲ ਪੰਧ ਤਹਿ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਇਕੱਠੇ ਛਕਦੇ ਛਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ, ਦਇਆਲਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣ ਤੱਕ ਕੇ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਇਤਨੇ ਸ਼ੁੱਭ ਗੁਣ ਸਿੱਖੇ ਹਨ? ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਵੇ ਮਾਮੂਲੀ ਸੀ ਪਰ ਸਾਧੂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੋੜਿਆ ਬਲਕਿ ਬਚਨ ਵੀ ਆਖੇ ਕਿ ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਸੰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਚਿਣਗ ਚਿੰਗਾਰੀ ਲਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਦੀ ਤੜਪ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਚਾਹਤ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਭਾਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਭਾਵੇਂ ਰੋਜ਼ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਹੀ ਰਾਹ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹਤ ਕੱਪੜੇ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੀ ਭਾਲਣਗੀਆਂ ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਹਤ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਚਾਹਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪਰਤੇ ਨੀਂਦ ਉੱਡ ਗਈ। ਹੁਣ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਬੰਜਰ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਖਿਲਾਰੇ ਬੀਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਚੇ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਂਦਾ ਦਿਸਿਆ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਲੱਗੀ ਸੱਟ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਚੈਨ ਦੇ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ’ਤੇ ਆਇਆ ਜਖ਼ਮ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਚੈਨ ਗਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦਿਆਂ ਲੰਘ ਗਈ। ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਠ ਖਲੋਤੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ, ਕੁੱਝ ਚੈਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦਾਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਨੋ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਦੇ ਆਧਾਰਿਤ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਘੰਡ ਹੇੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਖਿੱਚ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ,ਖਿੱਚ ਲੈ ਆਈ, ਜਿੱਥੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਇਹ ਘਰ ਵੀ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਾ ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਸਜੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੀ ਭਤੀਜ ੴਹ ਕੋਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ:

ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਾਏ॥

ਜਿਉਂ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ॥੧॥

ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਜੀ ਨਹੀ ਬਵਾਰਿਆ॥

ਹਰਿ ਬਿਸਤਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੂਆ ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ॥

ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ॥੨॥

ਕਾਇਆ ਅਰਣੁ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ ਪੰਚ ਅਗਨਿ ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ॥

ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਸੰਨੀ ਚਿੰਤ ਭਈ॥੩॥

ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੇ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਨੇਹਾ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਓਹੁ ਦੇਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਟਸਿ ਦੇਹਾ॥੪॥੩॥ (ਪੰਨਾ ੯੯੦)

ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਨੇਹਾ॥

ਇਹ ਬਚਨ ਵਾਰ_ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਿਸੇ ਆਗੰਮੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਗਏ। ਆਖਰ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਹੋਏ ਗਏ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੱਚੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਮਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਅਮਰ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੜ ਕੇ ਲੋਹਾ ਹੋਏ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਬਖਸ਼ ਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਆਪ ਜੀ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਬਲਕਿ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲ ਚੁੱਲੇ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵਕਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦਾਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਜੋਤਿ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੇਟੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁੜਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਓ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਕੁੜਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿਓ, ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿਉ! ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਹੋਈ। ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਹੀ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬੇਟੀ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਾਹਰ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਬਾਹਰ ਹੀ ਛੱਡ ਆਈ ਏਂ, ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੈ ਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਦ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਜੋਤਿ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਦੀ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅੱਥਰੂ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਗਲਵਕੜੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ੋਂ ਜੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾ ਕੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੀਨ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਬੱਚੀ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਾਵਾਂਗਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਭ ਤੋਂ ਹਨੇਰਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਿਆ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਭਾਂਵੇਂ ਸੌ ਚੰਦਰਮਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ

ਰੁਸ਼ਨਾ ਦੇਵੇ ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸੂਰਜ ਸਾਧੀ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ॥

ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ॥ (ਪੰਨਾ ੪੬੩)

ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੰਕਾ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰ_ਕਹਿਆ ਕਮਾ ਕੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਹੈ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਤਦ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇ ਪੰਕਤ ਵਿੱਚ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਦਾ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਛਕਾਂਗਾ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਭਗਤੀ ਕੀ ਤੇ ਇਹ ਖਾਣ ਕੀ? ਅਕਲ ਤੇ ਇੱਸ਼ਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਪਰ ਅਕਲ ਹਾਰ ਗਈ, ਇੱਸ਼ਕ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਮਨ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਟ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਸ਼ੰਕਾ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਾਤਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਆਇਆ ਭੋਜਨ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਸੀ। ਤਨ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮਨ ਗੁਰੂ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਤਮੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਸ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਮਿਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਹਨ। ਧੰਨ ਹਨ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਖਤਮ ਕਰ ਮੁੜ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹਪਣ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਅਰੰਭ ਤਹੀ ਵਿਸ਼ਾਵਾਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਿਆਸਾ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਗੋਰ ਦੀ ਨਿਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਕ ਮੁਰਦਾ ਬਣੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇੱਕ ਅੱਧ ਸਾਹ ਵੀ ਬਾਕੀ ਹੋਵਣ ਤਾਂ ਮੁਰਦਾ ਗੋਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਰਦਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਰ ਦੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਅਸੂਲ ਕੀ ਹਨ। ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬੋਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੇਵਾ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੇ ਧੀਰਜ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕੰਧੀ ਤੇ ਹੈ ਪਰ ਸੇਵਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਮੂੰਹ ਵਿਖਲਣ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਕਰ ਹੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ

ਲਈ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੂੜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾ ਲਈ ਇੱਕ ਗਾਗਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਾਗਰ। ਗਾਗਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਗਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਿਆਸਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ। ਸਾਗਰ ਭਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ। ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ_ਪਹਿਲੀ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪਏ। ਬੀਜ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰਲ ਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੀਜ਼ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦਾ, ਉਹ ਬ੍ਰਿਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਰ ਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੋਈ ਬਿਰਲਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਸਨਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਸੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਜੱਗੋਂ ਨਿਆਰੀ ਕਰ ਦਿਖਾਈ। ਕੁੜਮਾਂ ਦੇ ਫਕੀਰ ਰੋਟੀ ਦੇ ਟੁੱਕ ਪਿਛੇ ਹੱਡ ਰੋਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਕਿ ਕਮਲਿਓ ਰੋਟੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੀਨ ਪਿੱਛੇ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪਿੱਛੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਤਨ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੀ,ਮਨ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਤਦ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸੱਚ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ_ ''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. .. ''

ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜਰਿਆ ਤਦ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਹੋਰ ਜੁਗਤੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਨਿਰਛਲ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਚੇ ਦਾ ਵਾਸ ਵੇਖ_ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਕੋਲੋਂ ਭਾਂਜ ਖਾ ਕੇ ਹਮਾਯੂ ਆਇਆ। ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਬਦਲ ਦੇਂਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਆਸ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜੂਰ ਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਸਨ। ਹਮਾਯੂੰ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਡਥ ਤਦ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੁਖਰਬਿੰਦ ਘੁੰਮਾ ਕੇ ਬੜੇ ਸਜਿਹ ਨਾਲ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਉਥੋਂ ਤਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਏਂ, ਤੇ ''ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ'' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਖਲੋਤਾ। ਹਮਾਯੂੰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਠੰਡਾ ਹੋਇਆ। ਕੀਤੀ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਾਲੜੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਮਾਯੂੰ ਵਾਂਗੂ ਹੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਝਿੜਕਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਕਾਬੂਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਬਾਲੜੇ ਵਰਗਾ ਬਣਾ, ਸੇਵਾ ਕਰ ਸੇਵਕ ਬਣ। ਇਥੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਠੋਕ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ ਹਰ ਵਕਤ ਤਤਪਾਰ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹੋ ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਲਈ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਦੇ ਹੋ, ਪੱਖਾ ਝੱਲਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਤਿਆਦਿਕ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਕੇ ਭਾਈ ਮੇਰੀ

ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਬਾਹਰ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ, ਹੁਣ ਇਹ ਹੀ ਲੇਖੇ ਲੱਗ ਜਾਏ, ਬਸ ਇਹੋ ਹੀ ਤਰਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੁਢਾਪਾ ਕੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਮਾਣ ਗੁਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਕੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬੇਆਸਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਿਆਸ ਕਿਨਾਰੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਬਿਆਸੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਭਾਵ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈਮ ਜਦੋਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਆਸਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੋਡੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਬੂਟੇ ਹੀ ਪੁੱਟੀ ਜਾਣ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਰੀ ਕਿ ਅਸਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮੁੱਚਾ ਤਜ਼ਰਬਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਣ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਆਖਿਰ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸ਼ਿਗਾਰੀ ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਆਪੂੰ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਹ ਵੀ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਕੱਢ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਰੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਏ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਬਾਸਰਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛੋਂ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਈ, ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਉਜੜ ਜਾਏਗੀ। ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਇੱਕ ਤਪਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅਕਸਰ ਇਹ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸਲ ਨੇ ਵਕਤ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਗਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ। ਤਦ ਮੈਂ ਮੀਹ ਪੁਆ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਨਗਰ ਦੇ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਗਰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੀਹ ਪਵਾ ਕਿ ਵਸ ਜਾਉ। ਮੈਂ ਉਜਾੜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਮੀਂਹ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਪਿਆ। ਵਾਰ ਵਾਰ ਤਪੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਪਰ ਉਸ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਵਰਖਾ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ। ਆਖਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਨਾ ਪਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਨਗਰ ਦੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਪੇ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਲੈ ਜਾਵੋਗੇਮ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਤਪੇ ਨੂੰ ਧੂਹ_ਧੂਹ ਕੇ ਵਰਖਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤਪੇ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਬਚਨ ਕਹੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਪਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਜਾ ਕੇ ਕੱਸਵਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੈ। ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੁੜ ਕਦੇ ਦਾਤ ਸਮਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ

''ਜੋ ਕਿ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਚੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ॥''

ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੱਲ ਤੱਲ ਕੇ ਹਰ ਕਈ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇਵਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਗਾਗਰ ਨਾ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਾ ਗਾਗਰ ਹੱਥ ਪਕੜਾ ਬਿਆਸੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲ ਵਰਤੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਇੱਕ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਤਾਣੀ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਪੈਰ ਅਟਕ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ । ਅਚਾਨਕ ਹੀ

ਜਿਵੇਂ ਅਕਸਰ ਖੜਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਅਵਾਜ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ,ਤਦ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੌਣ ਹੈ ਬਈ? ਤਦ ਜੁਲਾਹੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਅਮਰੂ ਨਿਥਾਵਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਨਹੀ ਕਰਦਾ , ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਬੁੱਢੇ ਵਾਰੇ। ਉਠਦਿਆ-ਉਠਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਇਕ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ,ਕਮਲੀਏ! ਮੈ ਕੋਈ ਨਿਥਾਂਵਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀ ਬਲਕਿ ਮੇਰਾ ਥਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਬਿਨਸਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਦਿਵਾਨ ਲੱਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ 'ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆ ! ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਚੇ ਇਕ ਬਚਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੇਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਰਹਿਮਤ ਭਰੀ ਨਦਰ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਜੁਲਾਹੀ ਤਾ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਧੰਨ ਹੈ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉੱਠਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਹੈ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਉਹ ਉਠ ਨਾ ਸਕੇ, ਆ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾ ਦਿਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਠਾ। ਕੋਈ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਖਾਈ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ,ਕੋਈ ਈਰਖਾ ਕੋਈ, ਕੋਈ ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦੇਵੀਂ। ਉਹੋ ਗਾਗਰ ਚੁੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰ ਮੰਗਵਾਈ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਲੋਂ

ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜੋਤਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਆਪ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਰ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਸਿੱਖ ਸਵਕਾਂ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੁਧਢ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤਿਲਕ ਬਖਸ਼ਿਆ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ੬੨ ਸਲੋਕ- ਇਹ ਸਾਰੀ ਅਲਾਹੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਦੀ ਵਸਤੂ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਕਿਰਿਆ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਦਾ ਪਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਲਤ ਵੀ ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਘਰ ਆਦਿਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਬਚਨ ਵੀ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਘਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤਖਤੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੱਥੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਲੱਕੜ ਲਈ ਕੁੱਝ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਅਦਿਕ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਕੇ ਹਰੀਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪੈਰਾ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕਿ ''ਭਗਾਇ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾ ਕੇਰੀ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ ਚਲਣਾ॥'' ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਵਰਤ ਨਾ ਰੱਖ ਕੇ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸਹਿਜੇ_ਸਹਿਜੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਅਧੀਨ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦੀ ਤਾਰੀਕ ਪਾ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੱਲ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜਰ ਕਰੋ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗੂ ਨਿਰਾ ਅੰਨ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਨ ਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਸੰਜਮੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਰਤ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਹਿਣਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਬਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁੱਝ ਸਿਆਣੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਰ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੱਗ ਗਈ। ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ

ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ੯ ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ ਲੱਕੜ ਵੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਗਿਆ ਤਦ ਨਿਹਆਲ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਰਾਣੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਰਧਾ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ੰਕਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਨੇ ਪੱਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚੀ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਫਿਰ ਕਮਲੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੀ ਕਰਨ ਆਈ ਸੀ? ਨਿੰਰਕਾਰ ਦੀ ਲੀਲਾ, ਇਹ ਬੱਚੀ ਕਮਲੀ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਰ ਪਲ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਸੱਚ ਨਿਸੱਚ ਆਖਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੱਚ ਨਿੱਸਚ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਕਾਰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੱਕੜ ਲੈਣ ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਹ ਸੁਧ ਬੁੱਧ ਗਵਾ ਚੁੱਕੀ ਹਰੀਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭ ਭਾਈ ਸੱਚ ਨਿਸੱਚ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਚੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਮਲਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਭਾਈ ਸੱਚ ਨਿੱਸਚ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚ ਬਚਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਬੱਚੀ ਆਈ ਤਦ ਅਮਰਦਾਸ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਦੋਂ ਲੱਕੜਾਂ ਲੈਣ ਗਏ ਤਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਕੇਸ ਖੁੱਲ੍ਹੇ, ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਸਿੱਧੇ ਰਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ,ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦੀ ਤੱਕ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਪਰਤ ਆਈ। ਬਸਤਰ ਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਚਾਦਰ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚਾਦਰ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਚਾਦਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਰੀਤ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸੱਚ ਨਿਸੱਚ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਕਮਲੀ ਜਾਣ ਕਿ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ‘‘ ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .’’

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਜਾਣ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਾਕਤ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਮਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਾਣੇ

ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵੇ ਤਦ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੂੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲ ਹਨ;

ਸੋ ਸਿਖੁ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ॥ ਆਪਣੇ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥

ਸਾਵਨ ਮੱਲ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਬਲਕਿ ਹੋਸ਼ ਸੁਰਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਰਦੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ’ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪਾਂਦੀ ਬਣਾ ਰੱਬੀ ਰਾਹ ’ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ- ‘‘ ਭਲੇ ਅਮਰ ਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .’’

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜੀ ਦੀ ਨਗਰੀ ਕੇਵਲ ਨਵੀਂਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਕੇ ‘‘ਗੋਇੰਦਵਾਲ ,ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ ਸਮੇਂ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਕੇ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਡੱਲੇ ਨਗਰੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਪਾਰ ਲੰਗ ਗਏ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਡੁੱਬਣ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੇ। ਅਚਾਨਕ ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਨਵਾਬ ਵੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਬਿਆਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵਲੋ ਸਿਆਣਾ ਜਾਣ ਕਿ ਹਦਾਇਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਹਿਬ ਇਤਨਾ ਕਿਹੜਾ ਜਰੂਰੀ ਕੰਮ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ? ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦ ਪਿਆਸ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸਬਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਦਕ ਨੇ ਅਬਦੁਲਾ ’ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਆਦੀਕ ਦਾ ਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਭਾਲ ਕਿ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣਿਆ । ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਵੀ ਤਾਂ ਅਤਿ ਦੇ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਉ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਦਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਏ ‘‘ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .’’ ॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਪਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੁਰੂ ਪੱਦਵੀ ਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ। ਭਾਵ ਇਕ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਪਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਹਿੰਦਾ ਤਪਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਪਾ ਵੀ ਸੱਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਾ ਹੋ ਕਿ ਪਾਖੰਡ ਦੇ ਆਸਰੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ

ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਮੰਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੁੱਟ ਸਕਾਂ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਭਲਿਆਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਕੂੜਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾਂ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਪੇ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਬੋਧ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਇਕ ਚੋਜ਼ ਵਰਤਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਛਕੇਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮੋਹਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਤਪਾ ਨਾ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਪੰਜ ਮੋਹਰਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਹੈ। ਤਪੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਖੰਡ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਉਸ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਨੇ ਨੰਗਾ ਹੋ ਕਿ ਨੱਚਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਪਰਦੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ , ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਕੰਧ ਟਪਾ ਕਿ ਚੋਰੀ ਭੇਜਣ ਲੱਗਾ। ਕੰਧ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੱਪਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੱਤ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਬੱਚੇ ਦੀ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਕਾਰਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨੇ ਤਪੇ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲਾਲਚੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 'ਗਾਉੜੀ ਰਾਗੁ' ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਕਥਨ ਕਿਤਾ ਕਿ ਪਾਖੰਡ ਕਦੇ ਭਲੇ ਗੁਣਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀ ਕਰ ਪਾਉਂਦਾ

''ਜਿਥੈ ਥੋੜਾ ਧਨੁ ਵੇਖੈ ਤਿਥੈ ਤਪਾ ਭਿਟੈ ਨਾਹੀ ਧਨਿ ਬਹੁਤੈ ਤਪੈ ਧਰਮੁ ਹਾਰਿਆ॥

ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਭੁਲਿਆਈ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਰੀਤ ਹੀ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਭਲਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਕਰੀਏ **''ਭਲੈ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ''** ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਬੁਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਭਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਾਥਾ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਤਾਂ ਬਲ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਆਮ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਭਾਂਬੜ ਬਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂਘਰ ਜਾ ਕਿ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੱਤ ਕੱਢ ਮਾਰੀ। ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਸਾਨੀ ਮਿਸਾਲ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਮੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤਖਤ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਬ੍ਰਿਧ ਅਵੱਸਥਾ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗੇ –

ਇਕ ਤੋ ਸੇਵਾ ਕਰਤਿ ਰਹਯੋ ਹੋ॥ ਦੂਤੀਏ ਬਯ ਤੇ ਬਿਰਧ ਭਯੋ ਹੋ॥ ਯਾ ਤੇ ਅੰਧਿਕ ਸਰੀਰ ਕਠੋਰ ਤੁਮਰੈ ਚਰਨ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਨਹਿ ਥੋਤ॥ ਲਗੀ ਹੋਗੁ ਕਿਛ ਚੋਟ ਮਹਾਨਾ॥ ਖਿਮਾ ਕਰੋ ਗੁਰ ਸੁਤ ਬਲਵਾਨਾ॥

ਹੇ ਗੁਰੂ ਪੁੱਤਰ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਬੁੱਢੇ ਹੱਡਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਚੁੱਬ ਕਿ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਬੁੱਢੇ ਹੱਡ ਤਾਂ ਨਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਘੁੱਟ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ ਦਿਉ ਜੀ, ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਭੱਟ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ .. .''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਲੱਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਮਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਖਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤਿ ਦੇ ਕਲਾ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਸਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਗਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬਣੇ ਇਕ ਸਾਦੇ ਜਿਹੇ ਕੋਠੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਨਿੰਰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਬੈਠੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤਖਤ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਲ ਪਲ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਅਸਹਿ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੀ ਦੀਵਾਰ ਪਾੜ ਕਿ ਬਾਸਰਕੇ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਘੋੜੀ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਈਰਖਾ ਦੇ ਮਚਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਜਲ ਪਾ ਕੇ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ।

ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਿੱਸੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਨ ਕਿਨਾ ਕੁ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸ ਖਾਨਦਾਨ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਗਰੀਬੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਿਆਰ 'ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਤੂੰ ਹੀ ਸਹਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਤਾਂ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਚੰਮ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਾਮ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਸਗੋਂ ਕੌਮ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਿੱਕੜੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਛਾਬੜੀ ਚੁੱਕ ਥਾਂ- ਥਾਂ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਆਪਣਾ ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਹੀ ਕਿਹਾ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ

ਆਪਣਾ ਜਵਾਈ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਦ ਹਿ ਤਾਂ ਜੁਬਾਨ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਕਹਿ ਉਠਦੀ ਹੈ ਕਿ '' **ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. ..''**

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਗ 'ਤੇ ਦਰਦੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ **'' ਪ੍ਰਥਮੈ ਪੰਗਤਿ ਪਾਛੈ ਸੰਗਤ॥ ''** ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿਆਂ ਜਿਥੋਂ ਸਦਾ ਇਕੋ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਈ ਜਾਵੇ ਵੈਸ਼ ਸਦਾ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਅਰੀ ਕਰ ਲਈ ਪਰ ਇਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਨਦਰਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਬਾਹਰਲੇ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਮਰਵਾਉਣੀ ਜਰੂਰੀ ਸੀ। ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਦਿਕ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅਮਰ ਰਸੂਖ ਦਾ ਸਦਕਾ ਟੈਕਸ ਸਾਰੇ ਮੁਆਫ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਗਰੀਬੜੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ''ਐ ਮਨੁੱਖ! ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥ ਮੇਰੀ ਗਤਿ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚਰਣ ਧੂੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਛੋਹ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਸੀਬ ਹੋ ਜਾਏ। ਭਾਵ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਬਣਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਕੁਸ਼ੇਤਰ, ਜਮਨਾ, ਹਰਿਦੁਆਰ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸਮਤੀ ਇਕੱਠੇ ਵੇਖ ਪੰਡਿਤ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਜੀ ਆਏ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੱਦਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਕੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੈਣ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਦਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁੱਝ ਦੇਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਨਾ ਸਕਾਂ। ਮੰਗੋ ਹੁਣ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਤੁਸੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧੰਨ ਮੰਗਾਗਾ ਪਰ ਜੇ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤਦ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਤੁਸੀ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਪੰਡਿਤ ਦੁਰਗਾ ਰਾਮ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵੀ ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਹੈ।

''ਨਾਮ ਦੇਹਿ ਧਨ ਦੇਹਿ ਨ ਜਨ ਕੋ ਧਨ ਬਿਹੀਨ ਜਨ ਜਗ ਨ ਸੁਹਾਇ॥

ਜੇ ਧੰਨ ਦੇਹਿ ਨਾਮ ਨਹਿ ਦੇਵੈਂ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਨ ਪੁਰ ਜਾਇ॥

ਤੁਮ ਪਰਿ ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਬਨ ਆਵਹਿ ਜਯੋ ਭਾਵੈ ਤਯੋਂ ਬਨਤ ਬਨਾਇ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਤੇਜੋ ਕੇ ਨੰਦਨ ਦੋਨਹੁ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇ॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਪਏ ਤੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ਝੋਲੀ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵੀ ਸੁਹੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਇਖਲਾਕੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖੀਏ_''ਭਲੈ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ''

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨਤ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਵਿਖਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਜਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚਾ ਤੀਰਥ ਵੀ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਿਆਰ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਈ ਜਾਏ। ਸਾਰੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਟੱਕ ਲਗਵਾ ਕੇ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਕੁੱਠੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕਦੋਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕੜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਅਰਜ ਗੁਜਾਰੀ, ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਸੇਵਾ ਕੜ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੜ ਤੋੜਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕੜ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਤੋੜ ਦੇਵੇ, ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦਿਉ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਧਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਹਾਰਾ ਸੀ ਨੂੰ ਕੜ ਤੋੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਂਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਗਏ। ਕੜ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਣੀ ਇੱਕ ਦਮ ਉਪਰ ਚੜ ਆਇਆ। ਭਾਈ ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ''ਮਾਤਾ ਜੀ! ਮਾਣਕ ਡੁੱਬ ਕੇ ਕੀਮਤੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸੁਣੇ ਹਨ ਪਰ ਕਦੇ ਆਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁਆਚ ਹੀ ਜਾਣ। ਬਚਨ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਕਾਂਇਆ ਤੈਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਿਆ ਹੋਸ਼ ਪਰਤ ਆਈ। ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਨਮਾਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ , ਮਾਤਾ ਜੀ! ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਮਾਣਕ ਇਤਨਾ ਕੀਮਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਵ ਸਾਗਰ ਵੀ ਡੁਬੋ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭੁੱਲੜ ਜੀਵ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਪਵਿੱਤਰ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਧੰਨ ਹੋ! ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਭੱਟ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ_

''ਭਲੈ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. .. .. ''

ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ,ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੜ ਕਦੇ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਖ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਜਿਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜੀ ਹਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇੱਕ ਬੇਦੀ ਪੰਡਿਤ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰਦੀ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਦਿਵਾਰ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਰੱਬ ਨਦਰੀ ਨਾ ਆਵੇ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਜਾ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕੇਵਬ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਹੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ ਬਲਕਿ ਊਠਾਂ ਦੇ ਊਠ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਨਾਲ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਕਈ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ। ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਲ ਕਰੋ,ਤਦ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਕਾਰ ਬਾਹਰਾ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁੱਝ ਜੁਆਬ ਦਿਉ ਕਿ ਤਨ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਦਾਸੀ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਮਨ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹਨ_

ਇਹ ਮਨੁ ਗਿਰਹੀ ਕਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਉਦਾਸੀ॥ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁ ਅਵਰਨੁ ਸਦਾ ਅਵਿਨਾਸੀ॥ ਕਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਕਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਮਤਾ ਕਿਥਹੁ ਲਾਗੀ॥੧॥ ਪੰਡਿਤ ਇਸੁ ਮਨ ਕਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ॥ ਅਵਰੁ ਕਿ ਬਹੁਤਾ ਪੜਹਿ ਉਠਾਵਹਿ ਭਾਰ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀ ਤੇ ਸੁਣ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ। ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਦ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਮੇਹਰਾਂ ਤੇ ਸਾਈਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਹਿਮਤ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਅੰਦਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਣ ਆਇਆ ਸੀ. ਉਹ ਸਗੋਂ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪਣ ਲਗ ਪਿਆ_ ''ਭਲੈ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. . . . .''

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਦੋਨੋਂ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕਮਾ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਹੀ ਮਾਨੋ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ

ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ _''ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੇ॥'' ਇਕ ਦਿਨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਮਾਹੌਲ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦਰਦ ਭਰੀਆਂ ਚੀਖਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਭਾਈ ਬਲ ਜੀ ਨੇ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆਤ ਕਿ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਿਧਵਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੱਟ ਸਹਾਰ ਨਾ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਰੱਬੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਭਰੀ ਕਰੇਗਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਮੁੜ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਫਿਰ ਬੇਗਮਮਈ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਭਾਰ, ਪਾਲਣ ਦਾ ਭਾਰ, ਉਲਾਂਭਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਭਾਰ ਅਦਿਕ ਦਾ ਭਾਰ ਦੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹਰ ਇੱਕ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਮਾਪੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਅਰਥੀ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਏ ਤਦ ਉਸਦੇ ਕੰਧੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ! ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਬਖਸ਼ੋ। ਅਜਿਹੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਤਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਸਨ। ਰੱਬੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜਿੰਦ_ ਬਖਸ਼ੀ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਜੀਵਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਜੁਆਨ ਧੀ ਪੁੱਤ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਇਨਾਤ ਮਿੱਠੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਉਂਦੀ ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. .. ..''

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਐਸੇ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਰਸਨਾ ਦੇ ਵੱਸ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਬੰਦ ਕਰਾਵਾਈ ਸੀ। ਭੁੱਲੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਤੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾਮਨ ਬੇਦਾਗ ਰੱਖ ਜਿਉਣਾ ਵੀ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਤੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜ ਮਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਪਤੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਸ ਸਤੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਵਿਧਵਾ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਵੀ ਬਣਾਈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਵੀ ਬਖਸ਼ੇ_

ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜੀਆ ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ॥ ਨਾਨਕ ਸਤੀਆਂ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ ॥੧॥ ਮ:੩॥ ਭੀ ਸੋ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਸੀਲ ਸੰਤਖਿ ਰਹੰਨ੍ਹਿ॥ ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਉਠਿ ਸੰਮਾਲੰਨ੍ਹਿ॥੨॥ (ਪੰਨਾ ੭੮੭)

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਵੈਸਾਖੀ 'ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਇਹ ਮਰਿਆਦਾ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕੌਤਕ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੀ

ਬਿਅੰਨਿ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕੇਗਾ। ਇੱਕ ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹਾਏ ਹਾਏ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਾਹ ਕੱਢ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚੰਮਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵੱਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਪਛਾਣਿਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਖੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨੇ ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਨੇ ਇਕੋ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਰਾਹ ’ਤੇ ਤੋਰਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਉਹ ਨਗਰ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਜਾ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗੂ ਨਾਲ ਖੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਕੋਹੜ ਦਾ ਰੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਨਗਰੋਂ ਬਾਹਰ ਬਣੀ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚ ਕਰਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੌਤ ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਗਰ ਵਾਲੇ ਸਗੋਂ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕੁੱਝ ਟੁੱਕੜ ਤੇ ਲੂਣਾ ਆਦਿਕ ਬਾਹਰ ਪਏ ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੰਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁੱਖ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਕਿਧਰੋ ਸੋਇ ਮਿਲੀ ਕਿ ਮੌਤ ਮੌਤ ਕੂਕਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਗਇੰਦਵਾਲ ਵਾਸੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਣ ਪਕੜ ਲੈ, ਤੈਨੂੰ ਅਰੋਗਤਾ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਬਿਅੰਤ ਭਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਇਤਨੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਚਰਣ ਪਕੜੇ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਮੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਪਰੇਮਾ ਅਰੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਈ ਸੀਹੇਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਮਥੋ ਮਰਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਸ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਕੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਗਨ ਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਓ ਆਪਾਂ ਵੀ ਭੱਟ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਖੀਏ ‘‘ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਰ ਤੇਰੇ .. .. . ’’

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਓ ਅੱਜ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਲਾ ਦੇਈਏ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਡਿੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ ਨਾ ਮਿਲੇ ਉਹ ਕਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਾ ਪਰਤੇ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੌਤਕ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵਰਤਿਆ। ਇੱਕ ਅਤਿ ਦਾ ਗਰੀਬੜਾ ਜਿਹਾ ਸੇਵਕ ਖੇਸੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭੇਟਾ ਲਪੇਟ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕਿ ਕੀ ਆਖਾਂ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਗੁੜ ਦੀ ਭੇਲੀ ਭੇਟ ਕਰਾਂ , ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਿਨਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਭਾਈ; ਸਾਡੀ ਭੇਟਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅੰਤਰਜ਼ਾਮੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ’ਤੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਭੇਟਾ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਅੱਥਰੂ ਵੀ ਕਰ ਗਏ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ

ਰਹਿਮਾਤਾਂ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਭਰਿਆ ਮੁਬਾਰਿਕ ਦਸਤ ਸਿਰ ’ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤਦ ਧੀਰਜ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ , ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੁੱਟ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ। ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਗਤ ਅੰਧਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਲੁੱਟ ਗਿਆ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਉਸਦੀ ਦੁਹਾਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਝ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਉ ਦਿੱਲੀ ਆੜਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਪਰ ਨਾਲ ਇਹ ਚੇਤਾ ਜਰੂਰ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਧਰੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਰਬਾਦੀ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਆੜਤ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵੀ ਕਰ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਧਨ ਵਧਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਡੀ ਨੇ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ‘‘ਲਿਵ ਛੁਟਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ॥’’ ਰੱਬ ਦਾ ਚੇਤਾ ਘੱਟਦਾ ਘੱਟਦਾ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਧਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਲੋੜਵੰਦ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਲਈ ਮਦਦ ਮੰਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ੇ ਧਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਕੇ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਦੇਸ ਲਈ ਲ਼ਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤਦ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਾਵਰਾ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਕਿਹੜੇ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਮਰਦਾਸ ਜਾਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਭੁਲ ਭੈਠਾ ਕਿ ‘‘ਨਦਰਿ ਉਪਠੀ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਲਤਾਨਾ ਘਾਹ ਕਰਾਇਦਾ॥ ਦਰਿ ਮੰਗਨਿ ਭਿਖ ਨ ਪਾਇਦਾ॥’’ ਲੋੜ ਵੰਦ ਦੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਲੜ ਪੂਰ ਕਰ ਤਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਸਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਫਿਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਤਨਾ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਘਰੋਂ ਚੋਰੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹੋਣ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ? ਕੋਈ ਦਰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ। ਆਖਿਰ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਰਤਨ ਮੁੜ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਚਨ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਾ ਫਿਰ ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹ ਫਿਰ ਦੁਕਾਨ ਕਰ ਪਰ ਚੇਤਾ ਰੱਖੀ ਕਿ ‘‘ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਵਿਣੁ ਦੰਤਾ ਜਗੁ ਖਾਇਆ॥ ਮਨਮੁਖ ਖਾਧੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ ਜਿਨੀ ਸਚ ਨਾਮੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥’’ ਭਾਈ ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਲਵੋ ਤਦ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਹਿਣ ’ਤੇ ਸਿਰਮੋਰ ਦੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਖਿਲਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਭੁੱਲੜਾਂ ਤੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਪੂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਰੇ ਭੱਟ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ _‘‘ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. ’’

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲੰਗਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਹੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਲੱਤ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਨਿਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸਦਾਕਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟਕੋਰਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਹ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਰੋਗਤਾ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਲੱਤ ਵੀ ਚਲ ਪਈ। ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹਨ। ਦੋਖੀ ਜਾਂ ਕੂੜੇ ਪੁਰਖ ਕਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਸਨ। ਪਰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਟਿਕ ਕੇ ਕੱਟਿਆ ਫਿਰ ਇੱਕ ਚਾਲ ਖੇਡੀ ਕਿ ਜਿਸ ਭਾਈ ਗੋਇੰਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਦੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਫਿਰ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾਣੀ ਪਈ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਖ ਚੋਟ ਖਾ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਥਾਂ ਫਿਰ ਨਵੀਂ ਤਰਕੀਬ ਘੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵਾਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਗੋਇੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਗਰੇ ਜਾ ਕੇ ਫਰਿਆਦੀ ਬਣ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀ। ਆਗਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫਰਿਆਦੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਣ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਪਰ ਤਫਤੀਸ਼ ਸੱਚ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਅੰਗੀ ਸਾਕੀ ਬਦਨਾਮ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ:

ਪਾਸਿ ਨ ਦੇਈ ਕੋਈ ਬਹਣਿ ਜਗਤ ਮਹਿ ਗੂਹ ਪੜਿ ਸਗਵੀ ਮਲੁ ਲਾਇ ਮਨਮੁਖੁ ਆਇਆ॥ ਪਰਾਈ ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਨੋ ਵੇਮੁਖੁ ਕਰਿ ਕੈ ਭੇਜਿਆ ਓਥੈ ਭੀ ਮੁਹੁ ਕਾਲਾ ਦੁਹਾ ਵੇਮੁਖ ਦਾ ਕਰਾਇਆ॥

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਈ ਪਰ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਇੱਕ ਕੌੜਾ ਬਚਨ ਵੀ ਨਾ ਆਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਸਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮੌਜ ਨਹੀਂ। ''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. .. ''

ਦੋਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਾਰਨ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਭਿੱਜੇ ਸਿਧਾਤਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਹੋਈ। ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਦਰਦ ਰੱਖਣਾ ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਜਿਵੇਂ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਟੈਕਸ ਆਦਿਕ ਮੁਆਫ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਕਾਰਣਾਂ ਨੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਉਕਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਵਕਤ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜਰੂਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਕਬਰ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਕੱਟੜਪੁਣੇ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ

ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਖਿਰ ਅਕਬਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਛਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸਦਕਾ ਲੰਗਰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਲੱਗਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਪੁਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਕਿਆਮ ਭਾਵ ਰਾਜਾ ਹੋਣਾ ਨਾਤੇ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਪਕਵਾਨ ਛਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਕੁੱਝ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਠੰਡ ਵਰਤ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਜਗੀਰ ਲੰਗਰਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ ਪਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਨੰਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਇਸੇ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਗੀਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਸਾਂ ਨਹੂੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੇ ਦਸਵੰਧ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ।ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਜਗੀਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗਰੀਬੜੇ ਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਦਸਵੰਧ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਣ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰ ਹੀ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਨਿਮਾਣਿਆ ਲਈ ਮਾਣ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਲਈ ਤਾਣ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਲਈ ਓਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਹੈ ਕਿ ''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ.. .. .. .. ''

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤਿ ਦੇ ਅਗਲੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਲਈ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਰਮਜ਼ ਭਰੀ ਬਾਤ ਸਮਝਾਈ ਕਿ ਇਥੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਦੋ ਥੜ੍ਹੇ ਬਣਾਉ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਫਿਰ ਥੜ੍ਹੇ ਉਸੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਟੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸ਼ਾਮ ਪਈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਏ। ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਥੜ੍ਹੇ ਨਿਕਾਰਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਲਈ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਥੜ੍ਹੇ ਢਾਹ ਕੇ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਆਖਿਰ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਥੜ੍ਹਾ ਅੱਜ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤਦ ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜਵਾਈ ਸਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਵਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਥੜ੍ਹਾ ਕਹਿ ਕੇ ਗਏ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਥੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲੋਂ ਬਣਵਾ ਲਵੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਜੇਠਿਆ ਥੜ੍ਹਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਵੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਥੜ੍ਹਾ ਠੀਕ ਬਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿਮਤ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਖੇਚਲ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ

ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨਾ ਚਿਤਾਰੋ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਬਾਹਰਲੇ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਥੜ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਟਿਕਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ, ਦੂਜੇ ਉਹ ਹਨ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੇ, ਅਸੀਂ ਹੀ ਭੁੱਲਦੇ ਹਾਂ, ਬੱਸ ਇਹੋ ਹੀ ਸਿਦਕ ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਗੱਦੀ ਲਈ ਚੋਣ ਹੋ ਗਈ। ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਛਾਬੜੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਹਟਾ ਕੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਛਤਰ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੀ ਰਸਮ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਸੰਗਤ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਜਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸਿਜਦਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਨਾ ਮੰਨੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ''ਮੋਹਰੀ ਪੁਤੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇਆ ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ॥'' ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਘੱਲਿਆ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਦਿਨ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਘੱਲਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਰਮ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ''ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗੁ'' ਵਿੱਚ ਸੱਦ ਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਲਿਖਚਵਾਈ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਚਲਾਣੇ 'ਤੇ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਅਥਰੂ ਤੇ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਓ ਨਿਰਬਾਣ ਜੀਉ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਬਾਣੀ ਆਪਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਦੋਨੋਂ ਵਕਤ ਨਿਤਨੇਮ ਸਮੇਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ _''ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ॥'' ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੁਣੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ_

''ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨ ਆਵੈ॥''

ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ

ਜਿਹੜੇ ਭੱਟਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁੱਖ ਟੋਲਾ ਰੱਬੀ ਰਾਹ ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੋਭਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਣੀ ਪਰ ''ਰਹਿਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਇਉ'' ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨ ਹੋਇਆ। ਅਖਿਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਕੇ ਹਿਰਦਾ ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਕਰਨੀ ਤੇ ਕਥਨੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ''ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠੁ॥'' ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਭੱਟ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀਰਤ ਭੱਟ ਜੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ ਕਿ

''ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥''

ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਹੜੀ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਪਰ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਅਥਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਰਹਿਮਤ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਹਨ

ਗੁਰਿ ਬਾਬੈ ਫਿਟਕੇ ਸੇ ਫਿਟੇ ਗੁਰਿ ਅੰਗਦਿ ਕੀਤੇ ਕੂੜਿਅਤਰੇ॥ ਗੁਰਿ ਤੀਜੀ ਪੀੜੀ ਵੀਚਾਰਿਆ ਕਿਆ ਹਾਥਿ ਏਨਾ ਵੇਚਾਰੇ। ਗੁਰੁ ਚਉਥੀ ਪੀੜੀ ਟਿਕਿਆ ਤਿਨਿ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਰ ਸਭਿ ਤਾਰੇ॥ ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਦੋ ਇਛਾਵਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਸੱਚਖੰਡ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭਟ ਕੀਥਰ ਹੀ ਦੇ ਬਚਨ ਗਾਉਂਧਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਓ ਜੀ

ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ ਨਾ ਮਿਲੀ ਅਜੇਹਿਆਂ ਨੂੰ ਢੋਈ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ ਨੇ ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸੁਨੇਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜੇਠਾ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜੇਠਾ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਕੀ ਵਿੱਚ ਹਾਲੇ ਦਇਆ ਭਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਕੱਲਾ ਛੱਡ ਆਪ ਸਾਈਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਟੁਰ ਪਈ। ਸੱਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਡਾਢੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਹੀ ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹਰੀਦਾਸ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਗਏ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਦਰਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਉਹੋ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਰਦ ਹੋਵੇ। ਇੱਕ ਗੁਰ ਵਾਕ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ''ਸੋ ਕਤ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ॥ ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਦਰਦੁ ਨ ਪਾਈ । ਇਸ ਲਈ ਅਨਾਥ ਦਾ ਦਰਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਬਿਧਾਤੇ ਨੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਿੱਘ ਸਾਇਆ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਨਾਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਵਕਤ ਨੇ ਹਾਲੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਜਖਮ ਸੀਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਨਾਲ ਹੀ ਜਵਾਈ ਦੀ ਅਰਥੀ ਚੁਕਣੀ ਪਈ। ਆਪਣੀ ਧੀ ਜਵਾਈ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲੈ ਕੇ ਕੇਵਕ ਕਲੇਜੇ ਨਾਲ ਲਾਉਣ ਲਈ ਨਾਨੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਸਰਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ।

ਬਾਸਰਕੇ ਦੀ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਪਰ ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਹਾਲੇ ਸਿਰਫ ਸਰੀਰਕ ਹੀ ਸੀ ਮਗਰੋਂ ਮਿਲਾਪ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੋ ਉਮਰਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਚਪਨ ਦੀ ਉਮਰ, ਦੂਜੀ ਬਿਰਧ ਅਵੱਸਥਾ। ਪਰ ਵੇਖੋ ਸਾਈਂ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਖੇਡ ਇਥੇ ਦੋਵੇਂ ਉਮਰਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਭਾਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਜਰੂਰੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੇ ਉਭੱਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਹੋਸ਼ ਵੀ ਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤਦ ਆਮ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਚੋਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੁਟੇਰੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਨਿੱਕੜੀ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਜਿਹੜੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਅਰਾਮ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਤਾਂ ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਚਣੇ ਉਬਾਲ ਕੇ ਨਮਕ ਮਿਰਚ ਲਾ ਕੇ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਾਬੜੀ ਚੁੱਕ ਗਲੀ ਗਲੀ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਫਿਰਨਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਇਹ ਘਟਣਾ ਨੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਠਾ ਬੇਸਹਾਰਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਫਕੀਰ ਨੇ ਭੁੱਖ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸਾ ਲਿਆਂ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਖਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਕੀਰ ਕਾਫੀ ਭੁੱਖਾ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਖਾ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਘਰ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਨਾਨੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਵਟਕ ਤਦ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਇੱਕ ਸਾਈਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਖਵਾ ਦਿੱਤੀ ਨਾਨੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਡਾਢੇ ਅੱਗੇ ਪੁਕਰਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਰਾਜਿਆਂ ਵਰਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਹੱਥੀ ਦਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਭੰਡਾਰਾ ਵੀ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਂ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਵਾ ਕੇ ਆਪ ਖਾ ਸਕੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਾਨੀ ਦੇ ਬੋਲ ਹੀ ਸੱਚੇ ਨੇ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਕਲੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਬੈਠਾ ਕਿ ਭਟ ਕੀਰਤ ਜੀ ਵਾਂਗ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥ ''

ਬਾਸਰਕੇ ਦੀ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਪੈਂਡੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਇੱਕ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਜਿਹੀ ਤੜਪ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੜਪ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੱਚੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋਂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚਰਣ ਸ਼ਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਅਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਬਲਕਿ ਅਮਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਾਸਰਕੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਵਸੇ, ਇਥੇ ਹੀ ਜੇਠਾ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ।

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਅਥਾਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗਪਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੀਜੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਦਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਰੰਗ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪੁੰਜ, ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਬੱਚੀ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਲੜਕਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੱਸੋਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਂ ਧੀ ਬਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰ ਹੋਵੇ ਤਦ ਬਾਬੇ ਜੇਠੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਬੂਹਾ ਹੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਹ ਮਸਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਟੋਕਰੀ ਲੈ ਕੇ ਲੰਘੇ ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਲੜਕਾ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਏ? ਸੁਭਾਵਿਕ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਬਾਬੇ ਜੇਠੇ ਵਰਗੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀਉ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਾਕ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੇਖਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਕਿ ਲਕੜਕੇ ਦਾ ਘਰਾਣਾ, ਦੂਜੀ ਟੁੱਕੜ ਦਾ ਸਾਧਨ, ਤੀਜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਘਰ ਘਾਟ ਦੀ ਗੱਲ। ਪਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇਸੇ ਬੱਚੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਨਦਰਿ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ, ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਜਾਣਨਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਤਾਂ

ਟੁੱਕੜ ਦਾ ਵੀ ਕੋਰੀ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਆਰੇ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਨਿਆਰੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਗੱਲ ਟੁੱਕੜ ਦੀ, ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਟੁੱਕੜ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਠੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਟੁੱਕੜ ਲੱਭ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਘਰ ਘਾਟ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਨਦਰਿ ਰਹੀ ਤਦ ਹਰ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਘਰ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਦੀਵੀਂ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਜੇਠੇ ਦੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ; ਚੇਤਾ ਰੱਖਣਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਹਰ ਕੋਈ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰੱਬ ਸੱਚੇ! ਮੇਰਾ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਇਸ ਬਾਬੇ ਜੇਠੇ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਆਪਾਂ ਤੱਕਦੇ ਵੀ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹਰ ਵਕਤ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਜਾਵਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਕੋਈ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਭਾਵੇਂ ਕੀਮਤੀ ਧਾਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋਚੇ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਇੱਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥'' ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇਠਿਆ ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਕਿਉਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਾਲਕ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿਆਸਰਾ, ਨਿਮਾਣਾ, ਯਤੀਮ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦਰ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ, ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਬੇ ਸਹਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ, ਨਿਘਾਰਿਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਿੱਕੜੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਆਚ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਹਾਰਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲੱਭਣ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਿਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜੋ ਲੱਭਣ ਆਇਆ ਸੀ? ਤਦ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਂ, ਮਾਲਕ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੁਣ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਸ਼ਿੱਕਵਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੰਧੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜੇਠਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਆ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਜੋ ਮੰਗੀਏ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੀ ਪਾ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਭਾਨੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਨ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਆਸਰਾ ਹੋ ਨਿਕਲਿਆ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਵਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਬੈਠਾ।

ਜੇਠੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ_ਵੱਡਾ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਜੇਠਾ ਰਹੇਮ,ਸੰਸਾਰ ਛੋਟੇ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਾਰਕੇ ਜੇਠੇ ਤੋਂ ਰਾਮਦਾਸ ਬਣ ਗਏ ਤਦ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿ ਉਠਿਆ ''ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ.. .. .. '' ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਠੇ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੇ ਰਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਾ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਬਿਖਮ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਚਿਰਾਗ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕੱਟੜਤਾਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਮ ਲੋਕੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਸਨਾਤਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਕਬਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਤਨੇ ਪਾਖੰਡ ਇਹ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਪੈਂਡੇ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਏ ਇਸ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਨਾਤਨੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਕੋ ਥਾਂ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭ ਲਈ ਹੈ। ਹਰ ਕਾਰਜ ਲਈ ਬਾਣੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤਦ ਸਾਡੇ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਪਾਠ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁੱਝ ਇਕਸਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇਤਨਤ ਵੱਡਾ ਉਪਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਤਾ ਸੱਦ ਲਏ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਕੀ ਦੀ ਲੱਗੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਰੀਰ ਜੇਠੇ ਦਾ ਵਰਤ ਲੈਣਾ ਪਰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇੱਕ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਕੱਟੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਫਤਹਿ ਹੋਈ। ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਾਹੌਰ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਆ ਗਏ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਥੋਂ ਚੱਲਿਆ ਸੀ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਘਰ ਦਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੇਵਕ ਤੇ ਜਬਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਇਥੋਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਭੇਟ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਸਵੇਰੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਨਿੱਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗਏ। ਅਨੇਕਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਪਰ ਇੱਕ ਚੋਲੇ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਦੇਖਣ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਚੋਲਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਨਿਆ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਦਿਸੇਗਾ। ਮੁੱਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਸੀ। ਠੰਡਾ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਅੱਗੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬੇ ਮੌਸਮੇ ਅੰਬ ਵਿਕਦੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਤੋਫਹਾ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਸੋਚ ਕੇ ਅੰਬ ਖਰੀਦ ਲਏ। ਤੁਰ ਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਬ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੱਕ ਗਏ। ਆਖਿਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋ ਕੇ ਇੱਕ ਸੋਹਣੀ ਜਿਹੀ ਥਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਨਾ ਵਿਛਾ ਲਿਆ, ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨ ਨਿਕਲੀ। ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣ ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ; ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀਓ! ਗਰੀਬ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਕਬੂਲ ਕਰਿਓ। ਮੁੱਖ ਮੁਰਾ ਪਰ ਛਕਾਉਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗਾਂ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅੰਬ ਛੱਲ ਲਏ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਦ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ। ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਨਾ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਠਿਆ ਆ ਗਿਆ। ਤਦ ਖਲੋ ਕੁ ਫਿਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿਹਾ ਹਾਂ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਗਈ। ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਾਜ ਪਤਿ ਰੱਖ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਫਤਹਿ ਹੋਈ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਉ। ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਤਖਤ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇਠਿਆ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਲੈ ਆਉਣੀ ਸੀ। ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀ ਆਇਆ? ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਜ਼ਾਰੋ ਜ਼ਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ''ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਦਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਦੀ ਮਾਲਕ ਜਿਉ, ਜਿਹੜਾ ਚੋਲਾ ਮੈਂ ਪਸੰਦ ਕਰਕੇ ਆਇਅ ਸਾਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਆਪ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਨੇਤਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਾਵਾਂ।'' ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਬੱਲੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਬੱਲੂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਟਕਾਂ ਵੀ ਲਿਆ ਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਸਾਂ ਤੇਰੇ ਅੰਬ ਵੀ ਛਕੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਸੇਵਾ ਸਦਕਾ '' ਆਪ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ '' ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜੁਗਤਿ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਰਖ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਉਦਹਾਰਣਾਂ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਕੁ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਨਾਂ ਜਵਾਈਆਂ ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਭਾਈ ਰਾਮਾ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਤੀ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹੀਂ ਤੇ ਤਗਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਥੜ੍ਹੇ ਬਣਾਉਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਖ ਸਕੇ ਭਾਵ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਸਕੇ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਬਣਾਏ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਆਇਆ ਤਦ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਥੜ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਏ ਤਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਥੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਬਾਬਾ ਰਾਮਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕਹੀ ਤੁਗਾਰੀ ਧੋ ਕੇ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਚੰਗਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਬਿਰਧ ਅਵੱਸਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਸਾਹਿਬ ਜੀਉ! ਥੜ੍ਹੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਆਪ ਜੀ ਰਹਿਮਤ ਭਰੀ ਨਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਬਸ ਇਹੋ ਹੀ ਅਸਲ ਪਰਖ ਸੀ। ਇੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਨਜ਼ਰ ਮੈਂ ਭੁੱਲਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਤੁਕ ਲਿਖੀ ਹੈ ''ਹੋ ਅਜਾਨ ਨਿਤ ਭੁਲਨ ਹਾਰੋ। ਤੁਮ ਕਿਰਪਾਲ ਨਿਜ ਰਿਦ ਸੰਭਾਰੋ।''

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਥੜ੍ਹਾ ਅੰਦਰ ਬਣਿਆਂ ਦੇਖਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਸ

ਜੋਤਿ 'ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਜਲ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਉਸ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ। ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੌਂਪ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤੇ ਜੇਠੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਹੁਰਾ ਤੇ ਜਵਾਈ ਦਾ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੀ। ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸਹੁਰਾ ਆਪ ਜੁਵਾਈ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਣ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਕਤੀ_

''ਮੋਹਰੀ ਪੁਤੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇਆ ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ॥''

ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮਾਨੋ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਨੇ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਦ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਦੇ ਵਕਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇਠੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੇਡਣਾਮ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਸਾਰਾ ਘਰ ਹੀ ਉਜੜ ਗਿਆ ਮਾਪੇ ਖਾ ਲਏ। ਵਕਤ ਨੇ ਸੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਝੋਲੀ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਛਾਬੜੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰਾਤੀ ਪੁੱਛ ਸਕੇ ਕਿ ਜੇਠਿਆ ਟੋਟੀ ਖਾਠੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇਖ ਸਕੇ, ਧੋਤੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ,ਨ੍ਹਾਤਾ ਜਾਂ ਵਾਹਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ, ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਪੁੱਛ ਸਕੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਵਾਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀਉ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ. ਸੰਗਤ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਉਤਾਬਲੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਕਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੁੱਲ ਫਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗੰਮੀ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੱਬ ਸਰੂਰ ਨਾਲ ਸਰਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛੋਕੜ ਚੇਤਾ ਕਰ ਬਚਨ ਆਖੇ_

ਜੋ ਹਮਾਰੀ ਬਿਧਿ ਹੋਤੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਸਾ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹਰਿ ਜਾਣਹੁ ਆਪੇ॥

ਹਮ ਰੁਲਤੇ ਫਿਰਤੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛਤਾ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਕੀਰੇ ਹਨ ਥਾਪੇ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੇਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਚੂਕੇ ਸਭਿ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪੇ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਯਤੀਮ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਖਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਖ ਅਨੋਖੀ ਰੀਤ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾਤਿ ਜੋਤਿ ਵੱਡਿਆਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਘਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਪਰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਇਸੇ ਹੀ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਅਤੇ ਦਾਤਿ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਕੇਂਦਰ ਥਾਪਣ ਤੇ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਖਿੜੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਹੁਣ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਣ ਕੇ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ੧੫੭੭ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਟੱਕ ਲਗਾਇਆ ਜਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੀ ਸਮਝੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਪੈਗੰਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਸਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਦਰਦਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬੜੀ ਬਿਰਧ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ''ਮੋ ਕਉ ਤੂੰ ਨ ਬਿਸਾਰਿ ਤੂੰ ਨਾ ਬਿਸਾਰਿ॥ ਤੂ ਨ ਬਿਸਾਰੇ ਰਾਮਈਆ॥'' ਰੱਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਭਗਤਾ ਕੀ ਗੱਲ ਅੱਜ ਇਤਨੇ ਰਾਤ ਗਈ ਇਤਨੇ ਦਰਦ ਨਾਲ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਤਦ ਇਸ ਦਰਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਨਾਂ ਨਾਮਦੇਵ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਦਿਆਂ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਬਲਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸੱਟਾਂ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਤਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅਨਾਦਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਦਰ ਕਰੇ। ਅਜਿਹੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਉਸ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੱਟ ਕੀਰਤ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਉੱਠੀ ''ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥''

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਹ ਜੀ ਤੇ ਹਰ ਨਿਰਣੇ ਤੇ ਬੇਆਸੇ ਨੂੰ ਆਸ ਬੱਝ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਜੋੜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਬਾ ਆਦਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੈਠੇ_ਬੈਠੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਅਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ। ਤਦ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ 'ਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ, ਹਰ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਨਾ ਆਈ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਗ ਗਏ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਆਖੇਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ

ਸੰਸਾਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਡੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਬੋਲੇ ਕੁੱਝ ਨਾ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਆਏ ਪਰ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਪਰਤ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਥਾ ਟੇਕਣ ਲੱਗੇ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀ ਜਦੋਂ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਗਏ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਸਲੇ ਗਏ। ਜਾ ਕੇ ਬੂਹਾ ਖਟ ਖਟਾਇਆ। ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਚਰਣ ਬੋਸੀ ਕੀਤੀ। ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼! ਅੱਹ ਸਾਡੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਫਰਮਾਉ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਾ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕਹਿਆਂ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਨਾ ਮੰਗੇ, ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਰੀਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਭਗਤਾ ਰੱਖ ਦੇਣਾ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਭਗਤ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋਤੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਮਾਲਕ! ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਬੇਅੰਤ ਹੋ! ਆਖਰਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਧਰਮੀ ਟੋਲੇ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸੀ ਭਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਲਾਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਲੱਭ ਗਏ ਤਦ ਕਹਿ ਉੱਠੇ ''ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ''

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਭ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਹੰਢਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਸ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂਕਿ ਕੋਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਵੇ ਬਲਕਿ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਤਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਨ ਕਰਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਬੂਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿ ''ਸਲਾਮੁ ਜੁਬਾਬ ਦੋਵੈਂ ਕਰੇ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ॥ ਨਾਨਕ ਦੋਵੈ ਕੂੜੀਆ ਥਾਇ ਨ ਕਾਈ ਪਾਇ॥ ''

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋਲ ਪੁੱਤਰ ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨ ਸਨ ਪਰ ਦੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਾਹਾ ਖੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ_''ਗੁਰ ਸਭਾ ਏਵ ਨ ਪਾਈਐ ਨਾ ਨੇੜੈ ਨਾ ਦੂਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਮਿਲੈ ਜਾ ਮਨੁ ਰਹੇ ਹਦੂਰਿ॥'' ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੋ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ

ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਂ ਤੇ ਨਸ਼ਰ ਹੋਵੇ। ਪੈਦਾ, ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮਾਮਲੇ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਨੇ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਮਸਤ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸੰਹਾਰੀ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਰੱਖੀ ਤਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਖੁਦ ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜ਼ੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਬਲਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ''ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥''

ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸੰਹਾਰੀ ਮੱਲ ਜੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੇਵਕ ਦਾ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਆਵੇ , ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਵਣਗੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖੇਚਲ ਵੱਧ ਜਾਏਗੀ। ਭਾਈ ਸੰਹਾਰੀ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਭੇਜ ਦਿਉ, ਤਦ ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਸੱਦੇ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। ਤਦ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕੋਣ ਸਾਂਭੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਧੰਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੱਧਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ '' ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ'' ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਬਚਨ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨ ਚੇਤਨੀ ਮਨਿ ਆਪਣੈ ਸੁਚੇਤ। ਛੁਟੇ ਤਿਲ ਬੂਆੜ ਜਿਉ ਸੰਞੇ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ॥ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਜਾਏ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਆਣਾ ਜਾਂ ਤਦ ਹੀ ਠੋਕਰਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਮੱਲ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਾ ਤ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਗਰਮੀ ਹੈ, ਕੋਣ ਸਹਾਰੇਗਾ? ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹਸ ਪਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਫ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਪਾਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਵਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਣ ਜੀ ਤੇ ਆ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਮਰਥ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਸੁੱਖ ਹੈ,ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਜੀਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਵਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਤਾਂ ਤਿਆਈ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਾੱਹਿਬ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਦ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਖਿਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਾਹਾਂ

ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਮੰਜਿਲਾਂ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰੇਗਾ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਲਈ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾ ਕੋਲ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਧੰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਲੁਟਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਜਿਨਤੀ ਮਾਇਆ ਦਰਸ਼ਨ ਭੇਟ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਣੋ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗਿਣਨ ਲੱਗ ਪਏ ਪਰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਾਫ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀ, ਵਾਰ_ਵਾਰ ਹੱਥ ਕਿਉਂ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮਾਇਆ ਗਿਣਦਿਆਂ ਹੱਥ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬਹ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਗਿਣਦਿਆਂ ਹੱਥ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਲਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਮਨ ਕਬੂਤ ਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਜ਼ਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਰੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇੱਕ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਗਟੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਨਾ ਆਵੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਨਾ ਗਿਆ । ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਿਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤੀ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਾਰੀ_ਵਾਰੀ ਤਿੰਨ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਦੋ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਤੀਸਰੀ ਚਿੱਠੀ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤੜਪ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਬਚਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਛੁਪਾਈਆਂ? ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖਰਵੇ ਜਵਾਬ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਹਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਆਖਰ ਜਿਹੜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸੱਚੀ ਤੜਪ ਵਿੱਚ ਤੜਪਦੇ ਸਨ ਉਹੋ ਹੀ ਕਬੂਲ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਤਖਤ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੜਪ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਜਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੜੇ ਚਨੇਹ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। **''ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰੁ ਦਰਸਨ ਤਾਈ॥ ''**

ਇਸੇ ਲਈ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਆਖਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਉਹ ਤਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਲਿਗੁਗ ਜਹਾਜ਼ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਧ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ '' ਇੱਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਿਤ ਕੀ.. .. .. ''

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਿੱਥੋਂ ਅਗੰਮੀ ਸਫਰ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਸੀ ਫਿਰ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਤਿਆਗ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤਪਸ਼ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਅੰਗਾਰ ਸੁੱਟਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਧਰਮੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚੈ ਵਾਲੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਤਖਤ ਸੌਂਪ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸੀ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਤਖਤਨਸ਼ੀਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਰਬ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਗੰਮੀ ਸੁਨੇਹਾ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ੨੪੬ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ੩੧,ਛੰਤ ੩੨, ਸਲੋਕ ੧੩੯ ਅਤੇ ਅੱਠ ਵਾਰਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਭੁੱਲੜੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾਇਆ। ਲਾਵਾਂ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਤ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇੜੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰਧਾਂ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਇਸ ਧੁਨੀ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ.. .. .. .'' ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਹਰਮਿੰਦਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਜੀਵ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀਉ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ ਜੀ।

ਹਮ ਅਵਗੁਣਿ ਭਰੇ ਏਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਾਡਿ ਬਿਖੈ ਬਿਖੁ ਖਾਈ॥

ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਭਰਮ ਪੈ ਭੂਲੇ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ॥

ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਥੁ ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਤਿਹ ਮਿਲੰਤਿ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ॥

ਇਕ ਅਰਦਾਸਿ ਭਾਟ ਕੀਰਤਿ ਕੀ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਰਾਖਹੁ ਸਰਣਾਈ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ

ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਦੋ ਹੀ ਰਸਤੇ ਹਨ_ ਇੱਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਮਾਇਆ ਦਾ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ। ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ''ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮਤਿ ਆਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ॥'' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਰਾਹੀ ਰੱਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ''ਇਨ੍ਹਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ॥' ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਇਆ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਇਤਨਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਕਰੇ ਫਿਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ''ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ॥ ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਾਈ ਬਹੁਤ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ॥'' ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ '' ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਇਆ॥''

ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਚੁੱਕ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨਾਰਾਣ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਲਾਉਣ ਗਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਲਈ ਬਹੋਲ ਕਬੋਲ ਬੋਲੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਇਆ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਕੜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਾਪ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ ਪਛਤਾਵੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਛਤਾਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਇਹਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ ਤਦ ਜੀਵ ਆਪੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਤਾਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਲੱਧਾ ਜੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਪਰ ਪਏ ਉਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਉਤਾਰਿਆ। ਪਰਦਾ ਉਤਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਸਾਫ ਦਿਸ ਪਿਆ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸੱਚ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤਦ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਸੱਚੀ_ਸੁੱਚੀ ਅੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੋਂ ਹੋਰ ਭੁੱਲੜੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਵਕਤ ''ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ॥'' ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਅਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਸੀਬ ਹੋਏ ਜਿਸ ਨਾਲ '' ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹੁਣ ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸੁ॥ ਮੁੜ ਸਿਫਤੀ ਰਤਾ ਸਦ ਬੈਰਾਗੀ ਜੂਐ ਜਨਮੁ ਨ ਹਾਰੈ॥'' ਬਣ ਜਾਵੇ॥

''ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ''

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਸਾਇਆ, ਇਸੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਨਿਤਾਣਿਆ ਦੇ ਤਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਘੱਟਾਂ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਗੋਇੰਦਪੁਰੀ ਸਮ' ਕਹਿ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਦੋ ਰੰਗ ਰਤੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਭਾਣੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ , ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਭਾਂਵੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋ ਬਾਲੜੇ ਖੇਡਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮਾਲਕ ਸੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਸਦਕਾ ਤੀਜੇ ਪੁੱਤਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਓ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਰੂਹ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਣਨੀ ਜਾਣ ਕੇ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਜਗਤ ਨੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੇ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਨ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਬਖਸਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਿਸ ਦਿਨ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੫੬੩ ਈ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦ ਹੈ।

ਸੱਚ ਦੀ ਕਦਰ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੂੜ ਤਾਂ ਬਲਕਿ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੇਲੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਛਤਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਝੁਲਦਾ ਸੀ। ਨਾਨ ਹੋ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਦੋਹਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੀ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸੱਚ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਐਸੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਹੂ_ਬ_ਹੂ ਸੱਚ ਹੋ ਨਿਬੜੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਖੇਡਦੇ ਖਡਦੇ_ਖੇਡਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਗਿਰਾਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਚੀ ਆਮ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਗਿਰਾਹੀ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸਾਰਾ ਥਾਲ ਹੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕਰ ਲਿਆ ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਠਹਿਰ ਉਏ ਥਾਲ ਦਿਆ ਮਾਲਕਾ, ਇਹ ਵਸਤੂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਕੋਲੋਂ ਲਈ। ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਆ ਗਏ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਕਿ ''ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ'' ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬੰਦ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਮਰਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਟਾਕੀਆਂ(ਲੀਰਾਂ) ਦੀ ਇੱਕ ਗੇਂਦ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਗੇਂਦ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਗੇਂਦ ਅੱਗੇ_ਅੱਗੇ ਰਿੜ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਕੜਨ ਪਰ ਗੇਂਦ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਰਿੜ ਜਾਵੇ। ਓਖਿਰ ਰਿੜਦਿਆਂ ਰਿੜਦਿਆਂ ਗੇਂਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਕੋਲ ਜਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ

ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮਗਰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਪਰ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਨਾ ਖੁੱਲਿਆ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਗੋਡੇ ਤੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਥੱਲੇ ਲਾ ਕੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਖੁੱਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਾਲੇ ਰਿੜਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਗੋਡੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਸਿਰ ਨਾਕ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲਿਆਂ ਤਦ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੁ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚੀਏ ਇਹ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸਿਰ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਆ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਧਰਮ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦੇਣੇ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ॥ ''

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ , ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਗੋਦ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣਿਆ ਬਲਕਿ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਲੋਰੀਆਂ ਵੀ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਨੇ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਬਕ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਘਰ ਦੇ ਨਾਨੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੁੱਢੇ ਹੱਡਾਂ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਤੇ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਨਾ ਵੱਜੀ ਹੋਵੇ। ਲਿਆਓ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਸਰਕੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਛਾਬੜੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਘੁੰਗਣੀਆਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਜੇਠੇ ਉਪਰ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਰਹਿਮਤ ਹੋਈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਹੀ ਸੇਵਾ ਸਦਕਾ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਵਰਗੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਬਲਕਿ ਛਾਬੜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਰ ਉਪਰ ਛੱਤਰ ਝੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਸਿਹਤ ਲੈ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਇੱ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਉਹੋ ਹੀ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ_ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ, ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਭਾਂਣਾ ਮੰਨਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਸੇਵਾ ਕਮਾ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦਿਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਬਿਤਾਏ ਸਨ ਕਿ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜਾਂ ਥਿ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਈ ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸੁਭਾਗੀ ਲੜਕੀ ਬੀਬੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਤੀ ਤਹਿ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਧਤਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਤ ਆਂਗਨ ਆਈ ਤਦ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖ ਕੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋੜ ਦਈਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੱਥ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾੜਾ ਇੱਕ ਕਿੱਲ੍ਹਾ ਪੁੱਟੇ।

ਤਦ ਬਾਕੀ ਰਸਮਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਭਾਈ ਜੰਡ ਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਕਿੱਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨੇਜੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿੱਲਾ ਵੀ ਪੁੱਟ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਆਖਰ ਮਉ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜਨਮੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਪਰਖ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਉੱਤਰੇ ਤਦ ਸਿਰ ਤੋ ਸੇਵਾ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਲਾਹ ਕੇ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਛੱਤਰ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਹਰ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਿ ਉਠਿਆ ਇਹ ਰਾਜ ਜੋਗ ਤਖਤ ਅੱਗੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪਰਖੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਭਾਂਲਣ ਲਾਗ ਪਈ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਉਪਰ ਵੀ ਪਈ। ਦਾਵੇਦਾਰ ਬਹੁਤ ਸਨ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕੁੱਝ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਕੜ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਦਿਖਾਵਾ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਝਗੜਾਲੂ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਤਰਾਜੂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬ ਮਹਾਂਦੇਵ ਵੈਸੇ ਹੀ ਵਿਕ੍ਰਾਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ। ਅਕਸਰ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਐਸਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੰਤੀ ਸਾਜ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਰ ਦਾ ਜਨਮ ਉਦੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋ ਤਾਰਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਢਿੱਲੀਆਂ ਹੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ। ਦਰਮਿਆਨੀ ਅਵਸਥਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਕੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਤਨੀਆਂ ਕਸ ਲਈਆਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਬੰਧ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਸ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ''ਜਨਮਤ ਗੁਰਮਤਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣ'' ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਾ ਨਿਰਾ ਸੰਸਾਰੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰੀ ਤੋਂ ਨਿਰਾ ਵਿਰਕਤ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਚੱਲੀ ਓ ਰਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਪਰਚਾ ਤਿੰਨਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ। ਇਤਿਹਾਸ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੇ ਤਾਏ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਸਿਹਾਰੀ ਮਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਅਬਦ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਦੇਣ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਿਹਾਰੀ ਮੱਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵੀਚਾਰਾਂ (ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ) ਸਮਝਾਇਆ। ਤਦ ਭਾਂਈ ਸਿਹਾਰੀ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿਉ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਸੱਦ ਲਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਪਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਰਾ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਠੀਕ ਹਾਂ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੇਚਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰੱਖ ਲਵੋ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧਾ ਹੀ

ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੀ ਆਈ। ਇਹਨਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲੈਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਈ ਕਿ ਇਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੇਵਲ ਸਚਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਚਿਆਰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਟੁਰ ਕੇ ਹੀ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਇਹ ਵੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣਾ ਇਤਨਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਤਨਾ ਇਹ ਬਚਨ ਨਿਭਾਉਣਾ ਔਖਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਇਹ ਹੀ ਅਸਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ਹੀ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਸਮਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਸੱਦਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਨੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚਹੇਤਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਦ ਨੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਦੀਜੀ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਵੇਦਨਾ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਪਰ ਚਿੱਠੀ ਇਹ ਵੀ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਦਿੱਤੀ। ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹੂਕ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਦਸਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇਣਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲ ਚਿੱਠੀ ਪਹੁੰਚੀ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਦਵ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਬਾਕੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਛਪਾਉਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਕਪਟ ਵੀ ਉੱਘੜ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਥਾਪੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਜ ਜੋਗ ਤਖਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਜਬਾਨੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ

ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਤ ਦੇਵ ਸਬੈ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਮਹਾ ਸਿਵ ਜੋਗ ਕਰੀ॥

ਫੁਨਿ ਬੇਦ ਬਿਰੰਚਿ ਬੀਚਾਰਿ ਰਹਿਓ ਹਰਿ ਜਾਪੁ । ਛਾਡਉ ਏਕ ਘਰੀ॥

ਮਥੁਰਾ ਜਨ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਨ ਦਯਾਲੁ ਹੈ ਸੰਗਤਿ ਸ੍ਰਿਸਿ ਨਿਹਾਲ ਕਰੀ॥

ਰਾਮਦਾਸਿ ਗੁਰੂ ਜਗ ਤਾਰਨ ਕਉ ਗੁਰ ਜੋਤਿ ਅਰਜੁਨ ਮਾਹਿ ਧਰੀ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਇਸ ਸੱਚ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੂੜ ਦੇ ਹੱਥ ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਰਸਨਾ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ''

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਇਆ ਦਾ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਚੱਲੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਦੋ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਾਏ ਪਰ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਘਰ ਨੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇੱਕ ਗਿਆਰਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸੋਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਟਕਦੇ ਫਿਦਰੇ ਸਨ। ਭੱਟ ਭਿਖਾ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੁਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ ਕਿ ''ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੋਲਿ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਠੇ॥ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਹ ਮੁਕਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ॥ ਬਰਸੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਾਉ ਲਾਯਉ॥ ਕਹਤਿਆਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸ਼ੀ ਨ ਆਯਉ॥'' ਕਿਧਰੋਂ ਵੀ ਉਹ ਸਕੂਨ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸੇ ਭਟਕਣਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੰਨੀਂ ਪਈ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਆਈ। ਇਧਰ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਬਹੁਤ ਖਰੂਦ ਮਚਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਨੇ ਤਾਂ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਖੋਹਣ ਤਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਸੱਚ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿਓ। ਇਤਨੀ ਅਡੋਲਤਾ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲ ਤੱਕ ਕੇ ਕਰਨੀ, ਕਥਨੀ, ਇੱਕ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਇੱਕ ਬੋਲ ਉੱਠੀ ਕਿ ''ਇਹ ਪਧਤਿ ਤੇ ਮਤ ਚੂਕਹਿ ਰੇ ਮਨ ਭੇਦੁ ਬਿਭੇਦ ਨ ਜਾਨ ਬੀਆਉ॥ ਪਰਤਾਛਿ ਰਿਦੈ ਗੁਰ ਅਰਜੁਨ ਕੈ ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਿ ਨਿਵਾਸੁ ਲੀਅਉ॥ ਜਾਂ ''ਭਨਿ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਰਤਖ ਹਰਿ॥'' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਭੱਟ ਇੱਕ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ, ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖੂ ਅੱਖ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਬਲਕਿ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਉਕਰੇ ਬਚਨ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ'' ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਤਿਲਕ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ''ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖਿਵੈ ਚੰਦੋਆ'' ਤਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਰੇ ਮੁੜ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿਆਰਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦਰੱਖਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਚੰਦਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਚੰਦਨ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਬਾਂਸ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਚੰਦਨ ਦੀ ਫਰਾਖ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਾਣ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਅਕਲ ਲਤੀਫ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਕੋਲ ਅਤਿ ਦੀ ਠੰਡ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸੁਗੰਧੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਬਾਂਸ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗ

ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚੰਦਨ ਹਿਨਿਆ ਤਾਂ ਠੰਡ ਵਰਤਾਈ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਬਖੇਰੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਂਸ ਹਿਲਿਆ ਇਸ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾਈ, ਆਪ ਵੀ ਸੜਿਆ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜਿਆ। ਐਸੀ ਹਾਲਾਤ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਹਰ ਸੁਆਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪ ਵੀ ਸੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਹੁਣ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਨੇਤਰ ਪੁਨੀਤ ਕੀਤੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜਿਹੜੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਵ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਐਸ਼ੋਂ ਇਸ਼ਰਤ ਦਾ ਸਾਧਨ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਛੱਲ ਆਰੰਭਿਆ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੀਆਂ. ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਇਆ ਲੈਣ ਲਈ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਭੁੱਲੜ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਭੇਟਾ ਆਪ ਰੱਖ ਕੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਪਾਣੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਤਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕੇ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਨਾਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਸਿੱਖ ਲਈ ਸੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹਪਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਤਦ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕਈ ਕਈ ਡੰਗ ਭੁੱਜੇ ਚਣਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਣੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛੱਕਦੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਖਿਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਫਿਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੀ ਪਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਆਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ''ਸਚੁ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ'' ਜਾਂ ਫਿਰ ''ਕੂੜ ਨਿਖੁੱਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ॥'' ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ''

ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਕੂੜਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੀਰਤਨੀਏ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵਡ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਧਨ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਦਿਖਾ ਕੇ ਭਰਮਾ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁੱਝ ਧਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਉਸੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੀਰਤਨ

ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਉਚੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਬੱਚੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਮੰਨੇ ਸਗੋਂ ਕੀਰਤਨ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰੀਂ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੱਚ ਉਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਸਿਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਗਏ ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਕੀਤੇ ਕਿ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਰਬਾਬ ਨਾ ਵਜਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਜਾਨਣਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਰੁੱਧ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ''ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕੁ ॥ ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕੁ॥'' ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਘਰ ਪਰਤ ਆਏ। ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੇ ਬੋਲ ਨਾ ਬੋਲੇ। ਇਸ ਲਈ ਪੂਰਨੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਗੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਵੀ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੂੜ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਲੱਧਾ ਜੀ ਪਾਉਪਕਾਰੀ ਜੀ ਕੋਲ ਵੀਚਾਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸੱਤਾ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਕੇਵਲ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਰਹਿਮਤ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ''ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ ਕਢਿਆ ਬੁਰਿਆਈਆ'' ਕਰ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੱਚ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਆ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿ ਕੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਇਸ ਲਈ ਅਸਲ ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਦਾ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਹੋਕਾ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ 'ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ' ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੀ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ''

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੀ ਹੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਭਾਵ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਇਸ ਸੱਚ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ''ਜਾ ਕਿ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਾਉ ਲਾਗੈ'' ਜਾਂ ਫਿਰ ''ਜਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕੋਈ॥'' ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਮੰਦਰ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ''ਖਤਰੀ ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ '' ਹੈ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ ਪਰ ਮੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁੱਝ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਖਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਕੇਵਲ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ''ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥'' ਹੋਈ ਤਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਬਣ

ਗਏ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮੱਥਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਟੇਕਿਆ ਪਰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ ''ਸ਼ਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਤ॥'' ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਵਾਰੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਦੀਵ ਸਿੱਖੀ ਸਤ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਦੀਵ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਚ ਦਾ ਕੋਈ ਗੋਤ, ਕੋਈ ਮਜ਼ਹਬ, ਕੋਈ ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਨੀਂਹ ਦੀ ਇੱਟ ਵੀ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਰਖਵਾਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ , ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੇਦੀ,ਤ੍ਰੇਹਣ, ਭੱਲੇ ਤੇ ਸੋਢੀ ਕਿਹਾ ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾ ਤਾਂ ਬੇਦੀ, ਨਾ ਭੱਲੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੋਢੀ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਇੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਬਾਕੀ ਕਈ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਲ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾ ਤੇ ਮੰਦਰ ਸਨ ਪਰ ਹਰਿ ਦਾ ਮੰਦਰ ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਵੇ। ਐਸਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਜਿਆ।

ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਹੈ ਉੱਥੇ ਦੂਸਰਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਭਾਵੇਂ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਭਗਤ ਕਬਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜਾਂ ਪੀਪਾ ਕੀ ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸ਼ੂਦਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ,ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ''ਸੂਦੁ ਸੂਦੁ ਕਰਿ ਮਾਰਿ ਉਠਾਇਓ'' ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀ ਕੀ। ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਲਿਖੇ ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦੂਜਾ ਜਾਂ ਕਿਹੜਾ ਵੀ ਸੀ, ਲਿਖਿਆ ਪਰ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂਆਂ ਲਈ ਸ਼ਬਦੁ ''ਜੀ'' ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਪਰ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਤਿਕਾਰਿਤ ਸ਼ਬਦੁ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਜਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹੀ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇੱਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ. ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੇ ਹੋ ਊਚ ਨੀਚ ਦੇ ਫਰਕ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੁਕਤੀ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇਹ ਹੋਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ''ਜਲ ਕੈ ਮਜਨਿ ਜੇ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੇਂਡੁਕ ਨਾਵਹਿ॥ ਜੈਸੇ ਮੇਂਡੁਕ ਤੈਸੇ ਓਇ ਨਰ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਆਵਹਿ॥'' ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੁ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਬਚਨ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ '' ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ॥ ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਲਾਥੇ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗਾ॥'' ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ,ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਮਾ ਕੇ ਹੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਲਈ ''ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ। ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ ਉਤਰ ਸੁ ਖੇਹ॥ ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕੱਪੜੁ ਹੋਇ॥ ਦੇ ਸਾਬੂਣੁ ਲੀਐਐ ਓਹੁ ਧੋਇ॥ ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ। ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੇ ਰੰਗਿ॥'' ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਪਰ ''ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ॥'' ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੀਚਾਰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਉਤਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ''ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸਿ ਧੂਪੁ ਦੇਵਹੁ ਤਉ ਦੂਧੈ ਕਉ ਜਵਾਹੁ॥'' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਮੈਲਾ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਤਾਂ ''ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ'' ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਮਦਾਸ ਜਾਂ ਨਾਨਲ ਮੰਦਰ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ ਇੱਕ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਾ_ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸੱਚ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਤਉ ਇੱਕ ਦੋ ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਾਂਝ ਪਾਵਾਂਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਸਾਰੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੋ ਦਾਣੇ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਦਾਲ ਦੇ ਪੱਕ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਪਿੰਡ ਕੰਗੁਮਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਚੌਧਰੀ ਸਰਵਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੰਝ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਸੱਚ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਰੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਖੈਰ ਮੰਗੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੱਖੀ ਉਪਰ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ ਭਾਵ ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਰਵਰੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚੱਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪੀਰਖਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਢਾਹ ਕੇ ਆ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਅਜਿਹਾ ਸੰ ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਕੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਨਗਰ ਦਾ ਚੌਧਰਪੁਣਾ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ

ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਨਗਰ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਭਾਈ ਮੰਝ ਘਾਹ ਖੋਤਰ ਕੇ ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਕਦਮ ਨਾ ਮੋੜਿਆ। ਪਰਖ ਦੀ ਘੜੀ ਹੋਰ ਕਰੜੀ ਆ ਗਈ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਲੈ ਜਾ ਪਰ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਦੇਣਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਹ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਭਾਈ ਮੰਝ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਕ ਵੇਚ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਕਮ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਆਪਾਂ ਕਿੰਨੀ ਸੁਭਾਗੇ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੱਕੜ ਲੈ ਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਲੱਕੜਾਂ ਲੈ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਹਨੇਰੀ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ। ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਮੇਤ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ, ਰੱਸੇ ਆਦਿਕ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਰੱਸਾ ਪਕੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਉ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਲੱਕੜਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਤੇ ਕਠਿਨ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ 'ਚੋਂ ਬਚਨ ਆਖੇ। ਮਹਿਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ''ਮੰਝ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੋ ਗੁਰੁ ਮੰਝ ਪਿਆਰਾ॥ ਮੰਝ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਹਥਾ ਜਗ ਲੰਘਣ ਹਾਰਾ॥'' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨਿੱਕੜੀ ਉਪਰ ਵਿੱਚ ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ ਹੋਣ ਦਾ ਬਚਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਸੇ ਹੀ ਕਿਰਪਾਲੂ ਨੇ ਭਾਈ ਮੰਝ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੋਹਿਥਾ ਆਖ ਕੇ ਵਡਿਆਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਕੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਚ ਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ, ਭਾਈ ਜੋਧਾ, ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਜੀ, ਭਾਈ ਬੁਧੂ ਜੀ, ਭਾਈ ਬੋਹੜ ਜੀ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਇਸੇ ਹੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਸਨ ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ, ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਈ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤੜਪ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਵਾਲੀ ਹੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਘਾੜਤ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ '' ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਅਵਰਾ ਮੁਕਤੁ ਕਰਾਵੈ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਹਰਿ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥'' ਵਾਸਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਫੇਰੀ ਲਾਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਡਿਆਲਾ, ਖੰਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅੱਗੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦੇ

ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਚਰਣ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ੀ। ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਹਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਆਖ ਕੇ ਆਪ ਤਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਸਿਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਧਰ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਦੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਝੂਠੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾਤਾਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਕਦਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਕੋਹੜੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਬੰਦੇ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਹੜੀ ਬਹੁਤ ਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਚਨ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਆਜਿਹਾ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤਦ ਕੋਹੜੀ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਰੋਗ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਸੋਚ_ਸੋਚ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਆਸਾ ਵਿੱਚ ਰੋੜ ਦੇਣਾ ਹੀ ਉਚਿਤ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮੁਰਾਦਪੁਰ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਡਿਉਟੀ ਲਗਾਈ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ, ਕਦੇ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਕਿ ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਦਾ ਕੋਹੜੀ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਖਾਦਾਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਗਿਣਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟੇ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਰ ਬੰਦਾ ਕੋਹੜੀ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਜਿਹਾ ਪੂਰਨਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਵੀ ਸੇਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਏ। ਮਾਨੋ ਕੋਹੜੀ ਘਰ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੋਹੜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਦਵਾ ਤੇ ਦੁਆ ਦੋਵੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਦ ਕਰਕੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਕੌਤਕ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੜ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ।

ਸੇਵਾ, ਸੱਚ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਬੜੀ ਗਹਿਰੀ ਦੋਸਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਟਿਕਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਸੰਭਵ ਵੀ ਹੈ। ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਰੀਬ ਅਠਾਰਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਮੂਹਰਤਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਿਆ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਅਚਾਨਕ ਦੋ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਆਪਣੇ ਖਾਤਨ ਨਾ ਵੀ ਸਹੀ ਪਰ ਸੱਚ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿ ਦਾਸੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਤੇ ਬੀਬੀ ਕਰਮੋ ਆਦਿਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਹੁਣ ਗੱਦੀ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਆਖਿਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੀ ਬਣੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਜਨ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਤਾਂ ਔਲਾਦ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਔਂਤਰਾ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਆਖਿਰ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਲਈ ਹੀ ਹਨ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਜਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਇਤਿ ਆਦਿਕ। ਹਿਰਦੇ ਵੇਦਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕਦਮ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੋਲ ਲੈ ਆਏ। ਦਰਦ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ

ਰੋ_ਰੋ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਵੀ ਉਂਗਲਾਂ ਉੱਠੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਂਈ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਓ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨਾਵਣ ਵਾਲਿਓ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਿਰਨ ਬਿਖੇਰ ਦਿਓ। ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸਬਰ ਤੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਇਹ ਬਚਨ ਅਰਦਾਸ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਸੂਲ ਰਿਹ ਹੈ ਕਿ ਲੱਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਮਾਰ ਜਾਵੇ ਪਰ ਨਹੀਂ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰੇ ਇਹ ਸਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਸੋ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵੱਲੋਂ ਸੱਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਘਰ ਲਈ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਅਨੁਕਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚਲੋ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਪੱਕ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੀੜ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦਾਸਾਂ, ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖਣੀ ਮਾਲਕ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਅੱਜ ਤੇਰੀ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇਰੇ ਹੀ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਗਰੀਬੜੇ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲੈਣ! ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ, ਬੱਚਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਝਿੜਕ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਕਦੇ ਮਾਂ ਹੀ ਝਿੜਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਦ ਵੀ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਚੁੰਬੜਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮਾਂ ਹੀ ਝਿੜਕ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਾਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਕੋਲ ਕੀਤੀ। ''ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪ ਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ।।'' ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਤ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵੀ ਛੱਕਿਆ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਿਆਂ , ਬਚਨ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇ ਮੈਂ ਗੰਢਾ ਤੋੜਿਆ ਹੈ ਮੁੱਕੀ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਜੋਧਾ ਹੀ ਨਹੀ, ਨਾਲ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਬਾਬਤ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕਲਪਣਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਸੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕਣ। ਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਡਾਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਅਨੰਤ ਟੋਰ ਟੁਰਦਾ_ਟੋਰਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਦਿਨ ਲੈ ਆਇਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਵਡਾਲੀ ਹੀ ਨਹੀ ਬਲਕੀ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਝੂਮ ਉਠਿਆ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਹੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਆਉ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਈਏ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਇਹ ਦਾਤ ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਸਿਰੰਦਾ ਚੱਕ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ''ਗੁਝੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ॥''

ਹੁਣ ਫੇਰ ਕੂੜਿ ਨਿਖੁਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਓੜਕ ਸੱਚ ਫਿਰ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੱਧਦੀ ਈਰਖਾ ਵੀ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘਾਤਕ ਰੋਗ ਦਾ ਰੋਗੀ ਜਿਵੇਂ_ਜਿਵੇਂ ਰੋਗ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਵੇਂ_ਉਵੇਂ ਜਿਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਈਰਖਾ ਦਾ ਰੋਗੀ ਵੀ ਜਿਵੇਂ_ਜਿਵੇਂ ਈਰਖਾ ਵੱਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਭਾਵੇਂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਕਰਮੋ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਸੜ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ’ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਦਾਈ ਫੱਤੋ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਲਿਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਦੇਵੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਣਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਜ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਘਰ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਬੁਝਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਫਲ ਇਤਨਾ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਾ, ਸੋ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਸਗੋਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੇੜ ਗਈ। ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਸਪੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਸੱਪ ਮੰਗ‘ਤਦਡਠਤ ਪਰ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸੱਪ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਰਹੇ। ਤੀਸਰਾ ਵਾਰ ਖਿਡਾਵੇ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਖਿਡਾਵੇ ਦੀ ਹੀ ਜਾਨ ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋ ਜਿੱਥੇ ਸੱਚ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ‘‘ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥’’ ਫਿਰ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਸਦਾ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

ਇਤਨਾ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਸੱਚ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ_ਹੋਰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧੱਸਦੇ ਗਏ। ਆਪ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਪਾ ਕੇ ਜਾ ਸਰਕਾਰੀ ਬੂਹੇ ਖੜਕਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹਕੂਮਤ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਜਿਵੇਂ ਭੇਟਾ ਵੀ ਲੈਣੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਦੱਸਣਾ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਵੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਕੇ ਸੁਲਬੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭਜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ।

ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ’ਚ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਥਾਂ ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨਾਲ ਗੰਢ ਜੋੜ ਕਰਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ, ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬੁਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਦਿਉ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਆਖੇ ਕਹਿਰ ਨਾ ਕਰੋ ਤੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ

ਜਾਵੋ, ਸਾਡੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਡੋਲ ਬੇਠੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਦੋ ਚਾਰ ਮੁਖੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕਿ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਕਾਰਨ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਬਣੀ ਰਹੀ ਫਿਰ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜਣੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜਣਾ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਹੁਕਮ ਦਿਉ, ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰੰਦਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ_ ''ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਤਾ ਜਿ ਪ੍ਰਤੀ ਚਲਾਵਉ॥ ਦੁਤੀਏ ਮਤਾ ਦੁਇ ਮਾਨੁਖ ਪਹੁਚਾਵਉ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਮਤਾ ਕਿਛੁ ਕਰਉ ਉਪਾਇਆ॥ ਮੈਂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਛੋਡਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁਹੀ ਧਿਆਇਆ॥''

ਇਧਰ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਦਾ ਹਾਂ। ਸੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲਈ ਹੀ ਲੜਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਆਵੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਵੇ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਨਾਲ ਹੇਅਰੀ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਨੇ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਹੋਏ ਨੇ ਆਵੇ ਦੇਖਣੇ ਚਾਹੇ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਮਾਲਕ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਘੋੜਾ ਤ੍ਰਬਕ ਪਿਆ ਤੇ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਸੜ ਕੇ ਹਰ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਫਿਰ ਆ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਫਿਰ, ਸਿਰੰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਗਾਏ ''ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਖੁ॥ ਸੁਲਹੀ ਕਾ ਹਾਥੁ ਕਹੀ ਨ ਪਹੁਚੈ ਸੁਲਹੀ ਹੋਇ ਮੂਆ ਨਾਪਾਕੁ॥'' ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸੀ ਕਲਮ ਨੇ ਮਿਠੜੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਏ ਹਨ ਕਿ ''ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ''

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕਰਨੀ, ਅਚਾਨਕ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਮੌਤ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨੰਗਾ ਨਾਚ ਨੱਚਿਆ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦਰਦੀ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਬੈਠਣਾ ਔਖਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਲਗਦਿਆਂ ਸਾਰ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਭੁੱਖ ਦੇ ਸਤਾਇਆ ਲਈ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਆਮ ਜਨ_ਜੀਵਨ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਸਾਂਈ ਮੀਆ ਮੀਰ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮੀਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਏ। ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪੁਆ, ਸੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵੰਡ ਫਿਰ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾ ਥਾਵਾਂ ਵਿਖੇ ਵਿਚਰ ਕੇ ਆਣ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਸੱਚ ਮਾਰਗ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਸੱਚ ਮਾਰਗ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਉਥੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਕਮਾਇਆ ਸੱਚ,

ਮਨੁੱਖਤਾ ਅੱਗੇ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਧਰੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਸੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਉਪਰ ਵੀ ਕਈ ਕੋਝੇ ਤੋਂ ਕੋਝੇ ਹਮਲੇ ਝੂਠ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਕੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਸੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਤ ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਆਈ ਗਈ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹੱਥ ਕਲਮ ਪਕੜ ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਕੰਡੇ ਪੋਥੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਲਿਖਵਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਖਬਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੈਲ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੱਚ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਸੱਚ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਸੀ ਪਵਿੱਤਰ ਵੀਚਾਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਸੱਚ ਦੀ ਕੋਈ ਨਸਲ ਨਹੀਂ. ਸੱਚ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਨਹੀਂ. ਕੋਈ ਗੋਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਚਮਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਕਿਸੇ ਜੁਲਾਹੇ, ਕਿਸੇ ਜੱਟ, ਕਿਸੇ ਨਾਈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਮੂਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਭਗਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਾ ਇਤਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੱਚ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਖੋ! ਜਿੱਥੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਤਦ ਕਿੰਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ, ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ, ਬਾਣੀ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਕੀਉ ਕੀ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਅਤਿ ਸਤਿਕਾਰਤ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ। ਗਿਆਰਾਂ ਭੱਟਾਂ, ਤਿੰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੱਚ ਅਤੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਝੂਠ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਖਤਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਰਦਾ ਬਹੁਤ ਬਾਰੀਕ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੱਥ ਸਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਬਹੁਤ ਭਾਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਕੂੜ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਚਾਰ ਅਖੌਤੀ ਭਗਤ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰੋ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਭਗਤ ਕਾਨਾ, ਪੀਲੂ, ਛੱਜੂ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਸਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਥਾਂ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਸਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਜਿਧਰੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਧਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲ ਜਰੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਹਵਾ ਗੰਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਸੜਕ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਾਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੇ ਗੰਦ ਨਾ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਰਲੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਕਾਰਨ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਧਰ ਗੰਧ ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਏਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਹਵਾ ਸੁਗੰਸ਼ੀ ਲੈ ਆਵੇ ਤਦ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਧਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹਵਾ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬੋਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚਾਰੇ

ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਸੁਣਾਈ ਪਰ ''ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ'' ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਤਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਵਿਤਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੰਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚਾਰੇ ਭਗਤ ਵਾਪਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਏ ਬਲਕਿ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਭਾਵ ਮੰਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਵੀ ਕਰ ਗਏ। ਭਗਤ ਕਾਨ੍ਹਾ ਜੀ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਸੱਚ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਵੀ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਲੋਗ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਗੀਤੁ ਹੈ ਇਹੁ ਤਉ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰ॥'' ਕਰੀਬ ੧੬੦੧ ਈ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ੧੬੦੪ ਈ: ਤਕ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਨੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਵੀ ਸੱਚ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ ਕਿ ''ਦੋਹਿਤਾ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ॥''

ਸ਼੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਉਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪ ਸਚੁ ਤੇ ਸਰੂਪ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਚੌਰ ਕੀਤਾ।

ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਦਿਹਾੜਾ ਬਹੁਤ ਸੁਭਾਗਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਸੱਚ ਤੋਂ ਆਏ ਗੁਰੂ ਸੱਚ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸੱਚ ਸੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਹਰਿ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦਾ ''ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਕਿਛੁ'' ਹੈ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ''ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹਇ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ॥'' ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀਉ ਉਪਰ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਖਾਤਮੇ ਦੀਆਂ ਗੋਂਦਾਂ ਗੁੰਦੀਆਂ ਪਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬੇਕਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੱਜੀ ਸੁਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਮਾਨੋ ਕੂੜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਜਮਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਚੰਦੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਵਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਇੱਕ ਚਲਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਰ ਲੱਭਦਾ ਲੱਭਦਾ ਬਹਤੁ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਆ ਗਿਆਪ ਪਰ ਜਦੋਂ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤਦ ਹੰਕਾਰੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਕਿ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਇੱਟ ਗੰਦੀ ਨਾਲੀ ਨੂੰ ਲਾ ਆਏ ਹੋ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਉਪਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨ ਪਾਲਣ ਲਈ ਚੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਗਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕੂੜ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਕੂੜਿਆਰਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸ਼ਾਇਦ ਆਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਹੁਣ ਕਈ ਕੂੜਿਆਰ ਤਫਾਨ ਬਣ ਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਲਈ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਕੁ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨਕਸ਼ਬੰਦੀ ਇਸ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਕੁੱਝ ਉਹ ਕਟੜ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਸੀ ਹੋਂਦ ਬਹੁਤ ਚੁੱਭ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵਰਗੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਚੰਦੂ ਦੀ ਈਰਖਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਆਪ ਇਸ ਕੂੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਇਸ ਸਾਰੇ ਤੁਫਾਨ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਉਪਰ ਖੁਸਰੋ ਦੀ ਬਗਾਵਤ ਵੇਲੇ, ਖੁਸਰੋ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਕੇ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਨ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ੨੨ ਮਈ ੧੬੦੬ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੱਚ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਪਰਖ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਿਆ।

ਇਧਰ ਸਾਰੇ ਕੂੜਿਆਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਜੈਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ''ਤੋਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕੂੜ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ ਘੜ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਹਈਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਨ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਪੀ ਆਤਮਾ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਯਥਾ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਾ ਪਰ ਰੱਤ ਨਾ ਡੁੱਲਣ ਦੇਣੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਫਿਰ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕੜਛੇ ਨਾਲ ਸੀਸ ਉੱਤੇ ਗਰਮ ਗਰਮ ਰੇਤ ਪਾਈ ਗਈ ਫਿਰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ ਨਾ ਬੁਝੀ ਤਦ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਰਾਹੀ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਸੱਚ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਕਹਿਰ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵੀ ਕੁਰਲਾ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਉਪਰ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਅਦਬ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗੇ_ਸਾਂਈ ਮੀਆ ਮੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁੱਛਦੇ ਸੀ ਕਿ ? ''ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ॥'' ਦੇ ਕੇ ਅਰਥ ਹਨ? ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਆਉ ਸਗੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਗਾਅ ''ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕ ਮਾਗੈ॥

ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਤਪ ਗਏ ਪਰ ਜਿਸਨੂੰ ਤਪਾਉਣਾ ਸੀ ਉਸਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਥ ਤੇ ਭਲੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਠੰਡੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੜ੍ਹ ਹੋਏ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਸੜਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਧੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਆਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਵੀ ’ਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ। ੩੦ ਮਈ ੧੬੦੬ ਈ. ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਰਾਵੀ ਨੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਸੱਚ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਰਾਵੀ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਰਾਵੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਜਾਣਨਾ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣਨਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ‘‘ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ’ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਦੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਬਥਦ.ਗਠਤ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀੜੀ ਨਾ ਬਣ ਦੋਂ ਰਾਮਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਡੋਲ ਜਾਂਦਾ। ਦੂਜੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀਚਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਮਰਦ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਰਤ ਇਬਰਾਹਿਮ ਨੇ ਪ੍ਰੀਖਿਓ ਦਿੱਤੀ, ਭੱਖਦੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਉਪਰ ਚੱਲਣਾ ਸੀ ਪਰ ਭੱਖਦੇ ਅੰਗਿਆਰ ਅਰਦਾਸ ਕਾਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ , ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਣ ਗਏ। ਪਰ ਇਧਰ ਤਾਂ ਨਾ ਹੀ ਤਵੀ ਠੰਡੀ ਹੋਈ ਨਾ ਅੱਗ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲਿਆ, ਨਾ ਰੇਤ ਹੀ ਸੀਤਲ ਸੀ ਬਲਕਿ ਸਭ ਕੁੱਝ ਭੱਖਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਰਿ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ ਬਲਕਿ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਬਕ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘‘ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ’’

ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਛਬੀਲਾਂ ਤੋਂ ਠੰਡਾ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਛਕਦਾ ਹੈ,ਉੱਥੇ ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਉਦਮ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਜੀਵ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ਨੇ ਸੱਚ ਸਿਰਜ ਕੇ ਅਦੁੱਤੀ ਪੂਰਨੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

‘‘ਗੁਰੂ ਅਰਜਨੁ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ’’

ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ

ਸੱਚਖੰਡ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਜਿਵੇਂ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਰਗੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀ

ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਨ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸੰਪਾਦਨਾ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਬਲਕਿ ਆਪ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਸਾਂਈ ਦਰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਬਿੱਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚੀਆਂ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਪਾਉੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਖੀ ਇਸ ਪੰਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰੀਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਉਹ ਅੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੀਦਾਰ ਹੋ ਸਦਕੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ_

ਦਲਿ ਭੰਜਨ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਾਰਉਪਕਾਰੀ॥

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ''

ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸੇਵਕਾਵਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਕ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕੀ। ਕੀਮਤੀ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਅੱਜ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮੁੜ ਸੰਭਾਲਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਸੇਵਲ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੁਪਿਹਰ ਢਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸੇਵਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਦਾਸੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਗੁਰੂਘਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨੇ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਸੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਤਵੱਜੋ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣਿਆ ਤਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਕਰਮੋ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ੯ਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਨੂੰ ਕੋਸ_ਕੋਸ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਯੋਗ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ। ਬਾਬ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਭਗਵਾਨੇ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਇਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਹੀਰੇ ਵਰਗਾ ਪੁੱਤਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਮਝ। ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਦੌੜ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਹੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਉਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਕੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਘਰ ਤਾਂ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ ਘਰ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਬਣਾਂਗੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਝੂਠ ਪਾਖੰਡ ਖਲਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸੀ ਭਲਾ ਘਰ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਦੀ ਉਠ ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦਰਦ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ। ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਤਰਲਾ ਕਰਨਾ। ਮਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਸਮਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਜੋਦੜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੱਲ ਲੋਕ ਉਂਗਲ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ

> ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ॥
> ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ॥

ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸਲਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੰਨ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਔਲਾਦ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਨਾ ਜਗਦਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਈਏ। ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੀ ਆਖੋ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਕੋਲ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਅਜਿਹੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਕਰਨਾ। ਤਦ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੇਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ? ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫਿਰ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਨ। ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਡੋਲ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉ। ਮਾਲਕ ਬਰਕਤਾਂ ਪਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਂ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਲੈ ਕੇ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਛਕਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ''ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਅਰਦਾਸ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਪਾਸ'' ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਲੈਣਾ।

ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਔਲਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਸਤ ਕੀ ਨੇ ਔਲਾਦ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਯੋਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਯੋਧੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ? ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੱਚ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਜਦੋ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਠਹਿਰ ਨਾ ਪਾਇਆ। ਅਜਿਹਾ ਯੋਧਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਖਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੀ ਨੋਕ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ

''ਵਡ ਯੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ''

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਚਾਹਤ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਸਬਰ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਵੀ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਡਾਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਵਡਾਲੀ ਵਿਖੇ ਬਾਲੜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੁਭਾਗਾ ਦਿਹਾੜਾ ੯ ਜੂਨ ੧੫੯੫ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਗਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਨੰਦੋ ਅਨੰਦ ਘਣਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਝੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਦੋਂ ਮਾਝੇ ਦੇ ਹੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਔਲਾਦ ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਪਹਿਲਥ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਤਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਿਤਨੇ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੇ ਸਾਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਿੱਛੋਂ ਕੇਵਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਹੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਖਬਰ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਗਾ ਕੇ ਜਿਸ ਗੁਗੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਵੱਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅੱਜ ਫਿਰ ਉਸੇ ਹੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ_ ਗੁਝੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ॥

ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹੋ ਪਾਣੀ ਚੂਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਈਏ ਤਦ ਉਸ ਚੰਦਰੇ ਵਿੱਚ ਸਗੋਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੀ ਖਬਰ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਿਖੇਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਉੱਥੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਖਬਰ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਤਾ ਕਰਮੋਂ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦਾਈ ਨੂੰ ਧਨ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਵਡਾਲੀ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਥਣਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰ ਲਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਦੇਵੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹਾ ਬੂਟਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ. ਕੱਲ ਨੂੰ ਦਰਖਤ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਦਾਈ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਬਰਦਸਤੀ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਵਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਹੀ ਦੁੱਧ ਨਾ ਪੀਣ। ਸਾਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬੇਕਾਰ ਗਈ। ਸਗੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਣ ਲਾਰਨ ਦਾਈ ਜਗਤ ਤੋਂ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ

ਗੁਰੂਘਰ ਵਿੱਚ ਧਨ ਬਦਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਲਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਜਹਾਨੋ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਫਿਰ ਬੱਚਾ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਗੋਂ ਉਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ''

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਦਾਨੇ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਹੋਕਾ ਲਇਆ ਕਿ ਪਾਪ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਇਹੋ ਪਾਪ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਪ ਮਗਰੋਂ ਹੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੋਰ_ਹੋਰ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਵੀ ਹੈ ''ਪਾਪੁ ਬੁਰਾ ਪਾਪੀ ਕਉ ਪਿਆਰਾ''

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰੇ ਫਿਰ ਪੁੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਪ ਦਾ ਹੀ ਪੱਲਾ ਫੜੀ ਰੱਖਿਆ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਪ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਸਪੇਰੇ ਨਾਲ ਗੰਢ ਤਰੁਪ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਲੜਾ ਦੇਵੇ। ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਲੋਭ ਵਿਕਾਰ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਪੁਰਖੁ ਚੰਗੇਰਾ॥'' ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਪੇਰੇ ਨੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾੜਾ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਸੱਪ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸੱਪ ਗਿਆ ਤਦ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸੱਪ ਦਾ ਸਿਰ ਪਕੜ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਿਸ ਤੇ ਸੇਵਕ ਜਨ ਵੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਸੱਪ੍ਰ ਸ਼ੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਲੜਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਸੇ ਧੰਨ ਦੇ ਲੋਭੀ ਸਪੇਰੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਵੀ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਲ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਤਰੁੱਠ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਕਿਵੇਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ''ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ'' ਸੀ। ਧੰਨ ਹਨ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸੱਪ ਨਹੀਂ ਲੜਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਲੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਛਾਂ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਹੁਣ ਵੀ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ'' ਦੀ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਸੱਪ ਕਿਸੇ ਪਾਪੀ ਦਾ ਅੰਤ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਲੜ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹਰ ਤਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਹਾਰਦੀ ਬਾਜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਦਾਅ ਹੋਰ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਖਿਡਾਵੇ ਨੂੰ ਦਹੀਂ ਵਿੱਚ ਜਹਿਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਖੁਆ ਦੇਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਫਿਰ ਧਨ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਵੀ ਖਿਡਾਵੇ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਬਡ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰੌਲਾ ਪੈਣ 'ਤੇ ਇਹ ਦਹੀਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੁੱਤਾ ਦਹੀਂ ਖਾਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਮਰ ਗਿਓ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿਡਾਵਾ ਇਤਨਾ ਡਰਿਆ ਕਿ ਹੌਲ ਨਾਲ ਹੀ ਇਤਨਾ ਦਰਦ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਧੰਨ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ

ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰੰਦਾ ਪਕੜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੋ ਤਿਲ ਕਾ ਮੂਲਿ॥ ਦੁਸ਼ਟੁ ਬ੍ਰਹਾਮਣੁ ਮੂਆ ਹੋਇ ਕੈ ਸੂਲ॥੧॥

ਹਰਿ ਜਨ ਰਾਖੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਆਪਿ॥ ਪਾਪੀ ਮੂਆ ਗੁਰ ਪਰਤਾਪਿ॥

ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਬਕ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਬਕ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਆਪਣਿਆਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰੇ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਮਾਨੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਹੀ ਗੁਜਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚੇਚਕ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੀਤਲਾ ਮਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਜ਼ਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਸੀ ਪਰ ਆਖਿਰ ਜਿੱਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਹੀ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਫਿਰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਗਈ ਜਦ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚੇਚਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਖ ਆਦਿਕ ਵਗੈਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਿਕਾਰਾ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁਤ ਪਰਉਪਕਾਰੀ'' ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਕੋਈ ਨਾ ਵਿਗਾੜ ਸਕਿਆ, ਭਲਾ ਉਸ ਦਾ ਚੇਚਕ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਮਿਲਣ ਉਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਮਿਲ ਕੇ ਫਿਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ_

ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਾਪੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਾਲਕ ਰਾਖੇ ਆਪੇ॥

ਸੀਤਲਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ॥ ਬਿਘਨ ਗਏ ਹਰਿ ਨਾਈ॥

ਨੇਤ੍ਰ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਕੀਆ ਗੁਰਦੇਵ॥ ਭਰਮ ਗਏ ਪੂਰਨ ਭਈ ਸੇਵ॥

ਸੀਤਲਾ ਤੇ ਰਖਿਆ ਬਿਹਾਰੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੋਦ 'ਚ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਲਾਡਾਂ ਭਰੀਆਂ ਲੋਰੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਬਲਕਿ ਅਥਾਹ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਬਾਲਪਨ ਦੇ ਪਘੂੰੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੁਹੱਪਣ ਦਾ ਮਨੋਂ ਪੂਰਨ ਰਾਜ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤੱਕਦਾ ਤਾਂ ਤੱਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸੁਹੱਪਣ ਦੀ ਮਾਨੋ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਚੰਦੂ ਵਲੋਂ ਭੇਜਿਆ

ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਵਰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਵੀ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚੰਦੂ ਭਾਂਵੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਯੋਗ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤਹਿ ਕਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾਉਸ ਹੰਕਾਰੀ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੁਬਾਰੇ ਦੀ ਇੱਟ ਗੰਦੀ ਮੋਰੀ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾਸ ਉਠ ਕੇ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗਰੀਬ ਦੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰੋ ਤਦ ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ'' ਦੀ ਹੰਕਾਰੀ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬੜੇ ਜਿਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵਧਾਵੇ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਨੂੰ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ'' ਹੀ ਤਾਂ ਆਖਾਂਗੇ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਰਿ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਿਆਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਵੱਲ ਕਹਿਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ। ਮਹਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਤਖਤ ਤੇ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਬਿਰਾਜਣਗੇ। ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਵੀ ਦੀ ਕਿ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਸੜ ਮਰ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸੁਲਬੀ ਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਿਰੰਦਾ ਪਕੜ ਮਾਲਕ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋੜ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਕਦੇ ਨਾਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਖੇ ਇਹ ਬਚਨ ਵੀ ਸੱਚ ਹੋਣੇ ਸਨ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿਰ ਦਿਤਿਆਂ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ''ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥'' ਦਾ ਸਬਕ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਲਈ ਚੋਣ ਹੋਈ।

ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਹਰ ਪਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਗੁਜਾਰਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣਾ, ਨਕਸ਼ਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਨਾ ਭਾਉਣਾ , ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ

ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਉਬਲੀ ਦੇਗ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਕੇ, ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਖਿਰ ਰਾਵੀ ਵਿੱਚ ਰੋੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵੀਚਾਰ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਮਗਰੋਂ ਬਹੁਤਾਤ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਈਆ। ਇਧਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਹਣੇ ਜਿਹੇ ਆਸਣ ਭਾਵ ਤਖਤ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਇਹ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਗੰਢ ਭੰਨ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅੱਜ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੋਣ ਕਿ ਹੁਣ ਪੀਰੀ ਨਾਲ ਮੀਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਪਹਿਨਾਉਣੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਪੈ ਗਈ, ਗਲਤ ਮਿੱਥ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਉਸੇ ਵਕਤ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕਿਉਂ? ਤਦ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀਰੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੀ ਭਾਵੇਂ ਮੀਰੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸਨ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬਿਰਾਜਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਬਦਲਾ ਲਉ ਭੜਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀਚਾਰ ਨਾ ਆਖੇ ਸਗੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਉਪਰ ਆਸਣ ਨਾ ਲਾਉਣੇ ਪੈਣ ਕਿਉਕਿ ਜਦੋਂ ਜ਼ਾਲਿਮ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਬੋਲੀ ਚੀ ਨਾ ਸਮਝੇ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਆਖਰ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਬਾਨ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਨੌਜੁਆਨੀਆਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਹੀ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਜ ਤੱਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਆਸਥਾਨ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੇਂਦਰ ਸੱਚਖੰਡ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਬੰਧ ਤਖਤ ਬਾਲ ਵੀ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੀਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮੀਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿਖਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਝੁੱਲ ਰਹੇ ਅੱਜ ਦੋ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ''

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤਕ ਹਰ ਇੱਕ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਕੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਸਰ ਭਾਵ (ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੁਮਾ) ਬਣਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਰ ਵੀ ਬਣਵਾਏ।

ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੋਣ ਵਾਲਾ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਖ ਚੈਨ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਛੱਡ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸਗੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਬੰਦਾ ਮਰ ਜਾਏ ਤਦ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹੋਵਾਂਗਾ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੋਰ ਲੰਮੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁੱਝ ਚੰਦੂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਾਪੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਮਗਰੋਂ ਚੰਦੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਚੈਨ ਗੁਆਚ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਮਾਨੋ ਇਸ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੀ ਜਾਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਚੰਦੂ ਨੇ ਇੱਕ ਚਾਲਾਕੀ ਹੋਰ ਖੇਡੀ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਮਨ ਭਾਰਮਾ ਕੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਭਜਨੀਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਦ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਕਟ ਟਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੌਣ ਹੋਵੇ? ਦੇ ਸਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਪ੍ਰਗਰ ਕੀਤਾ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਖੁਦ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਂ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਇਥੇ ਹੁਣ ਕੇਵਲ 'ਆਸਾ ਦੀ ਹੀ ਵਾਰ' ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਸਿੱਖ ਜੋਧਿਆ ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਜੋਸ਼ ਭਰਨ ਲਈ ਢਾਡੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵੀ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਖੁਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣ ਗਏ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਅੱਖ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਥੋਂ ਹੀ ਤਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੋਂ ਅੱਕ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕਿਆ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵੀ ਅੀਜਹਾ ਹੀ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਕੁੱਝ ਵਾਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਆਪ ਤਾਂ ਕੀ ਇਥੇ ਕੈਦ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੀਆਂ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਕਿਰਨ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਗਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਜੋਧੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵੀ ਹਨ। ਗਵਾਲੀਅਰ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ੫੨ ਰਾਜੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਕਹਿਰ ਕਾਰਨ ਨਰਕ ਭੋਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਗਲਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਕਾਰਨ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਖਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਫੱਟੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਚੋਲੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਨਿਰੀ ਨਰਕ ਸੀ ਭਾਵ ਜਿੰਨਾ ਕਹਿ ਲਈਏ ਓਨਾ

ਹੀ ਸੱਚ ਦੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਪਰ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਲੋਹ ਲੰਗਰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਪਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਤਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਤਨੇ ਸੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਕੈਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਲਈ ਸਵੱਰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਜਹਾਂਗੀਰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਡਰ ਕੇ ਉਠਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਦਾਨੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਡਰ ਕੇ ਉਠਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਦਾਨੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਡਰ ਕੇ ਉਠਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਦਾਨੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਸਤਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਝਟ ਮੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਸੱਦਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਧਰ ਇਹਨਾਂ ਕੈਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਗੂਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਕੜ ਲਏ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੀ ਵੀਚਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਕਹਿਲਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਿਹਾਈ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਡਰ ਨੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਹਿ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਲਾ ਪਕੜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਤ। ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੫੨ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਤ ਸੁਆ ਕੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਪੀ ਦੋਖੀਆਂ ਨੇ ਜੋਧਾ ਜਾਣ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ'' ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ_

ਐਸੇ ਗੁਰ ਕੋ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੋਹਿ ਤਾਰੈ॥

ਜਹਾਂਗੀਰ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਸਿਦਕ ਵੇਖ ਕੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ''ਧੰਨ ਸੁ ਦੇਸੁ ਜਹਾ ਤੂੰ ਵਸਿਆ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ॥'' ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਮਿਲਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਵੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਗਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਰਹੇ ਤੇ ਇਧਰ ਚੰਦੂ ਤੇ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਂ ਆਦਿਕ ਸਗੋਂ ਹੋਰ_ਹੋਰ ਪਾਪ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਵੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ, ਚੰਦੂ ਨੂੰ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਿਮ੍ਰਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ''ਜੋ ਅਸਮਾਨਿ ਨ ਮਾਵਨੀ ਤਿਨ ਨਾਕਿ ਨਥਾ ਪਾਇ॥'' ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਜਿਹੜੇ ਇਤਨੀ ਗਰਦਨ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਤੁਰਦੇ ਸਨ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰਦਨ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਮਾਂ ਸਕਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨੱਥਾਂ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕੁੱਝ ਹੋਇਆ,ਚੰਦੂ ਦੇ ਵੀ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਾਂਇਆ ਜਿੱਥੇ ਕਦੇ ਸ਼ਾਂਥ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਦਿੱਤੇ ਭੜਭੂੰਜੇ ਕੋਲੋਂ ਸੀਸ ਉਪਰ ਗਰਮ ਰੇਤ ਪਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਆਖਿਰ ਗੁਰਦਿੱਤੇ ਭੜਭੂੰਜੇ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਨਾਲ ਪਾਪੀ ਨਰਕ ਸਿਧਾਰ ਗਿਓ। ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਤਰਾਜੂ ਕਰੇ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਤਰਾਜੂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਗੈਰ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਗਾਹੀ ਲੇਖੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਪਾਪ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉੱਥੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ। ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕੌਤਕ ਸਾਂਭੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਵਿਚਰਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਵਕਤ ਵਿੱਚ ਆਗਰੇ ਵਿੱਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਦੋ ਤੰਬੂ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨਮ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਦੋ ਕੁ ਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ_ ''ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਬਿਛੁਰੇ ਥੇ ਮਾਧਉ ਇਹੁ ਜਨਮੁ ਤੁਮਾਰ੍ਹੇ ਲੇਖੇ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਆਸ ਲਗਿ ਜੀਵਉ ਚਿਰ ਭਇਓ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੇ॥'' ਇਸ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਫਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣਿਆ ਤਦ ਅੱਜ ਇੱਕ ਚਾਦਰ ਚੁੱਕੀ, ਰੰਬਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਘਾਹ ਖੋਤਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਆਪਣੇ ਪੱਲੇ ਵੀ ਇੱਕ ਟਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਭੇਟ ਕਰਾਂਗਾ। ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਲੈ ਕੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਤੰਬੂ ਅੱਗੇ ਖਲੋਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਪੰਡ ਚੁੱਕੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਟਕਾਰਦਾ ਅੱਜ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ। ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦਰਬਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਸਿੱਖ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਿਉ ਫਿਰ ਦੇਖਣਾ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਆਵੇਗੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਅਚਾਨਕ ਅੰਦਰ ਸੁਣੀ ਗਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਕਿ ਆ ਜਾਣ ਦਿਉ। ਘਾਹੀ

ਸਿੱਖ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤਖਤ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਗੋਂ ''ਚਰਨ ਸਰਨ ਗੁਰੁ ਏਕ ਪੈਂਡਾ ਜਾਇ ਚਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਟਿ ਪੈਂਡਾ ਆਗੇ ਹੋਇ ਲੇਤ ਹੈ॥'' ਪਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਮਿਟਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਵੀ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੱਲ੍ਹੇ ਬੰਨਿਆ ਟਕਾ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਲਕ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਸਣ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਧਨ ਆਦਿਕ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਜਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਦ ਨਾਲ ਦੇ ਤੰਬੂ ਭਾਵ ਆਸਣ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਜਾਉ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਅਤੇ ਟਕਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਜੇ ਕੀਤਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਚੁੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਲਈ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਦ ਦੀ ਥਾ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੀ ਪੰਡ ਲੈ ਜਾਵੋ ਪਰ ਘਾਹ ਨਾ ਚੁੱਕੋ। ਧੰਨ ਸਨ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਿਹੜੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਜਰੂਰ ਸਨ ਪਰ ਵਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਧਨ ਬਦਲੇ ਤਾਂ ਘਾਹ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਵੇਚਦਾ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਸਸਤਾ ਕਦੇ ਮਹਿੰਗਾ।॥ ਪਰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤੇ ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅੱਜ ਹੀ ਵੇਚਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਕਰ ਅੱਜ ਵੀ ਧਨ ਬਦਲੇ ਵੇਚ ਗਿਆ ਤਦ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਪਾਰੀ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ ਜਿਹੜਾ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬਣਾ ਲਵੇ। ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੱਭ ਪੈਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਘਾਹ ਬਦਲੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ,ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ''ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਕਉ ਨਾਮ ਧਨੁ ਦੇਇ॥'' ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਸਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ !

ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠਾ ਜਿਹੜਾ ਘਾਹ ਖੋਤਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰ ਦੇਵੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਲੱਭਾ ਤੇ ਤਦ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ॥''

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ, ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਖਰ ਵਾਪਸ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਧਾਰਨ 'ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਮਾਨੋ ਹੜ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਸਨ ਕਿ ''ਇੱਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੋਤਾ। ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧੁ ਭਗਵੰਤਾ॥'' ਉਹ ਗਵਾਲੀਅਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਨਾ ਤੜਫੇ ਹੋਣਗੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਕਲਮ ਦੀ ਨੋਕ

ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਬਿਆਨਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਭਾਵ ਇੱਕ ਮਨ ਇੱਕ ਚਿਤ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭੀਖ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਬੀਬਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਹਰ ਉਪਰਾਲਾ ਅਤੇ ਦਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਰ ਨਿਰਾਸ਼ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਔਲਾਦ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮਨਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਆਈ ਹਾਂ। ਖਿਆਨ ਕਰਨਾ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ_ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁਣ ਇਸ ਚੱਬੇ ਨਗਰ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ’ਤੇ ਹੀ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਕਾਗਜ਼ ’ਤੇ ਲਿਖੋ ਤਾਂ ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲਮ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਪਕੜ ਲਿਆ ਤੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ? ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕਿ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਔਲਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਸਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੭ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਲਿਖ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਅਸਲ ਦੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਬਣ ਬੈਠੀ। ਹਰ ਦਰ ਤੋਂ ਬੇਆਸ ਇਸ ਮਾਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਹਰ ਜ਼ਰਾ_ਜ਼ਰਾ ਕਹਿ ਉੱਠਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ‘‘ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ’’

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਸਾਧਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਸਾਧੂ ਦੀ ਮਾਨੋ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਡਿਉਟੀ ਲਗਾਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਟੁਰ ਪਏ ਪਰ ਕੁੱਝ ਹੀ ਦੂਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਘਰੋਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ ਅਚਾਨਕ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਘਰ ਪਰਤ ਆਵੋ। ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਰਨ ਜੀਵਾਲਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ‘‘ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੈ॥’’ ਇਹ ਸਮਰਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਹੈ, ਸੋ ਜੇ ਕਰ ਬਚ ਗਿਆ ਤਦ ਆ ਕੇ ਹੀ ਮਿਲਾਂਗਾ ਜੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਲੱਕੜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਦਾਸ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਪਾਲਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਇਤਨੀ ਉੱਚੀ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੀ ਪਕੜ ‘‘ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ.. .. .ਤੋਂ ਨਾ ਡੁਲ੍ਹਾ ਸਕੇ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਲੰਮਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਦੋ ਅਹਿਮ ਖਬਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੁਰਤਾਜ਼ ਮਰ ਗਿਆ, ਦੂਜਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਆਉਣ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਦੀਦਾਰ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਨ ਮੱਤੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦੈ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਨ ''ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ'' ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸਿਦਕ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪਾ ਸਕੇ। ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਆਏ। ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਉੱਠੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜ ਗਏ। ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਬਹੁਤ ਸਾਥ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਾ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਖੇਚਲ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਸਗੋਂ ਅਸੀਸ ਦਿਉ ਕਿ ਦੋ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਬੁਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਪਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਵਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ। ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮੈਂ ਖੁਦ ਤੁਹਾਡੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਵੱਸਤੇ ਬੀੜ ਆਇਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ ਮਾਲਕ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਦਕ ਨਿਭਾ ਦਿਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਪੈਦਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਇੱਕ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਬਚਨ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਧਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਚੋਲਾ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰਾ ਉਤਾਰਿਆ। ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਕੱਜ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖਲੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਪਲਕੀ ਨੂੰ ਮੋਸਤ ਲਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਹੋਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ। ਸੋ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਦੀ ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਲਾਇਆ। ਪਰ ਮੋਢਾ ਮੋਢਾ ਲਾਇਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਾਲਕੀ ਥੱਲੇ ਉਤਾਰ ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਥੱਲੇ ਉਤਾਰੀ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਲੁਕਾਈ ਖਲੋਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਜ਼ਾਰੋ ਜਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਆਖਿਆਂ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੇ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਦ ਇਹ ਜਗਤ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਇਹੋ ਅਜਿਹਾ ਅਨਰਥ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ

ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਦੇ ਲਾਂਭੇ ਨਾ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਬਿਹਨਲ ਹੋਇਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਤਨੀ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਗਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਭਾਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਦੋ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹਨ ਇੱਕ ਤਾਂ ਆਪ ਭਾਲਣ ਚੱਲੇ ਜਾਣਾ ਦੂਜਾ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨਾ। ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਭਾਲਣਾ ਨਾਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਘਰ ਬੈਠ ਹੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤਕ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਭਾਗ ਭਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰੀ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆਈਆਂ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਭਾਗ ਭਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿਦਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਇੱਕ ਹੱਥੀ ਚੋਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਡੀ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਆ ਹੀ ਗਏ ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵੀ ਵੀਚਾਰ ਚੱਲੀ ਕਿ ਇਤਨੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਪੌਸ਼ਾਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬਣੀ ਦਾ ਚੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਪਹਿਨਣਗੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਚੋਲਾ ਪਕੜ ਕੇ ਪਹਿਨਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹੀ ਇਲਾਜੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੋਰ ਵਰਤੀ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਾਫਲਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਘਰ ਰਾਤ ਕੱਟੀ। ਘਰ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਘੂੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਨਿੱਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਤਬੀਅਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਗੜ ਗਈ ਤਦ ਕਾਫਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਦਰਕ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਰਾਮ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਾਫਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਕੱਟੂ ਜੀ ਕੋਲ ਸ਼ਹਿਦ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਸੋਣ ਕੇ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੁੱਚਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਅਸੀਸਾਂ ਲਈਆਂ ਤਦ ਭਾਈ ਕੱਟੂ ਜੀ ਨੇ

ਵੀ ਸ਼ਹਿਦ ਰੱਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਤਨੀ ਬੋ ਵਾਲੀ ਭੇਟਾ ਕੌਣ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਦਾਰਥ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕੀੜੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਕੱਟੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਪਵਿੱਤਾਰ ਸ਼ਾਹਿਦ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੋ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਬੋ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕੀੜੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਕੱਟੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੜਿ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਲਕ ਜੀ ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹਿਦ ਪਵਿੱਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਸੀ ਫਿਰ ਮੈਂ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਉਦੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਕੱਟੂ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੰਗਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਉਹ ਭਲਿਆ ਮੇਰਾ ਹੀ ਤਾਂ ਰੂਪ ਸੀ। ਕੀ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਕੋਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ? ਯਾਦ ਰੱਖ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ''ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਪੁਤੁ ਖਾਇ॥ ਮੀਨੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਈ ਜਲਿ ਨਾਇ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੁਖਿ ਪਾਇ॥'' ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਅਗੰਮੀ ਚੋਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹਤਸ਼ ਦਉਲਾ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਆਖਿਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪਧਾਰੇ। ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਆਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਫਿਰ ਚੱਲ ਪਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਜੋਂ ਭਾਈ ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਸਾਂਢੂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਕੇ ਬਲਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੋਹਣਾ ਘਰ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਪਰਸ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਨਸਾ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਗੁਗੂ ਜੀ ਵੀ ਖਿੱਚ ਕਾਰਨ ਡਰੋਲੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟਦਿਆਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਲ ਛਕਾ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਜਲ ਲੈਣ ਗਿਆ ਪਰ ਖਾਲੀ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਾਣੀ ਇਤਨਾ ਠੰਡਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਆਪਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛਕਣ। ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਭਲਿਆ! ਯਾਦ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ''ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ॥'' ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਰੂਪਾ ਜੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਿਦਕ ਨੇ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਜਰੂਰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਧੁੱਪ, ਭਰ ਦੁਪਿਹਰ, ਕੰਮ ਦੇ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਾਣੀਂ ਤੋਂ ਪਿਆਸਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸਿਦਕੋਂ ਨਾ ਡੋਲੇ। ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੇ ਦਸਤਕ ਕੀਤੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਰ ਦੁਪਿਹਰ ਵਿੱਚ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ

ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਕੋੱਝ ਹੋਸ਼ ਪਰਤੀ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕੌਣਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਸੱਦ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ ਕੌਣ? ਮੈਂ ਉਹੋ ਹੀ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਜੀ ਤੇ ਰੂਪਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲ ਛਕਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਈ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥੋਂ ਆਪ ਵੀ ਛਕਿਆ। ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੇ ਤਦ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਜ਼ਬਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਰਗੇ ਸਬਰ ਉੱਚ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਵਡਿਆਈ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੀ। ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਥੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚੱਲ ਕੇ ਹੀ ''ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਰ'' ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਮੋਹਣ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਤੋੜ ਲਿਆ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਦੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਜੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਇੱਕ ਲਕੀਰ ਵਾਹ ਦਿਉ। ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਿਟਾ ਦਿਉ ਤਦ ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਲਕੀਰ ਖਿਚਿਆਂ ਜਾਂ ਮਿਟਾਇਆ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਗਮੀ ਹੋਈ? ਸਾਈਂ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਆਖਿਆ ਬਸ ਇਸੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਲਈ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕੀਤੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਗਿਣਦਿਆਂ ਇਹ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਨੋ '' ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ॥ ਸਿਫਤੀ ਭਰੇ ਤੇਰੇ ਭੰਡਾਰਾ॥'' ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਸਤਮ ਖਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਦਾਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਧੀ ਵੀ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਮ੍ਰਿਤਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇਖ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ, ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬੀਬੀ ਕੌਲਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਜਗਿਆਸੂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਕੌਲਾਂ ਜੀ ਕਰਕੇ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਗੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹਰ ਇਸਤਰੀ ਅੰਦਰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਕੌਲਾਂ ਉਹ ਕਾਮਨਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਤਾ ਕੌਲਾਂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਔਲਾਦ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਨਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਿਟ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੀ ਬਖਸ਼ਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਹੋਰ ਬਖਸ਼ੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦਰਿ ਨਾਲ

ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਥੇ ਇੱਕ ਸਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੌਲਸਰ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਕਿ ਕੌਲਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਸਿਦਲ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਰਵੇ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕਲੌਤੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਲਾਹੀਰੀ ਫੌਜਾਂ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਤੜਫਾ_ਤੜਫਾ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਰਦਈ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾ ਰਿਹ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਤੜਫਦਾ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਬਾਣ ਛੱਡਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਧਮੋਇਆ ਕਓਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਲ ਸੁੱਟ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਮੰਗਿਆ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕਰਤੂਤ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ’ਤੇ ਬਾਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਜਾਣੀ। ਇਸ ਇੱਕ ਚੰਗਿਆੜੀ ਤਪਂ ਭੜਕੀ ਅੱਗ ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਯੁੱਧ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜੰਮ ਕੇ ਲੜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਐਲਾਨ ਕਿ ਚੰਗੀਆਂ ਜੁਆਨੀਆਂ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਭੇਟਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅੱਜ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਨ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ, ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੂਰਮੇ ਜਾਨਾਂ ਹੂਲ ਕੇ ਲੜੇ ਆਖਿਰ ਜਿੱਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੀ। ਇਧਰ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜੰਗ ਦੇ ਖਾਤਮੇਂ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਹੀ ਸਵੇਰ ਝੁਬਾਲ ਵਿਖੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਝਬਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ।

ਚੰਦੂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਕੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨੱਥ ਪਵਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰੀ ਮੌਤੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਚੰਦੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਰਮ ਚੰਦ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਕਰਮ ਚੰਦ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਘੇਰੜ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਹਾਕਮੀ ਨਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਤ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ‘ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ’ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਣਾ ਕਿ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣਾ ਮਾੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਬੋਲ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾ ਜਾਣੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸ ਦੀ ਭੇੜੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਘਰੇੜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਅਬਦੁੱਲਾ ਖਾਨ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਦਾਸਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਭਾਵ ਕਰਮ ਚੰਦ, ਚੰਦੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ

ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਾਲ ਚੰਦ ਅਤੇ ਭਗਵਾਸ ਦਾਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਅਬਦੁੱਲਾ ਖਾਨ ਅਜਿਹੇ ਕੰਨ ਭਰੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ੪,੦੦੦ ਦੀ ਫੌਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਲੜਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ।

ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹੀ ਲਾਗੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਹ ਜੰਗ ਲੜੀ ਗਈ। ਵਡ ਜੋਧੇ ਦਾ ਜਾ ਜੋਧੇ ਦੇ ਜੋਧਿਆ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਭਲਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਕਿਸੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ। ਆਖਿਰ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂਘਰ ਦੀ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਜਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਝਿੜਕਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਪੱਲੇ ਪਈ।

ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲ ਜੁਗਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਅੰਦਰ ਗਿਬਆਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਚਿਆਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਚੱਲ ਕੇ ''ਸਚੁ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰ'' ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹੋ ਬਾਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਤਨੇਮ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ''ਸੋ ਦਰੁ ਆਰਤੀ ਗਾਵੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪੁ ਉਚਾਰਾ॥'' ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਭਾਈ ਅਜਿਹਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਉਠੇ ਜਿਹੜਾ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ'' ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜ਼ਬਾਨੀ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣਾਏ। ਭਾਈ ਡਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀ ਉੱਠੇ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਬਣੇ ਆਸਣਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਉਤਨਾ ਸਮਾਂ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਠੀਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਪਾਠ ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਕੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਹੀ ਸੌਂਪ ਸਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਭਾਈ ਗੁਪਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਉਖੜ ਗਿਆ। ''ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ'' ਦਾ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੰਗ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ? ਤਦ ਮੈਂ ਆਖ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਘੋੜਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਧਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਸਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਘੋੜਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਦਕ ਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਬਾਣੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵੱਡਿਆਈ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮਨ ਲਲਚਾ ਉੱਠਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਕੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਧਨ ਅਤੇ ਧੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੀ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਟਾਲਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਸੀ। ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛੇ ਹੈ ਕਿ

ਮੇਰਾ ਹੀ ਜਸ ਹੋਵੇ। ਵੀਚਾਰ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸ਼ੋਭਾ ਮੇਰੀ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਹੰਕਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਟਾਈਮ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਧਰਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਕਤ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਹਾਂ ਇਹ ਜਰੂਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀਚਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਾਰਗ ਛੱਡ ਬੈਠੀ, ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇਹ ਦਸਤੂਰ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਆ ਕੇ ਵੀਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਟਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਪੰਡਿਤ ਨਿੰਤਾ ਨੰਦ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਸਰੀਰ ਚੋਲਾ ਛੱਡਣ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ ਕਰੀਬ ੩੬੦ ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਾਮਣੀ ਜੂਲਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਬਣੀ ਰਵੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਲੇ ਰਾਮਕਲੀ ਸੱਦ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ, ੩੬੦ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਹੀ ਘੰਟੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਹੀ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਚੱਲੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਜੀ ਉੱਠੇ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਭਾਈ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅੱਖ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ '' ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਜੀਅ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ॥ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਤਾਰਾ॥'' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਤ ਨੰਦ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤੋਹੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ_ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਪੰਡਿਤ ਨਿਤਾ ਨੰਦ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੀ ਨਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ''ਇਲਮ ਗੋ ਆਸਤਾਂ ਸੇ ਦੂਰਿ ਨਹੀਂ। ਮਗਰ ਇਸ ਕੀ ਕਿਸਮਤ ਮੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ।'' ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਭਾਵੇਂ ਰੱਬੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਇਸ ਅਕਲ ਲਤੀਫ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਰੱਬੀ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਸੱਦਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅੱਜ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿੱਕੜੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਹਰ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਕਰਮ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੜਪਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਝਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਰਮਦਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁੱਝ ਅਗੰਮੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਆਖਿਰਕਾਰ ੧੨੫ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹੀ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਕੀਤਾ ਤਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ''ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਤਰਸਦਾ ਰਿਹਾ, ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਨਾ ਸਹੀ ਪਰ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਮੋਢਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।'' ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ''ਜੋ ਜਨ ਲੇਹਿ ਖਸਮ ਕਾ ਨਾਉ॥ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ॥'' ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਸ਼ੀਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਰ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਇਹਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਦੋ ਜੰਗਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੌਂਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਫੁਰਸਤ ਮਿਲੇ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਭੇਟਾ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਵੱਲੀ ਨਦਰਿ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਾਂ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬਲ ਦੀ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਾਲ ਜੀ ਭਾਈ ਕਰੋੜੀ ਮਲ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਅਮਾਨਤ ਜਾਣ ਕੇ ਦੋ ਸੋਹਣੇ ਘੋੜੇ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਲਬਾਗ ਤੇ ਦੂਜਾ ਗੁਲਬਾਲ। ਸਿੱਖ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਨਾਇਤ ਉਲਾ ਨੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਖੋਹ ਲਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਾਂ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਕਤ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡੇ ਭੇਜੇ ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅਤਿਅੰਤ ਪਹਿਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਘਾਹੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਘੋੜਿਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਘਾਹ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਘਾਹ ਖਾ ਕੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾ ਕੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਘਾਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ।

ਘੋੜਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪੜਤਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਤਿਸ਼ੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਵੀ ਦੂਜੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੋਤਿਸ਼ੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਘੋੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ, ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਗੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਵੈਸੇ ਹੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਕਾਠੀ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਉਪਰ ਸੁਆਰ ਹੋ ਜੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਘੋੜਾ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਘੋੜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ।

ਦੂਜੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਇਹ ਵੀ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦਾ ਸੜ ਬਲ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨਾਇਤ ਉਲਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਜੰਗ ਲੜ ਕੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ। ਅਨਾਇਤ ਉਲਾ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਡ ਜੋਧੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਭੁੱਲੀ ਹੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਬਡ ਜੋਧੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਲੱਲਾ ਬੇਗ, ਕਮਰ ਬੇਗ ਅਤੇ ਕਾਬਲੀ ਬੇਗ ਆਦਿਕ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ੧੦੦੦੦ ਫੌਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਕੀ ਵੱਡਿਆਈ ਖਤਮ ਕਰ ਆਉਂਣਾ। ਇਧਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਪੂਰਨ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵੀ ਸੇਵਕ ਜਨ ਨਾਲ ਸਨ। ਨਥਾਣੇ ਨਗਰ ਲਾਗੇ ਹੀ ਆਪਸੀ ਟਾਕਰੇ ਹੋਏ। ਚੰਡੀ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਖੜਕੀ। ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਡੁੱਲ੍ਹੇ। ਮੌਤ ਨੇ ਮਾਨੋ ਕਾਸਾ ਫੜ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਈ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਜਿੱਤ ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਜੰਗ ਨਥਾਣੇ ਅਤੇ ਮਿਹਰਾਜ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਲੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੀਸਰੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਫਤਿਹ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰਮੁੱਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ’ਤੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਤੋਰਦਿਆਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਛੱਕ ਕੇ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ, ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਪਹਿਲੀ ਜੰਗ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ ਪਾਲ ਬੈਠਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਰਮ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਹਰਿ ਨਾਮਪ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ਕਟੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ॥’’ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਕੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਗਰ ਵੱਡੇ ਮੀਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਵੀ ਘਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੋ ਜੰਗ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਦਾ ਬਜਾਇ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਫੌਜਦਾਰ ਨਾਲ ਗੰਢ ਜੋੜ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਵੇਦਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਫਿਰ ਫੌਜ਼ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟਿਕਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਵਰਗੀ ਫੌਜ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਪਾਹੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਚਾ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਕੂੜਾ ਮਾਣ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਤੇਰਾ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਹਾ, ਤੂੰ ਜੰਗ ਨਾ ਕਰ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਜਾ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਲੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੀ ਮਲੀਨ ਮਤਿ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਚਾ ਲਏ। ਆਖਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ

ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਨ ਆਖਿਆ, ''ਚੁਨਾ ਨਾ ਬਾਸ਼ਿਦ॥'' ਚੁਨੀ ਬਾਸ਼ਿਦ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਿਆ। ਡਿੱਗਦੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲੈ। ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰਾ ਕਲਮਾਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਹਰ ਪਾਪ ਦਾ ਅੰਤ ਪਛਤਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ ਖਾ ਕੇ ਪਲਿਆਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਲਈ, ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਅੱਜ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਪ ਕਰਦਾ ਹੋਏਗਾ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਨਹੀਂ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੁਭਾਗਾ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਾਲਮ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜੰਗ ਹਾਰ ਗਏ ਪਰ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੰਗ ਜਿਤ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਆਚਾ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅੰਤਲਾ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਈ ਕਿ ''ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ॥''

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲਾਹੀ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਧੰਨ ਅਜਿਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਨੂੰ ਤੇਗ ਵਹਾਉਂਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਤੋਂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਾਂ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿੱਕੜੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੋਲੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਟੁੱਟੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਜੋਧਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟਣ 'ਤੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਵੀ ਰਸਨਾ ਸੁੱਚੀ ਕਰ ਲਈਏ ਤੇ ਆਖੀਏ_

''ਦਲਿ ਭੰਜਨ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ॥''

ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ

ਗਜਨੀ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਭਾਈ ਮੁਨਸ਼ੀ ਛੱਜੂ ਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਕਰੀਬ ੧੬੩੩ ਈ: ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਕਿ ਕਈ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਅਹੁੱਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਹੀ

ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੀ ਅੱਖ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਆਇਤ ਦੇ ਅਰਥ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਦ ਕਿ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਤ ਕਰਮ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਅਰਥ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਮਝ ਗੋਚਰੇ ਆ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਤਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਮਤੱਸਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਦਿਉ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਉ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋਨਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਬੂਲਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉੱਚਤਮ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਦੇ ਸਨ। ਅਤਿ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਂਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਸੀ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ''ਸਰਵਰ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥'' ਭਾਵ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਭਾਵ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਉਤਰਾ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਹੁਤ ਤਜ਼ਰਬੇਕਾਰ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਬਿਅੰਨ ਅੱਖੜੀ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਂ ਪਿਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਉ ਆਪਾਂ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਦੀਦਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ''ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੁ ਕੈ ਜਨਮੁ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ॥'' ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਚਨ ਆਖਦੇ ਹੋਏ ਸਲਾਹ ਦੀ ਐਸੀ ਤਸਬੀ (ਮਾਸ) ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਹ ਜਪਨੀ ਜਪ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਉੱਥਟ ਇੱਕ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

''ਸਰਵਰ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥''

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ। ਅੱਗੇ ਬਾਬ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਅਨੰਦੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ੧੬੨੬ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਜਨਵਰੀ ੧੬੩੦ ਫਿਰ ਧੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਜੀ ਦੇ

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੀ ਬਣੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਸੱਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਬਾਲੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਦ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਆਏ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਉੱਠੇ ਸਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਕਪਟ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਨਾਮ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਫ ਹਰਿ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਤਦ ਹੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਪਹਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ''ਸਰਵਰ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥''

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ_ਇੱਕ ਮੀਰੀ ਥਿ, ਦੂਜੀ ਪੀਰੀ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੀਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨੀ ਬਲਕਿ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਵੀ ਲੜੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਪੀਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ ਕਿ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਵੀ ਸਬਰ ਨਾ ਤੋੜ ਸਕੀ ਤਦ ਮੀਰੀ ਦੀ ਵੀ ਸਿਖਰ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੀ। ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ, ਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਫਤਿਹ ਪਾਈ। ਚੌਥੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤੜਪਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਸਤੇ ਅਗਲੇ ਮਹੱਲ ਭਾਵ ਘਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਜਿਥੇ ਜੋਤ ਟਿਕਾਉਣੀ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਦਲ ਕੇ ਹੁਣ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਾਪ ਬਖਸ਼ਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਗਏ ਸਨ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਦੁੱਧ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਛੱਡ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਖੁਦ ਮੰਗ ਕੇ ਪੀਵਾਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ ਜਰੂਰ ਆਏਗਾ। ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਪੀਆਉਣ ਜੋਗਾ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਤਾਂ ਹੋਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ''ਜੋ ਜਨ ਲੇਹਿ ਖਸਮ ਕਾ ਨਾਉ॥ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ॥'' ਫਿਰ ਚੌਥੀ ਜੰਗ ਮਗਰੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਵਸਾਇਆ ਬਗਰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਨ ਹੀ ਆ ਕੇ ਪੱਕਾ ਡੇਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਉਹ ਘਾੜਤਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ।

''ਸਚਿਆਰ ਸਿਖ ਬਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ'' ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰੂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਜੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸਨ।

ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਾਹਰੀ ਅੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸਾਰੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਚੋਲਾ ਇਸ ਲਈ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੁੱਲੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ''ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਲਾਇਆ'' ਦਾ ਕਰਮ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਸੰਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸਬੰਧ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ, ਸਖਾ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਭਾਣੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਉਸਦਾ ਸਬੰਧ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ''ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥'' ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਦੀਵ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸੇ ਹੀ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵੀ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਣ। ਅਜਿਹ ਵੀ ਦੋ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਕਤ ਹੋਇਆ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜੀਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਡਿਆਂ ਕਿਸੇ ਗਊ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਬੈਠੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਤਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਰੀ ਗਊ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਲਾਗੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਇੱਕ ਵੀਚਾਰ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਰੀਤ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਕੁੱਝ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁੱਝ ਪਾ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਬਿਖਮ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੀ ਰੀਤ ਨਿਰਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇੱਥੇ ਕੁੱਝ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾਈ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ''ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ॥'' ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮ ਤੇ ਮੌਤ ਰੱਬੀ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਕੁੱਖ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤਾਕਤ ਪਾ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਹੀ ਉਲਟਾ ਕੇ ਆਪ ਹਾਕਮ ਬਣ ਬੈਠਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤਾਂ ਇਸੇ ਹੀ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ ਕਿ ''ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥'' ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇੱਥੇ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸਦੀਵ ਸੱਚ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਰਯਾਦਾ ਉਲਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸੁਤ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਸਬੰਧ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪਾ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਦੀਵ ਪਲੂ ਪਕੜੀ ਰੱਖਣਾ ਇਸ ਦੀ ਘਾੜਤ ਲਈ ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਸਬਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਫੁੱਲ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੱਕਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਮਾਨੋ ''ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਸਿਆ'' ਦਾ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਅਚਾਨਕ ਚੋਕਲੇ ਦੀ ਕਲੀ ਨਾਲ ਇਹ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਸੇਵਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ,ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਚੋਲੇ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ

ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਲੋ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਰਮੀ ਚੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੋੜਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਅਧਰਮੀ ਤੋੜਦੇ ਨੇ ਤੇ ਧਰਮੀ ਤਾਂ ਜੋੜਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਦਾ ਦਾਮਨ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਚੱਲੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਾਲਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਖੇਡਣ ਗਏ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਜੇਕਰ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ਼ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ,, ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥ ''

ਕਾਦਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਤਾਕਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ_ਇੱਕ ਮਾਇਆ ਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਦਾ ਚੰਚਲ ਈਰਖਾ,ਧੋਖਾ ਅਤੇ ਨਿਰੀਆਂ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਇਆ ਭਾਵ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਾ ਅਡੋਲ ਸਹਿਜਤਾ, ਨਿਰਛਲਤਾ ਅਤੇ ਕੋਪਟ ਵਿਹੁਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਹੋਈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਆਈਆ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ। ਅੱਗੇ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਆਦਿਕ। ਹੁਣ ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਬਾਬਾ ਧੀਰ ਮਲ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਅਮੇਸ਼ਾਂ ਕਪਟੀ ਮਨ ਨਾਲ ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਜ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਧਰਮੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਨੰਦ ਬਣਾ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਰੀਤ ਅੱਗੇ ਚਲਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ''ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਬਦੁ ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ'' ਦਾ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਭਾਈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ''ਮਤਿ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਰੋਵਸੀ'' ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਵਾਕ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਆਖਰ ਤਿੰਨ ਮਾਰਚ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ੧੬੪੪ ਈ. ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਅੰਤਿਮ ਕਿਰਿਆ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ਹੀ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ, ਨੂੰ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਨਿਰਮਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਅਤੇ

ਸਿਦਕਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਜੀਵ ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੱਕਣਾ, ਦੂਜੀ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਨ ਦੀ, ਤੀਜੀ ਭੁੱਖ ਪੇਟ ਦੀ ਹੈ, ਚੌਥੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੀ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ''ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਇਆ॥'' ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਭੁੱਖ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀਹ ਰੁਪੈ ਖਰਚ ਕੇ, ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਚਪੇੜਾਂ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਲੰਗਰ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲਾਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਜਾਂ ''ਗੁਰੂ ਦੇਖਾ ਸਾਮਣੇ'' ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਸੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆਂ, ਆਤਮਿਕ ਭੁੱਖ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਮ ਲਇਆ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਭੁੱਖ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਲੰਗਰ ਤਾਂ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਲੰਗਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਰੱਬ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਤੜਪਦਾ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਹਰ ਯੋਗ ਥਾਂ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਦਿਉ ਜਿਥੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਛਕ ਸਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਗਾਰੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਚੋਟ ਲਗਾਉਣੀ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਤਿਹਾਈਆ ਸੁਣ ਕੇ ਆ ਜਾਏ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਨ ੧੬੪੬ ਈ. ਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਵਾਖਾਨੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਿਥੇ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਜ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ 'ਤੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਹੋ ਹੀ ਕਹਿ ਉੱਠਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ _''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ.. . .. . ''

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਸਨ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਆਨੰਦ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨਾਲ ਯੂ. ਪੀ ਦੇ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਥੇ ਇਕ ਵੀਚਾਰ ਵੀਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੋ ਬੰਦੇ ਹੀ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ_ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਈਰਖਾਲੂ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿੱਚ ਕੋਮੀ ਕਮੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਏ। ਇਸ ਲਈ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਈਰਖਾਲੂ ਕਲਮ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਈਰਖਾਲੂ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ

ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪੜਚੋਲ ਕਰਿਆ ਹਕੀਕਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਉਮਰ ੧੭ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਇਹ ੧੬੪੭ ਈ: ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਵਸ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਿ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਥ ਭਰੋਸਾ ਬਝ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ। ਇਹ ਫੇਰੂ ਨਾਮ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਜਰਾਨ ਲਈ ਫੇਰੀ ਲਗਾ ਕੇ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋਇਆ ਤਦ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਹੀ ਆ ਗਏ। ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕੁਝ ਘਿਉ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰ ਗਏ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ

ਜਿਸ ਕੀ ਬਸਤੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ। ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਾਨੈ ਮਾਥੈ॥

ਉਸ ਤੇ ਚਉਗੁਨ ਕਰੈ ਨਿਹਾਲੁ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ॥

ਉਸ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤਾਂ ਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,ਭਲਿਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਦਾ ਮੈਂ ਸ਼ਰਦਾ ਨਾਲ ਘਿਉ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਘਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੱਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਮੈਂ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਬਹੁਤੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਨਾਲ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਜਿਹੇ ਦੀਦਾਰ ਪਾਏ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਤਨੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਰਾਹੀ ਬੇਵਕਤ ਆ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁੱਝ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉਣ ਲੱਗ ਪਾਏ। ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਪ੍ਰੌਂਠਾ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਖੁਸ਼ਕ ਫੁੱਲਕਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਰਾਹੀ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਹੀ ਕਾਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸੇ ਪਲ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਿਆਰਿਉ! ਮੇਰੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਕਾਣਾ ਕਹਿ ਲਵੋ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਕਿਤਨਾ ਸਿਦਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਹੀ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ''ਸੋ ਦਾੜੀਆਂ ਸਚੀਆਂ ਜਿ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਲਗਨਿ॥'' ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਸਤਿਕਾਰ

ਮਿਲੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਆਪ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰੀਏ_ ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥''

ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿ ਸਿਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੱਦੀ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾ ਬਣੇ ਤਦ ਕਪਟੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਧੌਖੇ ਨਾਲ ਪਲਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁੱਛ ਦਾ ਵਾਲ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵੈਦ ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਾ ਆਵੇ ਤਦ ਇਕ ਵੈਦ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵੱਡੀ ਹਰੜ, ਲੌਂਗ ਮਜਮੋਤੀ ਆਦਿਕ ਰਲਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਦ ਹੀ ਜਾਨ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੈਦ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਦਵਾਖਾਨੇ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਹਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ ਲਿਖ ਭੇਜੀ। ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਦਵਾਈਆਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ''ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ ਜੋ ਸਭਸੈ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ॥'' ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਆਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ ਹੋਣ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾ ਉਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਵੀ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਹਰ ਬੰਦਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਪਰਸ ਲਏ, ਉਸ ਨੇ ਉਲਟ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ''ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ॥'' ਦਾ ਬਚਨ ਸੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਐਸੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਭਾਈ ਪੁੰਗਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਘਰ ਹੋਵੇ, ਉਥੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਪੁੰਗਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸਾਧੂ ਆਇਆ। ਭਾਈ ਪੁੰਗਰ ਜੀ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਰਸਾਇਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲੈਣਾ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਯੋਗ ਜਾਣ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਟੋਰ ਟੁਰਦਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਧੂ ਫਿਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਪਰ ਉਸ ਸੋਚ ਦੇ ਉਲਟ ਉਥੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਘਰ ਸਾਦਗੀ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਸਾਇਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ? ਤਦ

ਭਾਈ ਪੁੰਗਰ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਵੰਡ ਛਕਣਾ। ''ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥'' ਅਜਿਹੀ ਵੀਚਾਰ ਨੇ ਕੇਵਲ ਲਿਬਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਕਹਿਲਾ ਰਹੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਸਾਧੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰੀ ਪੁੰਗਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਨਿਵਾਜ਼ੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਸੱਚ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸੱਚ ਹੀ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ '' ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ.. . . . . .. ''

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਖਸ਼ਿਸ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਹਉਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਕੇ ਰੱਬੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਟਕਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋ ਕੰਮ ਹਨ _ਨਾਮ ਵੀ ਜਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਹਉਂ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਕੱਟਣਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੀਚਾਰ ਜਾਗੀ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਲਈ ਮਿਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਮੱਖਣ, ਦਹੀਂ ਲੱਸੀ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਛਕਾਏ ਜਾਣ। ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ। ਮਾਤਾ ਦਾ ਵਿਗਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਭੁੱਖੀ ਹੀ ਰਹਿ ਲਵਾਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸੁੱਖਾਂ ਲੱਧਾ ਪੁੱਤਰ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਚਿੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ ਰੱਜ ਖਾਵੇ। ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ ''ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਪੁਤੁ ਖਾਇ॥ ਮੀਨੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਲੀ ਜਲਿ ਨਾਇ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰਸਿਖ ਮੁਖਿ ਪਾਇ॥''

ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬੋਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਸਦ ਰਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਬਣਾਉਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਦਾਤ ਪਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਦੇ ਦਾਤ ਪਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਕੜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਆਪ ਧੰਨ ਹੋ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰੀ ਹੀ ਦਵਾਖਾਨੇ ਨਾਲ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਅਰੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਬਲਕਿ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਊਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਕੱਟਦੇ ਹੋ। ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰਸਨਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਰਿ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਕੌਤਕ ਤੱਕ ਕੇ ਹੀ ਆਖਿਆ ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ .. . . ''

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਭਰੇ ਕੌਤਕ ਤੱਕ ਕੇ ਸਮੁੱਚਾ ਆਲਮ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਦਕ ਦਾ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਜੀ ਰਹਿ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸਨ ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਕਪਟੀ ਮਨ ਨਾਲ ਕਪਟ ਦੀ ਇਕ ਖੇਡ ਖੇਡੀ। ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ

ਦੇਵਾਂ ''ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਗਲੈ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ॥'' ਹੋ ਗਈ। ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਾਰ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਧੀਰ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਦੇਖ ਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਾਵੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀਵਾ ਲਵੋ। ਪੰਡਿਤਾ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਕਿ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਪੁੱਤਰ ਜੀਵ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਲਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਟਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਜੀਵਾਉਣ ਖਾਤਰ ਆਪਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਿਅ ਾਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਹੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਰੱਬ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਰੱਬ ਦੇ ਸਰੀਕ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਜੀਵ ਜਾਵੇ? ਸਾਰਿਆਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹਾਮੀ ਭਾਰੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜਾਨ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ ਤਦ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਇਧਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਪਟੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਹਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਲਟਾ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ .. . . ''

ਸੁਥਰੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਚੀ ਅਨੋਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰੋ ਹੀ ਵਰੋਸਾਇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਾਪੇ ਇਸ ਲਈ ਜੰਮਦਿਆਂ: ਸਾਰ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਦੰਦ ਸਨ ਜਿਸਫ ਸੰਸਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਮਾੜਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ੀ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪਿਆਰਾ ਸੇਵਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਥਰਾ ਸ਼ਾਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਕੋਲੋਂ ਠੋਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਜਿਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ''ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋਈ॥'' ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਫਿਰ ਯਾਦ ਰੱਖ ਲਈਏ ਕਿ ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ . .. .''

ਸੰਸਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਤੜਪਦੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਖਲਾਸੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ!

ਇਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਤਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪਾਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਇਹ ਕੀੜੀਆਂ ਇਸ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਦੀ ਜਾਨ ਤੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਤੜਪ ਦੇਖ ਕੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕਹਿ ਉੱਠੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ! ਜਿਹੜੇ ਸੈਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭਾਵੇ ਸੈਰ ਮਨਦੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੈਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਹੈ ਹੀ ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ. .. . . . . ''

ਇਕ ਮਾਤਾ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੋਂ ਨਿਕਲੇ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰੀ ਪਾ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਪਾਈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਦੇ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਇਕ ਮੰਗਤੇ ਵਾਂਗ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਮਾਤਾ ਜੀ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਦਿਉ, ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੁਝੇਵੇਂ ਲਈ ਗਏ ਤਦ ਕੱਲ ਵਾਲਾ ਵਕਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਲ ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਅ ਸੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ, ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਸੀ, ਭਰੋਸਾ ਸੀ। ਅਮੀਰਾਂ ਜਾਂ ਉੱਚਿਆਂ ਬਣ ਮੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰ ਵੀ ਕੌਣ ਸਕਦਾ ਸੀ? ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ. .. . . ''

ਮਾਲੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਕੇਵਲ ਬੂਟਾ ਲਾਉਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਮੁੜ ਬੂਟੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ, ਕਦੇ ਖਾਦ ਪਾਉਣੀ, ਕਦੇ ਕੀੜੇ ਕਾਢਿਆ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਆਦਿਕ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਖਿੜੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੁੰਮ ਵਿਚਰ ਕੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੰਡਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਬੈਠੀਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਤੜਪਦੀਆ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਏ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਰਾਹੀਂ ਜਲੰਧਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਆਸਣ ਲਾਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜੀਵਨ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਅਸਲੀ ਭਗਤ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਉਪਰੰਤ ਹੱਥੀ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਦੇ ਡਰੌਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਰੂਪਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਲ ਛਕਾ ਕੇ ਪਰ ਪਿਆਸ ਆਪਣੀ ਸੁਝਾਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਧਰੋਂ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਚਰਣ ਮੇਹਰਾਜ ਦੀ ਧੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਚੁੰਮੇ। ਇਥੇ ਹੀ

ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਕਰਮ ਚੰਦ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤ ਫੂਲ ਅਤੇ ਸੰਦਲੀ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮਤਰੇਇਆਂ ਦੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰਥ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਨੇ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਹੈ। ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ। ਅਜਿਹੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਗਲ ਲਾਉਂਦਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਗਲ ਲਗਉਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਗੋਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਸੁਣ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਦਾਤ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ। ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੁਥਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਿਆਂ, ਟੁੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੋੜਦਿਆਂ, ਅਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਆਖਰਕਾਰ ਪਹੋਆ ਅਤੇ ਥਾਨੇਸਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਿਆਂ। ਹੋਇਆ ਵਾਪਸ ਕੀਤਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਡੇਰੇ ਕੀਤੇ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਰੁਕ ਕੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਮਾਛੀਵਾੜਾ, ਸਮਰਾਲਾ, ਫਗਵਾੜਾ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਇਥੋਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਰਾਹੀਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਧਾਰੇ ਸਨ।

ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਆਖਿਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਐਸਾ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਵਕਤ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੇਠਾ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਅਕਬਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਲੱਗੀ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਗਏ। ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਰ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ, ਮਾਣ ਵੱਡਿਆਰੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇ ਤਦ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਬਤ ਰਹਿ ਸਕਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਖੁਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ

''ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮਿਆਰ॥'' ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਹ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਸੱਚ ਦਾ ਪੱਲੂ ਛੱਡ ਝੂਠ ਦਾ ਦਾਮਨ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ''ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੋਈ ਨਾਉ ਨਾ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ॥'' ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਣਦਿਆਂ ਬੁਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਪੰਕਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ''ਮਿੱਟੀ ਬੇਈਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੇ ਪਈ ਘੁਮਿਆਰ। ਬਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵੀ ਦਰਸਾਈਆਂ। ''ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ'' ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਖਿੜਕ ਕੇ ''ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ'' ਦੇ ਰਾਹ ਦੇ ਰਾਹੀ ਬਣ ਗਏ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਲੰਘ ਉਪਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਬੜਾਵਾਹੇ ਉਠੇ। ਉਠਦਿਆਂ ਗੋਡੇ ਉਪਰ ਕਾਫੀ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਭ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਆਪ ਜੀ ਇਤਨਾ ਤ੍ਰਬਕ ਕੇ ਕਿਉਂ ਉਠੇ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਭਾਈ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਜਲਦੀ ਖੜਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਤਨਾ ਵੀ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵਲਤ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਕਾਤੀ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਤਦ ਉਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ,ਕਦੇ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਚੋਟਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਨ ਦੀ ਹੀ ਚੋਟ ਦੀ ਪਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀਆ ਵੀ ਚੋਟਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਹ ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀ, ਕਿਧਰ ਮੂੰਹ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਧਰ ਚਿਤ ਕਰੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਕਿ ਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰੀ ਪਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਦੂਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਭਾਨਾ ਜੀ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੱਚੀ ਗੁਰਗੱਡੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਭਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦਾ

ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧ ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤੇ 'ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰੀਬ ਪੌਣੇ ਬੱਤੀ ਕੁ ਸਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਰਹਿਮਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜ਼ਦੇ ਰਹੇ। ਆਉ ਆਪਾਂ ਵੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਆਖੀਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਾਡੀ ਵੀ ਸੱਖਣੀ ਝੋਲੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ''ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ''

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ

ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾ ਭਰੀ ਅੱਖ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤੱਕਿਆ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਅੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਸੁਭਾਗੀ ਨਦਰਿ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਖ ਆਪ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਕਲਮ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਜ਼ੁਬਾਨ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਉੱਠੀ ''ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥'' ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹੀ ਇਹ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਵਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ''ਸੰਸਾਰੁ ਰੋਗੀ ਨਾਮ ਦਾਰੂ' ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਦਾਰੂ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ''ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ॥ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋਗੀ॥'' ਸਤਿਗੁਰੂ ਇੱਕ ਜਨਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ''ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੈ ਸੂਕਾ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰੈ॥ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤਾ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲਾ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਬੀਚਾਰੈ॥੧॥ ਮੇਰਾ ਬੈਦੁ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦਾ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਉਖਦੁ ਮੁਖਿ ਦੇਵੈ ਕਾਟੈ ਜਮ ਕੀ ਫੰਧਾ॥'' ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਹੈ ਕੀ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਆਉ ਵੀਚਾਰੀਏ_

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਆਖੀ ਸੀ। ਮਸਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਕੇ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਰੋਗ ਹੈ? ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੁਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ_

ਦੁਖੁ ਵੇਛੋੜਾ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਭੂਖ॥ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤ॥

ਇਕ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ॥ ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ ਲਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੫੬)

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਹੈ। ਵਿਛੋੜੇ ਕਾਰਨ ਜੂਨੀਆਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਜੂਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ, ਭੁੱਖ ਬਣ ਗਿਆ, ਭੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਮਦੂਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੇ ਭੋਲੇ ਵੈਦ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਹੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਮਿਲਾਪ ਬਖਸ਼ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਵੀਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਭਟਕਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਬਖਸ਼ੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਣ ਕਰਿ ਬਖਸੈ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਵੈਦੁ ਹੈ ਪੰਜੇ ਰੋਗ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ॥

ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰੁਦੇਉ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਦੁਖਿਆਰੇ॥

ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਨਿੰਦਕ ਦੋਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ॥

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਮ ਡਰੈ ਉਤਾਰੈ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ ਵਡੇ ਅਜਾਣ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਾਰੇ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਗੂ ਜਾਣੀਐ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਅੰਧੁਲੇ ਉਧਾਰੇ॥

ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ॥੧੯॥

ਭੱਟ ਟੱਲ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਆਖੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਾਪ ਰੋਗ ਦੁਖ ਦਲਿਦਤਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਜਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਮਿਅ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁਭ ਕਰੈ ਹਰੈ ਅਘ ਪਾਪ ਸਕਲ ਮਲ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਸਿ ਕਰੈ ਸਭੈ ਬਲ॥

ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਹ ਖੋਵੈ॥

ਗੁਰੁ ਨਵ ਨਿਧਿ ਦਰੀਆਉ ਜਨਮ ਹਨ ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ॥

ਸੁ ਕਹੁ ਟਲ ਗੁਰੂ ਸੇਵੀਐ ਅਹਿਨਿਸ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ॥

ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੯੨)

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਲੋਂ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਬਾਬਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੰਸਾਰੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਸੰਸਾਰੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਉਮਰੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਨ ਪਰ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ। ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਦਾਤ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ? ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਤਿ ਸਨੇਹ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਾ ਗਿਆ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੁੱਝ ਬਚੇ ਹੋਣਗੇ, ਉਹ ਇਸ ਦਾਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿਉ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸੂਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਵਣ, ਚੋਭ ਕੇ ਦੇਖਣਾ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਤਕ ਹੀ ਦਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਜਰੂਰ ਤੜਪੇਗਾ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਅਡੋਲ ਰਹੇਗਾ। ਸਾਖੀਕਾਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਤੜਪ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਜੋਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੱਕੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਤੜਪੇ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਤੜਪਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦੇ ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਠੰਡ ਵਰਤਾਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹੋ ਪਰਖ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਚੋਭ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਥਿੜਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਪੱਕਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਈ ਸੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਉਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵਡਿਆਈ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ਪਰ ਸਮਝ ਇਹ ਬੈਠੇ ਕਿ ਇਹ ਜਿੱਤ ਮੇਰੀ ਅਕਲ ਕਰਕੇ ਹੋਈ, ਬਸ ਉਦੋਂ ਹੀ ਠੋਕਰ ਖਾ ਗਏ। ਸੁਆਲ ਹੋਇਆ ਕਿ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਲਿਖੇ ਗਏ ਕਿ ''ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਘੁਮਿਆਰ॥'' ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਪੱਲਾ ਪਕੜ ਲਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਾਮਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਅਸਲ ਪੰਕਤੀ ਬਦਲ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ''ਮਿਟੀ ਬਈਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਘੁਮਿਆਰ'' ਸ਼ਬਦ ਸੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਰਜੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਐਨੀ ਤੇਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੇਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੂਰਜ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਫ੍ਹਿ ਕਰਾਮਤਾਂ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਨਾ ਰੱਖ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚੋਭ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਬਦਲ ਕੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਰਾਮ ਰਾਏ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਧਰ ਵੀ ਜੀ ਆਵੇ ਚੱਲਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀ।

ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕਰਕੇ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਆਪ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਮਹੱਲ ਬਣਦਾ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਛੇਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਤਿ ਕਰੀਬ ਇਤਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਕਿ ''ਬੱਚਾ'' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ''ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ'' ਵਿੱਚ ਇਆਣੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਸਬਕ ਵੀ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਚੰਗੀ ਕਰ ਵੀ ਲਵੇਗਾ ਪਰ ਆਖਿਰ ਵਿਗਾੜ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਚਰਚਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪੁਟਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਏ ਸਨ। ਉੱਤੇ ਫੁੱਟੀ ਕਰੂੰਬਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਨਾਜ਼ਕ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਉਹੋ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਥੱਲੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਚਾਲ ਖੇਡੀ_ਇੱਕ ਕੁਸ਼ਟੀ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕੋਹੜ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ। ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਕਿ ਹੁਣ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਚ ਜਾਵੇਗੋਂ। ਪਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੋਲ ਸੱਦ ਕੇ ਔਸ਼ਧੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਚੇਤਾ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਦਵਾਈ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹੀ ਦਵਾਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਦੇ ਦਵਾਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਅਰੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਬਚਨ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਦਵਾ ਤੇ ਦੁਆ ਮਿਲ ਜਾਣ ਫਿਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ_

ਜੋ ਬਾਤ ਦੁਆ ਸੇ ਬਨ ਸਕੇ ਵੋ ਬਾਤ ਦੁਆ ਸੇ ਹੋਈ ਹੈ॥

ਜਬ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਕਾਮਿਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਤਬ ਬਾਤ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੋਤੀ ਹੈ॥

ਜਦੋਂ ਦਵਾਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਆ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਉਖਧ ਵੀ ਰਾਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹਾਂਵਾਕ ਵੀ ਹੈ।

ਅਉਖਦ ਆਏ ਰਾਸਿ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ॥

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੁਸ਼ਟੀ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਰੋਗੀ ਠੀਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਮਿਲ ਹਨ,ਦਾ ਸਬੂਤ ਬਣ ਕੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਪਰ ਚਪੇੜ ਬਣ ਵੱਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਘਰ ਘਰ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿਸੇਗਾ ਕਿ ''ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥ ''

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਦੁਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ''ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥ '' ਕਹਿ ਕੇ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਉਪਰ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੇਠ ਹੋ ਰਹੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਉਪਰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਪਾਪ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਘਰ ਵੀ ਲੜਕੀ ਜੰਮਦੀ ਤਾਂ ਜੰਮਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਰੋਪੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਨਾਂ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਜੰਮਦੀਆਂ ਹੀ ਲੜਕੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਤੈਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਇਸ ਘਰ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖੋਤਣੀ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭੇਗੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ

ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਤੂੰ ਜੰਮਦੀ ਹੀ ਲੜਕੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਹੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਪ੍ਰਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਖਿਮਾ ਵੀ ਮੰਗੀ। ਸ਼ਾਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟਿਆ ਬਲਕਿ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਹੜ ਵੱਡ ਦਿੱਤਾ ਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਉਪਰ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਮਲ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਈ।

ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਗਵਾ ਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਿਲੀ ਜਾਗੀਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਇਆਣੀ ਮਤਿ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਜਖਮ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਕੇ ਰਾਹਿਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਰ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵੀ ਚੈਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਸਬਰ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਫਿਰ ਸੁਆਲੀ ਬਣ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਕੇ ਮਾਨੋ ਹੋਰ ਦੀਰਘ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਕੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਵਾ ਲਵੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਲੱਗਿਆ ਕਲੰਕ ਧੋਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਜਰੂਰ ਕਰੋ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਵੀ ਘਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਧਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲਾਭ ਖੱਟਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸੱਦਣ ਲਈ। ਅੱਗੋਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਅਦਬੀ ਬੰਦੇ ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਜ਼ ਲਈ ਚੁਣਿਆ।

ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਸੰਗਤਾਂ ਵੀਚਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜ ਦਿਉ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਲੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਦੂਜੇ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਿਆਣੇ ਦੋ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੇਜ ਦਿਉ ਜਿਹੜਾ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਕਰ ਲੈਣ। ਤੀਜੀ ਸਲਾਹ ਇਹ ਕੋਈ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ? ਤਦ ਸਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਡੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰੰਦਾ ਚੁੱਕ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਸੀ ''ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਤਾ ਜਿ ਪਤ੍ਰੀ ਚਲਾਵਉ॥ ਦੁਤੀਏ ਮਤਾ ਦੁਇ ਮਾਨੁਖ ਪਹੁਚਾਵਉ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਮਤਾ

ਕਿਛੁ ਕਰਉ ਉਪਾਇਆ॥ ਮੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਛੋਡਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁਹੀ ਧਿਆਇਆ॥'' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਚੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ।

ਅਣਗਿਣਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਖਿਰ ਪੰਜੋਖਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਗਮਨ ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪੜਾਅ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜੋਖਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਧਿ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੰਡਿਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਇਕੱਠ ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕੱਠ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਕਿਸੇ ਸਿਦਕਵਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਹਾਸਾ ਹੱਸਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਗੋਂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਗੀਤਾ ਉਚਾਰੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਉਚਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸੋ ਉਚਾਰੀ ਦੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬਚਨ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰ ਦੇਣ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਕ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਅਰਥ ਅਸੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਸ਼ੰਕਾ ਬਣਿਆ ਹੀ ਰਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਭਰਮ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,ਕਦੇ ਸੁਣ ਹੀ ਲਏ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਲੈ ਆਵੋ ਅਸੀ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਅਰਥ ਕਰਵਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਝਿਉਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਛੱਜੂ ਨਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ ਜਿਸ ਵਿਾਚ ਦੋ ਔਗੁਣ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਇਹ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪਕੜ ਲੈ ਆਏ ਤਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਆਏ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਬੂਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬਚਬ ਹੈ_

ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ॥

ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਝਿਆ ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ॥੧॥ (ਪੰਨਾ ੮੦੯)

ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਨੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਲਾਲ ਚੰਦ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਿਆ ਸਲੋਕ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨੇ ਤੱਕ ਕੇ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ''ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਏ ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥'' ਕੌੜੇ ਰੀਠਿਆਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਤਕ ਵੀ ਮਾਣੀ ਛੋਹ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾ ਹੀ ਛੱਜੂ ਝਿਊਰ ਨੂੰ ਮਿਠੜਾ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਭਾਈ ਛੱਜੂ ਜੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਇਥੋ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਪਰਤਣ ਦਾ ਬਚਨ ਆਖ ਕੇ ਆਪ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ। ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਾਰੀ ਖਬਦ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅੱਗੇ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਉਤਾਵਲੇ ਸਨ ਆਪਣੇ ,ਮਕਸਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੇਖ ਕੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਿੱਕ ਰੱਖਦੀ ਸੀ।

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ''ਕਬੀਰ ਜਿਹ ਦਰਿ ਆਵਤ ਜਾਤਿਅਹੁ ਹਟਕੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥ ਸੋ ਦਰੁ ਕੈਸੇ ਛੋਡੀਐ ਜੋ ਦਰੁ ਐਸਾ ਹੋਇ॥'' ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣਾ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਮਲਕ ਭਾਗੋਂ ਦੇ ਚਾਕਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਿਲਕ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਘਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੇ ਦਰ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕਾਰਨ ਸੌੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹੋ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਇੱਥੇ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸਿਰਫ ਉਹ ਹੀ ਲੰਘ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹੈ_

ਕਬੀਰ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕੁਰਾ ਰਾਵੀ ਦਸਏੈ ਭਾਇ॥

ਮਨੁ ਤਉ ਮੈਂ ਗਲੁ ਹੋਇ ਰਹਿਉ ਨਿਕਸਿ ਕਿਉਂ ਕੈ ਜਾਇ॥

ਜੈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇੱਕ ਚਾਲ ਖੇਡੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਸਮਝ ਬੈਠੇ ਸਨ ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਜੋਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਵਰਤੀ ਕਿ ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਾਰਖੂ ਬੁਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ? ਇਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅਭਿਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ, ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਵਾਰ ਹੀ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਖਲੋ ਕੇ ਬਚਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰਨਹਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਗੋਲੀ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਖੇਡ ਨਹੀਂ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਉਪਰ ਪਛਤਾ ਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ੰਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਮਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਨਜ਼ਰ ਨੇ ਤੱਕ ਆਖਿਆ ਕਿ ''ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥ ''

ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਾਲ ਵੀ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਪ ਹੀ ਕੁੱਝ ਭੇਟਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦਰ ਭੇੜ ਲਏ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਲੋਕ ਉਡੀਕਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਹ ਆਪ ਭੇਟਾਵਾਂ ਚੁੱਕੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਖਲੋਤਾ ਹੋਵੇ ਜਦ ਕਿ ਇਸੇ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਭਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਦਾਰ ਨਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਵੱਡਿਆਈ ਹੈ। ਆਖਿਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਿਨਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁਆਰੀ ਵਾਂਗੂ ਵਾਪਿਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ, ਰਾਜ,ਹਕੂਮਤ, ਰੋਅਬ ਅਤੇ ਦਾਅਬ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਵੀ ਹੈ। ਉਧਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿੱਚ ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਜਾਈ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਸੁਆਂ ਦਿੱਤਭ

ਇਹਨਾਂ ਜੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਚਾਨਕ ਚੇਚਕ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਕ ਮੌਤ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦਾਂ ਸੁੰਨੀਆਂ ਕਰ ਮੌਤ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਭਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦਵਾਈਆਂ ਵੀ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਬਿਮਾਈ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਖੁਦ ਇਹਨਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣ ਗਏ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੁੱਖ ਲੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਨ ਦਾ ਮੌਤ ਨੇ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤਹੀਆ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅਖਿਰ

ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਿੱਕੜੀ ਉਮਰੇ ਵੱਡੇਰੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਆਈ ਸੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ। ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਬਚਨ ਅੱਖੇ ''ਬਾਬਾ ਬਸੇ ਜਿ ਗਰਾਮ ਬਕਾਲੇ॥ ਬਨ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸਕਲ ਸਮਾਲੇ॥'' ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਚਨ ਪੁੱਛਦੇ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ''ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਹੂਆ ਰਾਮ॥'' ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਬਕਾਲੇ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਨਿੱਕੜੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਚੁਣ ਕੇ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਚੋਣ ਆਪ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਹੀ ੨੨ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਹੀ ਲੱਭ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਧੰਨ ਸਿਦਕ, ਇੱਕ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਈ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਬੜੇ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਸਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਅਣਗਿਣਤ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖੜੇ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਆਖਿਰ ਆਪ ਵੀ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰ ਆਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਆਪਾਂ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਅੱਖ ਮੰਗ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਦੁਹਾਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜੁਬਾਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗੀ। ''ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੈ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ॥''

ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ

ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੱਖ ਤਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਅਗਾਧ, ਬੋਧ ਅਤੇ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਦਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬੇ ਦਿਮਾਗ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਾਲੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਸਦੀਵ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਪਰਖ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਸਨ, ਤਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤ ੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਜੀ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਹੋ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਉ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ''ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ॥'' ਸ਼ਬਦ ਸਣਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ

ਸ਼ਾਇਦ ਇਤਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪਰਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਮਰ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਹੈ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਾਰਖੂ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਰਖੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੱਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਰਾਖੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਤੱਕਿਆ ਉਹ ਆਖ ਦਿੱਤਭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਹੀ ਸੱਚ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਸੱਚ ਤੱਥ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰੀਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸਿਦਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ''ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥'' ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਵੱਖਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੀਦਾਰ ਕਰਿਆ ਹਰ ਬਸਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਜਗਤ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰਿਐ ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਅਵੈ ਧਾਇ॥''

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਬੰਦ ਦੇ ਜੀਵਨ ਝਰੋਖੇ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਿਆ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਦੀ ਹੀ ਚਾਹਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਣ ਕੁੱਝ ਦੇਣ ਦਾ ਚਾਅ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ''ਸਤੀਆ ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਉਪਜੈ ਦੇਣੈ ਕੈ ਵੀਚਾਰਿ॥'' ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅੱਖ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸਭ ਦੇਣਾ ਹੀ ਤੱਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੱਖਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਿੱਧਰੇ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਭਾਣਾ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਅਡੋਲਤਾ, ਕੁੱਝ ਪਾ ਕੇ ਛੁਪਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜਾਂਚ, ਕਿਧਰੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ, ਸੁਪਤਨੀ, ਪੁੱਤਰ, ਪੋਤਰੇ, ਘਰ ਬਾਰ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਿੰਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਘਰ ਹੈ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਥੱਕ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਕੜੇ ਨਿੱਕੜੇ ਬਾਲ ਕਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੇ ਦਾਦੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਲਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਠੰਡੇ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾਇਆ ਵੀ ਨਿੱਘ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਿਆਂ ਗਿਆ ਜਾਲਮਾਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਭਰਮਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਬੱਚੜੇ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ) ਨਹੀਂ ਡੋਲੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਰਨ, ਦਾਦੇ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਮਾਰਗ ਸੀ ਕਿ ''ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥''

ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਜੋਖੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਰਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਧੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁੱਝ ਬਣ ਕੇ ਲੇਖਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁੱਖੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਧਾਰਿਆ,

ਉਸਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪੂ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਇੱਕ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬੨੧ ਈ: ਕਹਿ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਆਦਰ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਪਰ ਇਸੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜਨਣੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਲੋਭੀ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕੁੱਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂ ਵੀ ਤਿਆਗ ਮਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਿਆਗ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਨੰਤ ਟੋਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਯੋਗ ਵਕਤ ਜਾਣ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇ ਲਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਰ ਗਰੀਬ ਅਮੀਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਣ ਕੇ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਬਣਵਾਏ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਲਈ ਨਿੱਕੜੇ ਜਿਹੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਪੌਸ਼ਾਕ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਬਾਰਾਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੋਈ ਕੱਪੜਾ ਨਾ ਪਾਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਫਿਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਲੜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸਦੇ ਗਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦਾ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਬਾਰਾਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸੀ ਤਦ ਉਸੇ ਵਕਤ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਲਈ ਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚੁੱਕ ਘੁੱਟ ਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋ, ਉਹ ਆਰੰਭ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਨਾ ਸਮਝੇ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਨ। ਸੱਚ ਜਾਣਿਓ ਇਹੋ ਪੌਸ਼ਾਕ ਇੱਕ ਦਿਨ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਏ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜਪਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਸਭ ਕੁੱਝ ਨਿਸ਼ਾਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪ ਨਗਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਸਤਰਹੀਨ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਦਸਤ ਵਿੱਚ ਪਕੜੀ ਕਲਮ ਨੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੀਸ ਤਕ ਵਾਰਿਆ ''ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥ ''

ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਦੇ ਕੇ ਨਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਸੋਭਾ ਕਰੇ ਸੰਸਾਰ'' ਮਾਨੋ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਜੀਵਾਲਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਕਾਰਨ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਜਿੰਦ ਬਦਲੇ ਜਿੰਦ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਨਿਮਰਤਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਪਿਆਰੀ ਬਚੀ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਤਿਆਗੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਆਖਿਰਕਾਰ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਘੜ ਸਿਆਣ ਦੀ ਹੀ ਜਰੂਰਤ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਗੁਜਰੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਘੜੀ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਹਰ ਘੜੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਰਤੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਾਦੌ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ ਚਿੱਖ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਗੁੱਝਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਰੁਕਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਕੁੱਝ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਾਨੋ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਬੈਠਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਾਲੇ ਖਾਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫੌਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਹਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਉਪਰ ਇੱਕ ਵੀ ਹੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਇਸ ਲਈ ਅਨੋਖੀ ਹੈ ਕਿ ੧੩ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਦੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੇਗ ਬਹਾਈ ਕਿ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਕੀਤੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਚਖਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਅੱਖ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਡ ਜੋਧੇ ਦੀ ਅੱਖ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਤੇਗ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਤਿਆਗ ਮਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਗੰਮੀ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਭੁੱਲੜੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਰ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰਵਾਇਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਰਖ ਤੇ ਤਰਾਜੂ ਵਿੱਚ ਤੋਲ, ਪੂਰਾ ਜਾਣ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਲਈ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਹੀ ਹਦਾਇਤ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇੱਕ

ਦਿਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣਨਾ ਸੀ। ਚਾਦਰ ਭਾਵ (ਕੱਪੜਾ) ਬੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਤਨੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਪਾਹ ਦਾ ਬੀਜ ਬੜੇਵੇਂ ਬੀਜਣ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਿਰਸਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਸੁਆਹ ਲੈ ਕੇ ਵੜੇਂਵਿਆਂ ਨੂੰ ਰਗੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਫਿਰ ਇਸ ਬੀਜ ਵਿੱਚੋਂ ਬੂਟਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਟੀਡੇਂ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਟੀਡੇਂ (ਫੁੱਲ) ਵੀ ਖਿੜ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੁੱਟ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੁੱਟ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਟੀਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਵਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਰੂੰ ਚੁੱਗ ਲਈ। ਰੂੰ ਨੇ ਤੇ ਵੇੜੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੱਖਰੇ_ਵੱਖਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਜਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਰੂੰ ਨੂੰ ਵੇਲਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਮਗਰੋਂ ਤੁੰਬਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਰੂੰ ਦੇ ਗੋਹੜੇ ਕਰ ਕੱਤਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਤਣ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਕੱਪੜਾ ਬੁਣਿਆ। ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪਾਹ ਲਾਈ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਦਰਜ਼ੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਦ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਫਿਰ ਸੁਈ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਤਨੀ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੱਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲੱਜਣ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ।

ਹੋਇ ਵੜੇਵਾਂ ਜਗ ਵਿਚਿ ਬੀਜੇ ਤਨੁ ਖੇਹ ਨਾਲਿ ਰਲਾਇਆ॥

ਬੂਟੀ ਹੋਇ ਕਪਾਹ ਦੀ ਟੀਂਡੇ ਹਸਿ ਹਸਿ ਆਪੁ ਖਿੜਾਇਆ॥

ਦੁਹੁ ਮਿਲਿ ਵੇਲਣੁ ਵੇਲਿਆ ਲੂੰ ਲੂੰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੁੰਬੁ ਤੁੰਬਾਇਆ॥

ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੱਤ ਕੱਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਕ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਮਾਨੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਤ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਦਾਅਵੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ, ਲੜਦੇ, ਝਗੜਦੇ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬਲਾਲੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁੱਭ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਕੱਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਵਰੋਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਅਥਾਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਦਾਤ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਰੀਬ ਪੌਣੇ ਕੁ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲੁਕਾਈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਕੱਟੜਤਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਬੇੜਾ ਮਾਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਫਾਨ ਵਿੱਚ ਘਿਰ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ''ਮੈ ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ ਤੁਹੈ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਮੈ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬਿਨੰਤੀ ਮੇਰਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੁਝ ਹੀ ਪਾਸਿ॥'' ਹੋਵੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਬ੍ਰਿਤੀ ਟਿਕਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਸਵੰਧ ਤਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕੱਢਦੇ ਹੀ ਸਨ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣ ਲਈ ਭਾਵ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ। ਤਦ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਪਹੁੰਚੇ ਤਦ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ੨੨ ਮੰਜੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨੁਕਤਾ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਕ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਬਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਹੈ ਤਦ ਬਹੁਤ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਬਣੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ''ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ॥'' ਦਾ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਫਿਰ ਧੋਖਾ ਖਾ ਗਈ ਕਿ ਔਖਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆਂ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਾ ਵੀ ਵਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਕਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬੇੜਾ ਸੀ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਬੇੜਾ ਹੈ ਜੇ ਮੇਰਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਦ ਅੱਜ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦੋ_ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਹਰ ਕੋਈ ਆਖੇ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ ਜੀਵੇ, ਕੋਈ ਆਖੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਨ ਵਧੇ, ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਆਖੇ,ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਆਖੇ। ਸਾਰੇ ਮੰਜੀਦਾਰ ਪਰਖ ਲਏ ਪਰ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ_ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਸਿੱਖਾ ਤੈਨੂੰ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਆਵੇ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਸਿੱਖਾ ਤੂੰ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਂ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਥੱਲੇ ਦਰਸਾਈ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਇਥੋਂ ਮਿਲੀ ਅਸੀਸ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ੨੨ ਮੰਜੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਫੁੱਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹੋਕਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ''ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੇ ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਰੈ॥'' ਅਜਿਹੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਖੰਡੀ ਭਰਮਾ ਕੇ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ੨੨ ਮੰਜੀਆ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਮੰਜੀ ਧੀਰ ਮੱਲ ਦੀ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੀ ਕੋਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਆਸ ਸੀ ਪਰ ਕੂੜ ਸੱਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠਹਿਰ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਿਖਾਂਦੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਦਿਦਾਰਾਂ ਲਈ ਉਮੰਡ ਪਈਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ ਖਾਲੀ ਗਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧੀਰ ਮੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁੱਝ ਕਪਟੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਪਰ ਸੀਂਹੇ ਪਸੰਦ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਪਰ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਸਮੇਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਧੀਰ ਮਲ ਨੂੰ ਸੋਧਾ ਵੀ ਲਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਵੀ ਵਾਪਸ ਲਿਆਦੀਆਂ । ਧੰਨ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਾੜਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਭੇਟਾਵਾਂ ਧੀਰ ਮੱਲ ਜੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈਆਂ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਸਿਰਰ ਬਚਾ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੁਟਾ ਦਿਤਾ ''ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥''

ਜੇਕਰ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ,ਉੱਥੇ ੨੨ ਮੰਜੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਲੁੱਟ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤਦ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੋਏਗਾ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਬਾਬਾ ਹਰਿ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕਵਿਤਾ ਰਚ ਕੇ ਬਾਣੀ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਕਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਵੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਾਂ ਉਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕਰੋ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਵਾਜ਼ਾਈ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੋਂ ਕੂੜ ਦਾ ਵੀਨਾਸ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ ਜੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਕਾਲੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ''ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥'' ਇਸ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਥੜ੍ਹੇ ਕੋਲ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਲਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਆਰਥੀ ਤੇ ਲੋੜੀ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਚਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਕੂੜ ਵਿੱਚ ਸਾਹਸ ਨਹੀਂ । ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ’ਤੇ ਇੱਕ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਗਰ ਸੀ, ਵੱਲਾ ਉਥੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਸੁਣ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਰਸਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੇ ਭੇਟਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਲੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੂਛ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਭੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਧਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤਦ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ ਦਿੱਤੇ। ਇਧਰੋਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਸਤਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ''ਮਾਈਆ ਰੱਬ ਰਜਾਈਆਂ ਭਗਤੀ ਲਾਈਆਂ'' ਭਾਵ ਮਾਈਆਂ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰੱਬੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਮਸੰਦ ਵੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗਣ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਭਾਈ ਜਿੱਥੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਸੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਣਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੰਦਰੋਂ ਸੜ ਕੇ ਮਾਨੋ ਸੁਆਹ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਸੰਦ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ''ਕਹਿ ਮਸੰਦ ਤੁਮ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੀਏ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਸੜੀਏ॥'' ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਰ ਕੇ ਕਲਜੁੱਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬਕਾਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਗਰੋਂ ਕਰੀਬ ਹੁਣ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਸੱਤਵੇਂ ਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਂ ਗੁਜਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਵਾਰੀ_ਵਾਰੀ ਪੰਜ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤਕ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਦੀਵ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਨੋ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਵਾਰੋ_ ਵਾਰੀ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਆਖਰ ਦੀਪ ਚੰਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਮਾਖੋਵਾਲ (ਅਨੰਦਪੁਰ) ਨਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਭਾਈ ਭਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕੋਲੋਂ ਨੀਂਹ ਰਖਵਾ ਕੇ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਬਾਟਾ ਜਿਹੜਾ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਮਾਨੋ ਉਹ ਬਾਟਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਜਗਿਆਸੂ ਬਾਟਾ ਸੰਭਾਲਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਉਦੋਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ।

ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਵਿੱਚ ਤੜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਿਰਹੇ ਬੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕੁਠੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਸੁਬਾਰੇ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਫਿਰ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੫ ਈ:ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਟਕਦਿਆਂ,ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਰਾਲੀ, ਘੜੂੰਗੇ ਆਦਿਕ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਿੱਜੀ ਰੂਹ ਸੈਫ ਅਲੀ ਖਾਂ ਕੋਲ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬਹਾਦਰ ਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੈਫ ਅਲੀ ਖਾਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਇੱਕ ਘੋੜਾ ਅਤੇ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਈ ਵੀ ਰੱਥ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਫੇਰੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਸੈਫ ਅਲੀ ਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਲਈ ਮਸੀਤ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਸੀਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰੋਗੇ ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੈਫ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਭਰਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਖੇ ਨਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾ ਕੇ ਤੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿਖੇ ਸੱਚੀ ਆਰਤੀ ਦਾ ਵਲ ਸਿਖਾ ਕੇ ਭਰਮ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਨਿਰੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੈਫ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰੇਮ ਭਿੱਜੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਪੰਧ ਲਈ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿੱਤੀ। ਧੰਨ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਦੇ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ। ਪਟਿਆਲਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਨਗਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿਆਸੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਭੁਪਾਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਧਰੋਂ ਫਿਰ ਭੀਖੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੇਵਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਦਕ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਪਰ ਹੁਣ, ਆਖਰੀ ਸੁਆਸ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਐਸੇ ਸੇਵਕ ਧੰਨ ਹਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੀ ਪਿਆਸ ਵਿੱਚ ਸੁਆਸ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿੰਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਆਖਰੀ ਪਲ ਧੀਆਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਤਾਂ ਸਹੀ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਦੀਵ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ ''ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ॥'' ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਸੋ ਪਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਆਏ ਹੀ ਦੇਣ ਸਨ।

ਸੰਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਹੀਂ ਧਮਧਾਮ ਪਹੁੰਚੇ। ਇੱਥੋਂ ਫਿਰ ਕਰਨਾਲ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਧਰੋਂ ਹੀ ਆਗਰਾ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪੌਸ਼ਾਕਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ''ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ॥ ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਆਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ॥'' ਫਿਰ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਤੋਂ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵੱਲ ਕੂਚੇ ਕੀਤਾ। ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਗਯਾ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਢਾਕਾ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਲੰਮੇਰੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਜਨਮੇ ਬਾਲੜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਜੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਬਾਲੜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਾਤ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਦਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਹਿਣ ਲਈ ਤਾਂ ਬੁਲਾਕੀ ਦਾਸ ਵੀ ਇੱਕ ਮਸੰਦ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੀ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਆਪ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਰੱਖ ਛੱਡਦਾ ਅਤੇ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਚਾਦਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਵਿਛਾ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਭਾਈ ਬਿਸਤਰੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ ਤਦ ਆਖਦਾ ਜੇਕਰ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਦਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਜਾਣ ਤਦ ਮੈਂ ਉਸ ਵਕਤ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਬਸਤਰ ਵਿਛਾਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਛਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਧਰਮੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਨਾਸਤਕ ਲੋਕ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਪਾ ਕੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਭਲਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਪੈਰੀ ਕਰਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਬਾਰਿਕ ਕਦਮ ਇਸ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਤਕ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਭਾਈ ਬੁਲਾਕੀ ਦਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਿਦਕ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਬੁਲਾਕੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਦੇ ਕਾਮਨਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ? ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਵੋ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਤੁਸੀਂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤੜਪਦੇ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਆਖੀ। ਤਦ ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜੀਵ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਪਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ’ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਕੋਈ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਕੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਾਉਣ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਐਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਅੱਡੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦਰੋਂ ਭਰੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਪਰਤਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਲੋਚਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ‘‘ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ ’’ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਬਾਲੜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਕਬੂਲੀਆਂ। ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਬਚਨ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨਾਲ ਮਾਖੋਵਾਲ (ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) ਆਉਣਾ।

ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਕਮਾ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਵਖਰਾ ਹੀ ਰੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਦਾਸ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

''ਅੰਦਰਿ ਸਚਾ ਨੇਹੁ ਤਦਡਠਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣੈ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਜਾ ਗੁਰੂ ਦੇਖਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥''

ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਦੂਰੋਂ ਪਾਰੋਂ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਆਵਜਾਈ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਦਿਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਵੱਰਗ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦਰਿ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਾਨੋ ਸਮੁੱਚੇ ਮਾਣਸ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ_ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਵੱਰਗ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਜਗਿਆਸੂ ਸੱਚੀ ਜਗਿਆਸਾ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮਨ ਪਰ ਮਨ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆਤਮਾ ਦੇਵ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨੇਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਤਸਵੀਰ ਦਿਲ ਦੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਉਂਕਾਰ ਲਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜਦੋਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਤਦ ਅੰਦਰ ਤਸਵੀਰੇ ਯਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਨੈਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਤੱਕਦੇ ਫਿਰ ਉਹੋ ਦਿਸਦਾ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ''ਅੰਤਰਿ ਬਸੇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਓਹੀ॥'' ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਜਿਹੇ ਖਿਆਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਨ।

''ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਬਹਾਇਆ ਜਾ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਧੱਸਿਆ।

ਧਸਿਆ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਡੂੰਘਾਈ ਫਸਿਆ।

ਨੈਣ ਮੀਟਿਆਂ ਅੰਦਰ ਦਿਸੇ ਬਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਬਾਹਰ ਦਿਸੀਵੇ।

ਜਿੱਤ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਸਜਣ ਵਣ ਤ੍ਰਿਟ ਸੱਜਣ ਵੱਸਿਆ।''

ਇਸ ਜਗਿਆਸੂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਘੜਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਉਹ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਇੱਕਿ ਹੋਰ_ਹੋਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਘੜੇ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਮਨ ਕਾਹਲਾ ਨਾ ਪਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮਾ_ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਮਿਟ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਘੁੱਟ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਜਾਵੀ, ਤੇਰੀ ਇਹ ਗਾਗਰ ਹੀ ਉਧਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਕਾਹਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਕੇ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਅਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਥਾਪੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਜੀ ਨੇ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ''ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ'' ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਮਾਖੋਵਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਵਕਤੀ ਹਾਕਮ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਮਾਨੋ ਤਖ਼ਤ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਖੌਪ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਸਤਾ ਕੇ ਡਾਹਿਆ ਸ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਮੀਰ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਪਿਤਾ ਤੇ ਭੈਣ ਆਦਿਕ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੰਬੀ, ਉਸਦਾ ਹੋਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਰਹ ਦਾ ਅਖੌਤੀ ਕੱਟੜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਬੈਠਾ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਇਹਨਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਦਿਆਂ ਜਾਂ ਖਤਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿਆਂ ਤਦ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਕਰਮ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਨਸ਼ੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਉਤਰ ਕੇ ਥੌੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਮਝ ਸੋਚ ਦੇ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰਾਜ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੰਦਾ ਕਦੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਚੰਗਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਤਦ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦਾ ਇਸ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਕਰਮ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਉਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਕਹਿਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਜਨੇਊ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੁੱਝ ਧਰਮੀ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਵਕਤ ਕਿਹੜਾ ਅਜਿਹਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ੁਅਰਤ ਨਾਲ ਜਿਉਣਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਾਕਮੀ ਰੋਅਬ ਦਾਅਬਾ ਨਹੀਂ ਦੀ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਣਖ ਰੱਖੀ: ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਤਾਂ ਦਰ 'ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕੱਢਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਦੀਦਾਰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ। ਅਜਿਹਾ ਅਣਖ ਗੈਰਤ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਘਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਥੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਦੇ ਹਰ ਰਿੱਕ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਵੀਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੱਥਾ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਦੱਸਣ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਬੰਨਾ ਟੁੱਟ ਜਾਏ ਤਦ ਕਦੇ ਤੀਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸਹਾਰਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵਹਾ ਨੂੰ ਰੋਕੋ । ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਤੀਲੇ ਇਸ ਵਹਾ ਇਸ ਵਹਾ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਬਾਲਕੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰੁੜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਡੁੱਬਦੀ ਕੌਮ ਦਾ ਬੇੜਾ ਤਾਰੋ। ਇਕ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਦਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਈ ਮੰਜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ

ਹੋ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਹੋ। ਸਾਡੀ ਵੀ ਡੁੱਬਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰੋ ਜੀ। ਦਰਦ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਇਨਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਸਿਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬਚਨ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਮੌਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਰੀਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਾਈ ਸੀ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕੁੱਝ ਹੀ ਪੰਧ ’ਤੇ ਖਲੋਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਹੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਗਏ। ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਚਲਦੀ ਵੀਚਾਰ ਪੁੱਛੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਕ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਖ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਹੜ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਬਾਲਕ ਬੁਧੀ ਅਚੇਤ ਦਾ ਬਚਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਾਸ ਲਈ ਉਮਰ ਤਰਾਜਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਗਰੀਬ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜੋ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਆਖਣਾ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਗਟ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕੁ ਹੁਣ ਇਸ ਘਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿਆਬਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭੇਗੀ। ਇਹ ਬਚਨ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਮਤਾ ਕਦੇ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਪਰ ਇਹ ਬਚਨ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਬਲਕਿ ਨੌ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਾਇਆ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਅੱਜ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੰਗਿਆ ਸੋ ਪਾਇਆ।

ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਯਾਤਰਾ ਸੀ ਜਿੱਥੋਂ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਵੀ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਸਿਦਕ ਦੇ ਆਸ਼ਿਕ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਆਪਾ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਵਣ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਇਆਲਾ ਜੀ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਧਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਕ ਆਪਣਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲਵੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪੇ ਹੀ ਇਹ ਰਾਹ ਅਖਿਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਇੱਕ ਗਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਵੀਚਾਰ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਥੇ ਥਾਂ ਹਰਿ

ਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਦਰਜ਼ ਹੋਣਾ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਸਨ। ਬਹਾਦਰ ਗੜ੍ਹ ਸੈਫ ਖਾਂ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੁਕ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੱਦੜੇ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਰ ਤੋਂ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਲੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜ਼ਬਰੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਤਾਂ ਸੁਨਿਹਰੀ ਨਿਰਮਲ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ''ਭੈ ਕਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਿ॥'' ਇਥੋਂ ਭੈਅ ਦਿੱਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਭੈਅ ਸਹਾਰਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਧਾਤਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਸਿਰਰੁ ਨੂੰ ਸੀਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਲੜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੌਤ ਸਾਥੋਂ ਭਰ ਕੁੱਝ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਦਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਗੋਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਪ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੀਬ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ। ਮਕਤੂਲ ਕਾਤਲ ਵੱਲ ਚੱਲਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲਈ। ਹਰ ਇੱਕ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੱਜਲ ਹੋਣੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਪਲ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕੱਲਜੁੱਗ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੰਮੇ ਵਿਛੋੜੇ ਲਈ ਚਲੇ ਸਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਆਖ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਅੱਗੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਦ ਇੱਕ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਹਿਰਦਾ ਬਲਵਾਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖਣਾ, ਤਕੜੇ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਜੀਬ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਨ ਚਲੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਕੇਵਲ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲਹੂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਹਿਰਦਾ ਤਕੜਾ ਕਰਕੇ ਦੇਣੀਆਂ। ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ਼ ਗੁਜਾਰੀ, ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ! ਇਹਨਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੀ ਇਤਨਾ ਕਰੜਾ ਪਰਚਾ ਪਾ ਚੱਲੇ ਹੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭੇਜਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ ਫਿਰ ਕਦੇ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਡੋਲੇਗਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਡਿਊਟੀ ਲੱਗੀ ਦੀ ਬਾਬਾ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾਇਆ ਰੂਪੀ ਭਾਂਡਾ ਦਿੱਲੀ ਸਿਰ ਭੰਨਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜਾਂ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਏ ਜਿਸ ਦੀ ਖਬਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪਰ ਕੁੱਝ ਵੰਡਿਆਂ ਹੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ

ਪਰਉਪਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਜੜੀ ਦਾ ਮਾਇਆ ਪੱਖੋਂ ਕੁੱਝ ਕਾਰਜ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੰਤਰਜ਼ਾਮੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਆਜੜੀ ਹੱਥੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਇਨਾਮ ਦੀ ਰਕਮ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਦਰ ਜਾਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵੀ ਈਮਾਨ ਬਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਈ ਵੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਵਰਤ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾ ਸੀ ਇੱਕ ਡਰਾਉਣੈਂ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ''ਘਟ ਘਟ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਬਸੈ ਸੰਤਨ ਕਹਿਓ ਪੁਕਾਰਿ॥'' ਹੋਕਾਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਹਵੇਲੀ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਡਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਡਰ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਸੂਏ ਵਾਲੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਹੀ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚੀਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਾ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਡਰਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ। ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਿਰਾ ਲਿਆ ਪਰ ਸਿਦਕੋਂ ਅਡੋਲ ਰਹੇ।

ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਬਲੀ ਦੇਗ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਗ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਦੇ ਹੋਏ ਕੋਲ ਵੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਕੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹਵੋ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,ਭਲਿਓ, ਜਿਹੜਾ ਰੰਗ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਧ ਸਦਕਾ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਾ ਡੋਲ ਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਤੀਜ਼ੀ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਰੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਹਿਜੇ_ਸਾਹਿਜੇ ਸਾੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਡੋਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਜਿਹੜਾ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ''ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ'' ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਵੇਂ ਡਰਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾ ਹਥਿਆਰ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਵਰਤ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਿਰ ਆਖ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਜਾ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰੀਕ ਸੰਨ ੧੬੭੫ ਈ: ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਹੋ ਜਵਾਬ ਸੀ। ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ ਜਲਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਫਤਵਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕੰਬੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਤੇ ਮਾਨੋ ਖਾਨਦਾਨੀ ਹੀ

ਕਰਮ ਹੈ। ਜਲਾਲ ਵੀ ਛੁਪਿਆ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਭਰਮ ਵੀ ਕੱਢ ਦੇਣ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਥਿੜ੍ਹਕ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਜਲਾਲ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਫਿਰ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰੀਏ ਮਾਲਕ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਮਿਲਾਪ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਜਲਾਲ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਵੀ ਸੁਣ ਲੈਣਾ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਖਾਨਦਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਦਾਦਾ ਅਡੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਦੱਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਰੋਧ ਹੱਧ ਬੰਨੇ ਟੱਪ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਲਾਦ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕੀ। ਕਰੋਧ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਹੋਏ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜ਼ਾਮ ਪੀ ਗਏ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਦੇ ਐਸੇ ਰੱਖੇ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ ਜਨੇਊ ਵੱਟ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਤਾਰ ਤਾਂ ਕੀ ਸਕਦਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਉਤਾਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਂ ਅਵੱਸਥਾ ਦੇ ਖ ਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੇ ਜੋ ਤੱਕਿਆ ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਕਲਮ ਨੇ ਸੱਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ''ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸਿ ਸਿਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਕੀਆ ਪਯਾਨ॥ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ॥''

ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੱਗੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕੜਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਝਖੜ ਝੁਲ ਪਿਆ, ਕੁੱਝ ਵੀ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ। ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਿਰ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੈਤੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾਵੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸੀਸ ਨਹੀਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਬਲਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੈਤੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ। ਧੜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਲਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਨੇ ਗੱਡੀ ਜੋੜ ਲਿਆਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਦੀ ਰੂੰ ਵਿੱਚ ਧੜ ਟਕਾ ਕੇ ਘਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਲੱਕੜ ਦਾ ਸਮਾਨ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਭਾਈ ਲਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਵਿਉਪਾਰੀ (ਵਣਜਾਰੇ) ਦਾ ਨਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ।

ਇਧਰ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਿਦਕ ਪੂਰਾ ਨਿਭ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੀਸ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ

ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਸਕਾਰਿਆ ਕੀਤਾ। ਧੰਨ ਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਅਨੋਖਾ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲਾ ਕੌਤਕ ਕੀਤਾ।

''ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ''

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਇਕ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੁਰਖ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਆਪ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੰਕਾਰੀ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਖੇਡ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨ ਕੇ ਅਤੇ ਰੂਪ ਮਹਿਕਦੇ ਮਾਲਕ ਫੁੱਲ ਤੋੜ ਕੇ ਹੀ ਸੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪਰਖ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਭਾਂਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਿਦਕ ਦਾ ਸਿਜਦਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਇਤਨੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ''ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ'' ਦੀ ਥਾਂ 'ਜਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਤਨੇ ਆਲਮ ਫਾਜ਼ਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਦ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸੋਹਣੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਉਪਰ ਸੌਂਦੇ ਸੀ। ਸੋਹਣੇ ਖਾਂਦੇ ਸੀ, ਸ਼ਾਹੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਪਰ ਬੈਠਦੇ ਸੀ, ਸੁੰਦਰ ਪੌਸ਼ਾਕਾਂ ਤਨ ਸਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਰ ਤੋਂ ਮੌਤ ਵੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਰ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਸਭ ਭੁਲਾ ਮਿਟਾ ਦਿਤਾ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੁੱਝ ਕੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਉ? ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੁ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰ ਦਾ ਕੂਕਰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਕੂਕਰ ਬਣ ਕੇ ਮੈਂ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਲਾਅਲ ਸਗੇ ਗੁਲਾਮਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥

ਦਾਗ ਦਾਰਿ ਨਾਮਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥੧੫੭॥

ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਵਾ ਅੱਗੇ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਰਾਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਦਰ ਤੇ ਸੁੱਟੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਿਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਵਾਰਨੇ ਬਲਿਹਾਰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਔਖਾਂ ਹੈ

ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਬਿਅੰਨਿ ਅਖੜੀ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਈਰੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਂ ਪਿਰੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਈਏ। ਬਚਨ ਹਨ_

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥

ਧਰਤੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਹੀ ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ''ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਰਾਇਆ॥'' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਹੋਈ। ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ''ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਉ ਸਾਜਾ॥'' ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਇਸ ਪਾਕ ਰੂਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਬਖਸ਼ੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ''ਮੈਂ ਹੁੰ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਉ ਦਾਸਾ॥ ਦੇਖਨ ਆਇਓ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ॥''

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ_

ਪਹਿਲਾ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸੁ ਦਰਿ ਪਿਛੋਂਦੇ ਫਿਰਿ ਘਾਲ ਕਮਾਈ॥

ਰੇਤੁ ਅੱਕੁ ਆਹਾਰੁ ਕਰਿ ਰੋੜਾਂ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ॥

ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ॥

ਇਧਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਵੀ ''ਚੁੰਭੀ ਰਹੀ ਸੂਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਨ ਮਹਿ॥''

ਇਸ ਲਈ ਲੱਗੀ ਡਿਊਟੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਕਰਮ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ''ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥ ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਰਵੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਜੜ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲੀ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਰੱਬੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਮਸਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਕ ਰੂਹ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕਰਮ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਨਾ। ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੱਛਮ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਭੀਖਮ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਬਚਨ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਆਪ ਵਿਆਕਤੀ ਇਹ ਗਲਤੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੁਆਫੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸਿਜਦਾ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲ ਬਰਦਾਸ਼ਿਤ ਕਬੂਨ ਨਹੀਂ। ਭੀਖਮ ਸ਼ਾਹ

ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੱਛਮ ਨੂੰ ਸਿਲਦਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਸਦਾ ਨੂਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਸਿਜਦਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨੂਰ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅੱਜ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨੂਰ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਭੀਖਮ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਚੇਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ।

ਕਦਮ ਦਰ ਕਦਮ ਚੱਲ ਪੰਧ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਦੀਦਾਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਕੁੱਜੀਆਂ_ ਇੱਕ ਪਾਣੀ ਤੇ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਕੀਤਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿਮਾਜ਼ ਲਈ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਮਸਜਦ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਆਰਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜਗਨਨਾਥਪੁਰੀ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਕੁੱਜੀਆਂ ’ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਲੰਬਰਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਟਨੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਸੁਭਾਗੀ ਕਹੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਾਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਬਲਕਿ ਇਸ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣੀ ਸੁਭਾਗੀ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਰੀਬ ਛੇ ਸਾਲ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਸੁਚੱਜੀ ਸੇਧ ਵੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਗੰਗਾ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਝੋਲੀ ਸ਼ਾਇਦ ਗੰਗਾ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਸੱਚ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਮਾਹੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਨਾ ਪਉਂਦਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਮਾਰਗ ਦੇ ਭੇਤ ਦੱਸ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਦਾ ਵੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀਪ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਮੈਣੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮਾਲੋ ਮਾਲ ਸਨ ਪਰ ਘਰ ਦਾ ਆਂਗਨ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਸੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਸੁਣ ਕੇ ਔਲਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੱਤ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਕੋਲ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਉ। ਰਾਜੇ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਟਿਕਾਣਾ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਉਡੀਕ ਕਰੋ। ਉਹ ਜਰੂਰ ਜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨਗੇ, ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਤੇ ਰਾਣੀ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਤੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਲਗਨ ਨੇ ਬੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਹਿਬਲ ਹੋਈ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਰਾਣੀ, ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਪਿੱਛੋਂ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਕੰਨਾਂ ਕੋਲ ਅਮ੍ਰਿਤ ਚੋ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ,‘‘ਮਾਂ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ।’’ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਨੂੰ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ ਸਨ, ਉਸ ਜਦੋਂ

ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਮਗਨ ਹੋਈ ਮੂਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲੇ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀ! ਸਾਹਿਬਾਂ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ''ਮਾਂ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ।'' ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਘੁੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵਾਰੀ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਿਆ ਪਰ ਮਮਤਾ ਰੱਜਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਕੇਵਲ ਮਾਨਸ ਹੀ ਪੂਰੀ, ਆਸਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਦੀ ਇੱਕੋ ਹੀ ਲਗਨ ਬਣ ਗਈ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੂਰੀਆਂ ਛੋਲੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰੇ ਤੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਆਉਣ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਸਬਰ ਦੇ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬਣ ਕੇ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ''ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥''

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨਾ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਛੋਟੇ_ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਜਿੱਥੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਦੀ ਥਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਸਿਖਾਣ ਲਈ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਣਖ ਤੇ ਗੈਰਤ ਭਰਨ ਲਈ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਤੇ ਸਿਖਾਉਣੀ। ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਮੋਹਤਬਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ। ਨਾਲ_ਨਾਲ ਪਾਖੰਡੀ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਹਾਕਮੀ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚਿੜਾ ਕੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਭੋਲੀ_ਭਾਲੀ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਉ ਆਪਣੇ ਤਾੜ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਿਤ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਖਾਤਰ ਜੰਗ ਲੜਨੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਦਰਵੇਜ਼ ਜੋ ਹੋਏ।

ਨਿਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਸੀ ਮਾਤਾਤ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ ਦੇ ਵਕਤ ਸੁਲਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮਿੱਠੀ ਲੋਰੀ ਜਰੂਰ ਸੇਣੀ ਤੇ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ''ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥ ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ॥'' ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਸੌਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਮਾਈ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਇੱਕ ਕੰਗਣਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਹਰ ਗੰਗਾ ਤੇ ਖੇਡਣ ਚਲੇ ਗਏ, ਬੱਚੇ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਗੀਟੀਆਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੀਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਗਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੰਗਣ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਗੰਗਾ ਘਾਟ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੰਗਣ ਕਿੱਥੇ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਥੇ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਸੇਵਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੰਗਣ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਨ ਪਰ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੀ ਲੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ''ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥ ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ॥'' ਅਸਲ ਮਨੁੱਖ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੋਨਾ ਮਿੱਟੀ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ

ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮਿੱਟੀ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਅਤਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਹੀ ਸੁੱਟੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਗਣ ਸੁੱਟ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੜੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਪਹਿਨੇ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਿਨਾਏ।

ਨਿਅਤਰੇ_ਨਿਆਰੇ ਕੌਤਕਾਂ ਕਰਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਟਨਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਨੂਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਧਰੇ ਫਤਿਹ ਚੰਦ ਤੇ ਉਸਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ, ਕਿਧਰੇ ਸ਼ਿਵਦੱਤ, ਕਿਧਰੇ ਨਿੱਕੜੇ ਸਾਥੀ, ਕਿਧਰੇ ਰਹੀਮ ਬਖਸ਼ ਤੇ ਜਗਤਾ ਸੇਠ ਜਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਭੀਖਮ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਣ ਨਾਲ ਮਹਾਨਤਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਭਲਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਛੇ ਸਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਚਿਤ ਦੀ ਤੜਪ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ ਜਦੋਂ ਨਵੇਂ ਵਸਾਏ ਨਗਰ ਮਾਖੋਵਾਲ ਤੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਤਿਆਰੀ ਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਪਟਨਾ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਤੋਰਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਵੱਰਗ ਖੋਹ ਲੈਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਰੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਾ ਦਿਲ। ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਸਾਰੇ ਪੰਧ ਦਾ ਹਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁੱਝ ਅਸਥਾਨ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿੱਕੜੇ ਮਾਹੀ ਦੇ ਕਰਮ ਨਾ ਲੰਘੇ ਸਗੋਂ ਰੁਕ ਕੇ ਵਿਗੜੀ ਸੁਆਰਦੇ ਗਏ ਕਲਯੁੱਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦਾਨਾ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਸ਼ਬਦ ਅਰਦਾਸ ਬਣ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਉਸ ਘਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀਆਂ ਕੋਧਰੇ ਦੀਆਂ ਫੁਲਕੀਆਂ ਛੱਕ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ (ਭਾਵ ਲਾਲੋ) ਨੂੰ ਜਗਤ ਤੋਂ ਸਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਵਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹਾਂਡੀ ਵਿੱਚ ਖਿਚੜੀ ਪਕਾਈ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਣੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਪੂੜੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਸਨ ਉਵੇਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖਿਚੜੀ ਖਾਧੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕੀ ਹਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਖਿਚੜੀਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਖਿਰ ਸਾਰਾ ਪੰਧ ਮੁਕਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਮਿਲਿਆ ਉਹ, ਆਪ ਮੁਹਰੇ ਹੀ ਮੂੰਹੋ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ''ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ॥'' ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ

ਇੱਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਿਓ ਪੁੱਤ ਦਾ ਹੀ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਮਾਖੋਵਾਲ ਤੋਂ ਜਿੱਥੋਂ ਇੱਕ ਡਾਕੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਖੋਵਾਲ ''ਅਨੰਦਪੁਰ'' ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਲੁੱਟਣਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਪਰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਇੱਥੋਂ ਬੇਸਹਾਰਿਆ ਲਈ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਨਾਇਆ ਸੀ ਉਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੈਣ ਦੇਣ ਇਹਨਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਸੇਵਕ ਆਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਫਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪੋਥੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਰ ਗਏ ਸਨ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਥਯਾ ਕਰਨੀ। ਸਾਹਿਜ_ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਵੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਨ ਘਾੜਤ ਘੜ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ ਆਦਿ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹੀ ਆਤਮਾਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਹ ਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਆਣ ਖਲੋਤਾ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਧਰਮ ਮੰਗਣ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਭਾਵ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਬਖਸ਼ੇ ਸਨ। ਮਹਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਆਏ ਹੋਏ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਾਨ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਲੀਦਾਮ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਟੈਕਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਅਜਿਹਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਵੇ। ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਨੋਖਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਜਗਾਉਣਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੇ ਚਿਰਾਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੱਤ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਜੀ ਜਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਉਪਰ ਢਾਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਰਿਆਂ ਜਦ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜਨੇਉ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ''ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥'' ਕਰਨਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਖੀ ਦੁਸ਼ਟ ਭਾਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਧਰਮ

ਪਿੱਛੇ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਮਕਸਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ।

''ਬਾਂਹ ਜਿਨਾ ਦੀ ਪਕੜੀਏ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਬਾਹ ਨ ਛੋਡੀਐ॥'' ਭਟ ਚਾਂਦ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਤੋੜ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਸਮੇਤ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਕੇ ਜਨੇਊ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਾਕਾ ਦਿੱਲੀ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ। ਧਰਮ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਧਰਮ ਸੋਚ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਡੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਗੁਲਾਮ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਗੁਲਾਮ ਕਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦੇ। ਦੂਜੇ ਗੁਲਾਮ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਕਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਗੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਕਰਕੇ ਗੁਲਾਮ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਯ ਨੇ ਸੀਸ ਵਾਪਿਸ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਧੜ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਸਸਕਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਸੋਚ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਭਾਵ ਸੀਸ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜਿਸ ਉਪਰ ਵੀ ਕੇਵਲ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਬੈਠਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਅਜੀਬ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਭੇਟ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਾਨਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਧੜ ਸੀਸ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾਨ ਵੀ ਅਜੀਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਨੇ ਵੀ ਅਜੀਬ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੰਗੀਆਂ ਜੁਆਨੀਆ, ਚੰਗੇ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਉਤਮ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪਿਆ ਭੈਅ ਕੱਢਣ ਲਈ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ ਕਰਕੇ ਐਸੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਲਾਈਆਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਵੀ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਧਰਮ ਹੇਤ ਨਗਾਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਦਿਕ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਕੋਲ ਆਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਵੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ,ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਖਰੀ ਦੀਦਾਰ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ ਹੀ ਸੇਵਕ ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਰਾਏ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਂ ਸਮੇਤ ਕੁੱਝ ਜਰੂਰੀ ਭੇਟਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਰਤਨ ਰਾਏ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਅਜੀਬ ਸਨ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਹਾਥੀ ਜਿਹੜਾ ਲਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਪੰਜ_ਕਲਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵਾਰੀ ਕਲਾ ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵੀ ਆਏ। ਇਹ ਔਰੰਗਜੇਬ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਇੱਕ ਆਇਤ ਦੇ ਤਰਜ਼ਮੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਚੱਲੀ, ਅਨੁਕਾਂ ਆਲਮਾਂ ਨੇ ਅਕਲਾਂ ਦੀਆ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਪਰ ਔਰੰਗਜੇਬ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਪਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਉ। ਭਾਂਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਕੁੱਝ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਮਝ ਕੇ ਭੇਟਾਵਾਂ ਅਰਪਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕੱਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਭੇਟ ਹੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ 'ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ' ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਾਚ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਇਹ ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਲਪ ਫਾਜ਼ਿਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਬਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਟੋਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਪੰਧ ਤਹਿ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਤੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਜਮੇਰ ਚੰਦ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ ਗੁਣ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਾਕਤ ਕਰਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਹੀ ਕਰੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਨਹਾਨ ਗਏ ਤੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਵਿਚਾਂਰਾਂਗੇ। ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਹਜੂਰ ਨੇ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਹੰਕਾਰੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਨੇ ਸੱਚ ਸਮਝਣ ਨਾ ਦਿਤਾ।

ਇਧਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਰਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਦੀ ਅਨੌਖੀ ਯਾਦ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਘੇ ਕਵੀ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਰਵਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਭੰਗਣੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਥਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਅਮੋਲਕ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਲੜਕੇ ਅਜਮੇਰ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕੀਮਤੀ ਭੇਟਾਵਾਂ ਉਧਾਰੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਭੇਜੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੌਣ ਧੌਖਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਹੋਰ ਸੜਨ ਲੱਗਾ। ਇਧਰ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ਗਨ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਕਾਰਨ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਗਨ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭੇਜੇ ਕੁੱਝ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਚੁੱਕ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਆਖਿਰ ਬਾਰਾਤੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜੰਗ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਸੌ ਪਠਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਰਖਾਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆ ਸੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਸਮੇਤ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਜਿੱਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਹੋਰੀ।

ਇਸੇ ਹੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਰਾਤ ਦੇ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਸਤਰ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੰਘਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ਪੀਰ ਜੀ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਬਾ ਲਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਮੰਗ ਲਵੋ। ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਦਬ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਛੋੜੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਟਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨਿਮਾਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਉ, ਮੈਨੂੰ

ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟਾ ਆਹ ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਦਿਉ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਪਕੜਿਆ ਕੰਗਾ ਤੇ ਕੇਸ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੰਗਾ ਤੇ ਕੇਸ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨਸੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਟਾ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਸ ਤੇ ਕੰਘਾ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ।

ਇਥੇ ਹੀ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠ ਕੇ ਅਗੰਮੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰੇ 'ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ' ਨੂੰ 'ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਐਸਾ ਗਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਹੀ ਹਰੀ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਚੀ ਸੀ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇੱਥੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦਾ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ''ਭਾਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ॥ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਜੋ ਹੋਏ॥''

ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਪੈਰ ਉਖੇੜਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੀ ਕਰੀ ਰੱਖੀ। ਇਸ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਕਈ ਜੰਗ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਡੇਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕੀ ਨੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਦੋ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹਵਾਲਾ ਸਾਝਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕੁੱਝ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ''ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਣੀ ਜੀਤ ਕਰੋ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਕਿਉ ਪੈ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਜਾਲਮਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਹੀ ਬੰਦਾ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਆਪ ਤੱਕਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਿਲਾਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ? ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਆਪ ਵੀ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਝੂਠ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤਾਤ ਪਰਾਏ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲਬਕੜੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜੰਗ ਆਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕੀ ਉਥੇ

ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਿਆਸੇ ਮਰ ਜਾਣ ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਦੇ ਹਨ।

ਜੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕਲਪ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਵਾ ਸਕਿਆ। ਅੱਜ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਰਦ ਸੂਰਮਾ ਉਠੋ ਜਿਹੜਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਜਾਂ ਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇ। ਸੁਣ ਕੇ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੀ ਸਾਲਾ ਸੈਦਾ ਖਾਂ ਉਠਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੌਢੇਰੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕੋਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਭੈਣ ਨਸੀਰਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਤੁਹਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਬਾਂਹ ਅੰਮੀ ਜਾਏ ਵੀਰੇ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨੇ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇ ਦੂਜੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸਿਦਕ ਨੇ। ਆਪ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਵੀਰੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇ ਹੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰੀਏ। ਸੁਣ ਕੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਸੈਦ ਖਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਭੈਣ ਨਸੀਰਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨੇ ਮਾਨੋ ਖੋਹ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਨੇਤਰ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਇਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕਿਆ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਭੇਟ ਕਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਚਾਦਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੌਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਐਸੀਆਂ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਹੋਏ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਉਹੋ ਹੀ ਰਵੇ ਪਰ ''ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥'' ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਹਰ ਕਾਰਜ ਕਦਮ ਦਰ ਕਦਮ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਜਿਹੀ ਕਾਇਆ ਸੀ ਜਰੂਰਤ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਉਹੋ ਹੀ ਰੱਖ ਕੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕੌਤਕ ਕੀਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਪਾਰੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਕੱਠ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਭਾਗਾ ਸਮਾਂ ਦਿਨ ੩੦ ਮਾਰਚ ੧੬੯੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਸੀ। 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਿਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਗਈ। ਇੱਕ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੈਰਾਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਲੇ ਮੁਰਦਾ ਖਾਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੁਰਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਕੇ

ਅਮਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਸੀ ਫਿਰ ਇੱਕ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਦੁਹਰਾਈ ਫਿਰ ਭਾਈ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਹੀ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਆਏ। ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੂਰੀ ਤੋਂ ਹਿੰਮਤ ਜੀ, ਦੁਆਰਕਾ ਤੋਂ ਮੁਹਕਮ ਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਬਿਦਰ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਜੀ ਆਏ। ਪੰਜਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਬਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਿਸਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੱਥੋਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀ ਦਰ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਫਿਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਪਰ ਇਥੇ ਅਜੀਬ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪਰਖੇ, ਹੱਥੀ ਸਜਾਏ, ਸਵਾਰੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਆਪ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਕਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਤੋਂ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਆਦਿ ਬਣ ਗਏ ਹੋ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਣਾ ਦਿਉ ਜੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਗਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਲੜਦਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆਂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਤੇ ਜਖਮਾਂ ਲਈ ਮਲ੍ਹਮ ਪੱਟੀ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲੋਂ ਜਬਰਦਸਤ ਖਾਂ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਲੈ ਕੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਜਾਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਕਰੀਬ ਘੇਰਾ ਸੱਤ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ, ਸਿਦਕ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਨਿਭਾਇਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ''ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋ'' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੀ ਭੁੱਖ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ੧੩ ਦਸੰਬਰ ੧੭੦੪ ਈ. ਦੀ ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਤਿ ਦੀ ਸਰਦੀ ਕਾਰਨ ਲੋਕੀ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ, ਕਹਿਰਾਂ ਭਰੀਆਂ, ਠੰਡ ਨਾਲ ਅਤਿ ਸੀਤ ਰਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਬਿਖੜੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਨਿਕਲੇ ਜਿਥੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ ਉਸ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹ ਰਾਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਾਲਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵਾਸਤੇ ਪਾਏ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਜਾਉ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ

ਆਪ ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਹੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਹਿਬ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਫਿਰ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਪਾਖੰਡ ਨਾਲ ਹੀ ਸਹੀ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਦੀ ਕਦਰ ਕੋਈ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ।

ਆਨੰਦਪਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਰਸਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਰਸਾ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਤਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਘਾ ਤੇ ਕੇਸ ਭਾਵ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਦੇ ਕੇ ਆਏ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜੀ ਦਿਓਗੇ? ਸੱਚ ਜਾਣਿਓ ਸਰਸਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਇਸੇ ਹੀ ਸਰਸਾ ਕੰਡੇ ਹੋਏ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸੇਵਕ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਰਸਾ ਭੇਟ ਵਿੱਚ ੯ ਮਣ ਵਜ਼ਨ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਗਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰੇ ਅਲਾਹੀ ਕਲਾਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਗ੍ਰੰਥ 'ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ' ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਸਾ ਦੇ ਕੰਡੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਐਸਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮੁੜ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ ਤੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ।

ਆਨੋਖਾ ਰਾਹੀ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡੇ ਦੀਆਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਕੁੱਝ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਆਖਰਕਾਰ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਾਲੇ ਇੱਕ ਰਾਤ ਹੀ ਲੰਘੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਬੈਠੀ ਮੁਲੱਖੀਆ ਵੀ ਚਮਕੌਰ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਆਏ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ੪੦ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਾ ਪਾ ਖਲੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ਦਸ ਲੱਖ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਜਾਂਦੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਆਹੂ ਲਾਹ ਕੇ ਸ਼ਹਾਦਤੇ ਜਾਮ ਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਇੱਕ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾ ਦਿਉ ਪੰਕਤੀ ਹੈ_

''ਸਿੱਖਾਂ ਇੱਕੋ ਪਿਆਰ ਗੁਰ ਮਿਤਾਂ ਪੁਤਾਂ ਭਾਈਆਂ॥'' ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਿਖਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਜਾਮ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ੋ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਹੱਥੀਂ ਸਜਾ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਦੋਂ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅੱਜ ਆਪ ਹੀ ਜੈਕਾਰਾ ਗੁੰਜਾਇਆ। ਭਰਾ ਦੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਵੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਆਂਦੇ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇੱਕੋ ਟੱਕ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਆਖਿਰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਮੇਂ ਫਿਰ ਜੈਕਾਰਾ

ਲਾਇਆ ਮਗਰੋਂ ਸੰਖੇਪ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਦਸ਼ਰਥ ਨੇ ਕੇਵਲ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਬਨਵਾਸ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਬਰਾਹਿਮ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ, ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੂੰ ਤੇ ਆਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬਨ੍ਹ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਚੀਕ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖ ਗਿੱਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਬਾਗ ਉਜੜ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮਾਲੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਗ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਮਾਲੀ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਗ ਬਗੀਚੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਕਲਗੀਧਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲੱਗਿਆ ਪੰਜਾ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਹਰ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੋਵੇਗ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਅਜਿਹਾ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਵੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਿ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਦੀ ਪਈ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਤਾੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਘੋੜਾ ਵੀ ਵਿਛੜ ਗਿਆ, ਜੋੜਾ ਭਾਵ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਵਿਛੜ ਗਏ ਤੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਿਆਂ ਜੋੜਾ ਵੀ ਵਿਛੜ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਛੱਡ ਚਕੇ ਗਏ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿੱਥੇ ਪੈਰ ਰੱਖਾਂਗਾ ਉੱਥੇ ਕਿਤੇ ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੀਸ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਜੋੜੇ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੈਸਾਂ ’ਤੇ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਹੀ ਚਲ ਪਏ ਸਨ।

ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਸਾਹਿਜ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਚਲੇ ਸਨ ਤੇ ਆਖਿਰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਲੇਟ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ। ਆਨੰਦ ਦੀ ਪੁਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅੱਜ ਸੱਖਣੀ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਹੀ ਇੱਟ ਦਾ ਸਰਹਾਣਾ ਲਾ ਕੇ ਲੇਟ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਤੱਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਵੇਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਲੋਰੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ, ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਕੱਪੜੇ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਖਾਧਿਆਂ, ਅਗਰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਨੀਂਦ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਪਤਾ ਮੇਰੀ

ਮਾਂ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਨਾ ਪਤਾ ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੜੇ ਲਾਡਲੇ ਕਿਥੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਖੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਠੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਨਿੱਘ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ’ਤੇ ਕਹਿਰੀ ਅੱਖ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਬਾਕੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮਹਲਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਸੁਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੱਖੜੇ ਰਲ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਬੇ_ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਸਕੇ। ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕਰ, ਸਬਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਅੱਲਾਹੀ ਨਗਮੇ ਗਾਏ ਸਨ।

ਇਥੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਦੋ ਸਿਦਕੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਨੀ ਖਾਂ ਤੇ ਨਬੀ ਖਾਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਇ ਕੱਲੇ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਜਟਪੁਰਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਰਾਇ ਕੱਲਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਾਹੀ ਨੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਸਧ ਮੰਗਵਾਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਨੋਕ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਾਹੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਪੁੱਟ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ‘‘ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ’’ ਦਾ ਕਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਅਥਾਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀਨੇ ਕਾਂਗੜ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ। ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜੰਗ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਹੈ, ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਉਜਾੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਜਾੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਤੂੰ ਅਸੂਲ ਥਾਂ_ਥਾਂ ਤੇ ਤੋੜੇ ਪਰ ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਤੈਨੂੰ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਚੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਚੱਲ ਕੇ ਕੋਟਕਪੁਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵੱਲ ਆਏ। ਕਾਫੀ ਵੀਚਾਰਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਸੁਹੀਏ ਨੇ ਆ ਕੇ ਖਬਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੁਗਲ ਫੌਜ਼ਾਂ ਫਿਰ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੰਘਾ ਨੇ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ’ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਈ। ਡੱਟ ਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ਼ ਭੱਜ ਉੱਠੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮਾਨੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਨ ਜਲ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਵੀ ਨਾ ਟਿਕ ਸਕੇ।

ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਖਿਤਾਬ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਸਨ। ਧੰਨ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਵੀ ਹੱਥੀਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇੱਥੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨਾਲ ਲਾਡ ਲਡਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਧੜਕਦੀ ਜਾਨ ਆਪਣੀ ਜਬਾਨੋਂ ਇਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਚਨ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ‘‘ਕਿਰਤਿ ਕਰਮ ਕੇ ਵੀਛੁੜੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਰਾਮ॥’’

ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਹੋ ਤਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲੈਣਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਹਥ ਸਿੰਘ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਭਰੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘਾ, ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਤੜਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਹੈ ਇਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ।

ਵਿਛੜਿਆਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਲਵੰਡੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਸਿੱਖੀ ਆਸਲ ਵਿੱਚ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਤਕ ਇੱਕ ਸਫਰ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ। ਇਹੀ ਜੋਤਿ ਦਸਾਂ ਜਾਮਿਆ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰ ਇਥੇ ਤਲਵੰਡੀ ਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਤਕ ਕਾਰਜ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਲਵੰਡੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ_

(੧) ਗੁਰੂ ਪੰਥ (੨) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ (੩) ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੈਸਾ (੪) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਸਲ ਪੁੱਤਰ।

੧) ਗੁਰੂ ਪੰਥ_ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ। ਉਸੇ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਜਿਆ ਹੋਇਆ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਇਥੇ ਹੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਇਸ ਪੰਥ ਕੋਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿੰਨੀ ਥਾਂ ਦੇ ਦਿਉ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਡੱਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੂਈ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਖਿਤਿਆਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੁਣ ਇਹੋ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਜਗਤ ਤੇ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੋਣਾ। ਡੱਲੇ ਨੇ ਆਖਿਰ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਭਾਵ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਇਸੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦਰਜ਼ ਕਰਾਈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਅੱਜ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਸੀਂ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਇਹ ਵੀ ਦਾਤ ਇਥੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਇਥੇ ਮਾਨੋ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤਕਵੰਡੀਓਂ ਚਲੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ''ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥ ਸਿਰ ਧਰੁ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥'' ਇਸ ਹੋਕੇ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਵੀ ਇਥੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਡੱਲਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਮੈਂ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਡੱਲਾ ਜੀ, ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਵਕਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੰਦੂਕ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਆਪ ਜੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟਾ ਹੈ, ਸਵਿਕਾਰ ਕਰੋ। ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਡੱਲਿਆ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀ ਲਿਆ ਮੈਂ ਬੰਦੂਕ ਪਰਖਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬੰਦੂਕਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਜੁਆਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰ ਗਿਆ। ਆਪਾ ਹੀ ਵਾਰ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਆਖੋ,ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਪਰਖਣੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਦੋ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਭੱਜ ਕੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖਲੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਆਖੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ, ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਤ ਕੀਤੀ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਖਲਾਰ ਕੇ ਗੋਲੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ਵੀ ਇਥੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਡੱਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਰਹੇਗਾ। ''ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਨ ਹੈ ਨਹੀ ਮੋਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋ ਰੇਰੇ॥'' ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ।

ਇਸੇਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਣ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਛੜਿਆ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ,ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਏ ਸਨ। ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਰਿਜ਼ਲਟ ਇਥੇ ਹੀ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ

ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਹੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿ ''ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹੈ ਭਾਈ ਜਿ ਗੁਰ ਕੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਆਵੈ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥''

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਐਲਾਨ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਜੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਪੁੱਤਰ ਕੌਣ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਦਤ ਹੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਕਿ ''ਇਨੁ ਪੁਤਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਪੇ ਵਾਰ ਦੀਏ ਸੁਤ ਚਾਰ॥ ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜੀਵਤ ਕਈ ਹਜਾਰ॥'

ਇਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਿੱਠੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਸੀ ਇਹ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਕਿ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਇਸ ਮੰਜਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਹਨ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੀ ਹੈ? ਸਿੱਖੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਿੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਦੇ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ, ਕਦੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ, ਕਦੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ, ਕਦੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੇ ਗਏ, ਕਦੇ ਆਰੇ ਦੇ ਦੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਲ ਕਾਂਇਆਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਿਖਰਤਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰੀ ਦੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਤਰਸਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਆਪਣੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ' ਤੇ ਆਗਰੇ ਵਿਖੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਦੋਖੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂਘਰ ਦੀ ਵੱਡਿਆਈ ਚੁੱਭਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਜਰੂਰ ਹੀ ਵਿਖਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਦਸਤੂਰ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸਲ ਕਾਮਿਲ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਨਿਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸ਼ਵਰੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬਣਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਰੀਕੇਬਾਜ਼ੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤਖਤੋ ਤਾਜ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਲ ਇਤਨੀ ਵੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਖ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੀ ਆਖਾ ਮੰਨੋਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੁ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਂ ਤਾਂ ਦਤਾਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੋਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਦੂਜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ

ਜਿਸ ਕੋਲ ਮਾਇਆ ਹੈ ਇਹ ਚੀ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦਮ ਚੁੰਮਣ ਤੁ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੀਵਾਨਗੀ ਦਾ ਅਸਰ ਹਰ ਇੱਕ ਤੇ ਹੈ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਕਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਤੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਨਿਰਸ਼ਤਾ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਇਹ ਲਾਲਸਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਆਖਿਰ ਦਿਨ ਦਰਦ ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਆ ਹੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਨਤੀ ਮਹਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਿਕ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾਂ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਦਰਸਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੁਲਾਮ। ਪਰ ਮਾਇਆ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਵੀ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਹੀ ਕਰਾਮਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਸਮਝਣ ਤੇ ਹੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਧੇ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤਦ ਹੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਮਿਠੜੇ ਕਲਾਮ ਆਖੇ ਸਨ_'' ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥''

ਹੋਰ ਅਨੁਕਾਂ ਕਲਯੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਮਾਧੋ ਬੈਰਾਗੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨਾਦੇੜ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਦੇ ਡੇਰੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਧਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬਿਰਾਜੇ। ਚੇਲੇ ਕੁੱਝ ਕਲਪੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਬੱਕਰਾ ਝਟਕਾਂਦਿਆਂ ਤੱਕਿਆਂ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆਏ ਸਨ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਨੂੰ, ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਤਾਕਤ ਨਾਕ ਤਖਤ ਪਲਟਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਕਲਗੀ, ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ,ਤੇਗਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਤੱਕ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਖਾਈ ਪਰ ਹੁਣ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਭਾਵ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਨਾ ਚੱਲੀ। ਆਖਿਰ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਬਹੁਤ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਪਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਕਿ ਭਾਈ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਕਬੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਕੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬੰਦਾ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰਲਾ ਜਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮੀ ਗਾਥਾ ਸੁਣਾਈ। ਬੰਦੇ ਦੇ ਡੌਲੇ ਫਰਕੇ ਅਤੇ ਕਹਿ ਉਠਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਉ, ਇਹ ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ

ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤ ਉਹੋ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ''ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥'' ਦੁਸਟ ਦੁਖੀਅਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ॥'' ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆਂ ਭਾਂਡਾ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਕੜ ਕੇ ਤੋਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ''ਸੋ ਗਰੁ ਕਰਹੁ ਜਿ ਬਹੁਤ ਨ ਕਰਨਾ॥ ਐਸੇ ਮਰਹੁ ਜਿ ਬਹੁਰ ਨਾ ਮਰਨਾ॥'' ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੇ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਹਿੰਦ (ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ) ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਜੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਤਾ ਸੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਚੁੱਪ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪੇ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਰੀਬ ਖਤਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾ ਮੁਲਾਕਾਤ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਕਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨਾ, ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦਾ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਦੋ ਪਠਾਣ ਇੱਕ ਗੁੱਲ ਖਾਂ ਅਤੇ ਜਮਸ਼ੈਦ ਖਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਵਕਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਖੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਜ਼ਖਮ ਆਇਆ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਕਰਪਾਨ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਖਮ ਸੀਤਾ ਤੇ ਮਰਹਮ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਖਮ ਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਕਮਾਨ ਤੇ ਚਿਲਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਚਿਲਾ ਹਰ ਵਕਤ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਢਿੱਲਾ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਿਲਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਜਖਮ ਫਟ ਗਿਆ। ਸਾਰਾ ਚੋਲਾ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਸਣ ਤੇ ਚਲੋ, ਜਖਮ ਫਿਰ ਸੀਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿੰਨਾ ਕਰ ਚਿਰੁ ਗੰਢ ਤੁਪ ਚਲਦੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਜਾਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਕੰਬ ਉੱਠੇ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚਲੋ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਿੱਚ ਚਲੀਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਚੌਰ ਕਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਲਈ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੈਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੰਨ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ। ਉਹੋ ਹੀ ਪੰਜ ਖਾਲਸਾ ਰੂਪ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜ਼ਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚੱਲੇਗਾ।

ਇੱਕ ਭਾਵਨਾ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ! ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕੁੱਝ ਚੈਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵਕਤ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਜੁਵਾਨੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਕੁੱਝ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੀ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚਲਾ ਹਾਂ, ਪਿਤਾ ਵੀ ਮਾਤਾ ਵੀ, ਬੱਚੇ ਵੀ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਖ ਵੀ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਵੀ, ਆਨੰਦਪੁਰੀ ਵੀ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੀ, ਗੁਰਿਆਈ ਵੀ, ਬਸ ਹੁਣ ਕੋਲ ਜੁਵਾਨੀ ਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਮੈਂ ਜੁਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਜੁਵਾਨੀ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸਦਾ ਹੀ ਜੁਆਨ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਜੁਆਨੀ ਖਾਲਸਾ ਹੀ ਹੰਢਾਵੇ।

''ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸ੍ਰੁਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਨ ਮਹਿ'' ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਖਿਰ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ੬ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ''ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ'' ਦਾ ਸਬਕ ਦ੍ਰਿੜਾ ਕੇ ਆਪ ਫਿਰ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਿ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਸੰਦਲ ਦੀ ਦਿਖਾ ਬਣਾ ਦੀ ਚਿਖਾ ਬਣਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗੀਠਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ,''ਤੂਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ'' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਤਖਤੇ 'ਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਇੱਕ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਵੀ ਚਰਣ ਬੋਸੀ ਕਰਕੇ ਸੁਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਹੋਵਣ ਪਰ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਖਾਤਰ ਚੌਂਦਾਂ ਜੰਗਾਂ ਲੜ ਕੇ ਵੀ ਜਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖੇ ਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਉ ਆਪਾਂ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖੀਏ_

''ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ''

ਖਾਲਸਾ ਕੀ ਹੈ?

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹਨ ''ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ॥'' ਪਰ ਇਹ ਧਰਤੀ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੇ, ਖੋਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿੱਲੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਖੋਤਾ ਬੋਲ ਪਏ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਸ਼ਗਨ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਡਿਗੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤਾਕਤ, ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਸਿਕਦਾਰ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਖਾਲਸਾ ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ

ਉਹ ਅਗੰਮੀ ਗੁਣ ਸਮਾਏ ਹੋਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਮੁਖੀਏ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਖਾਲਸੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਰੱਖੀ। ਇਹ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ (੧) ਦਇਆ ਦੀ ਤਾਕਤ (੨) ਧਰਮ ਦੀ ਤਾਕਤ (੩) ਉਧਮ ਦੀ ਤਾਕਤ (੪) ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ (੫) ਬੀਰ

ਦਇਆ ਦੀ ਤਾਕਤ

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵਤਸਤੂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਕਰੀਬ ਦਇਆ ਤੋਂ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਲੈ ਲਵੋ, ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਵਾਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੋ ਕੋ ਸੁਆਰ ਕੇ ਪੋਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੀਜ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਪੱਥਰ ਹੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਹੀ ਬੀਜ ਖਿਲਾਰ ਆਵੇ। ਹਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਉਤਪਤੀ ਦਇਆ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਪਾਲਣ ਦਇਆ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਤਿ ਦਾ ਦਇਆਲੂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਐਬ ਜਾ ਗੁਨਾਹ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸਕੋਚ ਨਹੀ ਕਰਦਾ ''ਤੇਗ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦਇਆਧਾਰਿ ਹਮ ਅਕ੍ਰਿਤਘਨਾਰ॥'' ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਦੀ ਇੱਕ ਦਇਆਵਾਨ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਗੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਇਆ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦਇਆ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਆਖੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਮਸੀਤ ਦਾ ਬਚਨ ਆਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਘੜਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਵਰਗੇ ਨਿਰਦਈ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਘੜਿਆ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਤੋਂ ਦਇਆ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਆਰੰਭੀ। ''ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ'' ਹੀ ਇੱਕ ਦਇਆਵਾਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਠੋਰ ਹਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਇਆ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਭਰ ਕੇ ਦਇਆ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਆਇਆ ਹਰ ਲੋੜ੍ਹਬੰਦ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਸਕੇ।

ਦਇਆਵਾਨ ਹੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ''ਜਗਤੁ ਜਲੰਧਾ ਰਖਿ ਲੈ'' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ''ਕੋਈ ਬੋਲਿ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ॥ ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਾਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ ॥੧॥ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਸਹੀਮ॥'' ਆਮ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੂਜਾ ਭੰਗ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਰੀਤ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਪੂਜਾ ਭੰਗ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੱਤੀ ਤਵੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਵੀ ਦਇਆ ਦੀ ਮੂਰਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੱਤਾ ਬਚਨ ਨਾ ਕਢਵਾ ਸਕੇ। ਠੰਡੀਆਂ ਤੇ ਮਿੱਠੀਆ ਅਸੀਸਾਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਪਤ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀਤਲਤਾ ਛੂਹੀ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੀ ਥਾਂ ''ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ॥'' ਬਚਨ ਗਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਬਣਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲਈ

ਤੋਰਨਾ ਦਇਆ ਦੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਦਿੱਤ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਦ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਵਾਂਗ ਆਪ ਅਨਾਥ ਹੋ, ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਕਿਸੇ ਖਾਤਰ ਕੋਈ ਨਾ ਤੋਰ ਸਕਿਆ। ਦਇਆ ਦਾ ਪੱਖ ਨਿਰੋਲ ਸੰਸਾਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਦਇਆ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲਾਂ ਜਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੈ। ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਾਲਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁੱਟਦਾ ਸੀ, ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮੰਡੀਆਂ ਲਗਾ ਲਗਾ ਕੇ ਟੱਕੇ ਟੱਕੇ ਵਿੱਚ ਵੇਚਦਾ ਸੀ ਤਦ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾ ਕੇ ਬਾਇੱਜ਼ਤ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਘਰੀਂ ਭੇਜਣਾ ਅਜਿਹੇ ਅਦੁੱਤੀ ਨਿਆਰੇ ਰੋਜ਼ ਦਇਆਵਾਨ ਖਾਲਸਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਖਾਲਸੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆ ਦਾ ਗੁਣ ਪ੍ਰਥਮ ਗੁਜ਼ ਹੈ।

ਧਰਮ ਬੀਰਤਾ

ਇੱਕ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦਇਆ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਬੈਠਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਲੋੜਵੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੁੱਝ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਤਨਾ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਨਾ ਆਵੇ, ਦਾਨੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਬਰਾਹਿਮ ਦੀ ਗਾਥਾ ਇਸੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਹੀ ਨਾ ਆਇਆ। ਬਚਨ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜਵੰਦ ਲੱਭਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਇੱਕ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦੀ ਥਾਲੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ। ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਪਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇ ਥਾਲੀ ਚੁੱਕ ਲਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇਕਰ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰ, ਪਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇਕਰ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤਾ? ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਆਇਆ? ਰਿਵੇਸ਼ ਥਾਲੀ ਛੱਡ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਬਾਦਤ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕ ਘਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਇਬਰਾਹੀਮ ਇਸ ੬੦_੭੦ ਸਾਲ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਾਨੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੰਗਤਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦਇਆ ਵੀ ਅਹੰਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਦਇਆ ਦਾ ਸਬਕ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਾ ਗਏ ਪਤ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਨਾ ਤੋਰਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੇ ਦਇਆ ਦਾ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ ਸ਼ਸਤਰਹੀਨ ਹੋ ਪਤਿ ਲੁਟਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜੈਨੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਜਿਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੜ ਗਏ। ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਜਿਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਜਾਂ ਫਲ

ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਮਾਲਕ ਪੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਇਆ ਦਾ ਬੀਜ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਫੁੱਲ ਜਾਂ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਤੋਥ ਨਿਰਾ ਦਇਆ ਦਾ ਹੀ ਹੋਕਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਭਾਵ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਇਆ ਵੀ ਮਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਧਰਮ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਣ ਇਹ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਵ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋ ਸੰਪੂਰਨ ਧਰਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਇਆ ਨਾਲ ਸੱਜਣ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਠੱਗ। ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਭਰ ਦਿੱਤੀ। ਖਾਲਸਾ ਇੱਕ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਸੱਚ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ,ਮਨੁੱਖ ਡਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵੀ ਨਿਰਵੈਰ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਡਰਦਾ, ਉਹ ਡਰਾਉਂਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਅਕਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਕਾਲ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਮੁਕਾਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਜਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਸਤੇ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਬਚਨ ''ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ'' ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਕੇ ਧਰਮ ਬੀਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣਾ ਵੀ ਬੀਰਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਤੇ ਫਤਿਹ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਮਾਹੀ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣਾ ਬਿਖੜੀ ਵਾਟ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਕਿ ਧਰਮੀ ਬਣਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦਿਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਸਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੈਂਡਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਤ੍ਰਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਾ ਧਰਮੀ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਸਲ ਦਾ ਧਰਮੀ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਧਰਮੀ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਸੀ, ਆਮ ਜੰਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਧਰਮ ਸਨ।

ਕਾਦੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮਲੁ ਖਾਇ॥ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ॥

ਜੋਗਿ ਜੁਗਾਤਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਧੁ॥ ਤੀਨੇ ਓਜਾੜੇ ਕਾ ਬੰਧੁ॥੨॥

ਇਸ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਧਰਮੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇ।

ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ''ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ'' ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਇਆ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਧਰਮ ਚੰਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ

ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬੀਰਤਾ ਧਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਦਇਆ ਹੀ ਕਾਦਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉੱਦਮ ਬੀਰਤਾ

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਅਕੀਬ ਜਿਹੀ ਵੰਡ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਆਪ ਵੀ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਉੱਦਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕਠੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੰਮੀ ਜਾਂ ਸ਼ੂਦਰ ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਤੇ ਵਿਹਲੜਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਤੇ ਉੱਚ ਕੁੱਲ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਹਲੜ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਜਾਂ ਭਇਰੀ ਲਾਲੋ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਲਈ ਅਸਹਿ ਸੱਟ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤਾਂ ਭਾਈ ''ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥'' ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਗੁਣ ਵੀ ਨਾਲੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ_ਆਪ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣਾ ਦਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਰਤ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਕਰਨੀ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਦਰ ਕਬੂਲ ਪੈ ਸਕੇ_ ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਗੁਣ ਸੀ। ਧਰਮੀ ਉਦਮੀ ਹੋਵੇ, ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ''ਜੈਸਾ ਅੰਨ ਤੈਸਾ ਮਨ''। ਕਿਸੇ ਦੀ ਖਾ ਕੇ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਧਰਮੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਮਾਇਆ, ਹੰਢਾਇਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਮਹਾਨ ਬੋਧੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਸੋਹਣੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਸਨ_''ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਕਰਿ ਧਰਮੁ ਦੀ ਲੈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਣਿ ਵਰਤੰਦਾ॥'' ਜਾਂ ਫਿਰ ''ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਧਰਮ ਦੀ ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ॥'' ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਪੱਕਤਾ ਲਈ ਕਈ ਥਾਈਂ ਸੁਚੇਤਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ''ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਚੁ॥ ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ॥'' ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਕਮਾਵੇਗਾਂ ਤਾਂ ਸਸਾਰਕ ਪੰਥ ਸੁਹੇਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਜਪਣ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਜਿਥੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਮਿਲ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕ ਸਨ। ਇੱਕ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਫ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ,ਕਰਤਾ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਪਰ ਦੂਜੇ ਉਹ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੈਸਾ ਸੁਮੇਲ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਿਰਤ ਤੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੇਗਾ। ਕਿੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿਹੇ ਹੱਥ ਵੇਖ ਪੁੱਛਿਆ, ਭਾਈ ਕਰਮ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਨੌਜੁਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ

ਮੈਂ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਹੱਥੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਕਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਉਹ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਦਮੀ ਹੋਵੇ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨਾ, ਹਥਿਆਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਚਾ, ਦਸਾਂ ੯ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਉਦਮ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਇੱਕ ਉਦਮ ਹੈ। ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਇੱਕ ਦਇਆ ਹੈ, ਖਾਲਸਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਉਦਮ ਬੀਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਇਹੋ ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥''

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬੀਰਤਾ

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਾਕ ਰੱਖਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਸੰਭਵ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜ਼ਾਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਚਿੱਕੜ੍ਹ ਤੋਂ ਉੱਠ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਕੇ ਚੂਹੜੇ ਚਮਾਰ ਸਾਡੇ ਦਲੇਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ? ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੀ ਤੇਰੇ ਵੱਗ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਲਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਦੂਸਰਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਗਰੀਬੀ ਨਾਲ ਘੋਲ ਘੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚੰਗਾ ਟੁੱਕੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੱਕਦਾ, ਉਹ ਵੀ ਕਦੇ ਸਿਰ ਉਠਾ ਸਕਣਗੇ। ਤੀਜਾ ਸੁਆਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਹੁਣ ਤਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਇਹ ਕਿਹੜਾ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਣਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਕਹੇ ਸਨ_

ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤਿ ਔਰ ਕੁਲ ਮਾਹੀਂ॥ ਸਿਰਦਾਰੀ ਨ ਭਈ ਕਦਾਹੀਂ॥

ਤਿਨਹੀ ਕਉ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਉ॥ ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ॥

ਇਹ ਸਿਖਨ ਕਉ ਦਿਉ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ॥ ਯਾਦ ਕਰਹਿ ਹਮਰੀ ਗੁਰਆਈ॥

ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉਂ॥ ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ॥

ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਰੋਕ ਦਿੱਤੇ, ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਥੰਮ ਦਿੱਤੇ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਤੇ ਛੰਨੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੇ ਗਏ। ਉਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ, ਭੱਖਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਡੁਲ੍ਹਾ

ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਦਾਤ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਵੀ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਹ ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ, ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਮਿਸਾਲਾਂ, ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਏ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਸਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਵਾ ਸਵਾ ਮਣ ਦੇ ਪੀਸਣ ਪੀਹ ਕੇ ਖੰਨਾ ਖੰਨਾ ਰੋਟੀ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਆ ਕੇ ਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਤਿਹਾਸ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਜਾਂ ਅਮੀਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਜਦੋਂ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਭਾਈ ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣੇ ਹੀ ਸੜਕ ਤੇ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਭਰੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਦਇਆਕ, ਧਰਮ ਤੇ ਉਦਮ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜੇਕਰ ਹੌਸਲਾ ਬੁਲੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਲੜਿਆ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਬਲਕਿ ਹੌਸਲਾ ਲੜਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਲੱਖ ਦੀ ਫੌਜ ਤੇ ਕੇਵਲ, ਭੁੱਖੇ ਰਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਕੱਟ ਪਹੁੰਚੇ, ੫੦ ਸਿੱਖ ਹੋਣਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੂਰਨ ਅਸਲਾ,ਰਸਤ ਜਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਅਡੋਲ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਭੇਜਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਣ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਅਹਿਜਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਸਿਰਜਿਆ। ਇਤਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ''ਨਿਸ਼ਚੈ ਕਰ ਆਪਣੀ ਜੀਤ ਕਰੋ'' ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਕੌਮੀ ਤਰਾਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਚਾਰ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕੱਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਪੋਤਰੇ ਚਾਰ ਹਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਤਾ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਹੁਣ ਵਗੀ ਇਕੋ ਹੀ ਚਿਰਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵਾਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸੜ ਮਰਨਗੇ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬੁਝੇਗਾ, ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ? ਫਿਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੀ ਰੱਤ ਨਾਲ ਘਰ ਦਾ ਚਿਰਾਗ ਜਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਿਰਾਗ ਹੈ ਖਾਲਸਾ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਰ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਅਜੀਤ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਅਜੀਤ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਜੂਝਣ ਸੀ ਲੋੜ ਨਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੁਝਾਰ ਗਵਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਜੁਝਾਰੂ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਹਿ ਸਕੇ ''ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋ॥ ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੇ ਘਾਉ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ॥'' ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਮਾਂ ਜੂਝਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਮੈਂ ਸਬਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਗੁਣ

ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖੇਗਾ ਤਾਂ ਹਰਿ ਥਾਂ 'ਤੇ ਫਤਿਹ ਦਾ ਗੁਣ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਫ ਫਤਿਹ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਹਾਰ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਵਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੀ ਅਸਲ ਮੁਹਕਮ ਹੈ ਭਾਵ ਹਠੀਲਾ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥

ਸਿਕਦਾਰੀ ਦੀ ਤਾਕਤ

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੌਜ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਵੀ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਜਿੱਥੋਂ ਆਪਾਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ " ਇਸ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ" ਇਹ ਸਿਕਦਾਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ। "ਭਰਮ ਭੇਖ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ॥ ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ॥" ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦਿਨ ਜਾਂ ਵਕਤ, ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਪੂਜਨ, ਮਹੂਰਤ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਣਾ, ਨੰਗੇ ਰਹਿਣਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ, ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ, ਮੜੀਆਂ ਮਸੀਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਦਿਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁੱਖ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹ ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਵਲ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ॥ ਨ੍ਹਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ॥" ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਕਿ

ਕਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਿਯੋ ਸਿਰ

ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ॥

ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ

ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਓ॥

ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਾਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ॥

ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ॥

ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਵੀ ਮੁਕੰਮਲ ਜੇਤੂ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣ ਦਿਆਂਗਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਨਗਾਰਾ ਆਦਿਕ ਰੱਖਣਾ ਸਖਤ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਕਮਾਲ ਕੀਤੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ _

''ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੋ ਚੜ੍ਹੈ ਤੁਰੰਗ॥ ਖਾਲਸਾ ਸੋ ਜੁ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੰਗ॥'' ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਲੋਕ ਨਾਲ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਤਕਦੀ ਲਿਖ, ਖੰਡਾ ਘੋਲ ਕੇ ਪਿਲਾ ਤੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਪਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਕਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰ ਭਾਵ ਕਿਰਪਾਨ ਭੇਟ ਕਰ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਡੂੰਗੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ ਨੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆ। ਸੰਸਾਰ ਕੇਵਲ ਨਰਕ ਸਵੱਰਗ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਝਗੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਖਾਲਸਾ ਆਪਣਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਮਾਰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿਧਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦ ਹੈ।

ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਊ ਰਾਦੇ॥

ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਕਢਤੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ॥

ਖਾਲਸਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸਿਕਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਮੌਤ ਦਾ ਵੀ ਲੇਖ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਹਨ ''ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਹੋਵੈ ਸੋਗੁ॥'' ਫਿਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਹਨ ''ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ॥'' ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੌਤ ਆਵੇਗੀ, ਸਿਰਫ ਸੈਭੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੌਤ ਆਏਗੀ, ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵੀ ਸਿਰਫ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮੌਤ ਦਿਨ ਨਹੀਂ।

ਲੇਖ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਇੱਕ ਅੱਖਰੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲੇਖ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰੀਏ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਮੁਕੰਮਲ ਸਿਕਦਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਗੇ ਝੁੱਕੇ। ਫਿਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤਕ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਖਾਲਸੇ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਝੁਕ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਲਈ। ਪਰ ਧੰਨ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਜਿਹੜਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਲੈ ਲਵੋ। ਉਹ ਤਾਂ ਝੁਕੇ ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ। ਇਸ ਲਈ

ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸਿਦਕਾਰੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਚੇਲਾ ਨਹੀਂ ਜਦਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲਾ ਬਣਦੇ ਰਹੇ। ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਇਹ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਨ। ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਇਆ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਧਰਮ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਉੱਦਮ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਿਦਕਾਰੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਣਾ ਕੇ ਭਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪੂਰਨ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ''ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ.. .. . .. ''

ਇਹ ਅਕਾਲ ਦੀ ਮੌਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਖਾਲਸਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਅੰਦਰ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਸੇ ਹੀ ਈਰਖਾ ਨੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਲੜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਿਜ਼ੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕੌਮ ਲਈ ਖਾਸ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਉਦਾਹਰਣ ਇਹ ਵੀਚਾਰੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਭਾਵ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਸਾੜਾ ਨਾ ਪਾਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਖੈਰ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੀ ਇਹ ਰੱਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮਜ਼ਲੂਮ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਤੇ ਜ਼ਾਲਿਮ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਸਦਾ ਡਟਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ। ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਗੁਣ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ''ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਮਨੀਮਨ ਗਾਰੈ'' ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕੌਮ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹੈ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਲੋੜ

ਇੱਕ ਗੱਲ ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ

ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਚਦੀ ਨਹੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਝ ਆਖਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਚਿਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾੜਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਰਕ ਤੇ ਸਵੱਰਗ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ । ਖਾਲਸਾ ਇਸੇ ਹੀ ਸਚਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਿਰਾ ਇਹੋ ਹੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਆਖਰ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਆਪਸੀ ਕੀ ਸਾਂਝ ਹੈ? ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਨ ਜਿਵੇਂ: ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣਾ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰਨੇ, ਪੂਜਾ ਪਾਠ , ਮੁੰਡਨ ਕਰਨਾ, ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਣੀ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੀ ਪਾਰੰਪਰਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਿਵੇਕਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾਇਆ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਹਾਮਣਵਾਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਤਾਏ ਭਗਤ ਜਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ,ਅਜਿਹੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ। ਇੱਕ ਇਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਤਖਤ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਕੀਤਾ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਫੈਲਾਇਆ ਬ੍ਰਹਾਮਣੀ ਜੂਲਾ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੂਤਕ ਪਾਤਕ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਜ਼ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ_

ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕ ਹੋਇ॥

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਿਆ ਰਾਮਕਲੀ ਸੱਦ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਾਰਗ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਹੀ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਸੰਸਕਾਰ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਰਣ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵੇਲੇ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਵੀ ਅਲੱਗ ਹੀ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਚਾਲਾਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ ਜਦਕਿ ਖਾਲਸਾ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਤੇ ਹਰ ਧਰਮ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੇਲੇ ਗੀਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਅਰਥ ਭਾਈ ਛੱਜੂ ਝਿਉਰ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਰਬਾ ਕੇ ਪੰਜੋਖਰਾ ਸਾਹਿ ਆਪਣੀ ਫੋਕੀ ਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਹੀ ਸੀ।

ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਲੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਬਾਕੀ ਵੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨਾਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਹੋਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਲੋੜ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ_

ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਂ ਕਾ॥ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥

ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ। ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥

ਤਿਲਕੁ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਂ ਕਾ॥

ਪ੍ਰਭ ਤਾਂ ਕਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ_ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਨੇਊ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰਵਾਨਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹਨ। ਸੋ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਸੱਚ ਸਮਾਈ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹਨ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਤਕ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ ਰਹੇਗਾ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਪਰਨ ਜੀ ਰੀਤ ਆਪਣਾ ਲਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਬਾਕੀ ਵੀ ਕਿਤਨੇ ਧਰਮ ਸਨ ਪਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਖਿਆਲ ਇਹ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੀਸ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਲੁਕ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੈਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੀਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ

ਰਾਏ ਜੀ ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਾਸਤਾਂ ਰੋ_ਰੋ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਉਥੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਅਜੀਬ ਅਜੀਬ ਸ਼ੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਵੀਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਸੋਚੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਹਰੇਕ ਲਾਸਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਪਿੱਛੇ ਐਸੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਘੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘਟ ਜਾਏ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀਆ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਸੀਸ ਹੀ ਨਾ ਉਠਾ ਸਕਿਆ। ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੇਲੇ ਉਮਰ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ ਕਿ ਸੀਸ ਰੁਲਦਾ ਰਵੇ ਤੇ ਕੋਈ ਚੁੱਕੇ ਹੀ ਨਾ? ਬਲਕਿ ਨਵੀਨ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਗਏ। ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕਿ ਐਸਾ ਪੰਥ ਚਲਾਵਾਂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਛੁਪੇਗਾ ਨਹੀ, ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਖਾਲਸਾ ਸਜਾਇਆ, ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਿਹਨਤ ਕਿਸ ਲੇਖੇ? ਜੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਐਨਾ ਡਰਪੋਕ ਸੀ ਕਿ ਸੀਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇੱਕ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਪੰਕਤੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਆ ਖਾਲਸਾ॥'' ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਿਰਖ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੈ। ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ''ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ॥'' ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮੌਣ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਉਥੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਾਟਾ ਹੀ ਇਸ ਮੋਹ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁੱਕਣਾ ਬਿਖਮ ਕਰਮ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਹੀ ਬਾਟਾ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਹੋਕਾ ਇਹ ਲਾਇਆ ਕਿ ਹਾਲੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ। ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ_

ਜਿਸੁ ਜਲਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ ਸੋ ਅਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ॥

ਛੋਡਹੁ ਵੇਸੁ ਭੇਖ ਚਤੁਰਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ॥

ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੱਥ ਪਕੜਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ''ਛੋਡਹੁ ਵੇਸੁ ਭੇਖ ਚਾਤੁਰਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਇਹੁ ਫਲੁ ਨਾਹੀ ਜੀਉ॥'' ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਹੀ ਤਿਆਰੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਬਚਨ ਆਖੇ ''ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਇਆ'' ਭਾਵ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਕੋਲ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਟਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀਆ ਪਹਿਨੀਆਂ ਦੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਥਿ ਪਰਖ ਇੱਕ ਮੁਰਦਾ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੇ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਥਾਂ ਪੰਜ ਲਹਿਣੇ ਲਏ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾ ਖਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ''ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ'' ਹੋਣਾ ਕਹਿ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਖਜ਼ਾਨਾ,ਖਡਾ ਬਾਟਾ ਤੇ ਜੁਗਤਿ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਵੀ ਮਿਨਤ ਨਾਲ ਮੰਗ ਕੇ ਛੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਖਾਲਸਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ''ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥'' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿੱਚ ਬੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਮਜ਼ਹਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਅਰਥ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਫੌਜ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਕੇਵਲ ਇੱਕਲ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਤੇ ਹੈ, ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕੌਮ ਲਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੋਲਕ ਚੰਦ ਨਰੰਗ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ, ਉਸਦਾ ਫੌਲਾਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਿਆਰਦਾ ਰਾਜ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਤੇ ਹੈ, ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣਾਇਆ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕੌਮ ਲਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੋਲਕ ਚੰਦ ਨਰੰਗ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ, ਉਸਦਾ ਫੌਲਾਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਬਲਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬੀਜ ਬੋ ਕੇ ਫਿਰ ਫਲ ਤਕ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨੋ ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਖੇਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿਸੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਘੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਬੀਜ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਬੀਜ ਬੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬੀਜੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਦੀਨ ਚੁਣ ਕੱਢੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਫਸਲ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਥੜ੍ਹੇ ਬਣਾਏ ਜਿੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖ ਥਿ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਚੂਰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਖਾਦ ਪਾਈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ

ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਆਵਾਰਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਖੇਤੀ ਬਾਹਰੋਂ ਉਜਾੜੀ ਜਾਏ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਅੰਦਰੋਂ ਕੀੜਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਖੇਤੀ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖਤਰਨਾਖ ਕੀੜੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤੁਆਸਬ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲੜੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਮੇਲ ਜੋਲ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੜਪਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਸਿੱਟਾ ਤੋੜ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵੇਖੀ ਗਈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਇਸ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਖੇਤੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਰੋਜ਼ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ_

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੀ ਚਲਾਇਓ ਪੰਥ॥

ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਸੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸੁਭਾਗੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋ। ਇੱਕ ਵਿਚਾਰਨ ਯੌਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਕਿਵੇ ਹਾਂ? ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਿਵਾਸ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਕਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਹਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਓ ਵੀਚਾਰੀਏ। ਆਪਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਸੀ ਕਿਵੇਂ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾ ਪਵਿੱਤਰ ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬਕ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤ। ਆਪਾਂ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਇੱਕ ਇੱਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕੁੱਝ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ ''ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ'' ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ।

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੈ ਭਾਵ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਵੱਲ ਚਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ, ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨਾ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਦੁਨੀਆ ਦੇਖਣ ਦਾ ਢੰਗ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨਾ , ਸਾਈਂ ਭਲੀਕਾਰ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬੇਅੰਤਤਾ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਸਰੂਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਰੇ ਜਾਣਾ,ਅਮੁੱਲ ਗੁਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ, ਅਮੁੱਲ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਜਾਣਾ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਹੈ। ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬਹੁਤ ਤਿਆਰੀ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਬਹੁਤੀ ਘਾੜਤ ਮਨ ਦੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਬੁਧਿ

ਇਹ ਵੀ ਘੜੇ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਭ ਕੁੱਝ ਭਾਵ ''ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ'' ਕਿਸੇ ਵਿਉਂਤਵੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਬੇਗਮਪੁਰੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮਾਨੋ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

''ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ'' ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਬਾਣੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ ''ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ'' ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ ਆਦਿਕ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਜੀਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਾਂਥ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਹੋ ਹੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਜੁਬਾਨ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 'ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚ ਕੇ ਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਉਸਤਿਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾੜਤ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਸਾਰ ''ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੇ ਨ ਕੋਇ'' ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੁਰਤਿ ਸਿਫਤੀ ਪ੍ਰੋਤੀ ਗਈ। ਜਪ ਦਾ ਅਰਥ ਅਭਿਆਸ ਪਰ ਜਪ ਦਾ ਅਰਥ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਆਪ ਮੁਹਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਹਲਕਾ ਫੁਲਕਾ ਹੋ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

'ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ' ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਬਾਣੀ 'ਸਵੱਯੇ' ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਸੱਚ ਤੇ ਕੂੜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਨੀ ਹੀ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਚਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਿਥੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਕਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ। ਸਭ੍ਰ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਥਾਜ਼ਗੀ ਜੀਵ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ''ਏਤੇ ਭਏ ਤੋ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ ਅੰਤ ਕੌ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਪਧਾਰੇ'' ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਸਭ ਤਿਆਗਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਜਾਣਨ ਲੱਗ ਪੈਂਤਿ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ_ਇੱਕ ਮਾਇਆ, ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ। ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਾਇਆ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਭਾਵ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਹੁਣ ''ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ'' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜੀਵ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ

ਪਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਚੌਥੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ,ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ! ਮੇਰੀ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰੱਛਾ ਕਰ। ਰੱਛਾ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਲੈ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਜੀ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁਣ ਝੂਠੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਖਿ ਹੈ।

ਆਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ''ਅਨੰਦੁ ਸਾਹਿਬ, ਆਨੰਦ, ਹਰਖ, ਸੋਗ, ਦੁੱਖ, ਕਲਿ ਕਲੇਸ਼ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਉਤੇ ਦਾ ਇੱਕ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਸਦੀਵੀ ਪੜਾਅ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਹਲਾਪਣ, ਉਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਰਸ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੁਮਕ ਹੈ। ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣ ਗਈਆਂ ਇਹ ਪੰਕਤੀਆਂ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਮੈਂ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਵਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ''ਅਨੰਦੁ ਭਾਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ'' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ''ਅਨਦੁ ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ'' ਤਕ ਪੰਧ ਮੁਕਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਉਦੋਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੋਰਥ ਅਧੂਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ''ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੈ'' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਉਂਗਲ ਪਕੜਾ ਕੇ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦੀ ਭੁੱਜਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰੀ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਆਨੰਦਪੁਰੀ ਦਾ ਵਾਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖੀਏ ਤੋਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲੇ ਹੋਣ ਤਕ ਪੂਰਨ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ''ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ॥'' ਕਿਸੇ ਨਰਕ ਸਵੱਰਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਇਹ ਤਾਂ ''ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥ ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥'' ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ''ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਰਹਉ ਅੰਤਿ ਅਰੁ ਆਦਿ॥'' ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਕਿ _

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ॥

ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੰਗਿ ਪਾਨੀ॥

ਇਥੇ ਵੀ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਵਸਾਈ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪੁਰੀ ਦਾ ਵਾਸੀ ਤੇ ਆਖਿਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਅਭੇਦਤਾ ਨਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋਣ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਤੇ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਸਾਕਾਰ

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਕਾਦਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਸਾਈਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਹੈ। 'ਜਪੁਜੀ ਸਹਿਬ'' ਵਿੱਚ ''ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ'' ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਲਝ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜੀਵ ਨੇ ਬਣਾ ਲਏ, ਪਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਤੁਰਨਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾਈ ਪੈਂਡਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਇੱਕ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਇਹ ਹੋਕਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ''ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ'' ਜਾ ਫਿਰ ''ਸਭੁ ਕੋ ਮੀਤੁ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ'' ''ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ'' ਆਦਿਕ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ''ਆਪਿ ਭਲਾ ਕਰਤੂਤਿ ਅਤਿ ਨੀਕੀ॥'' ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਧਰੇ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਕਾਰ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਦਾ ਅਸ਼ਰ_ਉਲ_ਮਖਲੂਕਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਪਕੜਾ ਦਿੱਤਾ ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਆਦਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆਂ ਗਿਆ।

ਮਰਕਟ ਮੁਸਟੀ ਅਨਾਜ ਕੀ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਲੀਨੀ ਹਾਥੁ ਪਸਾਰਿ॥

ਛੂਟਨ ਕੋ ਸਹਸਾ ਪਰਿਆ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਨਾਚਿਓ ਘਰ ਘਰ ਬਾਰਿ॥

ਜਾਂ ਫਿਰ

ਕਾਮ ਸੁਆਇ ਗਜ ਬਸਿ ਪਰੇ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ.. .. .. ..

ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਭ੍ਰਿੰਗ ਪਤੰਗ ਕੁੰਚਰ ਏਕ ਦੋਖ ਬਿਨਾਸ॥

ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ ਤਾ ਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ॥

ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਥੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਵੰਨਗੀ ਮਾਤਰ_

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀਨ ਬੂਝਹਿ ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪੁਕਾਰਾ॥

ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ॥

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ''ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਦਿਆ ਗੁਰੂ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ'' ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਚਾਣ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ_

ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ॥

ਸੋ ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਜਿਹੜੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਉ ਇਕ_ਇਕ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ।

ਕਾਮ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਨਰ ਤੇ ਮਾਦਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਇੱਕ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਰ ਤੇ ਮਾਦਾ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਵਾ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰੀਬ_ਕਰੀਬ ਮਾਦਾ ਦੀ ਹੀ ਡਿਊਟੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨਰ ਨੂੰ ਫਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਤੇ ਫੁੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਰਸ ਭੋਗਣ ਲਈ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕਾਮ ਵੱਲ ਲੜਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਕਾਮੀ ਮਨੁੱਖ, ਇਸੀ ਕਾਮ ਕਾਰਨ ਹੀ ਜੂਨੀਆਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਕਾਮ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ।

ਹੇ ਕਾਮੰ ਨਰਕ ਬਿਸ੍ਰਾਮੰ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭ੍ਰਮਾਵਣਹ॥

ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਰਫ ਕਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਲੜ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਨੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲ ਪਾਏ ਕੇ ਬਿੰਦੁ ਰਾਖਿ ਜੌ ਤਰੀਐ ਭਾਈ॥ ਖੁਸਰੈ ਕਿਉ ਨ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜ ਜਾਂ ਉਤਪਤੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ ਇਸ ''ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਦੇ'' ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਜਾਗਿਆਸੂ ਕਾਮ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦਾ ਤੇ ਕਾਮ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦਾ। ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਜੀੜ 'ਤੇ ਥਪਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਧਰਮ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਹਰ ਇੱਕ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ_

ਮਨ ਰੇ ਕਉਨੁ ਕੁਮਤਿ ਤੈ ਲੀਨੀ॥

ਪਰ ਦਾਰਾ ਨਿੰਦਿਆ ਰਸ ਰਚਿਓ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਕੀਨੀ॥

ਮਨ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬਾਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰੀ ਬਣ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਜਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰੋਧ

ਕਰੋਧ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਖਿਲਵਾੜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਕਰੋਧੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਸਿਆਣਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਂਝ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭ ਗੁਣ ਗਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਰੋਧੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਓਨਾ ਪਾਸਿ ਦੁਆਸਿ ਨ ਭਿਟੀਐ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਰੋਧ ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਨਿਰਦਈ ਹੈ? ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਦਇਆ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋਧ ਵੱਸ ਹੋ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੱਪਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਕਲਿ ਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧੰ ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ॥

ਬਿਖਯੰਤ ਜੀਵੰ ਵੰਸੰ ਕਰੋਤਿ ਜਥਾ ਮਰਕਟਹ॥

ਕਰੋਧ ਦਾ ਅੰਤ ਪਛਤਾਵੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈਪ ਕਰੋਧ ਸਥਿਰਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਵਕਤ ਲਈ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਕਰਵਾਇਆ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਜੇਲ ਦੀਆਂ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਰੋਧੀ ਹੀ ਡੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਂਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਿਆਲ ਕੋਟ ਵਿਖੇ ਕਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਕਰੋਧੀ ਹਮਾਯੂੰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ' ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਦੇ ਠੰਡੇ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਠੰਡਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦਾ ਕਰੋਧ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਲੱਤ ਮਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਰੂਪ ਤੇ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ। ਕਰੋਧੀ ਧੀਰ ਮੱਲ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਵਕਤ ਆਏ ਜਦੋਂ ਕਰੋਧੀ ਅੱਖ ਸੱਚ ਨਾ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇਵਤਾ ਵਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਰਿਦ ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਰੋਧ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਰ ਰਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਰੋਧ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਤੇ ਗੈਰਤ ਗਵਾ ਲਵੇ। ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ''ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ॥ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ॥'' ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ''ਜਬ ਗਿਰਨ ਲਾਂਗ ਤਬ ਕਹਿਯੋ ਉਚਾਰ। ਤੋਹਿ ਤੁਰਕ ਜਨਮ ਕਲਮੈ ਉਚਾਰ।'' ਪਰ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਟਿਕਾਣੇ ਆਈ ਤੇ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਸਇੰਸ ਨੇ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਰੋਧੀ ਮਨੁੱਖ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁੰਧਰ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹੀਏ_

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ॥

ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ॥੭੮॥

ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਕਰੋਧੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਰ ਰਸ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਬਜੀਯਦ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਪਠਾਣ ਸੀ। ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੁੱਟਣਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸੀ ਪਰ ਇੱਕ ਐਸੀ ਮਨੋਰਥ ਚੋਟ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਾਸਾ ਹੀ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਵਿੱਚ ਰਲ ਬੈਠਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਥੇ ਕੁੱਝ ਡਾਕੂ ਆ ਕੇ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਤਫਤੀਸ਼ ਲਈ ਵਕਤੀ ਹਾਕਮ ਆਏ ਤਾਂ ਬਜੀਯਦ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਜੀਯਦ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ

ਜਬ ਥੇ ਪੂਤ ਪਠਾਣ ਕੇ ਦੇਤੇ ਥੇ ਦਲ ਮੋੜ।

ਅਬ ਸ਼ਰਨ ਪਰੇ ਰਘੁਨਾਥ ਕੀ ਸਕੇ ਨ ਤਿਲਕਾ ਤੋੜ।

ਕਰੋਧ ਵਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਬੀਰ ਰਸ ਇੱਕ ਨਾਲਾਰ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ,ਮਨੁੱਖ ਕੁੱਝ ਗਵਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਧਾਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰੋਧ ਚਾਰੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਰਦਲੀ ਹੈ ਭਾਵ ਚੋਬਦਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਕਾਮ,ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਵੀ ਰਸਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਹੀ ਪੱਲ ਆ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, ਮੋਹ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਰੋਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਕਾਮ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਰੋਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਕੱਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਕਿ ਕਰੋਧ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਲੋਭ

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਇਸ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਕੇਲਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਤੇ ਤਾਕਤਵਾਰ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐ ਬੰਦੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ। ਚੰਦ ਰੋਜ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਭ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਖਿਰਕਾਰ_

ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਮੁਚੁ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਬਹੁਤੁ ਉਠਾਵਹਿ ਭਾਰੋ॥

ਤੂ ਕਾਇਆ ਮੈ ਰੁਲਦੀ ਦੇਖੀ ਜਿਉ ਧਰ ਉਪਰਿ ਛਾਰੋ॥

ਲੋਭ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਜਦੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਇੱਕ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਕੁੱਤੇ ਵਰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਤਾ ਹਲਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘‘ ਸੁਆਮੀ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਜਿਉ ਸਦਾ ਸੁਆਨ ਤਜਤ ਨਹੀ ਨਿਤ॥’’ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਦੀ ਪਰ ਹਲਕਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਲਕਣ ਕਾਰਨ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜੀਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਦਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੋਭੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੰਮੀ ਦੋੜ ਦੋੜਨ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਲਕੇ ਕੁੱਤੇ ਵਰਗਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉ ਕੂਕਰ ਹਰਕਾਇਆ ਧਾਵੈ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ॥

ਲੋਭੀ ਜੰਤੁ ਨ ਜਾਣਈ ਭਖੁ ਅਭਖੁ ਸਭ ਖਾਇ॥

ਇਕ ਤਾਂ ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਮਲੀਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਲੋਭ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ''ਲੋਭ ਵਿਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾ ਮਨ ਲਾਗਾ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਪਰਖੁ ਚੰਗੇਰਾ॥'' ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ''ਨਿਸ ਦਿਨ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਡੋਲਤ ਨੀਤ॥'' ਥਾਂ_ਥਾਂ ਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਕਾਰਨ ਡੋਲਤਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਦੁਆਰਹਿ ਦੁਆਰਿ ਸੁਆਨ ਜਿਉ ਡੋਲਤ ਨਹ ਸੁਧ ਰਾਮ ਭਜਨ ਕੀ॥

ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਓ ਉਸਦਾ ਮਾਨੋ ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੁੱਟ ਗਿਆ। ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਨੌਕਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਵਪਾਰ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖਲੋਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਹੈ। ਭਾਂਵ ਹਰ ਥਾਂ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਭਰੋਦਾ ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,ਸਭ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਕਾਰਨ ਹੀ ਵਿਆਹ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸਮਾਨ ੲਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹਨ_

ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਤਿਥੈ ਧੁਹੈ ਜਿਥੈ ਹਥੁ ਨ ਪਾਇ॥

ਲਭ, ਲਾਲਚ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ_ ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਭ ਆਪਣੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਵਕਤ ਲੋਭ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਦਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਜਦੋਂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇਵਲ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਬੁੱਝਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਮਿਰਗ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿਰਗ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸੁੱਖ ਮਾਨਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ_ਅੱਗੇ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਆਖਰ ਅੰਤ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਸੁੱਖ ਮਾਣਾਂਗਾ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਇਥੋਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਣੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਨਾ ਕੀਓ ਪਰਿਓ ਲੋਭ ਕੈ ਫੰਧ॥

ਨਾਨਕ ਸਮਿਓ ਰਮਿ ਗਇਓ ਅਬ ਕਿਉ ਰੋਵਤ ਅੰਧ॥

ਇਸ ਵਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਦ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਤੋਹਫਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਾ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ''ਜੋਤੀ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਲ ਜਾਇਆ'' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ''ਬਿਨਾ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀ ਕੋ ਰਾਜੈ॥'' ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਐਸੇ ਸੰਤੋਖੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੌਤ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਸਹੂਲਤ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ, ਪਰ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆਂ ਨੇ ਮੌਤ ਕਬੂਲ ਕਰ ਸੰਤੋਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਘਾਹੀ ਇੱਕ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਬਦਲੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੌਲਤ ਦੀ ਪੰਡ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਸੱਚੀ ਦੌਲਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਆਗਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਕਬਰ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਕਦੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਧਰਮ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਲੋਭ ਕਾਰਨ ਹੀ ਡੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਈ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਮਾਇਆ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵੀ ਜਪੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰ ਹੈ ਪਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਸਾਕਾਰ ਹਨ।

ਮੋਹ

ਮੋਹ! ਮਨ ਦੀ ਪਸੰਦੀ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਲੋਭ ਹਰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੋਹ ਉਸੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਜਾਏ ਭਾਵ ਭਾ ਜਾਏ। ਮੋਹ ਦੀ ਵੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੋਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰਤੀ ਮਮਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੋਹ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਦੁੱਖ ਨਾ ਸਹਾਰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਪਾਲਣਾ ਕਰਦੀ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਪਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿੱਚ ਜਕੜੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੀਵ ਮੋਹ ਤੇ ਫਿਰ ਮਮਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁੱਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਮੂਲੁ ਮੋਹੁ ਕਰਿ ਕਰਤੈ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ॥ ਮਮਤਾ ਲਾਇ ਭਰਮਿ ਭੋੁਲਾਇਆ॥

ਇਸ ਭਰਮ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਕਿ ਆਪਣਿਆਂ ਲਈ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਸੱਚ ਹੈ ਇਹ ਸੀ ਕਿ

ਨ ਕਿਸ ਕਾ ਪੂਤੁ ਨ ਕਿਸ ਕੀ ਮਾਈ॥ ਝੂਠੇ ਮੋਹਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥

ਇਥੇ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਝੂਠੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਹ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਗਹਿਰਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ_

ਪੰਕਜੁ ਮੋਹ ਪਗੁ ਨਹੀ ਚਾਲੈ ਹਮ ਦੇਖਾ ਤਹ ਡੂਬੀਅਲੇ॥

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਮਿਸਾਲ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਬਾਟਾ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਜੀਵ! ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਚਿੱਕੜ ਹੈ ਮੋਹ ਦਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬਾਟਾ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਟਾ ਡਿਗਣਾ ਤੇ ਸੁੱਟਣਾ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਬਾਟੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਵੇਗਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਾਟਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਬਲਕਿ ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਜੀਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜੇ ਬਾਟਾ ਕੱਢ ਲੈ ਜਾਣਗੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ''ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀਂ'' ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਧੱਸਿਆ ਜੀਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਾਂ ਅਕਸਰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜਿਆਂ ਜਾਂ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੌਤ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ। ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਕੋਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਨ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸਭ ਆਪਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੋਂ ਮੋਹ ਡੋਰੀ ਦਾ ਬੰਧਨ ਬੰਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹੋ ਹੀ ਬੰਦਾ ਕੱਲ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਣਾ।

ਸੁਖ ਮੈ ਆਨਿ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਿ ਬੈਠਤ ਰਹਤ ਚਹੂ ਦਿਸਿਘੇਰੈ॥

ਬਿਪਤਿ ਪਰੀ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗੁ ਛਾਡਿਤ ਕੋਊ ਨ ਆਵਤ ਨੇਰੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵੀਚਾਰ ਬਖਸ਼ੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਧੂ ਮੱਖੀ ਸ਼ਹਿਦ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਹਿਦ ਚੋਣ ਵਾਲਾ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਖਾਲੀ ਉੱਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਰ ਫਿਰ ਇੱਕ ਗਾਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਮੋਹ ਦੀ ਸਿਲਕ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਘਾਹ ਫੂਸ ਖਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਆਲਾ ਦੁੱਧ ਆਪ ਚੋ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਚੂਹਾ ਬਿਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਣ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸੱਪ ਮਾਲਕੀ ਕਰ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਵਿੱਚ ਫ਼ਸਿਆ ਜੀਵ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਜੋੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਖਿਰਕਾਰ ਖਾਲੀ ਹੱਥੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਮਧੁ ਮਾਖੀ ਸੀਚਿ ਕੈ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰੈ।

ਹਰੈ ਮਧੂ ਆਇ ਤਾਕੇ ਮੁਖ ਛਾਰੁ ਡਾਰਿ ਕੈ॥

ਜੈਸੇ ਬਛ ਹੇਤ ਗਊ ਸੰਚਤ ਹੈ ਖੀਰ ਤਾਹਿ,

ਲੇਤ ਹੈ ਅਹੀਰੁ ਦੁਹਿ ਬਛਰੇ ਬਿਡਾਰਿ ਕੈ॥

ਜੈਸੇ ਧਰ ਖੋਦਿ ਖੋਦਿ ਨਹਿ ਬਿਲ ਸਾਜੈ,

ਮੂਸਾ, ਪੈਸਤ ਸਰਪੁ ਧਾਇ ਖਾਹਿ ਤਾਹਿ ਮਾਰਿ ਕੈ॥

ਤੈਸੇ ਕੋਟ ਪਾਪ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਮੂੜ,

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਛਾਡਿ ਚਲੈ ਦੋਨੋ ਕਰ ਝਾਰਿ ਕੈ ॥੫੫੪॥

ਮੋਹ ਵਿਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਮੋਹ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮੋਹ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਂਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੋਹ ਪਾਪ ਕਰਵਾਉਂਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਪੁੰਨ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਜੀਵ ਭਾਵੀ ਮੂਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਕਿ ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਤੇ ਜਿਉਣਾ ਝੂਠ ਪਰ ਆਪ ਮੋਹ ਵੱਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਪਰ ਭਾਈ ਮੂਲਾ ਘਰ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮੰਝ ਵਾਂਗੂ ਸਭ ਲੁਟਾ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਨਲੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ''ਜਾਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥'' ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਭਾਵ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਆਪੇ ਦਾ

ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ_''ਸਾਚੁ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥'' ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਖੇਡਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦਰੱਖਤ ਦਾ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਥੱਕਿਆ ਟੁੱਟਿਆ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਆ ਬੈਠਾ। ਦਰੱਖਤ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਠੰਡੀ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਧਰੇ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਿੱਠੜਾ ਫਲ ਵੀ ਦਿੱਤਾ,ਇਸ ਜੁਆਨ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਜੁਆਨ ਨੂੰ ਬਿਛ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਦੇ ਤੂੰ ਇਥੇ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਰਾਹ ਤੱਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੁਆਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਜਣਾ। ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ , ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਵੇਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲੈ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਰੱਖਤ ਨੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਪੁੱਛੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਚੱਲ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਘਰ ਨਹੀਂ। ਦਰੱਖਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਭਾਵ ਟਾਹਣੇ ਵੱਡਵਾ ਕੇ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਇਆ, ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੈਂ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਨਦੀਓ ਪਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਦਰੱਖਤ ਨੇ ਤਣਾ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਬੇੜੀ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਰੋਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਗੱਲ? ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਆਦਿ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬ੍ਰਿਛ ਲੁਟਾਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਮਨੁੱਖ ਲੁੱਟਦਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੂਚਕ ਦੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹ ਦਾ ਸੂਚਕ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਲੁਟਾ ਦਿਤਾ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ, ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਲਏ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ, ਮਾਂ ਵੀ ਵਾਰੀ, ਪਿਤਾ ਵੀ ਵਾਰਿਆ, ਸਭ ਕੁੱਝ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਧੰਨ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਲ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਕਦੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੇ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਪਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਕਦੇ ਤੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਰ_

ਸਤਿਗੁਰ ਮੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੋਰ॥ ਜਿਨਿ ਸਕਲ ਬਿਕਲ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਮੋਰ॥

ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੋਹ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦੀਪਕ ਜਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੋਹ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਕਦੇ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਹੰਕਾਰ

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ॥

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥

ਅਮ੍ਰਿਤ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀਂ ਬੂਝਹਿ ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪੁਕਾਰਾ॥

ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਸਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਹੰਕਾਰ ਪੰਜਵਾਂ ਵਿਕਾਰ ਭਾਵ ਚੋਰ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਂ_ਮੈਂ ਦਾ ਹੋਕਾ ਲਾਈ ਰੱਖਣਾ, ਇਸ ਜੀਵ ਦੀ ਆਦਤ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾੜੇ ਹਨ ਪਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਨੂੰ ਇਤਨੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਚਨ ਸਾਹਿਬ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ''ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨਿੰਦਕਾ ਪਿਠਿ ਦੇਇ ਨਾਮਦੇਉ ਮੁਖਿ ਲਾਇਅ॥ ''

ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ _

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂ ਨਾਹੀ ਅਬ ਤੂਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀ॥

ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ। ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੁਸ ਤੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਹੰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਇਸ ਲਦੀ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਕੀ ਵਿਕਾਰ ਹਨ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਚਲਦੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਾਮ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਮੀ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਰੋਧੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਲੋਭੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੰਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਕਾਮ , ਕਰੋਧ, ਲੋਭ , ਮੋਹ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਘਰ, ਮੇਰਾ ਸਮਾਨ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਭਾਂਵ ਹਰ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਪਾਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਹਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਵਿਕਾਰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਵਟਾਉਂਦਾ ਪਰ ਜਿਉਂ_ਜਿਉਂ ਬੰਦਾ ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਦਾਸ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦਾਸ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੰਕਾਰ ਕੱਢਣਾ ਭਾਂਵ ਸੁਧਾਰਨਾ ਬਹੁਤਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਕਾਮੀ ਕਰੋਧੀ ਵੀ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਸ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੰਕਾਰੀ ਬੰਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਰਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹਨ।

ਸਾਕਤ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ॥

ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਡਾ ਚੁਭਦਾ ਪਰ ਕੱਢਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕੱਢ ਸਕਦਾ।

ਕਰਹਿ ਅਹੰਕਾਰ ਚੈਭੈ ਤਿਸ ਸੂਲਾ ਕੋ ਕਾਢਨ ਕੋ ਨਾਹੀ॥

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਤਬਲੇ (ਜੋੜੀ) ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, ਤੂੰ ਬੜੀ ਸੁਭਾਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਵਕਤ ਤੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੋੜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਬੜੀ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੂੰ ਤੂੰ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ। ਆਲਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਕਦੇ ਮੈਂ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪੱਠੇ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਂ ਮੈਂ ਹੀ ਕਰਦੀ ਸਾਂ। ਇਸ ਮੈਂ ਮੈਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਸਾਈ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਕਟਵਾਉਣੀ ਪਈ। ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਮਾਸ ਪੁੱਠਾ ਕਰ ਟੰਗਿਆ ਗਿਓ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਕਰਕੇ ਖਾ ਲਿਆ। ਮੇਟੀ ਖੱਲ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਤਬਲੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਦੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਸਿਰਫ ਤੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਭਾਵ ਕ੍ਰੀਤਨ ਦਾ ਰਸ ਲੈਣਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਬਚਨ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈਏ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ,

ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਤਬ ਸੁਖ ਭਏ ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗ॥

ਨਾਨਕ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਇਆ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥

ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਨੇ ਵੀ ਇੱਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਖਿਆਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਗੁਲਸਤਾ_ਬੋਸਤਾਂ ਅੰਦਰ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁਝ ਕੱਪੜਾ ਘਰ ਪਰਦਿਆਂ ਲਈ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਪਰਦੇ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕੱਪੜਾ ਬਚ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਜ਼ੀ ਨੇ ਝੰਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਝੰਡਾ ਵੀ ਪਰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਚਾਨਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਬਗਾਵਤ ਉੱਠ ਖਲੋਤੀ। ਲੜਾਈ ਲੱਗ ਗਈ। ਝੰਡਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫੋਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿੱਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਝੰਡੇ ਦਾ ਰੰਗ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰਦੇ ਦੇ ਕੋਲ ਫਿਰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਪਰਦੇ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਝੰਡੇ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ, ਸੁਣ ਬਾਈ, ਨੂੰ ਕੋਣ ਹੈ? ਝੰਡਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਸਾਂ ਪਰ ਪਰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੇਰਾ ਇਹ ਹਾਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਪਰ ਝੰਡਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨੀਓਂ ਕਰ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਤੇ ਲਟਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੈਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਡੰਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਤੇਗਾਂ, ਹਥਿਆਰਾਂ, ਵਿੱਚ ਤੇ ਕਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਿਹੜੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਝੰਡੇ ਵਾਂਗ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਬੇਪਛਾਣ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪੀ ਸਵੈਮਾਣ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹੋ ਅੰਤਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੰਕਾਰੀ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਕਬੀਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

''ਤੇਰੋ ਨਾਉ ਕਬੀਰ॥''

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਖੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ, ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ''ਜਗਿ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ'' ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਜੋਤਿ ਨੇ ਫਿਰ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਸਵੈਮਾਣ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹੇ ''ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਣੀ ਜੀਤ ਕਰੋ॥'' ਜਾਂ ''ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ॥''

ਸੋ ਹੰਕਾਰ ਵਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਸਾਕਾਰ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਵੈਮਾਣ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਹੀ ਨਹੀ ਬਲਕਿ ਵਿਛੋੜਾ ਵੀ ਪਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਤਰਲਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਕਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੋਚ ਲਿਆ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਛੇੜੀਂ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਾਹੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨੇ ਹਨ,

ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢੰਢੋਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ॥

ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਛੁਹਉ ਪਿਰ ਦੇਖਣ ਕੀ ਆਸ॥

ਇਹ ਅੱਖੜੀਆਂ ਬਿਅੰਨ ਹੀ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਂ ਪਿਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ

ਇਹਨਾਂ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸੌਖੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕ ਹਨ_ਇੱਕ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵਨ ਦੌੜ ਦੌੜਨ ਲਈ ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦੂਜੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸਵਾਰ ਹੀ ਸੰਭਾਲੇ, ਤੀਜੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵਾਰ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਝ ਲੋਕ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਪਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਪੱਛੜ ਗਏ। ਸਵਾਰ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਕਾਇਆ ਰੋਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਵਾਰ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਸਵਾਰੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਈ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ। ਤੀਜੇ ਉਹ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤੇ ਆਤਮਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਮਕਸੂਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਮਨ ਬਾਰੇ

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਦੇਹੀ, ਦੂਜਾ ਮਨ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਤਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਬੰਧੀ ਮਨ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੁੜ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤੜਪ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਘਰ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਪਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਬਣੀ ਕਿ ਤਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਿਰਿਆ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਤਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਤਤਿ ਮਨ ਕਰਕੇ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣੀ ਹੈ। ''ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ.. . .. .. ''

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗਾਥਾਵਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਤੇਰਾ ਮਨ ਕਾਬਲ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਵਛੇਰੀ ਮਗਰ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਜਣੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਮਨ ਆਤਮਾ ਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਪਹੁੰਚਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਟਕਣਾ ਵਿੱਚ ਜੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਇੱਕ ਪਲ ਟਿਕ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਇਹ ਹਨ ਕਿ

ਏਕ ਚਿਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਿਆਇਓ॥

ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ॥

ਆਉ ਵੀਚਾਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਫਿਰ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਦੀ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਮਨ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ_

ਇਹੁ ਮਨੁ ਸਕਤੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸੀਉ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੰਚ ਤਤ ਕੋ ਜੀਉ॥

ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ

ਇਹ ਮਨੁ ਕਰਮਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਧਰਮਾ॥

ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੰਚ ਤਤੁ ਤੇ ਜਨਮਾ॥

ਮਨ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਵੱਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਇਕ ਖੋਤੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਦੇ ਵੀ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਛੜੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਮੋਲਕ ਬਚਨ ਹਨ

ਮਨ ਖੁਟਹਰ ਤੇਰਾ ਨਹੀ ਬਿਸਾਸ॥ ਤੂ ਮਹਾ ਉਦਮਾਦਾ॥

ਖਰ ਕਾ ਪੇਖਰੁ ਤਉ ਛੂਟੈ ਜਉ ਊਪਰਿ ਲਾਦਾ॥

ਮਨ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਅਵੱਸਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਹੀ ਮਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਪਰ ਆਪੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥

ਜਿਵੇਂ ਤਨ ਦਾ ਕੋਈ ਤੱਤ ਘੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਤੱਤ ਦੀ ਕਮੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਕਦੇ ਵੀ ਵੇਖਣ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦਾ। ਮਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੱਤ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਤਨ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੇ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਮਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕੱਲਾ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਇਕੱਲੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੋ ਪਾਤਰ ਘੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁਆਲ ਜੁਆਬ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਰਸਾਲਾ ਅਖਬਾਰ, ਕਿਤਾਬ, ਰੇਡੀਓ, ਟੀ.ਵੀ. ਭਾਵ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਜਰੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਸੌਂ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਚਿਤਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਤੋੜਦੇ ਹਨ, ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੰਮਾਂ ਸਮਾਂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਤੋੜਨਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਲ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਨ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵੱਸਥਾ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਹੈ। ਤਨ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਉਦਾਹਰਣ ਵੱਜੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਬਸ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸੀਟ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ, ਫਿਰ ਸਾਮਾਨ ਠੀਕ ਕੀਤਾ, ਟਿਕਟ ਕਟਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸ਼ਪਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਕਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸੇ ਪਲ ਹੀ ਕਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਜਦ ਕਿ ਤਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਆਪਣੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਬਸ ਇਕ ਹੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਸ ਖੋਤੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਤੱਤ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਕਿਦੇ ਰੂਮ ਦੀ ਮੁਥਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਮਨ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਰੂਪ ਤੱਕਣ ਲਈ ਤਤਪਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਰੂਪ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤੰਗ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ ਥੌੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਘੁੰਮਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਤੱਕ ਲਈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਚੀਜ਼ ਤੱਕਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ ਤੱਕਣ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜ ਰੂਪ ਚੰਗਾ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਕੇ ਵੀਚਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਬਾਨੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਪਰ ਨੇਤਰਾਂ ਹੀ ਨੇਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਦੇਖਦਾ ਮਨ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵੈਸੀ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਬੰਦੇ, ਤਨ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦੀ ਜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਤਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਮਨ ਪਾਪੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਨ ਨੂੰ ਧੋ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ, ਦੇਖਣਾ, ਸੁਣਨਾ, ਬੋਲਣਾ, ਸੋਚਣਾ, ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁੱਝ ਮਲੀਨ ਹੈ। ''ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ॥'' ਇਸ ਮਨ ਪਾਪੀ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਤੱਤ ਰੂਪ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਚੌਥਾ ਤੱਤ ਰਸ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਰਸ ਭਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹੋ ਕੁੱਝ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਰਸ ਹੋਵੇ, ਬੇਰਸੀ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਬੇਸਰੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਰਸ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਹਿਨਣ ਵਿੱਚ ਰਸ, ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਰਸ, ਉਠਣ ਬੈਠਣ ਘਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਇਹ ਰਸ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰ ਰਸ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕੋਈ ਪਿਕਚਰ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਥੱਕਦੇ ਜਾਂ ਅੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਕ ਘੰਟਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਹੈ। ''ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਊਠਿ ਖਲੋਇਆ॥ ਨਾਮ ਕੀ ਬੈਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ॥'' ਇਸ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕੇ? ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਸ ਹਨ।

ਰਸੁ ਸੁਇਨਾ ਰਸੁ ਰੁਪਾ ਕਾਮਣਿ ਰਸੁ ਪਰਮਲ ਕੀ ਵਾਸੁ॥

ਰਸੁ ਘੋੜੇ ਰਸੁ ਸੇਜਾ ਮੰਦਰ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਸੁ ਮਾਸੁ॥

ਏਤੇ ਰਸ ਸਰੀਰਿ ਕੇ ਕੈ ਘਟਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ॥੨॥

ਇਸ ਮਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਤੱਤ ਗੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਗੰਧ ਦਾ ਮੁਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਮਾਨੋ ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਆਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਸੁਗੰਧ ਲਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮਨ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਦੇਖੋ, ਕੌਣ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਗੰਧ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੁਆਨੀ ਪਹਿਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਆਮ ਬੁੱਢਾ ਜਾਂ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਗੰਧ ਨਾਲ ਮਨ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਹੁ ਕੁੰਟਾਂ ਦਾ ਪੰਖੀ ਬਣ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਪੰਖੀ ਭਇਓ ਉਡਿ ਉਡਿ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ॥

ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਤੈਸੋ ਫਲੁ ਖਾਇ॥੮੬॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਹੀ ਤੱਤ ਸੰਪੂਰਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੱਕੀ ਪੀਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਇਆ ਕਰ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਕਮਲਿਆ, ਤੂੰ ਉਸ ਫਕੀਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜਿੰਦਗੀ ਭਰ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭੀਖ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਦਬਾ ਕੇ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਂਣੀ ਚਾਹੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਪੱਟੀ ਤਾਂ ਦੋ ਫੁੱਟ 'ਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੱਬਿਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਲੋਕੀਂ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦਾਤਾ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਭਿਖਾਰੀ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਆਸਣ ਖੋਦ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਛੇ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਹੋਇਆ ਮਨ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਬਚਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ_

ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਅੰਤਰਿ ਤੇਰੈ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਤੂ ਬਾਹਰਿ ਵਸਤਿ ਨ ਭਾਲਿ॥

.. ..

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨੁ ਜਿਣੈ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਲਿਵ ਲਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਜਾਇ॥

ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜ ਹੀ ਤੱਤ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਕਦੇ ਮਿ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਪਣਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮਨ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਵੱਲ ਮੁੱਖ ਕਰਕੇ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਤੇ ਆਪ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ। ਹੁਣ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ_

ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਬਿਛੁਰੇ ਥੇ ਮਾਧਉ ਇਹ ਜਨਮੁ ਤੁਮਾਰੇ ਲੇਖੇ॥

ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਆਸ ਲਗਿ ਜੀਵਉ ਚਿਰ ਭਇਓ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖੇ॥

ਦਰਸਨ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਹੀ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਬੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਖੀ :_ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਕਸਰ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਬਦ ਬਾਹਰੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਆਈ ਨਾਲ ਜੁੜ ਧੁਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ_

ਸ਼ਬਦੁ ਚੀਨਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ॥

ਗੁਰਮਤੀ ਆਪੈ ਆਪ ਪਛਾਣੈ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਵੈ॥

ਮਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਤੱਤ ਸਪਰਸ਼ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਦੀ ਥਾ ਅੰਦਰ ਟਿਕਣ ਕਰਕੇ ਕਦੇ_ਕਦੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸੀਆਂ ਝੁਨਝੁਨੀਆਂ ਛਿੜਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਕ_ਇਕ ਰਸ ਤਕ ਨਸ਼ਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਆਨੰਦ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ__

ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਵਰਸੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ॥ ਮਨੁ ਪੀਵੈ ਸੁਨਿ ਸ਼ਬਦੁ ਬੀਚਾਰਾ॥

ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਕਰੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇਲਾ ਜੀਉ॥੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਪਰਸ਼ ਤਕ ਲੈ ਗਿਆ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਸਪਰਸ਼ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤਕ ਲੈ ਗਿਆ।

ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਕ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਬਾਹਰ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਤੱਕ ਕੇ ਮੈਲੇ ਤੋਂ ਮੈਲਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਹੁਣ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ''ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥'' ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੀਵ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮਨਮੋਹਨ ਪਿਆਰੇ ਸਭਹੂ ਮਧਿ ਨਿਰਾਰੇ॥

. . . .

ਹਉ ਬਿਸਮੁ ਭਈ ਜੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਅਪਾਰਾ॥

ਮੇਰਾ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਹਉ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਗ ਛਾਰਾ॥

ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦਾ ਰਸ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਾਰੇ ਰਸ ਇਸੇ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਸ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪੌਸ਼ਾਕ, ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਤਾਕ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਵੀ ਹਨ—

ਰਾਗ ਰਸੁ ਨਿਰਸ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ॥ ਹੋਇ ਨਿਰਸ ਸੁ ਰਸੁ ਪਹਿਚਾਨਿਆ॥

ਇਹ ਰਸ ਛਾਡੇ ਉਹ ਰਸੁ ਆਵਾ॥ ਉਹ ਰਸੁ ਪੀਆ ਇਹ ਰਸੁ ਨਹੀ ਭਾਵਾ॥੩੫॥

ਆਨ ਰਸਾ ਜੇਤੇ ਤੈ ਚਾਖੇ॥ ਨਿਮਖ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤੇਰੀ ਲਾਥੇ॥

ਹਰਿ ਰਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚਾਖਹਿ ਸਾਦੁ॥ ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ॥

ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਹੁਣ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ_ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰਸ ਵੀ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਤੋਰਿਆ ''ਨਿਜੁ ਘਰਿ ਮਹਲੁ ਪਾਵਹੁ ਸੁਖ ਸਹਜੇ'' ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਮਨ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੋਝੀ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਤਕ ਪਹੁੰਦਿਆ। ਇਥੋਂ ਅੱਗੇ ਸਪਰਸ਼ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਰੂਪ ਤੱਕ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਮਾਰਗ ਵੀ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਭਾਵ ਜਦੋਂ

ਹਉਮੈ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਮਾਨੋ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੀ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਗਏ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਸਹਜ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਅਸੀਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੌਜ ਮੇਲੇ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਬਾਹਰ ਸੋਹਣੇ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਮਸਤੀ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿੰਗਰੀਆਂ ਬਗੀਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਕਾਰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਨ ਪਰ ''ਰਸੀਆ ਹੋਵੈ ਮੁਸਕ ਕਾ ਤਬ ਫੂਲੁ ਪਛਾਣੈ'' ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਗੰਧੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ, ਮ੍ਰਿਗ ਵਾਂਗੂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਸੀ।

ਮਨ ਦੀ ਇੱਕ ਅਵਸਥਾ ਖੋਤੇ ਵਰਗੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ ਅਵੱਸਥਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਵਰਗੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਨ ਖੋਤੇ ਵਰਗਾ ਉਦੋਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ''ਹਰੀ ਅੰਗੁਰੀ ਗਦਹਾ ਚਰੈ'' ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹੋ ਮਨ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਲਾਹੀ ਬਚਨ ਹਨ___

ਮਮਾ ਮਨ ਸਿਉ ਕਜੁ ਹੈ ਮਨ ਸਾਧੇ ਸਿਧਿ ਹੋਇ॥

ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਸਿਉ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ ਮਨ ਸਾ ਮਿਲਿਆ ਨ ਕੋਇ॥

ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਨਿਆ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ॥

ਮਨੁ ਜੋਗੀ ਮਨੁ ਬਿਨਸਿ ਬਿਓਗੀ ਮਨੁ ਸਮਝੈ ਗੁਣ ਗਾਈ॥

ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਸਣ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਤਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਨ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਵਿਖੇ ਤਾਂ____

ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ॥

ਅਜਹੁ ਬਿਕਾਰ ਨ ਛੋਡਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ॥੧॥

ਬਾਬਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਇੱਕ ਭੇਖੀ ਜਿਹੜਾ ਕੇਸ ਕਟਾ ਕੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਲਾਹੀ ਬਚਨ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸ ਕੱਟਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮਨ ਹੈ ਕੁਕਰਮੀ_____

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮੂੰਡਿਆ ਨਹੀ ਕੇ ਮੂੰਡਾਏ ਕਾਂਇ॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨ ਕੀਆ ਮੂੰਡਾ ਮੂੰਡਾ ਅਜਾਇ॥੧੦੧॥

ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ_

ਦਸ ਦਿਸ ਖੋਜਤ ਮੈ ਫਿਰਿਓ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਸੋਇ॥

ਮਨੁ ਬਸਿ ਆਵੈ ਨਾਨਕਾ ਜੇ ਪੂਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਇ॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੁਨੀਸ਼ਵਰ ਲੋਕ, ਸ਼ੇਖ ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਵਰਗੇ ਵੀ ਇਸ ਕਾਇਆ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਮਨੁ ਰੂਪੀ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਬਾਬਾ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ____

ਸਨਕਾਦਿਕ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਸੇਖਾ॥

ਤਿਨ ਭੀ ਤਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਪੇਖਾ॥

ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲੁ ਰਹੈ ਜਲ ਬਿਨੁ ਕੁੰਭੁ ਨ ਹੋਇ॥

ਗਿਆਨ ਕਾ ਬਧਾ ਮਨੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ॥

ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਮਨ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵੱਖਸੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਮਨ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਥਾਂ_ਥਾਂ ਤੇ ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ, ਜੀਉ ਮਿਤ੍ਰਾ ਜਾਂ ਸਣਿ ਮਨ ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰਿਆ, ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਬਚਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਮੈਲੇ ਹੋਏ ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਬਦਲਾ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਿਆ ਮਨ ਬਦਲ ਇਬਾਦਤਗਾਹ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਲੇਖ ਸਿਰੋਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ।

ਜਨਮ ਜਨਮ ਜੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥

ਪੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਉਲਟੀ ਹੋਵੈ ਮਤਿ ਬਦਲਾਹੁ॥

ਨਾਨਕ ਮੈਲੁ ਨ ਲਗਈ ਨਾ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹੁ॥

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਰਲੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਕਰਕੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਧਰਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਜਿਨਿ ਪਰਖਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ॥

ਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਸੰਸਾਰਿ॥

ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ

ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕੁੱਝ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁੱਝ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਿਥ ਲਏ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਕਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ ਅੱਜ ਤਕ ਵੀ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਖਰਾ ਪਹਿਚਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਹਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਪਹਿਚਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਗੱਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕੁੱਝ ਹਾਰਨ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂ ਲਾਈਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣੀ ਹੈ। ਐਬੂਲੈਂਸ ਤੇ ਫਾਇਰ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਚਿਨ੍ਹ ਆਖਰ ਇਹੋ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਵਰਦੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੁਲਿਸਮੈਨ ਹੈ, ਫੌਜੀ ਹੈ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹੈ, ਖਿਡਾਰੀ ਹੈ, ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਭਾਂਵ ਹੈ ਕਿ ਚਿਨ੍ਹ ਵੀ ਕੁੱਝ ਭਾਸ਼ਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਆਮ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਦੱਸਣ ’ਤੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਕੁੱਝ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪੱਖ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਬਣ ਕੁੱਝ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਦਾ ਬੋਰਡ ਪੜ੍ਹ ਬੰਦ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਬੋਰਡ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਜਰੂਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਕੁੱਝ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੀ ਰੱਖ। ਧਾਰਮਿਕ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੋਗੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਪੀਸਰ ਹੈ, ਇਹ ਜੈਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਬੋਧੀ ਹੈ, ਇਹ ਈਸਾਈ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਕਾਰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿਦਿਆਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਨੇਊ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਐਸਾ ਜਨੇਊ ਹੋਵੇ

ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਜਤ, ਸਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਜਾਵੈ ਤਾਂ ''ਹਈ ਤ ਪਾਂਡੇ ਘਤੁ'' ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਜਨੇਊ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ''ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ॥'' ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ_ਕਿਸੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? ''ਤਗੁ ਨ ਪੈਰੀ ਤਗੁ ਨ ਹਥੀ॥ ਤਗੁ ਨ ਜਿਹਵਾ ਤਗੁ ਨ ਅਖੀ॥'' ਆਖਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ''ਵੇਤਗਾ ਆਪੇ ਵਤੈ॥ ਵਟਿ ਧਾਗੇ ਅਵਰਾ ਘਤੈ। ਸੁਣਿ ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ॥ ਮਨਿ ਅੰਧਾ ਨਾਉ ਸੁਜਾਣੁ॥

ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਫ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਨ_ਨਾਲ ''ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ॥ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ॥''

ਫਿਰ ਜੋਗੀਆਂ ਲਈ ਬਚਨ ਆਖੇ, ਭਾਈ ਜੋਗ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲੈਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ। ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਜੋਗੀ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤੋਖ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ, ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰ ਇਜ਼ਤ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਧਿਆਨ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ, ਫਿਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਕੁਆਰੀ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜੁਗਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਾ ਡੰਡਾ ਪਕੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ, ਸਬਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੇਖਣ ਦੀ ਅੱਖ ਹੈਪ

ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਮੁ ਪਤੁ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ॥

ਖਿੰਥਾ ਕਾਲੁ ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਡੰਡਾ ਪਰਤੀਤਿ॥

ਆਈ ਪੰਥੀ ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ॥

ਸਿੱਖ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝ ਅਮੋਲਕ ਸਿਧਾਤ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸਿਧਾਤਾਂ ਦੀ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹਨ_ ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰ, ਜਿਹੜੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਆਤਮਾ ਲਈ ਹਨ ਪਰ ਆਤਮਾ ਪਹਿਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਹਿਣਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੰਮਲ ਰੁੱਖ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਅਕਸਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਬਾਹਰ ਸਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਤੋਤੇ ਭੁੱਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰੱਖਤ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਫਲ ਤੇ ਪੱਤੇ। ਪਰ ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਬੇਕਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਏ_

ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰਾਇਰਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਅਤਿ ਮੁਚੁ॥

ਓਇ ਜਿ ਆਵਹਿ ਆਸ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ਕਿਤੁ॥

ਫਲ ਫਿਕੇ ਫੁਲ ਬਕਬਕੇ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਪਤ॥

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰੀ ਪੱਖ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਫਰੂਟ ਖਰੀਦਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੂੰਗਫਲੀ ਹੀ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਫੋਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਉਲ੍ਹਾਮਾ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਤੇ ਚੀਜ਼ ਮੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਸੋਚ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਜੋ ਸਾਡਾ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਦਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀ। ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੱਚ ਜਾਣਨਾ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਉਲ੍ਹਾਮਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਵਣਗੇ। ਆਉ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਾਂ ਸਮਝੀਏ, ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈਏ। ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਹਨ_ ੧) ਕੇਸ ੨)ਕੰਘਾ ੩) ਕਿਰਪਾਨ ੪) ਕੜਾ ਅਤੇ ੫) ਕਛਹਿਰਾ।

ਕੇਸ

ਇਸ ਕੂੜਿਆਰ ਦੀ ਪਾਲਿ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਉਣਾ ਦੱਸਿਆ। 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਉੜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਰੋਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ, ਇਹ ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਇਹ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ''ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥'' ਸੋ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੈ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮੈਂ ਰੂਪ ਹਾਂ, ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਉਹ ਆਪ ਖੁਦ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ''ਸੋਹਣੇ ਨਕ ਜਿਨ ਲੰਮੜੇ ਵਾਲਾ'' ਜਾਂ ਫਿਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਭਾਵ ਕੇਸੋ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਪੁਕਾਰਿਆ ਹੈ ''ਕੇਸੋ ਕੇਸੋ ਕੂਕੀਐ'' ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਅਭੇਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ''ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ'' ਕੇਵਲ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਰੱਖਣੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ''ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ॥'' ਹੋਣ ਦਾ ਪਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ''ਗੁਰੂ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ॥''

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੁੰ ਕਿਉਂ ਕੱਟਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਇਕੋ ਜਾਣ ਦਾ ਹਾਲੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਕੇਸ ਤੇ ਨਹੁੰ ਰੱਬ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਕੇਸ ਨਾ ਕੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਇੱਕ ਬਚਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਹੀ ਨਾਲ ਟੋਰ ਲਿਆ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਮੰਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਛੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣਾ, ਦੂਜਾ ਕਰਮ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਤੀਜਾ ਕਰਮ ਹੈ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਨਾ ਸੰਭਾਲਣਾ। ਭਾਰੀ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਇਹ ਫਰਜ ਨਿਭਾਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸ ਬੇਲੋੜੇ ਨਾ ਲੱਗਣ ਗੱਲ ਪੈਣ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਬਦਨੀਤ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਦੀਦਾਰਾਂ ਲਈ ਅਕੀਦਤ ਕਰਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਕੇਸ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਦਿਨ ਕਹਿਰ ਦਾ ਦਿਨ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸਭ ਲਈ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਸ ਜਲਦੀ ਤੋ ਜਲਦੀ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਹਿੱਲ ਗਈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੀਡੀਏ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਵਰਤੇ, ਆਖਰ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਕੇਸ ਲੱਭ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਗਤ ਨੇ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਸੀ। ਸੋਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ , ਤੇ ਕੇਸ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਅਸੀਂ ਹੱਥੀਂ ਗੁਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੇਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਸ਼ਿਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ। ''ਭਲਾ ਭਲਾ ਭਲਾ ਤੇਰਾ ਰੂਪ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਪਾਰ ਅਨੂਪ॥'' ਵੈਸੇ ਵੀ ਜਿਸ ਮਾਹੀ ਦਾ ''ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ'' ਦਾ ਹੋਕਾ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਆ ਗਏ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਅਤਿ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ_

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦਰ ਕਮੰਦਿ ਆ ਪਰੀ ਰੁਖਸਾਰਿ ਮਾਂ॥

ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ ਕੀਮਤਿ ਯਕ ਤਾਰਿ ਮੂਏ ਯਾਰਿ ਮਾਂ॥

ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਇਕ ਨੌਜੁਆਨ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਮੁੰਡੇ ਕੇਸ ਕਟਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦੇਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਕੇਸ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ, ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰੋਕਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਫਿਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਪੱਛੇ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈ। ਬੱਚਾ ਗਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਇੱਕ ਕੇਸ ਪਿੱਛੇ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗਿਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ ਉਤਰਵਾ ਕੇ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਦਾਸ ਨਿਭ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭੇ। ਇਹ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਭੁੱਲ ਦੀ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗੀ ਤੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ।

ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਰ ਆਏ ਗਏ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਦਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨਿਹਾਲੋ ਨਿਹਾਕ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਰਤੀ ਸੀ ਕਿ ਭੰਗਣੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਘਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ,ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਉ,ਸਵੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੇਸ ਪਿਛਾਂਹ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੰਘਾ ਪਕੜਿਆ ਸੀ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਦਰਵਾਜਿਉਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁੱਝ ਜਰੂਰ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋ। ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੱਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਆਪਣੇ ਚੋਲੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ! ਆਪਣਾ ਕੰਘਾ ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਉ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੰਘਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਹੀ ਕਿਉਂ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਦੇ ਤੁਸੀਂ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਜੁਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫਕੀਰ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੋਭਦੀ ਤਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਔਰਤ ਈਮਾਨ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਿਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੇਸ ਮੇਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ ਕੰਘਾ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਉ। ਪੁੱਤਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਕਦੇ ਮਿਟ ਵੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਕੰਘਾ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਦਾ ਬੁੱਧੂ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਰੱਖੇਗੀ। ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਆਦਰ ਬਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਤੇ ਕੰਘਾ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਧੰਨ ਸਨ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਗਵਾਨੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਧ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮੰਡੀ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਵੇਚ ਕੇ ਇਹ ਕੇਸ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੀਂ।

ਕਿਤਨੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਘਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਆਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚਰੀਏ ਪਰ ਘਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕੇਸ ਕਟਵਾ ਵੀ ਲਵੇ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭਾਈ ਘਰ ਕਿੱਥੇ? ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਰੱਖ ਚਲਾਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਫਿਰ ਚੇਤਾ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ ਕਕਾਰ ਤਾਂ ਪੰਜੇ ਜਰੂਰੀ ਹਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਅਵੇਸਲੇਪਣ ਕਰਕੇ ਅਗਰ ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਾਂ ਕਛਹਿਰਾ ਕਿਸੇ ਪਲ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਲੱਥ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਫਿਰ ਪਹਿਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਕੇਸ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਾਤਲ ਕਹਿਲਾਵੇਗਾਂ ਤੇ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ। ਚਾਰ ਕੇਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਲਈ ਕੇਸ ਕੱਟਣਾ ਵੀ ਇੱਕ ਕੁਰਹਿਤ ਹੈ।

ਸੋ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾ ਸੰਭਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਕੇਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੋਹਫਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰ ਤੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੇਸ ਰੱਖ ਕੇ ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਰੱਖਣੇ ''ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਗੰਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ'' ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਐਨਾਲ ਹੈ। ਕੇਸ ਰੱਖਣਾ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹੁਕਮੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਕੰਘਾ

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਪਾਂ ਰੱਖਦੇ ਬਲਕਿ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ_ ਇਕ ਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸਿਆਣਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਮੁਰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਸਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਉਲਝੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾਲ ਸਕਦੇ ਫਿਰ ਉਹ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ, ਸਨਿਆਸੀ ਤੇ ਤਪੀਸਰ ਆਦਿ।

ਅਸੀਂ ਆਮ ਹੀ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਓਨੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਈ ਹਨ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਹੋਈ ਪਹਿਨਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਘਰ ਵੀ ਮੋਟਰਾਂ ਗੱਡੀਆਂ, ਬਾਗ, ਬਗੀਚੇ, ਸੜਕਾਂ, ਪਿੰਡ, ਸ਼ਹਿਰ ਭਾਵ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸਵਾਰਿਆ ਹੀ ਪਾਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਮਾਨਸ ਤੇ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸਗੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਇੱਕ ਸਜਿਆ ਸਵਾਰਿਆ ਮਨੁੱਖ ਲੱਗੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਲੋ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਅੰਗ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕੰਘਾ। ਜਿਹੜਾ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਿਥੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸੱਜਿਆ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਵੀ ਮੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ ਭਾਵ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਕੇਸ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋਣ ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਕਿ ਦੇਵ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਉਲਝਨ ਜਾਂ ਮੁਰਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਪਰ ਅੰਦਰ ਬਿਰਤੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ''ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪ੍ਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ॥ ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ॥'' ਆਪ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਲਈ ਸਭ ਕੁੱਖ ਕੀਤਾ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਮਲੀਨ ਵੀਚਾਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਨੂੰ ਕੈਂਹ ਦੇ ਬਰਤਨ ਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਲਖ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਜਣ ਸੱਚਾ ਸੱਜਣ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਨਮ ਰਤਨ ਖੱਟਣ ਤੇ ਜਨਮ ਜੂਏ ਹਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ''ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ'' ਹਨ. ਉਹ ਜਨਮ ਜੂਐ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ''ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ'' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਰਤਨ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਵੀ ਬਚਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ''ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿੰਨ੍ਹ ਸੇਈ ਸਚਿਆ॥ ਜਿਨ੍ਹ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ॥੧॥ ਰਤੇ ਇਸਕ ਖੁਦਾਇ ਰੰਗਿ ਦੀਦਾਰ ਕੇ॥ ਵਿਸਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹ ਨਾਮੁ ਤੇ ਭੁਇ ਭਾਰੁ ਥੀਏ॥'' ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਬਚਨ ਹਨ ''ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਙਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ॥ ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ॥'' ਸੋ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ''ਜੀਵਤ ਪੇਖੇ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ'' ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ''ਕੰਘਾ ਦੋਨੋ ਵਕਤ ਕਰ ਪਾਗਾ ਚੁਨੇ ਕਰ ਬਾਧਈ॥ ਦਾਤਨ ਨੀਤ ਕਰੈ ਨ ਦੁਖ ਪਾਵੈ ਲਾਲ ਜੀ॥''

ਪੁਰਾਤਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਜਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਜਾਂ ਮੋਢੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਸਭ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਕਮੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਜਾਂ ਵਾਰਿਸਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਕੇਸ ਆਪ ਰੱਖੇ, ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਕਿਧਰੇ ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਜਟਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਫਾਈ ਕਾਰਨ ਕਟਵਾਣੇ ਪੈਣ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਕੰਘਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਵੀਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਧਰਮ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸੱਚਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੰਘਾ ਰੱਖ ਕੇ ਮਾਨੋ ਇਕ ਹੁਕਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸੋਚ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਦਾ ਘਰ ਬਾਰ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬੱਚੇ, ਘਰਵਾਲੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਭਾਵ ਸਭ ਕੁੱਝ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਸਿੱਖ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਕਰਲ ਕਰਵਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਬਰਬਾਦ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸੇਵਾਸਾਂ ਸੰਗ ਨਿਭਾਹੀ, ਤਿਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪਰਪੱਕ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕੰਘਾ। ਕੰਘੇ ਨੇ ਆਹੀ ਹਾਲ ਚਰਵਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚੋਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬੈਠਾ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਕੜੀਆਂ ਪਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਪਾਂ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਆਰੀ ਨਾਲ ਆਪਾਂ ਚਿਰਵਾ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ''ਰਹਿਣੀ ਰਹਹਿ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ, ਵਹ ਠਾਕੁਰ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ॥'' ਬਣ ਚੋਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨਾ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੁੱਟਾ ਮੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਕਤ ਕੰਘਾ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਉਲਝੇ ਕੇਸ ਸੁਲਝਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕੰਘਾ ਆਤਮਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤਾ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਆਖ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਹੀ ਚੱਲੇਗਾ।

ਕੜਾ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਖੁਸ਼ਬੋਆਂ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੰਗਣਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਨੇਹ ਨਹੀਨ ਪਰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੇਡਦਿਆ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਦੋਵੇਂ ਕੰਗਣ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਲੁਟਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋਂ ਦੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ''ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ''॥ ਦਾ ਹੋਕਾ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਤੱਕੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਜੋਤਿ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਗਣ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਾਨੋ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੜਾ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅਮੀਹ ਹੀ ਪਹਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ 'ਬੇਕਸਾਰਾਂ ਯਾਰ' ਬਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ। ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੜਾ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੜਾ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਹਥਿਆਰ ਸੱਜੇ ਨਾਲ ਚਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹੈ।

''ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੇਕ ਨ ਆਨੈ'' ਦਾ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਨਿਆਰੇਪਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਕਈ ਐਸੇ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਨਾ, ਵੀਚਾਰ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਪੰਤਿਡ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੁੱਕ

ਗਈਆਂ। ਕਥਾ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਵਾਏ ਚਾਹੇ ਪਰ ਖੋਤਾ ਹਿਣਕ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਹੂਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਤੋਰੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਹੂਰਤ ਖੋਤੇ ਦੇ ਹਿਨਕਣ ਨਾਲ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ ਦੀ ਕੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੇਕੇ ਵੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰੱਬ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਰਸਤੇ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਰਸਤਾ ਤਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ''ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਜੀਆ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ॥ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਤਾਰਾ॥'' ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਹੱਥ ਵੇਖੋ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਨੀ ਦੇਵਤਾ ਭਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕੁੱਝ ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਆਦਿਕ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰੋ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਪਿਸ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ ਦੇ ਵੜੇ ਤਲ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਏ, ਲੋਹੇ ਦੇ ਮੋਟੇ ਕੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਾਗਤਿ ਜੋਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਨੀ ਸਤਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਏ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਨੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਭਾਰ ਹਲਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘੁੱਟ ਗਲਵੱਕੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਆਰੇ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਪੰਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਾਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਾਸ ਨੇ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਲਵੇਗਾ। ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਾਸ ਨੇ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਏ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰ ਭੇਟਾ ਨਾ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਾਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਾਸ ਲਈ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਏ ਜੀ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਿੰਡ ਭੋਜੇ ਮਾਜਰਾ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕੋਲ ਰਾਤ ਕੱਟੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਰਾਤੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਆਏ ਹੋ, ਕੁੱਝ ਬਚਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਾ ਦਿਉ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਅਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਤੇ ਕੜਾ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ੧੦੦ ਰੁਪਏ ਬਦਲੇ ਇਹ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗੀ। ਰਾਤੀਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਕੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ੧੦੦ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਕੜਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੋਪਾਲਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੇਚ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗੀ। ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੜਾ

ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ਭਾਵ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕੜ੍ਹਾ ਤਾਂ ਪਹਿਨੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਸਾਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਇਕ ਬੰਦਾ ਗੰਦੀ ਨਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਬੰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੜਾ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਵੀ ਭਾਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਇਸ ਗੰਦੀ ਨਾਲ ਵਿੱਚੋਂ। ਪਰ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੋਨਾ ਕੜੇ ਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੱਟ ਕੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕਮਲਿਆ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਔਖਾ, ਜਿਥੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਖਰੀਦ ਲੈਣਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੜਾ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੜਾ ਮਿਲਣ ਔਖਾ ਹੈ, ਸੋਨੇ ਦਾ ਨਹੀਂ।

ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਕੜੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਪ ਮਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ ਜਦੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਘੱਟ ਹਨ ਪਰ ਪਾਪੀ ਬਹੁਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾੜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ, ਸੋਚਣਾ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥਕੜੀ ਨਹੀਂ ਹੱਥ ਕੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਕੜਾ ਪਾਰਉਪਕਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਤੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਦਾ ਪਾਪੀ ਨਹੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਪਾਨ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਜੇ ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਅੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨਧਾਰੀ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ''ਖੜਗਕੇਤ ਮੈ ਸਰਣਿ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਆਪੇ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇ_ ਹੁ ਉਬਾਰੀ॥'' ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੱਤੇ ਤੇ ਬਲਵੰਡ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕਿਰਪਾਨ ਬਖਸ਼ੀ। ''ਮਤਿ ਗੁਰ ਆਤਮ ਦੇਵ ਦੀ ਖੜਗਿ ਜੋਰੀ ਪਰਾਕੁਇ ਜੀਅ ਦੈ॥''

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ 'ਥ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮਹਾਨਤਾ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮਲ ਤੋਂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਾਂ ਬਦਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਤੇਗ ਹੀ ਸੀ। ਹਥਿਆਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸਨ ਪਰ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਿਉਂ ਚੱਲਦਾ ਗਿਆ? ਕੁੱਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਕਾਰਨ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਵਕਤ ਤਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਵੀ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਹੋਈ। ਅੱਜ ਵੀ ਕਈ ਅਸ਼ਰਧਕ ਲੋਕ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਪਸਤੌਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਸੀ। ਬਕਾਇਦਾ ਡੱਲੇ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ 'ਤੇ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰਾਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਿਰਪਾਨ ਹੀ ਹੈ।

ਕਿਰਪਾਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕਿਰਪਾ+ ਆਨ ਹਨ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੇਵਲ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਈ ਇਹੋ ਕਿਰਪਾਨ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਤਲਵਾਰ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਜਹੈ ਜਿਹੜੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇ ਪਰ ਕਿਰਪਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰਫ ਜਾਲਮ ਤੇ ਪਾਪੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤਲਵਾਰ_ਤਲੈ ਪਏ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਿਰਪਾਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਿਫਾਜਤ ਕਰਨਾ। ਇਕੋ ਹੋਰ ਅਦੁੱਤੀ ਸਾਂਝ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾਨ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਤਕ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੀ ਦੇਗ ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵੇਲੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰ ਅੱਜ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਭੇਟ ਸਮੇਂ ਬੰਦੂਕ ਜਾਂ ਪਸਤੌਲ ਭੇਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਸਮੇਂ ਵੀ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਹੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਸੀ?

ਕਿਰਪਾਨ ਇੱਕ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਆਸ਼ਿਕ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਏ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਔਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ? ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ''ਆਸਕੁ ਏਹੁ ਨ ਆਖੀਐ ਜਿ ਲੇਖੈ ਵਰਤੈ ਸੋਇ॥'' ਭਾਈ ਵੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਭਿੱਜੀ ਅਵੱਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਿਕੂੰ ਹੋਇਆ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰੇ ਸਿਆਣੇ ।

ਉਸੇ ਰਾਹੇ ਪਵੇ ਕਿਉਂ ਜਿੰਦੇ ਜਿਸ ਰਾਹ ਪੂਰ ਮੁਹਾਣੇ।

ਭਟਕਣ ਛੱਡ ਲਟਕ ਲਾ ਇਕੋ ਖੀਵੀ ਹੋ ਰੰਗ ਮਾਣੀ।

ਹੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਸਤੀ ਚੰਗੀ ਜਿਹੜੀ ਰੱਖਦੀ ਸਦਾ ਟਿਕਾਣੇ।

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਜੀਉਣਾ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਕਤ ਜੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੇ ਮੁਖ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਐਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਧਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹਨ_''ਕੋਈ ਮੁਗਲ ਨ ਹੋਆ ਅੰਦਾ.. . .. . '' ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜ਼ਾਲਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਰਦੇ ਹਨ_

ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ॥

ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ॥

ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਾਲਿਮ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਜੀ ਮਜ਼ਲੂਮ। ਕਿਰਪਾਨ ਇਸੇ ਹੀ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਧਾਰਨੀ ਕਾਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਤੱਕੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਕਿ_

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਗਿਆਨੀ ਤਹਿ ਬਖਾਨਿ॥

ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਘੁੱਟਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਅੰਦਰੋਂ ਵੀ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ''ਗਿਆਨੀ ਖੜਗੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨਾ ਦੂਤ ਮਾਰੇ ਕਰਿ ਧਾਈ ਹੇ॥'' ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿਰਪਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਪਸਤੌਲ, ਬਰਛਾ, ਬੰਦੂਕ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਥਾਂ ਖਲੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਲ੍ਹਾਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਪਰ ਜੇ ਕਰ ਕੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾ ਕੇ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਐਸੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਜਿਥੇ ਇੱਜ਼ਤਦਾਰ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਵੇਖੋ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਕਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਫਖਰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ_

''ਲਾਲ ਸਗਿ ਗੁਲਾਮਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥ ਦਾਗ ਦਾਰਿ ਨਾਮ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥''

ਕਛਹਿਰਾ

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਿੰਨ ਹੀ ਕਾਰਨ ਆਲਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਜ਼ਰ, ਜ਼ੋਰੂ, ਜ਼ਮੀਨ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ''ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ॥'' ਸੀ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਵਾਚ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਧਰੇ ਤਾਂ ਸਰੂਪਨਕਾ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਦਰੋਪਤੀ ਦਾ ਚੀਰਹਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਥੇ ਤਾਂ ਵੱਡੇ_ਵੱਡੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਵੀ ਬਿਖਮ ਪੈਂਡੇ 'ਤੇ ਅਜੀਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ''ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ'' ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ''ਪਾਰਜਾਤੁ ਗੋਪੀ ਲੈ ਆਇਆ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਮਹਿ ਰੰਗੁ ਕੀਆ॥'' ਆਦਿਕ ਗਲਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਵਲੀ, ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਆਦਿਕ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫੱਸ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਹੀ ਉਖੜ ਗਏ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨੋ ਕਛਹਿਰੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਗਏ ਤੇ ਰਾਜੇ ਪਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨੌ ਜੁਆਨ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਭੜਕੀਲੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ''ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ॥'' ਕਹਿ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਬਚਨ ਬਰਾਬਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ''ਅਖੀ ਸੂਤਕ ਵੇਖਣਾ ਪਰ ਤ੍ਰਿਆ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪੁ॥'' ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ''ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੇਤੁ॥'' ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਨਿਯਮ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਭੱਜ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੰਗੋਟੇ ਪਹਿਣ ਲਏ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ, ਦੂਜੇ ਉਹ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਧੋਤੀਆਂ ਪਹਿਨ ਧੋਤੀ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਢਿੱਲੇ ਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁੱਝ ਵੱਖਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਦੇ ਵਕਤ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਕਛਹਿਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ''ਰੰਨ ਗਈ ਬਸਰੇ ਨੂੰ ਮੋੜੀ ਬਾਬਾ ਡਾਂਗ ਵਾਲਿਆ, ਮੋੜੀ ਬਾਬਾ ਕੱਛ ਵਾਲਿਆ॥'' ਭਾਵ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸੇ ਦੀ ਧੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ। ਅਕਸਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਪਤਿ ਇਸ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਬਚਾਈ ਸੀ। ਜ਼ਾਲਮ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆ ਨੂੰ ਟੱਕੇ_ਟੱਕੇ ਵੀ ਵੇਚਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਛਡਵਾਉਂਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਮਾਣ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਦਰਦ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀ, ਦਰਦ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਰਦਵੰਦ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਤੁਰਕਣੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਾਲਮ ਲੋਕਾਂ

ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀਆ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਪਾਤਿ ਲੁੱਟੀ ਹੈ ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਵੀ ਪਤਿ ਲੁੱਟ ਕੇ ਹੀ ਭੇਜ ਦਰਦ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਟੋਕ ਕੇ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਭਾਈ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕੀ ਖੋ ਗਏ ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਖਰਤਾ ਤੇ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਚਨ ਹਨ_

ਪੁਨ ਬੁਝਣਿ ਸਿੰਘਨ ਗੁਣਖਾਨੀ॥ ਸਗਲ ਤੁਰਕ ਭਗਵੈ ਹਿੰਦਵਾਨੀ॥

ਸਿਖ ਬਦਲਾ ਲੈ ਭਲਾ ਜਣਾਵੈ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਸਤਰ ਕਿਉ ਵਰਕ ਹਟਾਵੈ॥

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:_

ਸਣਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ॥ ਹਮ ਲੇ ਜਾਨੋ ਪੰਥ ਉਚਾਰੇ॥

ਨਹਿ ਐਧਗਤਿ ਬਿਖੈ ਪਹੁੰਚਾਵੇ॥ ਗੁਰੂ ਸਾਸਤਰ ਇਉ ਵਰਜ ਹਟਾਵੈ॥

ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚਿੰਤਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਏਡਜ਼ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਇਸੇ ਸਦੀ ਦੇ ਇਸ ਆਖਰੀ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿਵਾ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਮਸਤੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਕ ਦਹਾਕਾ ਵੀ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੁੱਖ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਵਿਕਾਰ ਭੋਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਏਡਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਥਾਂ_ਥਾਂ ਬੋਰਡ ਲਾਉਣੇ ਪਏ ਕਿ ਜੀਵਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖੋ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੁਧੀਮਾਨ ਲੋਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਕਛਹਿਰੇ ਦੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਰੋਮ_ ਰੋਮ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਧੰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਕਛਹਿਰਾ ਇੱਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਕ ਉੱਚੇ ਇਖਲਾਕ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਘਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਸੰਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਚਾਈ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਤ ਸਤ ਦਾ ਪੱਕਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਰਮ ਮਨੋਰਥ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਵਰਦੀ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੇਸ ਰੱਖਣੇ, ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਰਜ਼ਾਈ ਚੱਲਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਕੰਘਾ ਰੱਖਣਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ

ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕੇਸ ਉਲਝਿਆ ਜਾਂ ਮੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਕੜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ '' ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ'' ਚੱਲਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੈਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈਅ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਜਿੰਦਗੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਕਛਹਿਰਾ ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸਾਂਝ ਹੈ ਉਥੇ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਤਿ ਨਾ ਲੁੱਟਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੁੱਟਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ _ਅੱਜ ਵੀ ਮਿਠੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਮਿਠੜੀ ਛੋਹ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕ ਹਨ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਉਪਰ ਕਿੰਤੂ ਪਰੰਤੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਪਹਿਨੀਤੇਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਗਟ ਕਰੀਏ। ਨਿਰੇ ਕਕਾਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸੱਚਾ ਜੀਵਨ ਨਾ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਧੋਖਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾ ਪਹਿਨਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਨਰਥ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਕੁਲਾਂ ਵਾਰੀਆ ਹਨ ਸਾਡੀ ਖਾਤਰ। ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਲਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਰਹਿਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀਏ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਪੰਚ ਹਰਫ ਕਾਫ॥ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਾ ਬਾਸਦੀ ਪੰਜ ਮੁਆਫ॥

ਕੜਾ ਕਾਰ ਦੌ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ॥ ਬਿਨਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਤਿ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸਾਂ॥

ਗੋਸਾਈਂ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ

ਡਾ. ਗਿਆਨੀ ਭਜਨ ਸਿੰਘ

ਇਹ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਉਸਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਕਰਤਬ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਰੋਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਲਾ

ਸੰਤਰੇਨ ਗਿਆਨੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਤਰੇਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਲਾ (ਦੋ ਭਾਗ) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਗੁਣ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਗੁਰੂ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਲਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਅਲੌਕਿਕ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ

ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ

ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ ਨੇ ਦਸਾਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰੌਚਿਕ ਅਤੇ ਨਾਵਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਅੱਜ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛਪੇ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੂਜੀ 25-00

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੀਜੀ 20-00

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚੌਥੀ 20-00

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸਤਵੀਂ 30-00

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਠਵੀਂ 12-00

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ 65-00

ਵਚਿੱਤਰ ਜੀਵਨ ਦਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ

ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਮਰ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।